

The Project Gutenberg eBook of Helena: Romaani, by Arvid Järnefelt

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Helena: Romaani

Author: Arvid Järnefelt

Release date: September 5, 2011 [EBook #37318]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HELENA: ROMAANI ***

Produced by Tapio Riikonen

HELENA

Romaani

Kirj.

ARVID JÄRNEFELT

Otava, Helsinki, 1902.

SISÄLLYS:

ENSIMÄINEN OSA:

Kotikartano
Pappa ja mamma
Vieraita
Georgin leikki
Papan huoli
Helena valmistuu ripille
Kadetti
Ripillä
Kihlaus
Helena tulee täysikäiseksi
"Uusi aika"

"Bellamy"
Helenan kirje Georgille
Kukistuminen

TOINEN OSA:

Luutnantit
Helenan odotus
Hän palaa
Reinholdin aikeet
Iltamassa
Ratkaisu
Onneton klubi-ilta
Yksin
Vankilassa
Rovasti
Pois viralta
Viimeinen ranskantunti
Georgin kirje Helenalle
Ei ole mitään uutta auringon alla ja kuitenkin kaikki muuttuu

ENSIMÄINEN OSA

Kotikartano.

Hovin entinen omistaja, vanha maalainen aatelismies, oli ollut sita ja itsepäinen ihminen. Saituus ilmaantui etenkin siinä omituisuudessa, ettei hän antanut kajota metsiinsä, olivatpa ne missä hinnassa tahansa; ei ainoatakaan puuta saanut myytäväksi kaataa! Ei edes lahoavia! Ei että sanalla edes salli ehdottaa mitään sellaista. Se oli hänen aivojensa kiinnekohta, jonka ympärillä sai kaikki mielin määrin pyöriä, mutta se kohta itse vaan ei liikkunut. Vanhoina päivinä hän alkoi saituudesta elää hyvin yksinkertaisesti, melkein talonpoikaisten tavalla, ja ihan yksin yläkerrassa, riidassa kotolaistensa kanssa, joille ukon yksinkertaisuus tuntui pakolliselta. Mutta ukko ei perääntynyt. Ruokakin vietiin hänelle ylös, kun muut söivät alakerrassa.

Ihmiset pitivät häntä muuten pahana ja siveettömänä miehenä ja ilkkuivat hänen monia syrjäisiä lapsiansa, joista hän ei pitänyt vähintäkään huolta. Oli häntä käräjilläkin koetettu langettaa lapseneläkkeitä maksamaan. Näkö oli kaikilla näillä lapsilla ihan sama, samat muljosilmät ja sama pitkulainen päänmuoto. Mutta semmoisia todistuksia, jotka käräjille olisivat kelvanneet, ei ollut. Ja niin hän voitti kiusaajansa.

Laillisesta avioliitosta oli hänellä yksi ainoa lapsi, poika, joka hänen eläessään kasvoi täysikäiseksi ja meni naimisiin.

Tätä ainoata lastansa ei hän rakastanut, sillä äiti oli sen kasvattanut vastoin hänen makujansa ja pois yksinkertaisista tavoista. Aivan pian joutui poika isänsä pahimmaksi riitamieheksi.

Poika tuli ihan toista maata kuin isä. Hän oli hyvin tiukka aatelisesta kunniastansa ja suvustaan, ja hankki jo nuorena virkamiehenä itsellensä hovijunkkarin arvonimen. Kyllä oli poikakin itsepäinen, mutta ei samoissa asioissa, ja isän itsepäisyyden rinnalla hänen täytyi alistua.

Hovijunkkarille syntyi vielä isäukon eläessä kuusi lasta, joiden ikäväliä oli minkä kaksi, minkä puolitoista vuotta, minkä tuskin sitäkään. Nuorin lapsista ehti kasvaa yhdennelletoista.

Sitten tapahtui, että näiden lasten äiti kuoli, ja vuoden kuluttua olisi hovijunkkari mennyt uusiin naimisiin, mutta siihen teki nyt isäukko kaikista jyrkimmän esteen. Tuuma ei ukkoa miellyttänyt. Hän

vaati, että siinä tapauksessa muuttakoon erilleen asumaan uuden vaimon kanssa. Vaaria kannattivat tässä vastustuksessa hovijunkkarin omat lapset, jotka tulivat asian johdosta kireihin väleihin isänsä kanssa. Vaari rupesi suunnittelemaan testamenttia, jolla olisi estänyt mahdollisia uusia lapsia perinnöstä, ja keksikin vihdoin sopivan keinon. Hän määräsi kaiken omaisuuden lapsenlapsille, ja pidätti pojalleen, hovijunkkarille, ainoastaan oikeuden olla elinaikanansa näiden lasten jakamattoman pesän holhoojana.

Nyt tuli hovijunkkarin vuoro näyttää itsepäisyyttänsä. Hän meni kuin menikin uusiin naimisiin. Nai ruotsikon, joka oli kreivillistä sukua, ja toi uuden vaimonsa kohta kartanoon. Vaari pysyi tiukasti yläkerrassaan. Mutta lapset riitaantuivat kokonaan isän kanssa, eivätkä enää tahtoneet kartanossa asua, vaan muuttivat kaupunkiin sukulaistensa luokse.

Mykkä sota jatkui sitä julmempana ukon ja hovijunkkarin välillä, joka viimeisiin asti toivoi saavansa ukon peruuttamaan tuota testamenttia. Ja ehkä se olisi onnistunutkin. Hovijunkkarille syntyi uusista naimisista tyttö, joka ehti kasvaa kolmen vuoden ikäiseksi ukon eläessä, ja tämä tyttö — Helena oli hänen nimensä — oli niin sievä, että vanhan äijän nähtiin kerran leikkivän sen kanssa. Hovijunkkarilla oli täysi syy luulla ukon muuttavan määräyksensä.

Mutta ennenkuin mitään sellaista ehti tapahtua, kuoli ukko sydänhalvaukseen, ja perilliset valvoivat testamentin.

Hovijunkkari otti siis kartanon haltuunsa holhoojana. Hän läksi ensiksi Ranskanmaalle tutkimaan muutamia tehdasliike-seikkoja. Kun hän sieltä palasi, perusti hän koskeen uuden sahalaitoksen, jossa sahautti kartanon omaa metsää. Toisen puolen metsistä myi, ja laittoi samaan koskeen vielä kaksi muuta suurta tehdasta.

* * * * *

Niin että Helena, kaikista testamenteista huolimatta syntyi rikkaaseen ja ylelliseen elämään.

Pikku Helena sai ajella lystikseen pienillä vaunuilla, joiden eteen oli valjastettu valkoseet pukit. Ne oli pappa ostanut suuresta sirkuksesta Pietarista. Niitä oli kaksi peräkkäin, siniset silkkihihnat kulkivat valjaina toisesta toiseen molemmin puolin, kiinnitettynä kunkin pukin pikku länkiin ja mahavöihin. Ja ne olivat niin opetetut, että aina kulkivat peräkkäin pitkin hiekkakäytäviä, pysähtyivät, läksivät juoksuun, hiljensivät ja kääntyivät, ranskalaisten komennushuutojen mukaan.

* * * * *

Kotikartano oli Helenan muistissa lapsuuden aikoina tämmöinen: Se seiso i niemekkeellä, jonka ympäri luikerteli koskiset, saariset virran vedet. Kartano oli kivirakennus, vanhankuosinen, valkoinen, kaksikerroksinen, taitekattoinen, ilman räystäitä ja ilman erivärisiä ikkunanpieluksia. Editse kierteli silkkenen santakäytävä pyöreän nurmikentän ympäri, johon ihmismaun mukaan oli istutettu poppeleja ja pensaita, ja keskelle laitettu kukkapyramiidi, hopeinen hohtopallo ylimmäksi. Edempänä oli suuri tiilinen, kirkonmuotoon rakennettu talli ajeluhevosiä varten. Oikealle kohosi sankkametsäinen vuori, ja yltympäri muualla näkyi virranhaarojen välissä vuorisii korkeita pikku saaria. Lähimpään saareen vei ristikkokaiteinen valkea silta. Mutta saarien takana oli taas vuoria, niin että valkosen kartano lehmuksineen oli kuin kattilan pohjalla ja melkein aina hienossa pimennossa kaikilta muilta kuin yläisen taivaan valoilta.

Myöskin muisti Helena varhaisesta lapsuudestaan, että häntä oli juonitellessa peloteltu sanoilla: talonpojat tulevat! Talonpojat olivat ikimuistoisista ajoista olleet tämän kartanon vihollisia sen vesisulun vuoksi, jota kosken käyttäminen vaati. Kerrottiin ylävesistön talonpoikien ennen muinoin tulleen väkiryynnäkölläkin sulkuja rikkomaan, että vesi olisi heidän niityiltänsä laskenut. Sanottiin silloin tuotetun kasakoita kartanon puolta pitämään ja että oli syntynyt verinen kahakka näiden ja talonpoikien välillä. Myöhempinä aikoina eivät talonpojat tosin enää tehneet mitään väkivaltaa, mutta sen sijaan he kärjäivät alituisen hoviherran kanssa. Ja jos nykyisen hovijunkkarin isän aikana, kun saha seiso, olikin ollut vähän rauhaisempaa, niin sitä kireämpi oli nyt tämän hovijunkkarin ja talonpoikain väli, kun hänen tultuaan kartanon hallitukseen sulut heti nostettiin entistäkin korkeammalle, ja vesi pitkästä aikaa jälleen seiso talonpoikien niityillä.

Pikku Helena oli sentähden jo hyvin varhain oppinut ymmärtämään, että talonpojat olivat kaikkien heidän synnyttäjiä vihollisiaan.

Tallirenki ja seppä kengittäessään hevosta puhelivat jotain keskenään naureskellen, ja kun Helena hetkeksi pääsi irti ranskalaisen guvernantin kädestä ja tuli sitä kengitystä katsomaan, ehtivät he hänelle kertoa, että niin rikkaasti ei ollut vielä yksikään kartanon entisistä haltijoista elänyt kuin nyt Helenan pappa.

Helenan meni suu auki.

Ensi kerran hän silloin tuli ajatelleeksi kotikartanoa ulkoapäin. Ja sepän nauru kammotti häntä. Hän ajatteli, että nuo kaksi ehkä ovat talonpoikien puolella.

Vielä oli ranskalainen guvernantti kerran, vähän pelottaakseen Helenea pahanteosta, ottanut hänet syliinsä ja kertonut semmoisen sadun, että ukko Jumala rankaisee pahoja ylhäisten lapsia antamalla heidän syntyä kuoleman jälkeen uudestaan, mutta — talonpojiksi.

— Ja ihanko saa asuakin likasessa tuvassa?

— Ihan, ihan niinkuin talonpojat, — vahvasti guvernantti.

— Etteikö pese itseään ja syö likasilla käsillä?

— Niin, niin.

— Ja maatako ilman lakanaa?

Guvernantti veti kasvonsa kurttuun ja yllyttäen Helenea sanoi:

— Niin ajatteles: ihan ilman lakanaa, semmoinen vaan karkea olkimatrassi ja joku välly, viheriän harmaa liasta, hyi!

— Ja niillähän on lutikoita!

— Ah, — sanoi ranskalainen neiti yhä enemmän rypistäen inhosta kasvojansa.

Ei, parempi yksinäiselle meren kalliolle, tai pois kotoa vuorikotkan pesään, missä kotka noukkii pala palalta suuhunsa; sitä ei kukaan näe eikä se olisi edes mikään häpeä tuon toisen asian rinnalla.

Mitään kauheampaa rangaistusta ei Jumala Helenan mielestä todella olisi voinut keksiä. Jos hän olisi polttanut liekeillä, ottanut silmän tai tehnyt toisjalkaiseksi, ei se olisi ollut mitään verraten siihen häpeään ja mittaamattomaan kärsimykseen, minkä talonpoikaiseksi muuttuminen olisi Helenalle tuottanut.

Olisihan Helena koko ajatuksen heittänyt, mutta ei hän voinut, kun ei voinut ymmärtää miksei Jumala olisi tällöistä rangaistusta todella käyttänyt. Siinähan oli oikeudenmukaisuutta, sillä olivathan kaikki ihmiset oikeastaan yhdessä arvossa Jumalan edessä, kuten mamma aina sanoi. Eikä mikään siis voinut olla luonnollisempaa kuin että talonpojat tulevaisessa elämässä saivat olla herrasväkenä ja herrasväet talonpoikina.

Pappa ja mamma.

Helenan äiti oli tuotu Ruotsista. Hänen kotiperheensä oli köyhtynyttä kreivillistä ylimyssukua, jolla tosin oli kaikki tapain hienoudet säilyneet, mutta ulkonaiset arvot olivat kaikki kuluneet pois. Päättunusmerkkejä oli yhdeltä puolen hienous ajatuksissa, käytöksessä, sanoissa ja suhteissa ihmisiin ja toiselta puolen täydellinen vapaus kaikista uskonnollisista ja yhteiskunnallisista ennakkoluuloista. Heidän sukunsa perintönä oli pysynyt horjumaton siveys, joka oli luonnoksi muuttunut ja erillään uskonnollisista vaikuttimista.

Tämä ominaisuus tarttui äidistä Helenaan. Kun Helena muisteli lapsuuttansa, oli hänelle kaikkein selvimpänä se seikka, että hyvänä oleminen ja pysyminen ei hänellä koskaan ollut yhteydessä uskonnonopetuksen kanssa.

Kun Helena oppi itseänsä arvostelemaan, tunsikin hän aina suurta hengen yhteyttä äitinsä kanssa. He olivat samalla tavalla molemmat tarkat tunteittensa erittelemisessä ja sisimpien vaikutintensa näkemisessä, niin etteivät tarvitse kuin katsahtaa toisiinsa ymmärtääkseen pitkiä ja monimutkaisia asioita ja suhteita elämässä. — — —

Isä oli ihan toisenlainen kuin äiti. Helena muisti häntä niinkuin jotakin vierasta ihmistä, johon tutustui vasta sittenkuin jo oli oppinut paljon ajattelemaan ja monia asioita ymmärtämään. Asia olikin sellainen, että pappa Helenan pienenä ollessa oleskeli hyvin pitkän aikaa ulkomailla.

Helena oli isän poissa ollessa kadottanut oman muistonsa hänestä, mutta mamma oli sen sijaan puhunut alinomaa papasta ja kaikella tavalla kuvaillut häntä Helenalle, ja siitä olikin tälle syntynyt ainoa kuva isästä.

Aina kun mamma hämärissä otti Helenan syliinsä ikkunan viereen, tiesi Helena jo, että nyt ruvetaan papasta puhumaan. Ja niin ruvettiin. Eikä mamma päästänyt Helenaa käsistensä ennenkuin sanat lopuivat.

Mutta vaikka Helena tiesi mamman kertomuksista papan kasvojen vähimmätkin piirteet, tiesi tarkkaan hänen pituutensa, ryhtinsä, silmäin värin ja parran muodon, — oli Helena sitä uteliaampi omin silmin näkemään mimmainen pappi oli. Ja oli sentähden täynnä maltitonta uteliaisuutta, kun vihdoinkin koitti odotusten perästä se päivä, jolloin pappi tuli.

Mamma matkusti vastaan useita asemavälejä ja otti Helenan mukaansa. Ja mitä lähemmäksi he tulivat määräpaikkaa sitä kiihkeämmin mamma odotti. Helena olisi katsellut ikkunasta ja kysellyt ja puhellut siitä mikä milloinkin vilahteli ohitse, etenkin kun sen kaiken joukossa oli paljon kummallista ja ennen näkemätöntä. Mutta mamma tahtoi puhua vaan siitä yhdestä. Hänellä oli pieni kultakellonsa kädessä, johon hän katseli ja saneli yhä: "nyt ei ole enää kuin puoli tuntia niin näemme pappi, nyt vaan 20 minuuttia, Lelle, Lelle, kuuletko, mitä mamma sanoo: ei ole enää kuin kaksikymmentä minuuttia!" Mamma hyräili jotain innoissaan junan tahtiin. Oli koonnut parasollinsa ja väskynsä ja oli valmiina, ja hänen poskensa punottivat ja hän häiritsi Helenaa tempoen häntä syliinsä ja syyttä suudellen kesken kaikkia ikkunasta-katseluja.

Kun tultiin määräasemalle, niin vastaantuleva juna juuri samassa seisahti viereen, ja aivan oikein: asemasillan toisesta päästä näkyi pappi menemässä odotussaliin puhellen jonkun herran kanssa.

Pappi oli kyllä semmoinen kuin mamma oli kertonut. Kasvat olivat kiiltävät ja poskipäät terveen väriset vaikka vähän liiaksi punaset. Ruskeat silmät loistivat pyöreinä; harva, kihara ja kiiltävä musta parta näytti läpitsensä alaleuan piirteet. Hänellä oli hyvin pitkä vaalea paltto ja harmaa puolisolinteri, jonka ympärillä ja reunoissa oli valkoset silkkinauhat.

Mutta vaikutus papasta oli Helenalle odottamaton. Pappi tuntui kovin ankaralta ja pelottavalta, ja koko mamman antama kuva hajosi siinä silmänräpäyksessä. Helenasta näytti siinä hetkessä oudolta, että mamma tunsu tuota herraa, ja että mamman käsi, jolla hän piteli Helenan kädestä, selvästi ilosta vavahti, kun hän sen herran huomasi.

Mamma riensi, pikku Helenan juostessa ja pidellessä kädestä, pappia kohti.

Ehtimättä vielä luo mamma jo huusi riemuissaan:

— Konstantin!

Pappi silloin nosti kummastuneena päänsä ja useat vieraatkin kääntyivät ehdottomasti ja katsoivat mamman. Mutta mamma ei mitään huomannut, vaan juoksi pappia kohti. Varmaan pappi ihmisten tähden vähän häpesi. Sillä Helena huomasi, että mamma oli aikonut panna kätensä pappin kaulan ympäri, mutta että pappi ikäänkuin esti sen ja vilkaisten ihmisiin vaan ojensi kätensä. Myöskin ajatteli Helena, että pappi ehkä siitä syystä ei niin erittäin ilostunut, kun oli itse tahtonut äkkiarvaamatta tulla kotiin, mutta nyt he mamman kanssa päinvastoin olivat ehtineet ennen.

— Jaha, tässäkö nyt on pikku Lelle, — sanoi pappi ja kääntyi näyttämään vieraille herralle tytärtänsä, mutta vieras herra ei enää ollut hänen takanansa. Pappi meni vähäksi aikaa kyykkysilleen, katsellakseen Helenaa kasvoihin, ja sanoi sitten:

— No, olethan sinä tullut aika sieväksi tytöksi. Se on hyvä.

Muutaman sanan vaihdettuaan mamman kanssa pappi katsoi kelloonsa ja sanoi pitävän mennä ravintolaan syömään, sillä ei ole paljon aikaa. —

Helena ja mamma jäivät odottamaan asemasillalle ja mamma tuli niin ajatuksiinsa, ettei kuullut mitään mitä Helena kyseli veturin pyöristä.

Mitä pappi ja mamma keskustelivat sitten vaunussa, kun he junan kulkiessa ja tärinässä istuivat vastakkain, ei Helena kuullut tai ei ymmärtänyt. Näki ainoastaan, että mamma katseli ulos niin ajatuksissaan, että näytti melkein kuin olisi ollut pahoillaan. Ja posket olivat hänellä palavana.

Helena muisteli sittemmin tätä tapausta niin monta kertaa, että hän vihdoinkin, alettuaan asioita ymmärtää, rupesi ikäänkuin muistamaan myöskin, että pappi todella olisi silloin jotain erityistä sanonut mamman, josta mamma muka loukkaantui. Ei Helena muistanut mitä se nimenomaan oli, mutta muisti kaikki pappin ja mamman katseet ja liikkeet. Enimmäkseen pappi ja mamma tosin istuivat puhumatta mitään, mutta Helena tahtoi muistaa, kuinka pappi, puhuttuaan silloin tällöin mamman jotain, kun junanmelulta saattoi ääntänsä korottamatta tulla kuulluksi, vihdoinkin otti taskustaan sanomalehden, kääri sen auki ja tuskin tuntuvasti röyhtähtäen ja suutansa mauskauttaen äskeisen syönnin jälkeen, alkoi

lukea. Sitten hän luki ja luki ja luki, eikä Helena sen koommin häneen katselemisesta viisastunut. Mutta mamma pani kyynäspäänsä ikkunanpieltä vastaan ja nojasi leukansa käteen ja Helena näki selvästi, että hänen silmänsä vähitellen reunoista punertuivat ja kostuivat, kunnes niiden sini vihdoin ihan särkyi kyynelten loisteeseen.

Ihan varmaan Helena huomasi, että juuri tästä ajasta asti papan ja mamman suhde oli toinen, kuin se mamman kertomuksista päättäen oli ennen ollut.

Nyt oli pääasia heidän suhteessansa se, etteivät he puhuneet mitään toistensa kanssa.

Helena ensi alussa luuli, että tuo kuului ehkä heidän tapaansa. Mutta eräänä iltana, kun ei ollut ketään vieraita ja pappi ja mamma ja Helena ainoastaan kolmisin istuivat teepöydän ääressä, Helena huomasi, että tämä puhumattomuus oli jotain erikoista. Molemmat puhuivat näet *hänelle*, ihan selvässä tarkoituksessa puhua siten toisilleen. Ei Helena ainakaan ymmärtänyt miksi he juuri hänelle yhtäkkiä olisivat semmoisia asioita niin suurella huomiolla puhuneet. Sitten he taas vaikenivat ja pappi ainoastaan pari sanaa sanoi suoraan mammalle, joiden jälkeen mamman tuli taas kyynelleet silmiin, mutta pappi otti äkkiä hopea-kehräyksisen teelasinsa, nousi tuoliensa rämistäen ja meni sanomatta hyvää yötä omalle puolelleen.

Siitä saakka Helena alkoi panna merkille papan ja mamman suhteita ja erittäin hän rupesi kaikissa mahdollisissa tilaisuuksissa kuulostelemaan puhuivatko he keskenänsä ja mitä puhuivat.

Sattui yhä useammin ettei ollut vieraita, sillä ei näillä enää ollut niin hauska hovissa ja sen puistossa kuin ennen, papan poissa ollessa.

Oli pitkiä viikkoja ja meni kerran kuukausikin, ettei hovissa ketään käynyt. Päivällisillä oli sentään aina joku muukin, milloin sahan milloin tehtaiden isännöitsijät, milloin inspektori, milloin mitäkin asiaherroja. Aamiaiset pappi ja mamma söivät eri aikoina, pappi vähän varhemmin. Mutta illallisilla he aina tapasivat toisensa. Mamma istui ja odotti teekyökin ääressä, kunnes alkoi kuulua papan askeleita ensin kaukaa ja sitten salin ylitse. Silloin mamma rupesi kaatamaan teetä ja lupasi Helenan alkaa laittaa voileipää. Pappi tuli, istui, otti mammalta vastaan teelasin, kääri hitaasti auki ruokaliinan, pisti sen nurkan kaulaansa ja levitti muun osan rintansa yli. Hän toi aina oman puolensa ajatukset mukanaan tänne ruokasaliin, joskus vielä ikäänkuin hymyili itsekseen äskeisiä ajatuksiaan, joskus taas olivat silmät rypyissä ja tuijottivat viiteen kohti, mutta aina hän samalla tavalla valkosilla jalokivillä koristetuilla sormillaan varovasti siveli harvaa kiharapartaansa, niinkuin se olisi ollut jokin helposti särkyvä lasikapine.

Ja niin he sitten olivat vaiti. Teekyökki sihisti, seinäkello naksutti. Sitte mamma ojensi käden ottaakseen papan tyhjän lasin, ja pappi taas ojensi kätensä ja otti täyden lasin mammalta. Mutta ei sanaakaan puhuttu. Ja sitten taas pappi nousi, ja sanomatta hyvää yötä läksi menemään. Ja niin kuuluivat askeleet ensin salin yli, sitten kauempana, sitten ihan katosivat yläkerran rappusiin, ja kuuluivat uudestaan jonkun ajan kuluttua epäselvänä kuminana, kun hän kulki yläkerran salin poikki, omaan kamariinsa siellä.

Ei koskaan Helena voinut tähän asiaan tottua. Päinvastoin, mitä vanhemmaksi hän tuli, sitä enemmän häntä vaivasi tämä arvoitus ja sitä enemmän hän kärsi istuessaan kolmantena äänettömänä tee-iltasen ääressä.

Kun vaan olisi päässyt sen arvoituksen perille — sen kummallisen, salamyhkäisen arvoituksen, joka oli papan ja mamman välissä! Miksi ei pappi eikä mamma voineet sanoa toisilleen yhtä ainoatakaan sanaa? Tai edes joskus, joskus taputtaa toistansa olalle? Ei, ei sitäkään olisi tarvittu. Kylläksi olisi ollut pieni hymähdys kunkin erotessa omalle puolelleen. Ja ilo olisi pulpahtanut, paisunut, ja riemu remahtanut Helenan sydämessä. Hän olisi ollut niin onnellinen, niin äärettömän onnellinen riisuessaan itseään makuulle, ei olisi raatsinut koko yönä nukkua pelkästä onnesta ja aamulla vielä olisi laululla ihmiset herättäneet.

Kun Helena täysikasvuinen joskus pani silmänsä kiinni tahtoen muistella nuoruuttansa, ei hänen eteensä tullut muuta kuin tämmöinen loppumattoman pitkä ilta, joka laajentui vuosiksi ja otti kaiken sijan, niin ettei tuntunut olevan muuta muistettavanakaan.

Vieraita.

Kerran, pitkän loman perästä, eräänä kovana, kirkasaurinkoisena pakkaspäivänä tuli hoviin vihdoinkin vieraita. Jo hyvän matkan päästä olivat maantiellä nähneet kuomureen lähestyvän ja juosseet sisälle sanomaan.

Mamma puhalsi jäätyneeseen ikkunaan aukon ja he seisoivat Helenan kanssa arvailemassa, ketä tulijat saattavat olla. Suuri kuomureki se vaan oli ja kaksi hevosta oli edessä.

Vasta käänteessä mamma tunsi hevoset, vavahti ilosta ja auttaen Helenaa ikkunalta sanoi, kiireesti menen vastaanottoa valmistamaan:

— Nyt saat varmaan nähdä myöskin pikku Georgin, hän on juuri sopiva leikkikumppali sinulle.

Ja meni.

Helena tiesi tästä keitä ne olivat, sillä Georgin pappa ja mamma olivat ennenkin käyneet heillä. Helena muisti vaan, että ne olivat hyvin iloiset ja puheliaat ja aina istuivat liketysten ja taputtivat usein toisiaan, ja että Georgin pappa oli punanaamainen ja silmät ja kaikki kasvot aina naurussa. Mutta Georgia itseä ei Helena ollut nähnyt, sillä Georgia ei oltu ennen koskaan otettu mukaan.

Georgin vanhemmilla oli suuri maakartano neljän peninkulman päässä hovista. Mutta eivät he siellä asuneet muulloin kuin jonkun osan kesää ja joskus jouluna, niinkuin nyt, milloin eivät olleet ulkomailla. Eivät he sitä maakartanoaan pitäneet muun kuin tulojen vuoksi, eivät myöskään ainoan lapsensa, Georgin vuoksi, sillä tämä ajottiin panna kadettikouluun ja kasvattaa upseeriksi. Pikku Georgia kasvatettiin kaupungissa.

Kyllä tulikin ihan toinen elämä hoviin, kun nämä vieraat saapuivat. Kaikki paikat täyttyivät heidän nauruillaan ja huudahduksillaan. Punakasvoinen setä, kun vaan jotain merkillisempää näki tahi tuli ajatelleeksi, alkoi heti huutaa lihavalle tädille, vaikka tämä ei ollut lähimaillakaan:

— Aurore, hoi! Aurore! Onko moista nähty! Tulehan tänne, Aurore!

Ja sitten ei tarvinnut olla muuta kuin joku erinomaisempi ruukku-alus kasvihuoneessa!

Jos täti Aurore kuuli sedän huutoja, niin hän alkoi vastailla ja rientää huutoon päin.

— Ah, mon chère, missä sinä olet?

Toinen vastasi:

— Uu-u?

Papan ja mamman puhumattomuuskin tahtoi toisinaan tämän kautta mennä tyhjiin. Heidän piti usein nauraa mukana, ja sillä lailla sanoa jotain toisilleenkin.

Se erinomainen asia, minkä Helena setän ja tädin suhteen tuli kuulleeksi, oli, että he olivat yhä "rakastuneet" toisiinsa. Helena oli kahdestikin kuullut aikaihmissen sitä sanovan, ja tuli hyvin uteliaaksi tietämään mitä se merkitsee. Hän rupesi sitä asiata seuraamaan ja teki semmoisen huomion, että setä ja täti usein taputtelivat ja suutelivat toisiansa ja kerran istuivat samassa keinutuolissa, täti setän sylissä, jolloin muut merkitsevästi hymyilivät. Kerran taas setä tuli kyökkiin, missä mamma ja täti olivat, eikä ollut muuta asiaa kuin otti tättä vyötäisistä eikä hellittänyt ennenkuin täti, leikkien vihaista, työnsi hänet pois sanoen:

— Mitä lapsetkin semmoisesta ajattelevat! — — —

Uteliaana oli Helena vastaanottanut erittäinkin Georgin. Tämä oli talutettu reestä sisään niin umpeensa vaatteihin käärittynä, ettei hänestä ollut näkynyt ensin mitään. Kasvot olivat kiedotut vöihin ja saaleihin. Ja vasta pitkän aukomisen perästä tuli esiin ensin hieno nenänpää ja vihdoin ruskeat silmät ja kuumenneet posket ja tumma, hyvin tiheä tukka, joka oli hiostunut ja kihartunut ohimoissa ja otsanrajassa. Georg, päästyään näkemään maailmata, katseli jonkun aikaa kummastuneena ympärilleen, sitten meni äidilleen jotain valittamaan, luultavasti sitä, että oli hiostunut, ja sitten vasta äitinsä kädestä pidellen esitettiin papalle ja mammalle.

— No! — sanoi Georgin äiti, lykäten häntä Helenan luo, — tutustuhan nyt tämän pienen kavaljeerin kanssa.

Lapset antoivat toisilleen kättä, ja ystävyiden merkiksi Helena rupesi heiluttamaan Georgin kättä edestakasin.

— Kas kuinka ne ovat yhdenpituiset! — sanoi Georgin äiti, ihastuksella katsellen lapsia.

— Ne ovat aivan yhdenikäisetkin, — sanoi mamma.

— No se ei haittaa, kyllä niistä sentään voi tulla sievä pari; — ah, mon chère, — kääntyi hän miehensä puoleen: — oletko nähnyt jotain kauniimpaa! — Tules tänne, rakas pikku Helene, että täti saa sinua

puristaa!

Ja hän todella kumartui alas ja painoi Helenan molemmin käsin syliinsä ja suuteli kasvoihin ja kaulaan ja suuhun, ja puristi vastaansa niin että teki kipeätä.

Georgin leikkisä isä teki piloilla kohteliaan kumarruksen Helenalle, harppasi jaloillaan, löi kantapäätänsä yhteen ja suuteli kädelle.

— Katso nyt, Georg, että kohtelet hyvin tätä pikku kukkaa, — sanoi hän Georgille silittäen Helenan kättä omiensa välissä, — sinun täytyy oppia ritariksi, sinun täytyy suojella häntä, olla huomaavainen hänelle ja palvella häntä.

Lapset katselivat toisiaan epäluulolla, ja kädet erosivat.

Sitten menivät vanhemmat ihmiset kaikki vastaanottohuoneihin ja Helena sanoi Georgille:

— Ei minulla ole enää kuin neljä nukkea, sittenkuin Mimmi meni rikki.

— Ohhoh, vielä sinä nukeilla leikit!

— Etkös sinä sitten leiki?

— En minä semmoisia.

— Mitäs sinä leikit?

— Pappa teetti minulle kaaripyssyn ja on minulla poni-hevonen, joka kiikkuu.

— Mutta meilläpä on eläviä poni-hevosia, jos tahdot tietää.

— On meilläkin, mutta ne ovat paljon suurempia.

— Ei ne sitten olekaan poni-hevosia ha-ha-ha, sillä ponihevoset ovat juuri pieniä.

— Niin no, ei ne erittäin suuria ole.

— Mennäänkö talliin katsomaan, — ehdotteli Helena, kun ei muuta yhteistä leikkiä voinut keksiä.

Mutta kun mentiin kysymään lupaa, sanoivat Georgin ja Helenan mammat, että oli liian kylmä mennä talliin, ja että leikkisivät sisällä.

Siis he menivät lastenkamariin, missä Helenan kaikki leikkikalut olivat.

Kyllä Helena muutamia niistä itsekin piti liian lapsellisina leikkikaluina ja lykkäsi pois osottaakseen, ettei hänkään nyt sentään tuollaisista —. Mutta Georg ei ollenkaan tahtonut tietää mistään leikkikaluista, vaan tahtoi mieluummin puhella ja leikkiä suuria. Siinä asiassa tunsu Helena olevansa kovasti takapajulla hänestä.

Seuraavana päivänä oli leuto sää, ja Helena ja Georg päästettiin talliin.

Täällä Helena kohta huomasi, ettei Georg ollut oikein alallaan, vaan ikäänkuin pelkäsi mennä pilttuuseen.

Kuski pani ponin selkään satulan ja nosti Helenan siihen, sekä päästi ponin valloilleen. Kauan tallissa seistuaan läksi poni ilosesti hyppien juoksemaan ja Helena sitä vaan yllytti pienellä ruoskapiiskalla. Kun hän tuli takasin ja hyppäsi alas, sanoi kuski:

— No eikös nuori herra tahdo kanssa koettaa.

Georg ei kehdannut kieltää, ettei luultaisi hänen pelkäävän. Hänelle muutettiin toinen satula, ja kuski keikautti hänet ylös.

Kyllä Helena oli kohta huomannut, että Georg vähän hätäili, mutta kun hän oli nostettu ylös ja poni, peläten ruoskaa, otti hypyllä vauhdin tallista, kipristyi Georg raukka molemmin käsin satulaan ja heitti ohjakset valloilleen. Poni juoksi ihmeissään pihalle, heilutti päätään edestakasin, hyppeli ja alkoi sitten lennätellä outoa ratsastajaansa pitkin kenttää. Helena nauroi kohti kulkkua tallin ovesa.

— Pruu. pruu! — huusi Georg ja hänen äänensä muuttui vähitellen itkeväksi hätähuudoksi.

Kuski tuli tallista.

— Sjoh, sjoh, — pani hän ojennetuin käsin hevoselle, joka ei heti antautunut. Poni tiesi, ettei kuskilla

ollut leipää, eikä tullut luo, vaan juoksi suoraan tallia kohden, jonka ovelta Helena tarttui sen suitsiin.

Georg itki ääneen. Ja nyt vasta Helenan tuli häntä sääli, sillä ei hän voinut ymmärtää, kuinka Georg selviytyy tästä tapauksesta. Teki mieli nauraa, mutta oli myöskin kovasti sääli. Ja Helena pakotti suunsa pysymään ihan nauramattomana ja tahtoi vaan auttaa Georgia.

— Niin, ethän sinä ole tottunut ratsastamaan ponilla, — sanoi hän keksien Georgille valmiit puolustukset.

Ja otti Georgia kädestä ja lohdutteli: älä viitsi välittää, mennään väen puolelle, mennään!

Ja käsi kädessä he kulkivat pihan yli väen puolelle.

Georg oli tämän tapauksen perästä nöyrytynyt mitä hevosiin tulee, ja katsoi Helenaan siinä suhteessa niinkuin vanhempaan, vaikka he olivat yhdenikäiset.

Georgin leikki.

Sisällä pysyi Georg sitävastoin kerrassaan voiton puolella, erittäinkin tietojensa vuoksi. Hän ihmetteli ja vähän pilkkasikin Helenan käsityksiä niinpian kuin tuli kysymys suuren maailman asioista siellä pääkaupungissa. Helena saattoi kysellä niin lapsekkaita, että Georgin piti tuon tuostakin purskahtaa nauruun. Tämä Georgin ylimielisyys esti Helenaa kyselemästä kaikkea mitä olisi ollut kylläkin utelias tietämään, ja hän sai vaan kautta rantain urkituksi asioita Georgilta. Teaatterit, tanssiaiset ja muut semmoiset olivat Helenalle suuria uutuuksia. Ei Helena itse ollut tässä sanattomassa talossa nähnyt tanssittavan. Ja kun Georg näytti hänelle polkka-askleet, ei hän tiennyt nauraako vai ihmetellä, mutta oli vaan kovin utelias. Georg koetti tanssia yhdessä hänen kanssaan, mutta eihän se Helena, — sekoitti tahtia ja polki jaloille.

Kaikkein enin ihmeissään oli Helena, kun Georg opetti erään uuden leikin, jota sanottiin "hääleikiksi".

Leikki alkoi sillä, että heidän piti olla ensin "kihloissa". Sormukset hankittiin, ja Georg vaati Helenaa käymään käsi kädessä sekä käski hyvin nauramaan ja näyttämään iloselta. Itse hän muka taputteli Helenaa yhtämittaa, juuri niinkuin hänen vanhempansa toisiaan, ja sanoi, että oikeastaan pitäisi vielä suudella, johon Helena ei kuitenkaan suostunut.

Sitten Georg pani toimeen vihkiäiset muka kirkossa. He asettivat ruukkukasveja kahteen riviin ja ripustivat poimuihin lakanoita sinne tänne. Georg laittoi kumotuista tuoleista aituksen, johon pystytti mustan takin kävelykepin varaan, vaati Helenaa hankkimaan kaksi pallia aituksen eteen, sekä pisti äidiltään lainatun sormuksen taskuunsa. Nyt he asettuivat polvilleen pallien päälle ja Georg alkoi supattaa jotain yksitoikkoisella äänellä, kunnes otti sormuksen taskustaan ja pisti Helenan käteen, ensin etusormeen sitten keskiseen ja vihdoin nimettömään. Sitten taas mymisi jotain ja lopuksi käski nousemaan ja rupesi suutelemaan Helenaa. Helena pani kovasti vastaan, mutta Georg vakuutti, että niin täytyy ja että niin aina tehdään, kun vihittää, ja vielä kertoi, että kun mennään naimisiin, niin täytyy aina suudella eikä koskaan saa suuttua.

Tästä asiasta heillä syntyi riita. Helena väitti ettei se ole totta, ja perusti siihen, ettei hänen vanhempansa koskaan suudelleet toisiaan. Johon Georg vastasi että hänen luullakseen he eivät olleetkaan naimisissa, vaan että Helenan pappi oli Helenan mamman veli.

Ja kun he Georgin kanssa uudestaan rupesivat häitä leikkimään, tapahtui, että vanhemmat tulivat salaa oven taakse ja yllättivät heidät kesken vihkiäisiä.

Siitä pitäen kun Georgilta Helenaa tiedusteltiin, sanottiin: missä sinun pikku morsiamesi on? — ja Helenalle — missä on sinun sulhasesi?

Näissä leikeissä oli Georg kokonaan voitolla Helenasta, hän oli pääasia ja Helena sivuasias. Ja jos Helena olikin ulkona häntä urhoollisempi, niin oli Georgilla vieläkin ala, jolla hän voitti Helenan.

Georgin vanhemmat olivat nimittäin päättäneet, että Georgista tulee upseeri, ja hän ajottiin pian panna kadettikouluun. Tästä asiasta oli Georg sangen olevinaan, sanoi "sitten kun pääsen kapteeniksi", laittoi sapeleja vyölleen, osasi kohteliaita kumarruksia ja reippaita harppauksia. Hän oli sangen sievä kaikessa tässä. Helenan omatkin vanhemmat ottivat osaa Georgin tulevaisuuden miettimiseen ja järjestämiseen. Mutta Helenaan nähden ei ollut kellään mitään järjestämistä. Hän vaan sai päästä Georgin vaimoksi. Sanottiin kapteenskaksi, ja naurettiin kun hän myöskin sanoi olevansa kapteeni tai vaati itselleen miekkoja ja tahtoi kadettikouluun.

Papan huoli.

Kymmenen vuotta tämän ajan jälkeen, kun Helena oli jo kuusitoista vuotta täyttänyt ja Georgilla oli ainoastaan muutama kuukausi vielä kadettikoulua jäljellä, tuli hovijunkkari kirje kädessä vaimonsa luo ilmoittamaan, että Georgin vanhemmat Georgin kanssa tulevat parin kolmen viikon kuluttua vierailemaan kartanoon.

— Missä Helena on? — kysyi hän.

— En todellakaan tiedä.

— Te ette tiedä koskaan mitään.

Hovijunkkari läksi vihasena Helenaa käsiinsä hakemaan.

Mutta ei Helenaa ollutkaan niin helppo löytää. Kyselyihin mikä vastasi sen olevan väenpuolella, mikä sanoi juosseen Taavetin kanssa kylälle, mikä oli vilaukselta nähnyt tallissa.

Hovijunkkari palasi kiihoittuneena vaimonsa puheille.

— Mitä tämä tämmöinen on, — puhui hän syyttäen, — tyttö juoksentelee omin päin pitkin kyliä, tallissa ja renkituvissa eikä asianomaisilla näy olevan tietoakaan hänestä!

— Minun käsitykseni mukaan Helena tarvitsee semmoista elämää. Kyllä hän vielä ehtii salonkitavat oppia. Nyt täytyy etupäässä vahvistua.

— Ehtii ja ehtii! Mutta jospa hän sillä välin rakastuu tallirenkiin! Sitä et sinä tietysti ole tullut ajatelleeksikaan.

— En todellakaan. Mutta minä myönnän että se saattaisi olla vaarallista, kun eivät sukuluettelot ole oikein selvät täällä.

Hovijunkkari hetkeksi hätkähti, mutta osasi kohta tehdä niinkuin ei olisi mitään kuullut eikä huomannut.

Nyt vasta kun tuli tieto vieraiden saapumisesta, oli hän tullut ajatelleeksi, että Helenalta puuttuu kaikki se, mitä hän kasvatuksena pitää. Sillä hän aikoi näyttää Helenan Georgille. Se oli niin hyvin kuin sovittu asia,

— Toimittakaa lapsi heti tänne, — komensi hän.

Mutta Helena sillä aikaa, mitään aavistamatta, oli Muona-Maijan luona, joka paraikaa juotti kahvia kahdelle päivätyöläiselle istuen itse sängyn laidalla ja ommellen kokoon Taavetin, tallipojan, housuja, joka odotteli niitä viruen penkillä.

Kun Helena sieltä löydettiin ja tuotiin papan ja mamman eteen, oli hän tosin kaikkea muuta kuin katseltavassa kunnossa. Sormen päät olivat mullassa onkimatojen kaivelemisesta. Hame ylettyi vaan vähän alle polvien. Palmikosta oli tukkaa hajonnut ympäri päätä ja tallin tuoksu oli perin tuntuva.

— Ja tämäkö on minun tyttäreni! — päivitteli hovijunkkari lyöden kätensä otsaan. — Ihan kuin mikä hyvänsä kylän juoksija! Mitä tämä on! Osaatko sinä edes tervehtiä ihmisiksi. Niijaa, että saan nähdä!

Helena katsahti punastuen äitiin.

— Niijaa niinkuin tervehtisit vieraita! — toisti ankarasti hovijunkkari.

— Lelle, tee nyt niinkuin pappa tahtoo.

Helena niijasi.

Silloin hovijunkkari tuskin osasi salata tyytyväisyyden myhäystä. Helenan luonnollisessa liikkeessä oli verratonta suloutta, aivan kuin hän olisi taitavimman tanssimestarin opettama ollut. Mutta ei hovijunkkari sentään ilmaissut kummastustansa.

— Tyttö on toimitettava rippikouluun, — sanoi hän äreästi. — Osaatko sinä tanssia?

— Osaan.

— Se on hyvä se. — Laittakaa hänelle pitkä hame; minä en kärsi enää nähdä häntä noin vaatteistaan ulos kasvaneena.

Helena valmistuu ripille.

Hovijunkkari oli pitänyt suurta huolta aikasempien lastensa kasvatuksesta. Siinä asiassa ei saanut mitään laiminlyödä. Mutta kun seurauksena monipuolisen hienon kasvatuksen toimittamisesta kuitenkin oli ollut lasten riitaantuminen hänen kanssaan ja kodin jättäminen, sai hän niistä puuhista kyllikseen. Helenan kasvattamisesta hän ei ollut enää pitänyt mitään huolta, ja jätti koko sen kysymyksen vaimonsa huostaan.

Siten tapahtui, että Helenaa ei ollenkaan lähetetty kaupunkiin kouluun, vaan toimitti äiti hänelle samallaisen kotikasvatuksen kuin oli itse omassa kodissaan saanut — nimittäin kotiopettajien avulla.

Tämä kotiopetus, verraten tavalliseen koulukasvatukseen, tuli siinä kohden vaillinaiseksi, ettei hänelle hankittu mitään opetusta uskonnossa. Äiti omasta puolestaan tosin tahallaan jätti tämän asian semmoiseksi. Hänen omassa kodissaan, kuten jo ylempänä mainittiin, ei uskontoon pantu merkitystä. Vanha kreivi ja kreivitär olivat kotimaassaan Ruotsissa olleet tunnetut viisaina ja hyvinä ihmisinä, mutta ihmisinä "ilman jumalaa", kuten sanotaan. Siinä kodissa vallitsi rajaton ajatusten vapaus. Arvoa annettiin ainoastaan kyvyille nähdä ja punnita omia vaikuttimia. Mutta usko yliluonnolliseen oli ikäänkuin pannaan julistettu. Sentähden, kun hovijunkkari puolestaan ei ottanut valvoakseen uskonnon asiaa kasvatuksessa, ei ainakaan hänen vaimonsa pannut asiaa vireille.

Näin Helena kasvoi 16-vuotiseksi tyttönäreeksi saamatta minkäänlaista uskonnon-opetusta sanan tavallisessa merkityksessä. Äiti kyllä usein puheli hänen kanssaan ja istutti häneen ehdottoman luottamuksen hyvään: mutta kun Helena tultuaan yhteyteen muun maailman kanssa tiedusteli häneltä mitä se Jumala oikein on, josta aina puhuttiin, niin sanoi äiti vaan, että kaikki riippuu ihmisen ajatuksista ja tunteista, ja että ihmiset pitäisi keskenään olla veljiä ja sisaria. Jumalan olennosta hän ei sanonut mitään voitavan tietää, ja käski vaan aina ja joka paikassa omaatuntoa kuunnella.

Luultavasti juuri senvuoksi, ettei mitään muuta opetusta ollut, sai tämä oppi omastatunnosta suuren merkityksen Helenan käsityksissä jo pienestä pitäen.

— Eikö niin, Helena, *oikeastaan* pitäisi rakastaa kaikkia ihmisiä? Ja katsos nyt, juuri se, mikä sydämessä sanoo, että *oikeastaan* —, se on Jumala. Se on se sama, joka välistä sanoo sinulle ja minulle: *oikeastaan* me teimme väärin, vaikka verrattuina muihin ihmisiin näyttäisi, ettei ollut mitään väärää.

Ja Helena niin ymmärsi tämän selityksen, että sen jälkeen he keskenään elämän tärkeimmissä käännekohtissa tulivat toimeen ainoastaan tuolla pienellä "se" sanalla.

* * * * *

Mutta nyt kun Helena tuli rippikouluikänsä ilmaantui paljon kaikellaista uutta ja outoa hänen eteensä. Eräänäkin päivänä hän istui Muona-Maijan luona, ja sinne tuli lyhyt, hiukseton muonamies, Ekholm nimeltään, joka toisinaan piti mökeissä hartaushetkiä ja pyhäkouluja. Tällä Ekholmilla oli lempeät siniset silmät ja suu sangen usein mehellä. Erittäinkin autuaan näkönen hän oli kun oli ottanut ryyppyjä, jota hän toisinaan kyllä teki. Ja teki sitä suureksi osaksi vastustaakseen ei ainoastaan sanoilla vaan myöskin teoilla raittius-aatetta, jota piti pakanallisena ja synnillisenä. Hän sanoi, ettei ihminen tule autuaaksi omasta ansiostaan, teoistaan, vaan ainoastaan uskosta lunastukseen.

Samaa mieltä oli eräs toinen, yksisilmäinen mies, joka niin ikään oli sangen usein ja myöskin tällä kertaa Muona-Maijan luona.

Heidän puhellessa näistä kummallisista asioista, katsahti Ekholm viehkeästi hymyillen Helenaan. — jota hän oli aina erikoisesti kunnioittanut ja rakastanut, — ja sanoi:

— Tänä suvena menee vissiin fröökkinäkin rippiskouluun, vai?

Tämä oli ensi kertaa, että he tämmöisistä asioista rupesivat puhumaan.

Helenan vähän sykähti sydän, ja hän olisi mielellään Ekholmilta tarkkaan tiedustellut mitä se rippiläkäyminen oikein merkitsee. Mutta ei hän kehdannut osottaa semmoista tietämättömyyttä, ja sentähden hän sanoi nauraen ja muka pilkatun Ekholmia:

— Sanokaas tee Ekholmi — enhän minä tierä mikä se rippikoulu onkaan.

Helena osasi ainoastaan murteellista etelä Suomen suomea, semmoista kuin kansa täällä hänen kotiseudullaan puhui.

Ekholm rupesi vastaamaan.

— Ai, ai, ei piräis nauraa, — sanoi hän.

— Kas jos mee emme meitämme nöyryytä ja ota vastaan herramme ja vapahtajamme ruumista ja verta meidän synteimme anteeksisaamiseksi, niin kuinkas meitin käy siinä tulevaisessa elämässä. Sillä juuri raskaasti lepää synnin kuorma meidän hartioillamme täällä.

Ekholmin hartiat olivat todellakin hyvin painuksissa. Hänellä oli yhdeksän alaikäistä lasta, työnä oli suuren navetan siivoaminen ja satalukuisen karjan ruokkiminen, mutta oma muona oli niukka.

Helena kauhistui hänen lausettansa ruumiista ja verestä, ja katsahti puolustusta hakien Muona-Maijaan ja siihen yksisilmäiseen mieheen. Mutta nämät, Helenan suureksi hämmästykseksi, eivät olleet millänsäkään, päinvastoin näyttivät ikäänkuin hyväksyen Ekholmia.

Helena kavahti seisovilleen.

— Mitä? — Mitä Ekholm puhuu? — Mitä ruumista ja verta? — sanoi hän kiihkeästi, silmät pyöreinä.

— Herramme ja vapahtajamme ruumista ja verta, jonka hän on vuodattanut lunastukseksi meidän synteimme edestä.

Yksisilmäinen nyökkäsi hyväksyvästi päätä. Muona-Maija rupesi välinpitämättömästi aukasemaan rintaansa kaksivuotiaalle tytölleen, jonka oli ottanut syliinsä.

— Hyi, kuka se semmoista on sanonut!

— Se vanhurskas isä taivaassa, jonka edessä olemme kaikki kelvottomat. Ja ellemme uskossa nauti lunastajamme ruumista ja verta, niin syömme ja juomme itsellemme iankaikkisen kadotuksen.

Taas nyökkäsi yksisilmäinen päätä, ja Muona-Maija, painettuaan rintansa lapsen suuta vasten, huokasi:

— Juu, juu.

Helena sanoi:

— Sen Ekholm vaan saa nähdä, että minä en ainakaan mene ripille, — en *vaikka!*

Nyt kaikki kolme katsahivat toisiinsa. Tämä puhe herätti heidän huomionsa niinkuin outo kiljahdus keskellä tuttua virttä.

Ja tuli pitkä äänettömyys.

Muona-Maijan mökissä oli ikkunalasit pienet ja niin viheriäiset, että maailma näytti niiden läpi surullisen toivottomalta. Mutta se kuvasi Helenan suhdetta työväkeen yleensä. Niin kuin hän rakastikin oleskella Muona-Maijan luona, tuntui tämä himmeästi vihreä alakuloisuus aina seuraavan kaikkia muitakin hovin ulkotyöläisiä. Helena luuli, että se riippui yksistään juuri näistä pienistä ja viheliäisistä ikkunoista, ja heidän pimeistä asumuksistaan, joissa hän kuvaili työväen istuvan. Oleskella Muona-Maijan viheliäisten lasien takana hän ei olisi ollenkaan voinut, ellei olisi ajatellut että hän milloin tahansa saattaa tulla jälleen valoon ja mennä takasin hovin väljiin ja kirkkaisiin huoneihin. Mutta nyt valahti koko tämä sama alakuloinen toivottomuuden tunto aivan toiselle alalle: keskelle heidän hyvää, ystävällistä suhdettansa. Ja siitä ei päässyt juoksemalla pois. Mitä enemmän ne puhuivat, sitä levottomammaksi tuli Helena.

Ekholm viritti taas keskustelun ja rupesi selittämään iankaikkista kadotusta.

Yksisilmäinen, — hän oli ammatiltaan sahan vartesmanni, — kertoi, että paholainen oli viime aikoina ollut liikkeellä. Sanoivat nähdyin Sunin riihessä.

Muona-Maija kuunteli taas kuin tuttua nuottia.

— Pirua ei ole ollenkaan olemassakaan, — sanoi Helena, kun Ekholm keskeytti puheensa vetääkseen henkeä.

Ekholm hätkähti eikä jatkanut. Kaikki katkesi. Pitkän äänettömyyden perästä sanoi Ekholm hiljaisella ja hurskaalla äänellä:

— Eikös herramme ja opettajamme Martti Lutheerus sano pirun olevan?

Ja he panivat tietämättömän Helenan kysymyksillensä niin lujalle, ettei hän enää osannut mitään sanoa. Hän tunsu pienenemistään pienenevänsä heidän edessänsä, he kasvamistaan kasvoivat. Heidän puheensa oli hänelle niinkuin yhä suureneva aalto, joka vihdoinkin vyöryi hänen ylitsensä ja hän antautui

valtoinaan sen alle.

Niinkuin tukehduksista riuhtasihe Helena vihdoon irralleen mökistä ja juoksi äidin luo.

Äiti suki tukkaansa suuren nurkkapeilin edessä.

— Mamma, mamma, mitä ne sanovat, että ripillä pitää syödä jotain ruumista ja verta —?

Äiti selitti, että kristinuskon mukaan ihminen joutuisi iankaikkiseen kadotukseen, ellei jumalan poika olisi astunut ihmisen muodossa maan päälle ja ristinpuussa vuodattanut vertansa heidän syntiensä sovitukseksi. Syöden ehtoollisella leipää ja viiniä tekee ihminen itsensä ikäänkuin osalliseksi tästä jumalanpojan lihasta ja verestä, — sanoi äiti.

Helenan pysähtyi sydän epätietoisuuden jännityksestä.

— Uskotko sinä? — kysyi hän hiljaa.

— No en minä ole sitä koskaan oikein ymmärtänyt. — sanoi äiti selvitellen kammalla pitkien hiuksiensa päitä.

Ja Helenalta putosi kivi sydämmeltä.

— Uskooko pappa?

— En minä luule, — naurahti äiti. — Katsos se nyt on enemmän ikäänkuin kansaa varten, — sanoi hän kääntymättä peilistä ja molemmin käsin kiertäen tukkaansa solmuun pääläelle.

Helena ymmärsi hyvin, ettei tämä kysymys ollut sen tärkeämpi mammalle, sillä ei mammalla ollut mökeissä mitään tuttavuuksia, joiden suhteisiin se olisi koskenut.

— En minä vaan ikinä ripille mene — sanoi Helena.

Äiti oli saanut kampauksen valmiiksi, ja kääntyi Helenaan päin.

— Niin, Lelle, siitä asiasta kysy papan mieltä. Mitä hänkin sanoo.

Eikä tällöin katsonut silmiin, vaan omien sormiensa päitä.

Tähän se asia joksikin ajaksi jäi. Pappa oli tosin pari kertaa vielä jälestäpäin maininnut ripille menemistä, mutta oli arvattavasti sen sitten unohtanut ja Helena ajatteli että kenties kaikki siihen raukeekin.

Ainakin Muona-Maijan luona hän kävi vielä vahvistamassa entistä sanaansa ettei mene ripille, ja niin se oli ikäänkuin päätetty asia hänen ja takapihalaisten välillä. Helena tahtoi heille näyttää, että he olivat väärässä, että mamma yksin oli oikeassa, ja että mitään semmoista vihaista jumalaa ei ollut, vaan ainoastaan sydämmessä rakastavainen "se".

Meni pari viikkoa.

Silloin sanottiin Helenalle, että hovijunkkari käskee ylös puheillensa.

Siinä oli jotakin pelottavaa ja Helena alkoi aavistaa mitä se oli.

— No, Lelle — sanoi pappa, kun Helena pujahti sisälle — nyt on sinun meneminen rippikouluun, jo on aika, sinä olet 16 vuotta täyttänyt.

Helனால் ei ollut aikaa ollut valmistua tähän muutakuin minkä nyt rappusia ylös juostessa oli ennättänyt arvata. "En mene, en mene" — ajatteli hän tahdissa sydämmen tykytyksen kanssa, noustessaan ylös papan luo.

Mutta papan edessä ollessa ei se sanominen tuntunut ollenkaan helpolta.

Papan ääni ei ollut entinen epävarma, vaan oli tällä kertaa päättäväinen.

Helenan nousi veri päähän, mutta hän sanoi kuitenkin:

— En minä pappa kulta saata ripille mennä, sillä enhän minä usko.

Hovijunkkari katsahti silmät pyöreinä tyttöön, ja pään nykäyksellä mittasi hänen pituutensa.

Helena sen johdosta oikasi liian lyhyen tyttöhameensa ja katsoi taas pappaan.

— Kuinka? — sanoi hovijunkkari. — Et suinkaan sinä voi olla ripille menemättä. Etkö tiedä, ettet pääse edes naimisiin, ellet ole ripillä käynyt?

— Mutta minä kun en usko —

— No, no, ei tässä maailmassa aina saa menetellä uskonsakaan mukaan!

— Jos eivät muut, niin kyllä minä ainakin menettelen, — sanoi Helena.

Pappa suuttui.

— Sinä? Minä sanon sinulle, että niinkauan kuin olet minun luonani, menettelet sinä niinkuin *minä* määrään.

Nyt oli Helenalle aina sanottu, ettei pappaa mitenkään saa suututtaa, sillä hänellä on sydänvika, ja mielenliikutus voi ihan äkkiä tehdä lopun hänen elämästensä. Se oli hyvin tunnettu asia koko hovin alueelle. Kun hovijunkkari sattui pahemmin sydämmistymään, tuli hän kohta kipeäksi. Hänen täytyi pitkän aikaa senjälkeen käydä kumarruksissa ja joskus hän joutui vuoteenkin omaksi.

— Mutta hyvä pappa, — alkoi Helena, lukuunottamatta suuttumisen mahdollisuutta.

Silloin hovijunkkari polkasi tavattomalla tarmolla jalkansa maahan. Hänen kulmakarvansa vetäytyivät yhteen ja paha ennustaen pakeni veri kasvoista.

— Sinä menet ripille! — sanoi hän hirvittävän ankarasti ja nopeasti.

Ja vähän ajan perästä ilmaantui punasia täpliä hänen poskilleen. Tämä oli hänellä aina suuttumisen ja sairastumisen varma merkki. Ja kun Helena ne täplät näki, kalpeni hän vuorostaan. Hän juoksi isän luo, painautui häntä vastaan ja molemmin käsin hyväillen ja taputellen häntä poskille rupesi hätäisesti puhumaan:

— Pappa kulta, pappa kulta, menenhän minä, rakas pappa — minä menen — minä menen — oma rakas kulta pappa —

Tämä oli jotakin perin outoa, sillä ei Helenan kotona koskaan hellyyden tunteita ilmaistu koskettamisella. Eikä hovijunkkari voinut ymmärtää, mistä Helena oli tämän saanut. Helenan säikähdys ja hänen pienten käsiensä kosketus liikutti niin hovijunkkaria, että täplät kohta sulivat kasvojen yleiseen punaan, joka erittäinkin kiertyi silmien ympärille. Silmät kostuivat ja papan oli nähtävästi vaikea sitä peittää.

Ja tapahtui ensi kerran se ihme, ettei hovijunkkari sairastunut kiivastumisensa jälkeen.

Jo silloin kuin Helena huomasi täplät, mutta vielä enemmän silloin kuin hän näki, ettei pappaa kohdannut tavallinen tauti, päätti hän sydämmessään, ettei enää sanallakaan vastusta pappaa tässä asiassa.

Myöskin hän samassa hetkessä tunsi, ettei hän tästä lähin enää voi olla suorissa suhteissa Ekholmin ja niiden kanssa.

Papan vuoksi hän näytti iloselta ja semmoiselta niinkuin nyt olisi kaikki selvä. Mutta sydämmessään hän ensi hetkestä tunsi ikäänkuin toisen puolen maailmastaan menneen rikki.

Viimeisen kerran hymähdettyään papalle hän hiljaa läksi ovelle, avasi sen ja meni ulos huoneesta.

Ajatelkoot Ekholmit mitä hyvänsä; ei hän mene ollenkaan sinne enää eikä koskaan näyttäydy heille. Jääköön sikseen koko se viheriän lasin takainen maailma.

Kuitenkin hän ajatuksissaan kulki tarhaan ja takapihalle, ja rupesi menemään Muona-Maijan polkua myöten, mutta huomattuaan minne menee, kääntyi takasin ja kaikki näytti ikävältä.

* * * * *

Helena ajoi pappilaan isän seurassa.

Ainoa mikä häntä lohdutti, oli se, että puheitten mukaan rovasti oli hyvin leikkisä, melkein niinkuin maallinen mies. Monasti oli Helena huomannut, että herrat, kun olivat koolla, merkitsevästi naurahtelivat puhuessaan rovastista. Heillä oli jotakin salaperäistä tiedossa hänestä. Ellei rovasti olisi ollut nainut mies, olisi Helena epäillyt että häntä pidetään kevytmielisenä naisasioissa, mutta rovasti oli nainut ja, kuten kerrottiin, jo nuorena. Pappilassa vietettiin vilkasta seura-elämää, ja kerran oli Helena hovin herrainkutsujaisissa ovenraosta tarkistaessaan nähnyt rovastin ikäänkuin kaiken ilon keskuksena.

Hän istui totilasi kädessä ja naurusuin torjui jotakin mitä hänestä sanottiin.

Helena nyt toivoi, että rovasti ottaa hänetkin vastaan tältä leikkisältä kannalta ja sormien lomitse katsoo hänen tietämättömyyteensä.

Tultiin perille.

Ensin jutteli pappa rovastin kanssa jonkun aikaa kahden kesken. Arvattavasti hän siellä sisähuoneessa antoi rovastille viittauksia Helenan epäuskon johdosta. Sitten he tulivat takasin etuhuoneeseen, jossa Helena odotteli; ja papan käydessä käsiksi palttooseensa tuli rovasti uudestaan tervehtimään Helenaa. Hän otti Helenan käden molempien lämpimien käsiensä väliin, jutteli ja ihastellen katseli Helenaa päätänsä kallistellen. Eikä päästänyt Helenan kättä omistansa.

— Oo, mikä sievä pikku neiti minun luokseni tuleekaan, tällaisen vanhan pöpön, mitä? Kyllähän me, kyllähän me toimeen tullaan, — sanoi hän ikäänkuin vielä papan puheeseen. Näkyi selvästi, että pappa oli kertonut hänelle kaikki ja sanonut, ettei Helena usko.

— Kyllä, kyllä me toimeen tullaan, — puhui rovasti vielä papan mentyäkin ja talutti Helenaa kädestä sisähuoneeseen.

— No, pikku neiti, istuhan tuohon noin, vanhaa ukkoa vastapäätä.

Ei rovasti ollut lainkaan niin vanhan näkönen kuin sen ikäiset ovat. Hänen tukkansakin oli yhä sitkeän ruskea ilman ainoatakaan harmaata hivusta. Helena istuutui arasti. Hänen sydämensä tykytti, sillä jos rovasti nyt ensimmäiseksi kysyy, mitä jumala on, ei hän tiedä mitään vastata.

Mutta rovasti katseli selvästi semmoisella ihastuksella Helenaan, että tämä vähitellen rupesi voittamaan varmuutta.

— Katsoppas nyt minua, pikku neiti, katso oikein tarkkaan: mikä ryppyinen vanha äijä! Tuossa otsassa näet syviä juovia, samoin silmäin luona, samoin poskissa. Hyhhyh, — ajattelet sinä, kylläpä tuo on jo kauan elänyt. Ja niin olenkin, minä olen kuudenkymmenen ikäinen. Paljon vanhempi sinua, paljon kokeneempi, — ja kuvaileppas nyt! olen tällainen vanha äijä ja kuitenkin: — *minä uskon*.

Helena punastui korvia myöten.

— Niin, niin, pikku neiti, minä uskon, ja uskon ihan lapsen tavalla, uskon jokaiseen Pyhän Raamatun sanaan, enkä luota ollenkaan järkeeni.

Helena joutui yhä enemmän hämilleen. Hän työnsi jalkateräänsä eteenpäin ja vänteli itseään nojatuolissa.

— Enhän minä, — koetti hän sanoa.

— Niin, niin, kyllähän minä arvaan. Isältäsihän minä kuulin. Mutta kohta kun sinut näin, pikku neiti, ajattelin: jos tuolla työllä on sydän semmoinen kuin ulkomuoto, niin ei hätää, ei hätää silloin. Ja kuinka arvelet itse? Jollei ole, niin emmekö saa sitä yhdenlaiseksi? — Nöyryyttä, tyttöseni, nöyryyttä on meille kaikille tarpeen. Mutta erittäinkin on nöyryys tällöisten pienten tyttöjen kaunistus. Sinäkö pikku käpyseni et uskoisi, mitä me vanhat äijät uskomme, semmoiset kuin sinun isäsi ja minä! Ei niin, et sinä oikein asiata ajatellut.

Helena ei tiennyt mitä tehdä. Jokainen paikka hänen ruumiissaan oli jännityksissä.

Tällaisen puolileikkisän johdannon jälkeen alkoi ensi tunnilla varsinainen opetus.

Rovasti teroitti mieleen, että tärkeintä oli ensin tuntee syntinsä, sillä ainoastaan se, joka syntinsä tuntee ja katumuksen ja parannuksen toivolla kääntyy vanhurskaan puoleen, voi tulla lunastetuksi Vapahtajan verellä.

Hän kysyi siis ensiksi oliko Helena koskaan tuntenut mitään semmoista, jota voisi sanoa "synnin taakaksi".

Helena ajatteli päänsä ympäri, koetti hätäisesti yhteen ajatukseen koota kaikki muistonsa. — Ei löytänyt mitään semmoista, jota olisi "synnintaakaksi" voinut sanoa.

Vielä toisen ja kolmannen kerran hän koetti vyöryttää esille kaikki mitä sisästänsä tiesi. Ei tullut mitään.

Vaikeneminen alkoi käydä tuskastuttavaksi.

— On välttämätöntä, rakas lapsi, — sanoi rovasti juhlallisesti, — tuntee suurta, kipeää tarvetta synnistä pääsemiseksi, — ja jokaisen ihmisen, oikein herätettynä, täytyy se tuntee. Hän on tunteva sen *kivuksi*; sillä muutoin ei lunastus ole hänelle suloinen lääke, niinkuin se on jokaiselle oleva.

Kun Helena ei vastannut, sanoi rovasti hetken mietittyänsä:

— Antaahan olla, — jätetään tämä kysymys toistaiseksi ja katselkaamme ensiksi, mitä Jumala laissansa kääkee ja kieltää.

Rovasti alkoi nyt opettaa kymmentä käskyä koettaen jokaisesta erikseen johdattaa häntä synnin tuntoon.

Ensimmäisinä tunteina käytiin näin läpi ensimmäiset viisi käskyä. Niistä ei löydetty paljon syntejä Helenalle; tosin kyllä kaikellaista pientä, mutta ei mitään semmoista, joka olisi tehnyt välttämättömäksi verilunastusta. Ei hän ollut mitään erityisiä epäjumalia pitänyt, ei juuri myöskään turhaan lausunut Herran nimeä, ei ollut tehnyt työtä sunnuntaina, ei ollut muistaakseen myöskään loukannut isäänsä tai äitiänsä, eikä ketään tappanut.

Kun seuraavalla kerralla oli tuleva esiin kuudes käsky, meni rovasti sen ohitse, arvattavasti tahtoen jättää sen viimeiseksi. Hän rupesi puhumaan sen sijaan seitsemännestä käskystä: "ei sinun pidä varastaman", ja niistä muista käskyistä, jotka kieltävät himoitsemasta lähimmäisen omaisuutta. Helena tunsu kohta, että siitä nyt ei ainakaan saada mitään oikeata syntiä hänelle. Sillä ei hän ollut milloinkaan varastanut. Heillä oli pieni Rappe-niminen sylikoira, ja sekin osasi olla varastamatta. Myös kissan oli Helena itse opettanut kaikista semmoisista tavoista. Kuinka hän siis itse olisi mitään semmoista voinut tehdä.

Rovasti koetti kuitenkin monella tavalla johtaa häntä tämän synnin tuntoon ja Helena olisi rovastin tähden suoraan tahtonutkin löytää itsestään sitä mitä rovasti haki, mutta ei vaan keksinyt sopivaa esimerkkiä. Rovastin kysymyksiin hän yhtäkkiä muisti ja myönsi kerran puhuneensa vastoin totuutta papalle. Ja he molemmat ilostuivat että oli vihdoinkin jotain löytynyt.

— Ei pidä koskaan isälle eikä äidille puhua muuta kuin totta, — sanoi rovasti lempeän nuhtelevalla äänellä. Hän koetti nyt päästä tätä tietä vielä pitemmälle.

— Sinä, rakas lapsi, olet onnellisessa asemassa. Kaikki mikä on sinun ympärilläsi on myöskin sinun, eikä sinulta puutu mitään. Sinä et ole oikean varastamisen kiusaukseen koskaan tullutkaan. — Mutta sitä enemmän sinulta vaaditaan. Sinun asemassasi olevalle on pieninkin valhe varastamista. —

Rovastin puhuessa Helena yhtäkkiä punastui korvia myöten. Häneen sävähti ajatus:

"Mitäpä jos rovasti aikoo ottaa puheeksi noiden vihaisten ja köyhäin talonpoikain asian ja sanoo, että hovi tekee hirmuista vääryyttä heille, kun pitää vettä heidän niityillänsä!" — Yhtäkkiä Helena sanomattomasti häpesi ettei ollut ymmärtänyt kääntää tämän käskyn kärkeä itseensä. Sehän oli musertavin ja ankarin käsky kaikista, joka lapsuudesta saakka oli salaisena painajaisena hänessä asunut eikä koskaan päästänyt siitä ajatuksesta, että — kuten guvernantti oli sanonut — "rikkaat saavat kuoleman jälkeen elää vuorostansa talonpoikina".

— No, lapseni, — sanoi rovasti: — minä näen nyt, että sinun tunnollasi on jotain, josta sinun on vaikea puhua. En minä pyydä sinua sitä minulle tunnustamaan, mutta tee siinä asiassa välisi Jumalan kanssa selväksi. Tee se rohkeasti ja avomielisesti — todellisen katumuksen ja parannuksen mielessä, — ja sinä olet tunteva sen lunastuksen ilon, josta olen puhunut ja jota paitsi ihminen ei voi elää.

Helena huokasi. Ja silmät rypyssä hänen katseensa harhaili rauhattomana huoneen nurkissa. Ei hän tiennyt kuinka sanoa ja selittää.

— Voinko auttaa sinua, rakas lapsi, — sanoi rovasti hellän hiljaa.

Helena alkoi vihdoin arasti esittää asiata:

— Minulla on tuttava, jonka nimi on Muona-Maija — (Helenan suu meni tällöin noloon nauruun ja yhtäkkiä taas totistui).

— No niin? — sanoi rovasti.

— Ja minä olen usein heillä. Ne ovat hyvin köyhiä. Ja Maija ja ne muut ovat monta kertaa puhuneet kuinka kovia töitä hovi heiltä vaatii, — ei ne ehdi mitään muuta kun aina vaan sitä työtä ja työtä —

Tietämättä miten jatkaa Helena pysähtyi.

— Rakas lapsi, mitä sinä sillä tahdot sanoa? — kysyi rovasti lempeästi hymyillen.

Helena sekaantui eikä itsekään enää ymmärtänyt mitä varten oli Maijan köyhyydestä ruvennut kertomaan.

— Ei ihminen vastaa toisista, — sanoi rovasti. — Jokainen ihminen pysyköön siinä säädysssä ja siinä asemassa, mihin kohtalo on hänet asettanut. Kaikki on Jumalan armosta: rikkaus on Jumalan armosta, mutta myöskin köyhyys on Jumalan armosta. Sillä voi tätä maailmaa, ellei siinä köyhyyttäkin olisi. Kuinka ylpeiksi me muuttuisimmekaan, kuinka suureksi paisuisikaan ihmiskopeutemme, ellei Jumala meitä köyhyydellä ja puutteella joskus kurittaisi! Nöyryydellä on köyhyys ja puute vastaanotettava ja kannettava. Kaikki on meidän hyväksemme. Jos olemme rikkaat, kiittäkäämme Jumalaa; jos olemme köyhät, kiittäkäämme Jumalaa. — Katso, — jatkoi hän vielä, — katso kukkasia kedolla. Niistä ovat toiset kauniita, monivärisiä, hohtavia, — toiset taas yksinkertaisia ja värittömiä. Mutta kaikki ovat yhdenarvoiset Jumalan edessä ja aurinko paistaa yhtä helakasti jokaisen päälle. Niin on ihmistenkin laita. Toiset ovat rikkaita, suurilla luonnonlahjoilla varustettuja, toiset taas köyhiä ja yksinkertaisia. Mutta ei ihmisetkään saa ylpeillä eivätkä myös kadehtia toisiansa, vaan jokainen tyytyköön osaansa, — pois semmoiset ajatukset, että me jotain muuttaa voisimme Jumalan kaikkivaltiaan määräämässä maailmanrakennuksessa —

Tässä kohden rovasti ikäänkuin vaipui ajatuksiinsa ja hymyilevät rypyt katosivat silmäpielistä. Mutta hän heräsi ajatuksistaan ja huomattuaan poikenneensa alalle, joka ei hänestä oikeastaan kuulunut Helenaan, keskeytti puheensa, ja taas hänen kasvonsa entiseen tapaan hymyilivät.

Helena puolestaan myöskin kavahti uteliaasta kuuntelemisesta, veti auenneen suunsa tavalliseen asentoon ja pienensi suureneet silmänsä.

Huoahtaen pois jännityksen hän vastasi hymyilyllä rovastin hymyilyyn ja yhtäkkiä tunsu halua viehättää tuota vanhaa miestä.

Rovasti kyllä koetti pari kertaa muuttaa ilmettensä totiseksi jatkaessaan puhettaan varkauden synnistä, mutta ei oikein pysynyt yrityksessään, ja niin heillä molemmilla oli suut vinossa naurussa tämän käskyn loppuaikana. — — —

Seuraavalle tunnille tullessaan Helena jo tiesi varmaan, että nyt ei enää päästä kuudennen käskyn ohitse. Tervehtiessään rovastia hän ei sentähden hymyillyt, vaan niiasi nöyrästi ja hurskaasti. Myöskin rovasti tervehti hiljaisemmalla äänellä ja oli totinen.

Hän alkoi ensin muistutella entisiä opetuksiaan ja lyhyesti vielä kertasi viisi ensimmäistä käskyä.

Mutta sittepä se myöskin tuli se kuudes käsky.

Rovasti käännähti nojatuolissaan toiselle lanteelleen ja katsellen ikkunaan päin ja paperiveitsellä naputellen huuliansa alkoi kautta rantain kierrellä esille.

Mutta jo ensimmäisistä sanoista, kun hän rupesi puhumaan likasista ajatuksista, Helena ymmärsi, että nyt oli edessä hänen salaisin kysymyksensä. Helena yhtäikaa sekä kauhistui että ihastui. Selittääköhän rovasti nyt todellakin nämä asiat, nämä suuret, pimeät arvoitukset. Jospa rippikoulu onkin sitä, että siinä saapi tietää juuri *nuo* asiat, — saapi tietää mitä tämä elämä oikein on. Silloin on rovasti hänen paras ystävänsä ja hän uskoo kaikki mitä hän on sanonut ja sanoo.

Hetken aikaa Helena katsoi suurin silmin rovastiin ja odotti mihin päin hänen sanansa kääntyvät.

— No niin, pikku neiti, — sanoi rovasti, — sen minä vaan sanon sinulle, että jos sinun pikku sydämesi kerran kiintyy johonkin ystävään — ja ehkä onkin jo kiintynyt, mitä? mitä? —

Rovasti hymyili veitikkamaisesti ja heristi pää kallella etusormeansa.

Helena vavahti. Sana vielä, ja ollaan siinä kaikkein kauheimmassa, jota Helena sekä tahtoi tietää että kammosi.

— No, no, — sanoi rovasti kun huomasi Helenan hämmennyksen — olenhan minä isältäsi jo kuullutkin. — Jos siis on ystävä, niin sitä parempi. Sanon vaan sinulle, että muista tälle ystäväillesi olla aina uskollinen. Ota vastaan hänen hellyyttänsä ja hellittele häntä, kunhan vaan et koskaan päästä ajatuksiisi ketään muuta — —

Sekä pettymyksen että vapautuksen tunne yhtäikaa täyttivät Helenan sydämen.

Kaikki mitä hän oli odottanut tästä kuudennesta käskystä, sitä ei tullutkaan. Hän kun oli epäillyt synniksi salaista mielikuvitustansa, että Georg nyt taas tulee, ja he taas muka leikkisivät vanhaa leikkiänsä. — Mutta jos se ei ollut syntiä, niin koko käskystä ei mitään synnin tapaistakaan hänelle voitu

löytää. Ettäkö hän olisi voinut ajatella olevansa suutelemisen suhteissa vielä jonkun muun kuin Georgin kanssa! Koko se ajatus oli uusi ja outo hänelle eikä hän osannut kuvailla, että jostakin sellaisesta edes voitiin katkismuksessa puhua. Vai olisiko todella niin kuin mamma oli sanonut, että katkismus oli jotakin vierasta, alempaa ihmissäätyä varten kirjoitettu. —

Tämän jälkeen ei Helena enää mitään odottanut. Hän voitti kaiken punastuksensa ja asettui takasin siihen entiseen väliin rovastin kanssa, jossa hän viattomasti nosteli kulmakarvoja ja leikki sievää tyttöhupakkoa.

Tunti tunnilta oli Helena saanut yhä selvempää valtaa rovastiin tuolta puolelta. Lopuksi ei rovasti lainkaan enää osannut puhua asioista kääntämättä silmiään pois Helenasta, ja taas kun katseli Helenaan, niin ei voinut puhua asioista vaan oli niissä toisissa nauramisen väleissä. Hän katseli kaikkia mikä Helenassa oli, käsiä ja jalkateriäkin.

Ja merkillistä! Erään kerran kun Helena katsahti häneen, täytyi säpsähtää. Se ei ollut rovasti. Se oli joku ikäänkuin nuorempi, kalpea mies, otsa pitkissä rypyissä, onnettomuus silmissä, jotka hirvittäväällä pelolla kehottivat johonkin kauheaan pahaan. Helenan sydän kouristui ja hän ehdottomasti vetäytyi tuolissaan taaksepäin. Mutta silloin rovasti yhtäkkiä taas muuttui entiseksi, rypyt silisivät, silmät sammuiivat ja hyväntahtoisuuden viivat säteilivät niinkuin ennen silmänpäistä ohimoille hänen hymyillessään. Hitaasti hän vaan hieroi kädellään edestakasin otsaansa, ja sitten pani hetkeksi kätensä ristiin rinnalleen ja ummisti silmänsä.

Entisellä herttaisella tavalla hän taas alkoi puhua:

— Minä näen, — sanoi hän — että sinun pikku sydämmesi on yhtä puhdas ja viaton kuin sinun ulkonäkösi, jonka Jumala on sinulle lahjoittanut, Summa kaikesta mitä olen opettanut on tämä; me olemme synnilliset Vanhurskaan edessä, olemme synnissä sekä siinneet että syntyneet ja kaikkena elinaikanamme synnillistä elämää pitäneet. Emme myös olisi kelvolliset hänen eteensä astumaan, ellei meillä olisi Häntä, joka on verellensä lunastanut meitä meidän synneistämme — —

Helena uskoi vahvasti, että oli erehtynyt näyssänsä. Se oli herttainen, hyvä, rakas rovasti.

Kahden viikon kuluttua, kun he olivat läpikäyneet katkismuksen ja kaikki uskonkappaleet selittäneet ja oppineet, sanoi rovasti:

— Nyt minä näen, että sinä olet valmis Herran Pyhälle Ehtoolliselle ja me voimme tähän lopettaa.

Puuttui ainoastaan päätössanat.

Rovasti näytti tulevan juhmallinen liikutuksen ja hellyyden tunnelma. Hän otti molemmin käsin Helenan kädestä.

— Lapsi, — alkoi hän, mutta liikutukselta ei voinut mitään sanoa.

Asema tuntui kömpelöltä. Helena ujosteli ja väänteli itseänsä nojatuolissa.

Pitkän ajan kuluttua sai rovasti sanotuksi:

— Paljon olen minä Pyhälle Ehtoolliselle lapsia valmistanut ja monesta olen minä lyhyen tuttavuuden jällestä jälleen eronnut. Mutta ero ei ole vielä koskaan minulle niin sydämmelle käynyt. Sinua, lapsi, olen minä oppinut rakastamaan — rakastamaan.

Helena ei voinut ymmärtää mistä syystä rovasti oli ruvennut häntä niin rakastamaan. Hän häpesi, ettei ollut itse puolestaan huomannut ruveta rovastia rakastamaan, vaikka tämä oli vanha ja niin hyvä mies. Ja sentähden hän kiemurteli eikä voinut katsoa silmiin, kun rovasti niin kauan piteli hänen kättänsä.

Kadetti.

Vähää ennen kuin Helenan piti päästä pyhälle ehtoolliselle tulivat Georgin vanhemmat ja Georg. Taas jo kaukaa huomattiin heidän tulonsa. Maantiellä ensin nähtiin tupruava pölypilvi, sitten erottuivat hevoset ja pyörät ja kaksi kuskilla-istujata. Oli tietysti päätetty antaa tulla täyttä karkua. Ne sikäläiset ne olivat aina ilosia ja jotain kujeita niillä aina oli mielessä. Hetkeksi vaunut ja hevoset katosivat käänteen taa. Mutta kun ne taas tulivat esiin, ei kestänyt kuin minuutti niin ne jo tulla huristi portaiden eteen. Hevoset korskuivat ja olivat valkoisessa vaahdossa.

Georg, solakka kadetti hyppäsi ensimmäisenä kuskin istuimelta ja auttoi vanhempansa vaunuista. Helenan vanhemmat tulivat pihalle vastaan ja kun koko seura sitten ensi tervehdyksen jälkeen kääntyi mennäksensä sisälle, katsahti Georg kohta ylös ikkunoihin ja näki Helenan, joka katseli ikkunasta juuri portaiden yläpuolelta.

Helena näki hänen nostetut tummat kulmakarvansa ja korvien luona itsepäisesti kihertyvän mustan lyhyen tukan, näki nuo kauniit kasvot, jotka olivat samalla sekä tavattoman tutut että entisistä nyt ihan vieraantuneet. Helenan sykähti koko olento. Hetkessä tuntui, että tuossa tulee juuri se, jonka pitikin, ja vielä paljon enemmän, — tulee se, mitä ei Helena ollut osannut odottaakaan. Ja hän rupesi huiskuttamaan nenäliinaa ja punastui omaa iloansa ja sitä ajatusta, että tuonko kauniin kadetin kanssa he siis ennen leikkivät häitä ja suutelivat toisiansa pimeässä vaatekammiossa!

Kun he kaikki tulivat sisälle, oli Helenan vaikea maltaa ensin asianomaisesti tervehtiä vanhempia, niin teki mieli juosta suoraan Georgin luo ja vetää häntä hihasta ja pyörähyttää ympäri, Mutta kun Helena, päästyään tavanmukaisista tervehdyssanoista, kääntyi vallattomasti Georgiin päin, olikin tällä jo samallaiset aikaihminen tavat kuin muilla. Entisen tuttavuuden sijaan hän tervehtiessään teki useita harppauksia vetäen jalkansa yhteen ja kopsahutteli kantapäät toisiansa vasten, sekä katseli rohkeasti ja omituisen tottuneesti hymyillen Helenan silmiin, ja pudistaessaan Helenan kättä sanoi kohteliaita tervehdyssanoja.

"Kuinka hyvin hän on kasvatettu!" — ajatteli Helena itsekseen vähän harmitellen.

Georg oli todellakin kokonaan toinen verraten entiseen. Tuo ensi tervehdyksen omituinen silmiin hymyilevä ylimielisyys ei ollutkaan mitään satunnaista, vaan oli nyt aina hänen kasvoissansa, ja oli nähtävästi hänen uusi valttinsa. Ainakin Helena ensi hetkestä joutui sen johdosta allekyntsin ja Georgilla oli kaikki valta. Se meni niin pitkälle, että Helena aivan kuin mikäkin alaikäinen tapasi itsensä ujustelemasta Georgia, eikä millään voinut kohota tasalle.

Koettihan Helena ruveta puhumaan myös niistä entisistä heidän välisistään asioista.

Kerran iltakävelyllä pitkin rauhaista maantietä he sattuiivat jättäytymään muista jäljelle. Ja kulkiessa erään suuren, punasen ladon ohitse, jonka päätyseinä oli maantielle päin, Helena sanoi:

— Georg, kuinka sinusta tuo lato katsoo?

— Katsoo? Mitä sinä tarkoitat? — kysyi Georg.

— Eikö näin? — Ja Helena nosti silmäkulmansa onnettomiksi ylöspäin — valmiina nauruun purskahtamaan.

Heillä oli ennen muinoin ollut tapana huvikseen arvostella jokaista rakennusta. Jokaisessa rakennuksessa oli heistä oma erikoinen luonteensa, joka ilmaantui erittäinkin katon suhteessa päätyseinään. Ja he keksivät, että tämän erikoisen luonteen saattoi paraiten kuvata kasvojen ilmeellä, silmäkulmien asennoilla. Tämä keksintö huvitti heitä silloin suuresti. He kehittymistään kehittyivät taidossansa ja käsittivät toistensa vähimmätkin tarkotukset. Ja hupia lisäsi vielä se, ettei yksikään muu elävä sielu heitä siinä asiassa enää käsittänyt.

Nyt sitävastoin, kun Helena koetti virittää eloon sitä puolta, ei Georg ollut sitä muistavinaan. Hän käänsi kohta puheen toisaalle ja Helenan täytyi punastua, että muka osotti olevansa yhä siinä entisessä lapsellisuudessa.

Merkillisintä kaikesta oli vielä se, että Georg — niin vieraalta ja ujustuttavalta kuin tuntuikin — oli kuitenkin Helenasta omituisen viehättävä ja hallitsi häntä siltäkin kannalta kokonaan.

Kauan kulki Helena ja mietti tätä asiaa. Häntä sekä harmitti että nauratti. Harmitti se, ettei hän voinut olla punastumatta, vaikka Georg puhui leikkiä ja ylemmyyden hymyllä sanoi häntä pikku linnuksensa, — ja nauratti, kun hän ajatteli että oikeastaan ei mikään estänyt häntä puristamasta Georgin päätä syliinsä, kun tämä tapansa mukaan lähestyi ja uhkasi muka suuteloilla, otaksuen varmaksi ettei Helena kumminkaan semmoiseen suostu ja tietysti lyö häntä poskelle.

Kohta Georgin tultua hoviin alkoi tuo entinen suhde, että heitä pidettiin kihlattuina toisilleen. Kaikki katsoivat heihin niinkuin pariin: ihastuksesta hymyilevät silmät ensin kävivät Georgissa, sitten heti lensivät myöskin Helenaan, tai montakin kertaa edestakasin, ikäänkuin verratakseen kumpi heistä oli kauniimpi, tai vielä parempi jos saattoivat katsoa yhtäaikaa molempiin. Mammakin oli niin ihastunut Georgiin, että alituisen häntä katseli.

Helena päätti nyt sängen tärkeäksi saada tietää oliko hän yhtä kaunis kuin Georg.

Olihan ihan selvä, että jos Helena olisi ollut kaunotar Georgin rinnalla, niin ei varmaankaan olisi ollut

niinkään ratkaistua, että Georg ja hän kuuluvat toisilleen. Mutta nyt näyttivät kaikki pitävän sitä itsestään selvänä. Oli muka suuri kunnia Helenalle, että hän oli "ajottu Georgille".

Kun vaan tietäisi kuinka tulla edes yhtäkin kauniiksi kuin Georg, ellei voikaan tulla häntä kauniimmaksi!

Illalla maatapannessa Helena katseli kauan aikaa peiliin päästäkseen siitä asiasta selville. Monella tavalla hän koetti: pani tukan ylös solmuun, hajotti sen, jätti suortuvia ohimoihin. Ja kyllä toisinaan rupesikin näyttämään niin sievältä, ettei olisi malttanut katsomasta heretä. Mutta ei siihen varmuutta saanut. Ehkä vaan omasta mielestä niin näytti — kauan katselemisen vuoksi.

Aamulla Helena sanoi nuhtelevasti mammalle, että milloin hän sitten oikeastaan saa sen pitkän hameen, josta on niin kauan puhetta ollut.

Mamma katsahti häneen uteliaasti.

— Sinä saat pitkän hameen huomenna, — sanoi hän.

Ja aivan oikein. Huomispäivänä, kun Helenan oli ajaminen pappilaan viimeiselle yhteiselle opetussuunnalle ennen rippiiä, puetti äiti ompelijattaren avulla hänet uudelleen, aikaihmissen pukuun. Kun sitten entisen letin sijaan tukkakin oli nyt ensikerran ylös pääläelle solmittava, tuli pukuhuoneeseen lisäksi Georgin äiti, ja he tekivät kaikki kolme parastansa Helenaa laitellessa. Erittäin innoissaan oli Georgin äiti. Hän huudahteli ihastuksesta, laittoi jotakin tukkaan, eteni, keikutteli päätä puolelta toiselle, taas lähestyi, taas eteni, — ja taas huudahteli. Kaikille heille oli uteliasta nähdä Helenaa neitinä ja aivan odottamattomia kauneuden piirteitä he hänessä havaitsivat.

Välttämättä olisi Georgin äiti tahtonut olla läsnä, kun hänen Georginsa nyt näkee Helenan näin hurmaavana.

Mutta ei käynyt niin.

Helena lähetettiin jotakin hakemaan, ja kun hän jo oli takasin tulossa, välihuoneessa, poksasti Georg toisesta ovesta vastaan.

Ensin Georg pysähtyi yhtäkkiä ja hänen silmänsä pyöristyivät niinkuin säikähdyksestä. Sitten hän teki yrityksen naurahtaa, mutta suu ei kääntynyt ja veri tulvahti hänen kasvoihinsa pannen ne hehkuvan punasiksi. Ei hän saanut sanaa suustansa.

Helena huomasi tämän vaikutuksen ja häntä huvitti nähdä kuinka kokonaan toinen Georg yhtäkkiä oli hänen edessään. Kaikki se uusi kadettirohkeus yhdessä silmänräpäyksessä pyyhkäytyi pois ja hän muistutti jälleen sitä silloista Georgia, joka päästeli hätähuutoja pikku Ponin selästä. Helena näki selvästi kuinka ankaria ponnistuksia Georg teki saadakseen suunsa luonnolliseen asentoon ja valloittaakseen takasin kadettiryhtinsä. Mutta se ei hänelle onnistunut. Hän yhä punastui, tuijotti Helenaan, painoi silmänsä alas ja taas tuijotti.

Helena ei silloin voinutkaan ylläpitää vastahankittua neidillistä aikaihmissyyttänsä. Häntä nauratti ja ilo pulpahteli sydämessä. Hän juoksi tyttömäisesti ovelle ja ovenraosta katsoi taaksensa.

— Ähä, ähä! — pani hän Georgille ja katosi voitonriemuisena.

* * * * *

Mutta Georgiin tuli siitä lähtien uusi muutos. Helena tahtoi sitä sanoa "tuijottamisen aikakaudeksi" eikä ollenkaan sitä suosinut. Kaikki ylemmyyden hymy oli poissa ja Helena olisi voinut kääntää hänet sormensa ympäri niinkuin rievun. Koko valta oli siirtynyt Helenan käsiin. Georg vaan tuijotti, oli punanen ja totinen, ja hakemalla haki tilaisuuksia palvelukseen Helenaa neulan ja nenäliinan nostoilla, tuolin tarjoomisella ja muilla semmoisilla. Kaikki rupesivat sanomaan, että Georg oli hulluuteen asti rakastunut Helenaan.

Ripillä.

Vaikka Helena olikin yksinensä rippikoulun käynyt, oli samaan aikaan suuri parvi paikkakunnan talonpoikaista nuorisoa rovestin edessä yhteisesti valmistunut ripille.

Helena ja nämä tapasivat toisensa vasta kirkossa, kun kokoonnuttiin rippisaarnaa kuulemaan.

Kirkko oli Helenan tähden köynnöksillä koristettu. Se oli papan käskystä. Vallan Helenan tietämättä

olivat nuo tuntemattomat rippikoululaiset valmistaneet hänelle tämän yllätyksen. Ja nyt ne ujostelivat häntä niin että peräytyivät kuin lammaslauma yhteen kokoon kirkon keskikäytävällä, kun Helena tuli heitä kiittämään.

Hän oli edeltäpäin jo ajatellut miten hän kirkkomäellä ilosena ja vapaasti tulee heidän luoksensa, ottaa heitä käsistä, pyöräyttää jonkun leikillä ympäri ja antautuu toveriksi heidän joukkoonsa, kaulatuksin tyttöjen kanssa. Hän kuvaili niitä semmoisina kuin olivat pelloilla ja tanhuvilla harmaissa ja tomuisissa vaatteissa.

Mutta tulikin jotain ihan toista. Kun hän heidät näki, nolostui hän ja punehtui, ja aijotun, luonnollisen ja ilosen naurun sijaan suu vaan meni viistoon. Mutta ujoutta peittää hän ei voinut muuten kuin jäykistyen ylpeäksi hovin fröökinäksi. Hän koetti kätellä likinnä olevia, mutta se tuli kaikki niinkuin hän olisi ollut jokin prinsessa, joka armosta ojentaa yhdelle ja toiselle kätensä. He puristuivat kokoon, ja ainoastaan ne, jotka eivät ehtineet toisten selkään taa, antoivat hänelle arasti kättä.

Voimatta ylläpitää ylpeän hovineidin henkeä Helena vihdoin kääntyi erään tytön puoleen, jonka tunsii lähemmin, sillä se oli joskus palvellut heillä kyökkipiian apulaisena.

— Mari, kuules, miksi ne ovat ihan kuin vihaset minulle? — kysyi Helena suoraan.

Mari ensin tyyperyi ja rupesi välttelemään, mutta vihdoin sanoi:

— Ei ne fröökinälle, — mutta fröökinän papalle.

— Niin, niin, — sanoi Helena, ajatellen että kysymys on taas niityistä. Mutta hänen kummastuksensa oli suuri, kun Marin puheesta kävi ilmi, että syy todella oli ihan toinen.

Hovijunkkari oli estänyt yhden pojista — niin sanotun Souvari-Heikin — pääsemästä ripille samalla kertaa hänen tyttärensä Helenan kanssa. Muut rippikoululaiset olivat rovestilta vaatineet Heikin puolesta, mutta ei ollut mikään auttanut. Rovasti ei ruvennut tekemään vastoin Helenan papan tahtoa.

— Mutta miksi pappa olisi estänyt? — kysyi Helena puoleksi kummastuen puoleksi nauraen, kun tiesi varmaan että tässä täytyi olla jokin erehdys.

Mari katsahti häneen pitkään ja sanoi venyttäen:

— Sitä en minä tiedä.

Vielä tuli ilmi Marin kautta, että Souvari-Heikki oli ollut kerran konttorissa — raha-apujako lie ollut pyytämässä, — ja silloin oli hovijunkkari ajanut hänet ulos ja tullut itse sairaaksi pelkästä kiukustumisesta.

Mari ei osannut peittää ylenkatseellista värettä äänessään.

Marinko tapa kertoa tätä asiaa vai itsekö se, mitä hän kertoi, vavahutti Helenaa? Hän tuli levottomaksi ja jokin paha tunne tahtoi ruveta kalvamaan. Ei hän itse ymmärtänyt siihen syytä ja tahtoi niinpian kuin mahdollista päästä toiseen mielentilaan.

"Tietysti se on kaikki vaan noita niityasioita!" ajatteli hän ja asettui ajatuksissaan papan puolelle ja alkoi kylmästi arvostella rippikumppaneitaan.

Kaikki he olivat juhlapuvuissa. Usealla pojalla oli kömpelösti istuvat kaulukset, jotka tekivät heidän ruskottuneet kasvonsa vieläkin ruskeammiksi. Tytöt olivat mustissa vaatteissa; joku oli viheriäisessä ja joku ihan valkosessa, niinkuin Helena. Kaikilla heillä oli valkoset vaatehansikkaat, nähtävästi ostettuina tukussa, sillä ne olivat enimmille liian suuret ja sentähden nekin vielä lisäsivät yleistä sanomatonta kömpelyyttä.

Vihdoin alkoivat urut hiljaa soida ja se helpotti heti.

"Tämöpäs nyt jotakin on!" — ajatteli Helena huohtaen painon sydämmeltään: — "minä olen ylhäinen hovin Helena! Ihmiset on niinkuin kukat..."

Urkujen soidessa asettuivat rippilapset etummaiseen penkkiriviin.

Helena istui lähinnä käytävää, alkaen hänestä istuivat muut.

Siunatut urut ja niiden taivaallinen ääni! Kaikki tuo pahan tunteen alku on kuin pois puhallettu. Kaikki on helppoa, iloista, liikuttavaa, rakastettavaa — —

Rovasti näyttäytyy alttarilla.

Helena katsoo häntä suurella uteliaisuudella. Sillä juuri äskettäin on Helena saanut kuulla mitä omituisimpia puheita hänestä.

Se on mahdotonta! Niin nöyränä, niin kokonaan uppouneena hurskaaseen toimitukseensa hän liikkuu ja katsoo. Ettäkö tuo mies, kuten kerrottiin, tekisi tuontuostakin epäilyttäviä matkoja Pietariin eläkkeeseen siellä uskottomuudessa vaimolleen! Se ei voi koskaan olla niin.

Tai olkoon, olkoon vaan totta. Mutta Helenapa antaa ajatuksissaan anteeksi hänelle. Mitä kaikki tuo paha merkitsisi noiden urkujen ihanassa soitossa! Kaikki ovat niitä samoja puheita kuulleet ja kuitenkin ovat kaikki niinkuin rovasti olisi pyhä mies. Eivät he anna hänelle anteeksi, vaan panettelevat häntä kun tulevat kirkosta. Mutta Helena antaa anteeksi. Hyi sentään, ettei ihminen voi olla ajattelematta mitä hän ei tahtoisi ajatella! "Ei sinun pidä tuomitseman!" Juuri niin! Anteeksi kaikki! Pois kaikki pahat ajatukset! Rakas, rakas rovasti!

Siunatut urut! Soikaa aina, lakkaamatta! Painakaa sydämeen ikuisiksi tämä vapaa anteeksi antava mieliala!

Ei ole mikään konsti elää onnellisena ja ilosena, kun vaan tietää elämän salaisuuden: aina ja joka paikassa antaa anteeksi!

Hän näkee pitkän rivin polvia ja valkosia hansikkaita niiden päällä ja näkee oman hienon silkkihameensa ja kukkaset rinnallaan ja sylissään — ja kaikki katsoo häneen ja kaikki koko kirkossa elää hänelle!

Ei hän ole vielä koskaan ollut niin onnellinen.

Pitkin keskikäytävää astuvat Georgin vanhemmat, molemmilla posket punasen hohtavina ja juhlallisen huolestuneina. Outo on heitä nähdä ilman naurun ja leikin ilmettä heidän kasvoillansa.

Heidän jäljessänsä tulee Georg, valkoset äärettömän puhtaat säämiskähansikkaat käsissä ja uuden uutukaisessa, poimuttomassa kadettipuvussa. Hän on juhlallisen kalpea, kasvoissa jonkinlainen "tottuneen" ilme. Ei voi niissä nähdä vivahdustakaan muuta kuin että se, mikä nyt oli tuleva, oli juuri sitä mitä pitikin. Kaikki kääntyvät häntä katsomaan ja supatus käy läpi kirkon: tuo on hovin neidin sulhanen! Hän on kaunis — niin tavattoman kaunis ja miehekäs?

Tänä päivänä on kaikki toisin kuin todellisuudessa. Tuossa tulevat keskikäytävää myöten pappa ja mamma — *käsikynkässä!*

Voi mikä sopusointuinen näky! Ja köynnökset ja seppeleet valkosilla seinillä ja vaatteiden hiljainen kahina ja urut valmistelevilla juoksutuksillansa sanovat, että se on kaikki tosi! Kaikki on suuressa sopusoinnussa, valmistunut johonkin suureen ja tärkeään! Tässä ei muuta puutu kuin että hän itse nöyrtyy, lankeaa kasvoillansa rukoukseen ja, uskoen siihen mihin kaikki muut, polvistuu alttarin eteen. Miksi ei hän sitä tee? Onko hän niin ylpeä? hävettääkö häntä nöyrtyä ihmisten nähden? Ihan varmaan — hän kyllä ymmärsi — hänen oli onnentunnelmansa siitä vaan kasvava.

Ei, ei, sitä hän ei sentään koskaan tee. Viimeisiin asti hän tahtoo taistella liikutusta vastaan!

Mutta hänen päätöksestään huolimatta, kun urut hiljaisista juoksutuksistansa yhtäkkiä remahtivat kirkkoa paisuttavaan fortissimoon ja kansa yhteen ääneen alkoi virren, silloin valtasi Helenan vastustamaton tunteiden tulva. Voimatta enää pidättää hän itkuun purskahtaen painoi päänsä penkkiä vasten käsien varaan.

Tuskin hän kuitenkin oli tämän liikkeen tehnyt kuin ei itkusta sentään tullutkaan mitään, vaan se itsestään katkesi ja hän yhtäkkiä pääsi koko tuosta taikatunnelmastaan. Kaikki meni erille, selvisi entiselleen. Ainoastaan pään asento jäi semmoiseksi penkkiin kiinni. "Ei ole mitään syytä tulla liikutetuksi, sillä ei ole mitään tapahtunut eikä mitään ole odotettavissakaan, — ei yhtään mitään!" ajatteli hän. Hän ihmetteli miten hän nyt nostaa päätänsä. Niskassa ja korvissa tuntui että koko kirkko häntä katselee, kun hän siinä ihan yksin, muiden veisatessa, muka hartautta harjoittaa.

Erittäinkin hävetti Georgin tähden.

Tietysti se nyt voitollisena ajattelee, että Helena rukoilee anteeksi syntejensä ja siis sittenkin "uskoo". He olivat puhuneet niistä asioista hiukan. Helena oli ruvennut kertomaan vastustuksestansa rippiasiaassa, mutta Georg oli siihen isällisen paheksivasti pudistanut päätänsä. "Se on lapsellista" — oli hän sanonut. He olivat vähän riitaantuneet, ja Helena oli suoraan selittänyt ainoastaan papan tähden suostuneensa. Johon Georg vaan kohautti olkapäitensä.

Veri töytäsi Helenan kasvoihin. Häpeissään hän vihdoin nosti päänsä, niisti nenänsä ja ensimmäiseksi vilkasi sinnepäin missä omaiset istuivat. Aivan oikein: Georg tosin ehti kääntyä pois katsomasta Helenaan, mutta hänen silmänsä oli vielä viistossa sinne päin ja koko ryhti osotti hänen ajattelevan että Helena oli käyttäytynyt hyvästi ja tehnyt mitä moisissa tilaisuuksissa pitääkin tehdä. Helena päätti jotenkin selittää hänelle tämän seikan.

Jumalanpalveluksen aikana Helena jälleen ankarasti taisteli liikutusta vastaan. Hän ei tosin paljon kuunnellut saarnan sisällystä, mutta rovestin juhlallinen ääni ja yksityiset lauseet Herrasta Zebaotista, jotka panivat koko kirkon kajahtelemaan, ja erittäin se, että hän aina vaan näki syrjästä itsensä nuorten ikäistensä rivissä, — se tuon tuostakin vavahutteli Helenea ja oli saamaisillaan tunteiden valtaan. Ainoastaan siten, että hän pakotti itsensä ajattelemaan kaikellaisia pikkuseikkoja: "täti Amalie lupasi lahjoittaa minulle koko Chopinin" — "illalla mennään kaikki soutelemaan" — saattoi hän pysyä erillä liikutuksesta. Mutta erillä hänen piti olla. Se oli niin äärettömän, äärettömän tärkeätä. Tärkeätä mamman vuoksi ja ennen kaikkea Georgin vuoksi, sillä koko hänen suhteensa Georgiin muuten tulee vääräksi.

Ensin hän pelkäsi sitä hetkeä, jolloin polvistutaan alttarin ympärille. Vastoin hänen luuloansa ei silloin kuitenkaan ollut mitään taistelua. Kun hän näki itsensä polvistuneiden puolikehässä, tuli yhtäkkiä hänen mieleensä sellainen hullunkurinen kuva, että he kaikki, jotka siinä olivat alttarin ympärillä, olivat muka lampaita. Ja häntä rupesi naurattamaan olla yksi niistä. Nauratti ja vähän hävetti olla yksi niistä, jotka täydessä uskossa odottivat vuoroansa ihan kuin kiltit lapset, joita syötetään lusikalla. Ja kun piti vielä päälliseksi olla polvillansa, matalampana kuin ne, jotka seisten syöttivät!

Näiden liikutuksen vallasta vapauttavien tunteiden ohella Helena näki rovestin jo valmistuvan ehtoollisen jakoon. Yhä lyhyemmäksi kävi aika, jolloin hän vielä voisi "uskon nöyrytyksessä ja kyyneliä vuodattaen vastaanottaa ehtoollisen" ja välttää "tuomiota". Eivät hänen yrityksensä tehdä asemaansa naurunalaiseksi auttaneet häntä, vaan vielä viime hetkessä tuli kammottava ajatus:

"Mitäpä jos tässä todellakin jotain suurta ja tärkeätä tapahtuu! Jospa jotain suurta ja sanomatointa paraikaa vyöryy ohitseni, ja minä en siitä mitään tiedä! Kuinka on mahdollista, että kaikki muut jotakin odottavat, ovat valmistuneet johonkin suureen ja tärkeään, mutta olisivat kaikki erihetkyksissä ja minä yksin, joka en mitään odota, minä yksin koko kirkossa olisin oikeassa!"

Helena kokosi nopeasti ajatuksensa, mutta niiden keskellä ei ollut muu kuin "Se", rauhallisena, sanatonna, käskemättä mihinkään: päinvastoin, jos "sen" mukaan menetteli, niin jätti nämä kaikki juhlallisuudet ja väenpaljoudet ja kulki jollekin yksinäiselle viheriälle pellonpientareelle tai lepikön läpi avonaiselle aholle, missä horsma nuokkuu ja vinha etelätuuli, korvissa huhuten, puhaltaa kasvoja vasten.

"Niin se on" — ajatteli Helena: — "ei tässä tapahdu yhtään mitään. Kaikki mikä tulee, sen teen vaan papan tähden, mutta mikä hyvänsä *vastaisuudessa* tulee eteeni ja riippuu *minusta*, siinä en enää koskaan anna perään. Kyllä niitä tilaisuuksia vielä tulee!" — ajatteli hän, eikä voinut olla tällöin ajattelematta papillisia vihkiäisiä siinä tapauksessa että he menisivät Georgin kanssa naimisiin.

"En mene koskaan vihille, tuli mitä tuli!" — päätti hän uhkamielin ja voitokkaasti sykkivin sydämmin.

Samassa oli rovasti jo hänen edessään. Se asetti kätensä hänen pääläelleen ja pisti jotain hänen suuhunsa.

Ei hän koko tapauksesta tuntenut muuta kuin että tuo "jotain" tarttui hänen kitalakeensa eikä millään tahtonut siitä irtautua, ja että toinen jäljessä tuleva pappi tarjosi viinin niin huonosti, ettei se tullut maljan reunaan asti eikä joutunut hänen suuhunsa.

Ja niin, kun he toimituksen suoritettua kaikki nousivat polviltansa alttarin edestä, tuli Helena ottaneeksi sen palankin suustaan nenäliinaansa ja kirkosta lähdettyä karisti kenenkään huomaamatta mäelle.

Sillä hän oli isältänsä perinyt suuren määrän itsepäisyyttä.

Kihlaus.

Samana kesänä, mutta myöhään syksyllä tuli Georg oltuaan leirissä Pietarin lähellä takasin hoviin.

Ja nyt hänellä oli yllään kaunis tummaverkainen ruumiin mukaan istuva upseeripuku, miekka, ja

hopean hohtavat nappirivit.

Kaikki olivat ihastuksissaan.

Mutta Georg oli ensi hetkestä saakka vähän levoton niinkuin jonkun tärkeän tehtävän tai sanottavan edellä. Usein he supattelivat vanhempien kanssa, ja Helenasta tuntui niinkuin heillä kaikilla olisi jokin salainen yllätys hänelle valmistumassa.

Oikeastaan tämä ei ollut mitään muuta kuin virallisen kosimisen valmistuksia.

Tietysti Georg, — joka oli niin hyvin kasvatettu, — ei pitänyt *comme-il-faut'na* kosia ennenkuin oli upseeriksi päässyt. Joka paikassa hän oli sama. Kaikki asiat, ihan kaikki, olivat hänellä sääntöihin luokitettuja ja järjestettyjä, niinkuin hän ne oli vanhemmiltaan perinyt ja kadettikoulussa omistanut. Kun hän sanoi: "kaikki ihmiset niin tekevät", oli se hänestä korkeinta, melkein pyhää, ja jos sitä vastaan jotain väitti, tuli hänen silmänsä suuriksi ja peljästyneiksi, ikäänkuin olisi seisottu hirmuvaaran edessä. Ellei hän olisi tällöin ollut niin "nätti", olisi Helena harmista pakahtunut.

Kosiminen oli Georgille sangen vaikeata. Kaikki tuo kadettirohkeus, jolla hän yhteen aikaan koetti pelailta, eli tottumus muka hienolla kevytmielisyydellä kohdella tietämättömiä tyttöjä — sekin oli oikeastaan ollut vaan mitä *muut* kadetit tekivät ja minkä Georg oli heiltä oppinut. Se sopi, koska se oli tapana. Hän ei mennyt koskaan yli rajan, eikä edes uneksintukaan mahdolliseksi mennä mitenkään pitemmälle — niin ettei olisi joskuskaan malttanut tarkoin hillitä tunteitansa — niin että olisi esimerkiksi vahingossakaan suudellut ennen virallista kosimista, tai niin. Kun tuo kosiminen sitten tuli kysymykseen, oli se Georgille niin vaikea tehtävä, että hän kokonaan kadotti kaiken ryhtinsä. Hän muistutti Helenalle taas sitä suurta tappiota urhoollisuuden näytteessä, minkä oli kärsinyt muinoin vallattoman ponin selässä. Ja Helenaa nauratti.

Ihmeellistä, ihmeellistä! — ajatteli Helena. Mitä kummaa se valmistelee ja aikoo. Ja mikä ihmeen taikasana häneltä puuttuu, jota hän ei tiedä tai ei uskalla sanoa. Tietysti hän luulee, että täytyy jotakin sanoa jollakin erityisellä tavalla, kun kosii, — niinkuin romaaneissa tai muuten *comme il faut*, niinkuin hän tietää olevan tapana. Eikä raukka häveliäisyydestä saa sanotuksi. Ja he kun ovat niin tuttuja keskenään! Ja niin, niin rakastavat toisiansa ja ovat niin lähellä toisiansa, ettei mitään pitäisi olla välillä! Ihmeellistä.

Lopulta rupesi asia tulemaan ihan hassuksi. He olivat parhaita tuttuja keskenään ja kuitenkin oli Georg kuin ummikko vieras, teki kumarruksia, punastui, häpesi punastumisestaan, perääntyi, vetääntyi yksinäisyyteen, kärsi, taas hyökkäsi esiin, mutta ei vaan saanut suustansa tuota taikasanaa ja ilman sitä hän ei tiennyt mitään muuta Helenalle sanoa. Mutta tämä hassutus ei lainkaan antanut hänelle sitä käsitystä että koko tuo sanominen saattoi olla turhaa, vaan ei hän hetkeksikään näyttänyt luopuvan siitä uskosta, että täytyy jollakin erikoisella tavalla sanoa, kuten tapa vaatii, ja että ilman sitä ei koko heidän aiotusta avioliitostaan voi tulla yhtään mitään.

Helena ei ainoastaan naurattanut, mutta välistä vähän harmitti. Siinä Georgin itsepäisyydessä piili samalla jotain hienoa, selittämätöntä ylpeyttä, — oliko se nyt sukuylpeyttä vai tunto että hän kantaa kaartin luutnantin uniformua vai ehkä se että hän miehenä on Helenaa ylempänä, — jokin semmoinen se vaan oli. Mitäpä se nyt olisi tehnyt jos olisi joskus erehtynyt eikä voinut niin ankarasti hillitä tunteitaan. Silloinhan he olisivat molemmat nöyrytyneinä antaneet toisilleen anteeksi ja tasaisina iki ystävinä tehneet ikiliiton keskenänsä. Eipä ilman, että juuri tämä olisi tuntunut Helenasta suurelta onnelta.

Mutta niin ei käynyt.

Kun Georg kosi, oli hän nähtävästi pannut niin koko huomionsa siihen mitä oli sanottava, ettei hän sillä hetkellä ollenkaan ollut *niissä* tunteissa. Hän tuli sillä kertaa Helenan eteen erikoisesti siistittynä. Hiukan hänen kaunis päänsä tutisi hetken tärkeyden vuoksi eikä hän nähtävästi rohjennut avata kohta suutaan pelosta että ääni olisi vavahtanut. Sitten otti molemmin käsin tuolin takaa selustimesta ja ikäänkuin kumarsi.

Ei ikinä Georg ollut näyttänyt niin vieraalta. Kun Helena huomasi että Georgin pää tutisee, tuli hänen Georgia niin sääli, että olisi hinnalla millä hyvänsä vapauttanut tästä turhanpäiväisestä piinasta. Mutta Georg lateli nyt esiin nuo kauan haudotut sanansa.

— Helena, — sanoi hän silmät juhlallisen pyöreinä ja uskollisesti räpyttäen luomiansa: — sinä olet jo varmaan huomannut tunteeni sinua kohtaan. No niin, minä olen nyt tullut kysymään onko minulla — (tässä oli hänellä nähtävästi ollut aikomus tehdä joku pitempi mietitty mutka syrjään, mutta jostakin syystä hän muutti aikeensa ja sanoi lyhyemmin:) — ta-tahdotko sinä tulla minun vaimokseni.

— Fyi, fyi, fyi, — ajatteli Helena. — kuinka tyhmästi! *vaimokseni!* — ja kääntyi pois päin ja punastui

eikä tiennyt mitä nyt pitää vastata.

Äänettömyys rupesi tulemaan pitkäksi.

— Georg! — kuiskasi hän nopeasti: — enhän minä tiedä kuinka tässä pitää vastata? sano sinä, noh!

Silloin Georg keventyen huokasi pois jännityksensä ja ikäänkuin saavutti yhtäkkiä entisen hymyilevän varmuutensa.

— Vastaa ainoastaan rakastatko sinä minua? Tämän sanan "rakastatko" kuultuaan Helena heltyi ja silmät kyneleissä nauraen sanoi:

— Mutta senhän sinä tiedät, Georg!

Ja Georg onnellisena, aivan niinkuin ei muka olisi sitä ennen aavistanutkaan ja niinkuin jotakin tavattoman erinomaista olisi juuri nyt tapahtunut, tuli ihan Helenan viereen, otti häntä kädestä ja sanoi:

— Siis olemme nyt *kihloissa!* — ja ikäänkuin odotti vielä tähänkin jotain vastausta.

Helena ei ymmärtänyt miksi se olisi ollut niin erikoista että he nyt olivat *kihloissa*, ja oli epätietoisena vaiti, jonka tähden Georg itse vahvisti sanansa:

— Niin, me olemme siis nyt kihloissa! — sanoi hän ikäänkuin, että siitä nyt riippuu kaikki se mikä sitten on seuraava.

Ja hän aikoi kietoa kätensä Helenan kaulaan, mutta keskeytti itsensä ja sanoi onnellisena:

— Ei, nyt menemme ensin sinun isäsi ja äitisi luo. Tule!

Hän piteli Helenaa kädestä ja ovelta katsahtaen Helenan pukuun ja pysähtyen sanoi:

— Minun mielestäni, — panisit pois esiliinan.

Helena heitti hätimmiten esiliinan yltään ja niin mentiin ensin ylös papan puolelle.

"Mitä ihmeitä se aikoo nyt tehdä?" ajatteli Helena, kun Georg ennen papan ovelle koputtamista järjesteli pukuansa.

He astuivat sisään erillään, pitämättä toistensa käsistä.

Pappa katsahti heihin työpöytänsä äärestä rillain yli, sanoi hiljaa ja lempeästi: "jaha, vai niin!" Ja rupesi kohta panemaan rilloja kokoon nenältään liivintaskuun ja nousi seisaalleen.

Helena oli kuvailut että pappa hämmästyy yhtä paljon kuin hänkin Georgin omituista käytöstä, mutta niin ei ollut. Päinvastoin pappa otti asian kohta samalta juhlalliselta kannalta kuin Georg ja näytti aivan niinkuin tämänkin valmistuvan ikäänkuin johonkin tapoihin kuuluvaan tärkeään ja tunnettuun toimitukseen.

Ennenkuin he saivat mitään sanotuksi tulivat molemmat, sekä pappa että Georg yhtäkkiä hyvin liikutetuiksi, ja kun pappa huomasi että Georgin oli sen johdosta mahdoton puhua, sanoi hän liikutuksesta vapisevalla äänellä:

— Minä arvaan — rakkaat lapset — arvaan.

Ja yhä katkonaisemmin hän jatkoi:

— Minua ilahuttaa tämä tapaus, — rakkaat lapseni — minä annan — minä annan teille s —

Ei voinut sanoa.

— Minä annan teille s — s —

Vasta pysähdyttyään ja pitemmän aikaa voimia koottuaan hän sai sen sanan vihdoin itkien suustansa:

— siunaukseni.

Sen sanottuaan pappa syleili Georgia ja sitten myöskin Helenaa, otti hänen ja Georgin käsistä ja yhdisti ne.

Sitten pappa teki äkillisen käänteen ja muutti kaikki iloksi, pyyhkäisi liikutuksen pois ja käski tulemaan alas muille ilmoittamaan, joka oli tarpeetonta, sillä moni palvelijoista oli huomannut Georgin ja Helenan nousun yläkertaan.

Nyt he kulkivat Georgin kanssa papan seuraamina käsi kädessä yläkerrasta alakertaan. Joka paikassa missä oli palvelijoita pysähtyivät nämä, tirkistelivät ovista, rupesivat loistamaan, päivittelivät ja rientelivät toisilleen ilmoittamassa. Koko talo alkoi samassa kihistä ja elää. Ikkunan ohi mennessä jo näkyi kuinka Manda juoksee valttarin puolelle ja kuinka valttarin emännöitsijä lyö kätensä yhteen. Toisesta ikkunasta vilkaistessa näkyi puutarhuri tulevan nurkan takaa ja suu auki kuuntelevan mitä hänelle jostain muualta sanottiin.

Alakerran vastaanottohuoneessa istuivat Georgin vanhemmat ja mamma. Kaikesta päättäen he olivat tietäneet ennenkuin Helena siitä mikä tapahtuman piti ja nyt vaan odottivat heitä alas.

Mamma ensin tuli Helenan luo ja vähän nolona koettaen nauraa sanoi suu vinossa vaan oman tavallisensa: no? — eikä osannut mitään muuta lisätä, ja väistyi Georgin vanhempien tieltä, jotka heti upottivat Helenan ranskalaisiin lauseihinsa ja syleilyihin.

Sen jälkeen Georg Helenan ollenkaan aavistamatta suutelee häntä kaikkien nähden. Georg! Joka äsken vielä ei olisi punastumatta uskaltanut hänen kättänsä koskettaa. Mutta jokin eriskummallinen muutos on Georgissa taas tapahtunut: hän on sulava, vapaa käytöksessään, hän hymyilee rohkeasti Helenan silmiin ja suutelee häntä kerran toisensa perästä ihmisistä huolimatta.

"Onko tuo nyt todellakin Georg?" — ajattelee Helena ihmetellen ja tuntuu ihankuin pitäisi ruveta häntä vierastamaan. Sehän on taas tuo sama vieras ja ujostuttava, ylemmyyttensä tunteva Georg, — se, jonka edessä Helena kerran kadotti valtansa ja jonka valta niin oudosti viehätti häntä.

Sillä aikaa on joka paikassa alkanut hyörinä ja pyörinä.

Ilmaantuu että kaikki oli todellakin edeltäpäin tiettyä ja suunniteltua. Sillä nyt avattiin ovet ruokasaliin ja siellä näkyi juhlapöytä sampanjapulloineen.

Aamiaisten jälkeen seurasi kohta muita juhlallisuuksia.

Paljon oli Helena nimipäiviä viettänyt, mutta ei koskaan vielä tuntenut semmoista huippua nimipäiväisyyden juhlahumusta, kuin mikä nyt pääsi vauhtiin.

Vaikka aikomus oli alkujaan ollut että kihlaus ilmoitettaisiin ainoastaan lähimmälle kotiväelle, levisi tieto joka paikkaan tehtaille, eikä mikään voinut enää pidättää kemujen tulvaa. Kohta oli kaikki valmiina, liput, köynnökset, kukat, onnentoivotukset, tehtaiden torvisoittokunta, hurraahuudot, juhlatulitukset illalla. Koko hovi näytti elävän yksistään heitä kahta varten. Ja he kaksi olivat kuin kaksi yhteen kasvanutta köynnöstä koko päivän yhdessä. Georg pysyi yhtä vapaana ja samaten vieraiden nähden suuteli Helenaa niinkuin se olisi ollut maailman luonnollisin asia, saattoi myös pidellä toisella kädellään vyötäisistä ja taputteli tuon tuostakin hellästi — yhä tuolla hienolla ylemmyydellä. Tämä kaikki oli juuri niinkuin Georg oli heidän pieninä leikkiessään sanonut, että kun on kihloissa, niin pitää olla näin. Helenaa ensin kovasti hävetti ja ujostutti, mutta kun kaikkien silmistä näkyi ettei kukaan tahtonut olla huomaavinaan heitä eikä ainakaan kukaan ihmetellyt, niin tottui Helena siihen yhdessä päivässä, niin ettei se illemmalla enää tuntunut hänestä milleen oudolle, päinvastoin hänestä se oli tavallaan hauskaa, ja hän itsekin rupesi matkien nojautumaan Georgiin, niinkuin oli usein nähnyt Georgin vanhempien keskenään tekevän.

Mutta eivät he koko juhla-aikana suuren ihmispaljouden tähden hetkeksikään tavanneet toisiansa kahden kesken.

Ennenkuin myöhempänä illalla.

Paperitehtaan konttoristit olivat tilaisuutta varten toimittaneet kaupungista raketteja ja alkoivat niitä hämärän tultua singahutella pimeälle taivaalle. Ensi paukahduksen kuultuaan kiirehtivät kaikki puutarhan aukealle tai balkongeille, ja silloin jäivät Georg ja Helena ruokasaliin kahden kesken.

He olivat koko päivän olleet toistensa seurassa ja puhuneet keskenään ainoastaan semmoisia puheita, joita muiden kuunnellessa puhutaan. Nyt kun he ensi kerran olivat kahden kesken, tuntui Helenasta perin oudolle, ikäänkuin he eivät olisi tienneet mitä sanoa toisilleen.

Niin monta kertaa kuin he olivatkin suudelleet toisiansa kaikkien läsnäollessa, nyt kahdenkesken ollessa ei olisi mitenkään kehdannut sitä tehdä. Siinä asiassa heidän välillään oli tällä hetkellä suuri mahdottomuuden juopa.

Georg seisoi toisella puolen pöytää, ja näkyi selvästi, että hänen oli vaikea keksiä syy minkä nojalla tulla samalle puolelle, kun ei löytänyt mitään sanottavaa.

Ja ilman sanottavaa se juuri tuntuikin mahdottomalta.

— Eikö mekin mennä? — sanoi Georg vihdoin ja rupesi tulemaan ikäänkuin hakeakseen Helenea.

— Mennään, mennään, — sanoi Helena ja rupesi menemään ovelle iloissaan siitä että Georgin ujudessa näki ikäänkuin vilahduksen entisestä rakkaasta Georgista.

Vaikka Helena kiiruhti, ennätti Georg yhtaikaa ovelle, ja heidän piti nyt kulkea pimeään huoneen läpi.

Silloin Helena huomasi, että se olikin vaan Georgin keksimä keino miten päästä hänen luokseen tarvitsematta mitään sanoa. Kohta kun hän otti ovesta Helenan kädestä, tunsi Helena että häneen kosketti se uusi, vieras ja viehättävä Georg, se, joka oli kosinut häntä ja piti nyt kieltämättömänä oikeutenansa suudella häntä. Aivan oikein. Hän pitää Helenan kädestä; hän hidastuttaa kulkuansa kunnes kokonaan pysäyttää Helenan ja sanaakaan sanomatta rupeaa kuumasti suutelemaan häntä.

Helena vavahtaa koko olennessaan.

Kuinka toista tämä on kuin nuo päiväiset hellydenosotukset! Voi kuinka sydän syttyy palamaan!

Tarmottomasti hän koettaa irtautua, mutta oikeastaan hän antautuu — antautuu — antautuu. Hän on kokonaan Georgin vallassa, sen kauniin, uuden, voimakkaan, ujostuttavan — —

Raketit räiskyvät ja pamahtelevat ulkona mustansinisessä pimeydessä, värilyhtyjen levoton loimu tuntuu sisälle asti, se leikkii pimeään välihuoneen katossa ja seinillä —

Samassa joku balkongilla olevista huutaa heitä sinne.

— Tule, sanoi Georg päästäen Helenan, ja kohta hän osaa olla niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. Me tulemme, me tulemme — vastaa Georg ilosella ja luonnollisella äänellä sinne balkongille päin.

Helenan sydämessä kaikki hyökynä lainehtii. Hän saa tuskalla tunteensa taipumaan näkymättömiksi ja hän ei uskalla puhua pelosta että hänen äänensä pettää. Ja kun he tulivat esille, oli Helenasta niinkuin hän olisi revitty irti semmoisesta mikä ei koskaan enää voi palata. Tuntui niin kummalliselta. Tuntui että pitäisi oikeastaan iloita, mutta sydän sitä suri ja itki.

Vielä kummallisempaa on, että tuolla seisoo Georg muiden keskellä eikä ole millänsäkään. Hän nauraa ja hänen valkoset kauniit hampaansa loistavat lyhtyjen punaisessa hämärässä ja hopeaiset napit kiiltävät tummalla upseerin veralla. Eikö hän ollenkaan välitä siitä, että he kutsuttiin pois?

Vai ajatteleeko hän, että "tuo" tuolla pimeässä huoneessa voi vielä uudistua!

Ja kun tämä ajatus tuli Helenaan, sykähti hänen sydämensä valtavasti niinkuin mahdottoman ihanan rikoksen edellä —

Rovasti itse sanoi, että ainoastaan ei saa suudella *muita*. — Tämäkö on olla kihloissa?

Niinkö, niinkö siis Georg todella ajattelee ja siksikö hän voi olla noin ilonen?

Ja taas sydän samaten kuohahtaa ja paisuu. Se pelottaa, se kauhistuttaa, se tekee kipeätä. Mutta ihanasti menee mieli tainnuksiin ja unohtaa kaikki — kaikki —

Ja pian, vielä samana iltana, Helena tuli vakuutetuksi, että niin, juuri niin Georg ajatteli.

Tämä oli heidän kihlauksensa.

Helena tulee täysikäiseksi.

Talveksi nuori luutnantti Georg matkusti pataljoonaansa pääkaupunkiin ja kävi ainoastaan vapaa-aikoinansa, joskus sunnuntaisinkin hovissa.

Hänen vanhempansa, joiden ainoa lapsi hän oli, rupesivat heti kihlauksen jälkeen puuhaamaan maakartanonsa myymistä. Heidän aikomuksensa oli asettua ulkomaille ja he tahtoivat näin vapauttaa suuren pääoman sijoittaakseen sen Georgin hyväksi tuottaviin arvopapereihin, sittenkuin hän menee Helenan kanssa naimisiin. Siihen tosin laskettiin lyhyimmäksi ajaksi kolme vuotta. Mutta heti kihlauksen jälkeen alettiin kuitenkin kaikki asiat suurimmista pienimpiin järjestää silmällä pitäen Georgin ja Helenan naimisiin menoa. Ja jokainen tammoinen suuri tapaus, kuten nyt tämä maakartanon myynti, teki ikäänkuin yhä enemmän peruuttamattomaksi tuon jo ennestäänkin niin moninaisesti päätetyn ja vahvistetun kihlauksen. Aivan kuin raskaat linnan portit olisivat yksi toisensa perästä sulkeutuneet ja tahallisuudella pamahduksella sanoneet: *nyt* ei tästä ainakaan enää palata!

Georgiin ei tämä tietysti yhtään niin vaikuttanut. Sillä sehän oli kaikki niinkuin piti olla. Mutta Helenalle haarautui toisinaan kihlauksen yleisestä onnen tunnelmasta erilleen yksi sellainen vapaa vesa, joka ei olisi tahtonut tunnustaa mitään semmoista *päätettyä* tässä kihlauksen asiassa, jota olisi saanut sinetillä lukita. Ei hän sitä uskaltanut sanoihin pukea, tuskin itsellensä tunnustaa; mutta mitä taajemmin linnan portit pamahtelivat sitä selvemmin ja selvemmin se vesa haarautui erille ja sitä tuntuvammin se rupesi tekemään hänelle surua.

Joulun jälkeen, kun Georg juuri oli matkustanut taas hovista ja täällä tuli kaikki jälleen hiljaiseksi ja yksinäiseksi, koetti Helena ensi kerran äidillensä purkaa mitä sydämmelle oli kerääntynyt.

He tekivät silloin maatapanoa.

— Sinä olet viime aikoina toisinaan vähän alakuloinen, lapsi? — sanoi äiti nojatuolista, missä hän aina ennen levollemenoa istui.

— Olenko minä? — sanoi Helena kummastuen ja meni hetkeksi itseensä. Sitten katsoi äitiin ja sanoi arasti:

— Yksi asia on niin kummallinen.

— Mikä asia?

— Tai se on oikeastaan kauheatakin.

— Mikä niin?

— Se vaan, että joskus minä ihan kuin kammoon koko sitä Georgin ja minun välistä asiaa.

— Lapsi rukka, — sanoi mamma kysyvästi ja huolestuneesti tullen Helenan luokse, ja aikoi panna kätensä hänen kaulansa ympäri.

Mutta Helena hiljaa esti mamman kättä.

— Kyllä minä rakastan häntä, — kiiruhti hän selittämään, — mutta jokin minua painaa ja rasittaa, — ei niin hänessä, mutta koko siinä asiassa. Vai olenkohan minä vaan niin paha ihminen.

— Sano suoraan, lapsi, mitä se on?

— Mamma, minä pelkään että sanomisesta tulee vaan varmemmaksi, että se on niin. En sanoisi muille kuin sinulle, — ja ehkä se ei olekaan niin. Katsos, Georg hän on niin varma kaikesta ja hän tietysti luulee, että meidän avioliittomme tulee onnelliseksi, — että me tulemme olemaan jokseenkin niinkuin hänen vanhempansa. Mutta minä en voi olla epäilemättä. Minusta monta kertaa näyttää ihan päinvastoin. Sillä — siinä on niin kummallinen asia. Tiedätkö, mamma, meillä ei ole mitään, ei yhtään mitään puhumista toisillemme.

— Se tahtoo sanoa, sinä pelkää, että teidän avioliittonne tulee jokseenkin niinkuin *sinun* vanhempiesi?

— Ah, mamma, — sanoi Helena silmiensä kyyneltyessä, — sitähän, sitähän minä pelkään. Hänellä kun on ihan toiset ajatukset kaikesta. Hän ajattelee vaan niitä upseeriasioitansa, ja tiedätkö, hän myöskin "uskoo". Tai hänelle on niin vähäpätöistä jos me olomme eri mieltä niissä asioissa. Ei meillä ole mitään, ei mitään yhteistä keskenämme!

— Lapsi, lapsi, minä sanon sinulle: kun menette naimisiin, tulee kyllä yhteistä.

— Mutta, mamma, eikö ensin pidä olla yhteistä ja sitten vasta naimisiin?

Äiti mietti jonkun aikaa.

— Sitä en minä luule. Minä luulen että ensin on tuo luonnollinen vetovoima sukupuolien välillä. Se yhdistää usein ihmisiä, jotka ovat perin, perin vieraita toisilleen — usein eri säätyluokista, usein myös eri kansallisuuksistakin. Semmoinen on kerran elämä. Se yhdistää vieraita ihmisiä, joilla ei ole mitään yhteistä, mutta avioliitto sitten antaa heille yhteistä.

Nyt Helena huomasi, että mamma puhuu itsestänsä, ja samassa Helenan huomio siirtyi oman sydämmen asioista mamman olentoon.

Ilmi valveilla, poskipäät palavina Helena teki sen kysymyksen, joka oli hänen sydämmellään lapsuudesta saakka jokapäivä ollut:

— Sano, mamma, miksi te papan kanssa ette koskaan mitään puhu?

Äiti ei liikahantanut tuollillansa. Hän oli ikäänkuin odottanut tätä kysymystä.

— Voi lapseni, siihen on ihan toiset syyt, — sanoi hän muka lohduttaen.

— Mutta *mitkä* ne ovat, jolleivät ne ole sitä että sinulla ja papalla on erilaiset ajatukset!

Äiti oli kahden vaiheilla.

Hän hieroi hitaasti sormenpäällä otsaansa ja piti silmiään kiinni. Sitten rupesi hyvin läheltä katsomaan samoja sormenpäitä, ettei näkyisi silmien kostuminen.

— Lienetkö siinä iässäkään että vois sinulle kaikkea puhua, rakas Helena,

Mutta sitten lisäsi:

— Hän ei tahtonut saada lapsia minun kanssani. Siinä on koko syy.

Kauan aikaa he olivat tämän jälkeen kumpikin vaiti. Tämmöistä ei Helena ollut tullut koskaan ajatelleeksikaan, niinkuin ei ollut tehnyt koskaan itsellensä täyttä selvää siitä, että myöskin papan ja mamman välillä tietysti on *joskus* ollut noita helliä suhteita. Ainakaan hän ei olisi mitenkään voinut ajatella, että se on mamma, joka semmoista hellyyttä kaipasi.

— Yhtä kuitenkin en ymmärrä, — sanoi hän arasti: — vaikka ei tahtoisi lapsia, eikö kuitenkin voi olla ystävä?

Hiukan mietittyänsä sanoi äiti:

— Siinäpä se juuri onkin. Jos on ystävä, niin ei voi vastustaa luonnollista vetovoimaa. Se ettei tahdo lapsia ei anna siihen voimaa. Siis on ainoa keino erota ja rikkoa välit.

— Mamma, minun täytyy sanoa, etten minä ainakaan ole edes ajatellutkaan semmoista, että saisin lapsia, enkä ole koskaan semmoista tahtonut. Mitä *varten* —? Minä?

— Tietysti et. Eikä kukaan mene naimisiin saadakseen lapsia. Ne syntyvät kyllä kysymättä tahdotko sinä niitä vai et.

— Mutta miksi ollenkaan tarvitsee mennä naimisiin?

— Naimisiin mennään siksi, ettei *voida* tehdä muuta, siksi että on niin suuri vetovoima —

— Eipä minulta kukaan ole kysynyt voinko minä vai en.

— Ja mitä sinä itse sanot?

— En edes tiedä. Tietysti voin, koska kaikki on lykätty epämääräisiksi vuosiksi. Ja voin erittäin hyvin silloin kuin Georg ei ole täällä. Mutta kun hän on täällä, niin — niin silloinhan me suutelemme toisiamme. — Voi mamma, sinä et voi ymmärtää minua, mutta minussa on jotakin, joka on sinulle kokonaan vierasta; — se on jotakin pahaa, ja minua kovasti hävettää puhua siitä. Ensin alussa en ymmärtänyt mitä se on. Luulin, että minut tempasi suuri, rajaton onnentunto, mutta sitten se toistui ja toistui, ja muuttui vähitellen muuksi. Ja nyt, — katsoen itseäni ja katsoen Georgia, — minä näen selvästi ettei se ole hyvä hänelle eikä minulle. Me emme tule paremmiksi, emme suinkaan paremmiksi siitä suutelemisesta. Se on varma.

— En minä tiedä siihen muuta: koettakaa olla sitä tekemättä, — sanoi äiti.

— Kun näin puhun, on se minustakin selvä, mutta kun Georg on täällä, niin on toista. Vaikka kuinka tiedän, ettei pitäisi, vaikka kuinka koetan, niin minä kuitenkin itse haen sitä, enkä voi siitä irtautua, kun olen sen vallassa, — en voi! — Voisimme varmaan molemmat, ellemme olisi näin kihloissa. Mutta nyt pitää hän sitä oikeutenaan eikä tahdo muuta kuulla. "Kaikki niin tekevät", sanoo hän. Ja minä taas unohdan kaikki, kun hän vaan panee kätensä minun ympärilleni. — Jospa tietäisit kuinka minä olen koettanut! — Voi, mikä se onkaan minussa tuo sanomaton, tuo repivä, tuo kaikki unohtava, kaikki tallaava, etten minä enää voi siitä irtautua!

— Se on se, mikä on sama kaikissa ihmisissä, — sanoi äiti.

— Mutta miksi se siis pitää olla *päätetty asia*, vaikka ei ole ratkaistu voinko minä vai en?

— Sinä et ajattele voiko myöskin Georg.

— Tietysti hän voi, koska hän aikoo mennä naimisiin vasta sittenkuin pääsee kapteeniksi, — monen

vuoden perästä.

Mamma joutui nähtävästi kiinni sanoistaan.

— En tiedä. Olen niin tottunut ajattelemaan teitä yhdeksi, etten voi ilman kipua ajatella teitä eronneiksi.

Hän vaipui syvästi ajatuksiinsa ja kyynel vuoti pitkin hänen hienoa nenänvarttansa. Sormellaan hän taas piirteli kuten tavallisesti.

— Ehkä se on vaan äidillistä heikkoutta minun puoleltani. Minusta tuntuu, että sinä olet turvattu, kun olet Georgin. Enkä minä voi kestää ajatusta, että minun täytyy ehkä piankin mennä pois ja jättää sinun tulevaisuutesi avoimeksi.

— Mamma, mamma, saako semmoinen asia riippua tulevaisuuden laskuista!

Mietittyään vähän mamma sanoi:

— Minä voin ymmärtää sinua. On niinkuin minäkin nuoruudessani olisin jotakin semmoista tuntenut, vaikken osannut enkä uskaltanutkaan ilmaista.

— Minua katsos vaivaa, että se on *päätetty* vaikkei se voi eikä saa olla päätetty!

— Niin, niin juuri.

— Ja kuka on sanonut, että se on Georgillekaan hyväksi! Mitä häntä tuo suuteleminen auttaa, tahtoisin tietää!

— Voi olla, voi olla, — sanoi äiti,

Hän sytytti lampun ja oli juuri menossa sulkemaan ikkunata.

— Kuulitko sinä jotain? — sanoi hän samassa, kääntäen päätänsä ja kuulostaen.

— Se on tappelua, tänään on sunnuntai, — sanoi Helena nousematta ylös.

— Taas ovat tehtaalaiset kartanon alueella! Se on hirvua! Ei täälläkään saa enää rauhaa.

Ja äiti sulki ikkunan, veti paksut utimet eteen, niin ettei sisälle mitään kuulunut, ja he olivat erotetut pimeästä raakuudesta, kodikkaan lampun piirissä, joka lämpimästi valaisi makuuhuoneen tutut esineet, alempia kirkkaasti, ylempänä olevia himmeästi.

Äiti tuli Helenan luo, otti muutaman neulan hänen tukkalaitoksestaan, joka sen johdosta putosi alas ja sanoi:

— Nyt olemme kylliksi puhuneet niistä asioista. Nyt on aika mennä maata, lapsi.

* * * * *

Seuraavana aamuna Helena heräsi outoihin ääniin pihamaalta ja rappusissa. Joku juoksi siellä nopeasti ylös ja alas, joku puhui hengästyneenä. Pihalta kuului riitaisaa puhetta monen suusta yhtäaikaan.

Helena kurkisti ikkunasta. Pihalla näkyi muutamia tuttuja miehiä ja vaimoja, mutta joukossa oli ainakin yksi outo, jolla oli jokin poliisipnku yllään. Samassa tuli näkyviin myöskin vallesmanni. Se rupesi ankarasti puhumaan miehille ja teki kiivaita liikkeitä. Sitten käski yhden heistä mukaansa ja meni sen ja poliisin kanssa väen puolelle.

Miehet ja vaimot jäivät totisina ja nähtävästi kauhun lyöminä paikoilleen seisomaan.

Helena tahtoi ensin herättää mamman, mutta mamma näytti nukkuvan niin raskaasti eilisen jälkeen, ettei Helena herättänytään häntä, vaan pukeutui pian ja kiiruhti alas pihalle.

— Mitä täällä on tapahtunut? — kysyi hän miehiltä.

— Täällä on tapahtunut ikäviä. Pojat ovat tapelleet yöllä.

— Mitä, mitä? Onko onnettomuuksia tapahtunut?

— Ei tiedä jaa.

— Sanokaa, hyvät miehet! Mitä poliisi ja vallesmanni täällä tekevät?

Samassa tuli vallesmanni taas portaille huutamaan yhtä miehistä sisälle. Nähtyään Helenan hän muutti ankaran ja komentavan katseensa lempeästi hymyileväksi ja kohteliaasti kumartaen tuli Helenaa tervehtimään.

— Mitä on tapahtunut? — kiirehti Helena kysymään.

— Ne rakkarit ovat taas tapelleet. Minun on täytynyt vangita yksi heistä ja pitää poliisitutkinto. Se on lyönyt toista puukolla kainaloon niin että henki käy kupeesta.

— Jumala, mitä te kerrotte! Ketä on lyöty? — kysyi Helena jähmettyen kauhistuksesta.

— Tosin ei se ollut huonompi rakkari kuin lyöjäkään. Se on tunnettu tappelija. Iska Jäntti. Saipas kerrankin!

— Ja kuka löi?

Vallesmanni aikoi ensin vastata, mutta katsahti samassa Helenaan ja maltti.

— Olipahan eräs. — Mutta minä luulen että neiti on todellakin ottanut tapauksen kovasti sydämmelleen. Ha — ha —, se on todellakin perin jokapäiväistä täällä ruukinmailla. Tuskin menee ainoatakaan pyhäpäivää ilman tappelua ja haavoja. Minä myönnän: tähän asti on pysytty ruukinmailla, eikä ole näin lähellä hovia uskallettu. — Ja ihmeellistä! Vaikka heille on koetettu toimittaa lukutupia, iltamia, — kaikellaisia huveja, ei mikään auta. Viina ja puukko ja riihitanssit on sentään heistä parempia!

Hänen vielä puhuessa Helena juoksi Muona-Maijan luo tarkemmin kuulemaan.

Maijan mökistä kuului kovaa torumisen pauhua ja kiroilua. Tuntui niinkuin Maija itse olisi raivoillut.

Kun Helena aukasi oven, lensi samassa Maijan heittäjä saapas kolahtaen seinää vasten. Ekholm seisoi kalpeana ja totisena. Hän huomasi ensimmäiseksi Helenan. Mutta Maija, vaikka myöskin huomasi, ei keskeyttänytään sanatulvaansa, vaan jatkoi torumistaan tahallaankin.

— Pitäisi huolta omista sikiöistään, saatanan muljosilmä. Jaa, fröökinä on niin hyvä ja katsoo vaan ympärilleen, niitä on jokapaikassa! — sanoo vaan papallensa! — huusi Maija.

Helena kääntyi silloin Ekholmin puoleen.

— Sanokaa Ekkolm mitä on tapahtunut?

Ekholm sanoi hiljaa:

— Souvari-Heikki on lyönyt Jänttiä puukolla kainaloon. Henki kuuluu olevan vaarassa. Ne kantoivat Jäntin lasareettiin.

— Niitä on suuria ja pieniä — jatkoi Maija. — Pyykerskalla on yksi, Topiskalla toinen. Mutta Heikillä ei ole edes mammasta tietoa! — Katos, katos, — sanoi hän Ekholmille ikkunasta osottaen: — jo vievät. Ei ole täysi-ikäinen, mutta rautoihin vaan pantiin. Ai — ai, mihin nyt menit, Heikki paha!

Viheriälasisten ruutujen läpi näki Helena pihalta kääsien lähtevän liikkeelle. Niissä istui vallesmanni, joka ajoi nopeasti pois hovista. Sitten tuli rattaat, joissa istui poliisi ja hänen vieressään Souvari-Heikki, lakki kallella, kämmenet yhteen kytkettyinä. Ivallinen hymy leikki hänen huulillansa, kun hän nyykäytteli päätään kauhistuneille vaimoille kujan syrjään. Ja kuu rattaat Maijan mökin ohi ajoivat, lauloi Souvari-Heikki puoliääneen:

Älä sinä mamman kiehkerätukka
Sure minun perästäni,
Ja vaikka minä vietäisi linnasta linnaan
Niin ilonen on elämäni.

Monasti oli Helena nähnyt Souvari-Heikin ja tunsu hyvin hänen ulkomuotonsa. Mutta nyt, Maijan sanoista, hän erityisesti pani merkille Souvari-Heikin silmät. Ja samassa paha aavistus vavahutti Helenaa. Hän nousi nopeasti ylös ja sanaakaan sanomatta juoksi Maijan luota.

Kun hän tuli ylös hoviin, oli äiti jo pukeutunut.

— Mitä ikävyyksiä siellä taas kuuluu tapahtuneen? — kysyi hän Helenalta.

Helena kertoi kaikki mitä tiesi, ja viimeksi hän mainitsi Souvari-Heikin nimen.

Aivan oikein. Tätä nimeä mainitessa mamma ei voinut salata erikoista ilmettä kasvoissaan. Helena näki sen selvästi.

— Mamma, sano minulle, mikä se Souvari-Heikki oikein on? — kysyi Helena hiljaa ja arasti.

Äiti säpsähti.

— Minun täytyy saada se tietää, mamma.

— Mitä —? Onko joku sinulle — Kuka on jotain sinulle puhunut? — sanoi äiti levottomasti.

— Tänään, juuri nyt minä kuulin väen puhuvan —. Mamma, mamma, hän on papan — hän on minun — hän on minun veljeni!

— Lapsi, lapsi, se tapahtui ennenkuin me olimme naimisissa, — kiiruhti äiti tuskaisesti sanomaan.

— Sitten tiedän minä enemmän. Maija sanoi, että niitä on joka paikassa, pieniä ja suuria.

— Ah, lapsi, sitä olisit hyvin voinut olla tietämättä. Valitettavasti se on niin. Älä tuomitse. Helena. Ehkä on kaikki minun syyni!

Mutta Helenan tunteikkaat sieramet alkoivat vavahdella ja taistellen itkua vastaan hän sanaakaan sanomatta läksi huoneesta.

Liian uutta tämä oli, liian äkkiä tullutta. Yhdessä hetkessä tekeytyi hänelle uusi kuva isästä, — matalana, — pienentyneenä, kasvot jotenkin keltaisina, — kaukana niiden vieraiden ihmisten joukossa, joihin Helenalla ei ollut mitään tunteita — —

Koko päivän hän kulki yksikseen. Ei osannut tulla syömään, ettei tapaisi isää ja näkisi häntä silmiin. Ja hän tuskaili kamalien ajatusten keskellä, jotka pitivät häntä saaliinansa, — tuskaili, koska hänestä näytti selvältä, ettei tämä voi enää milloinkaan mennä ohitse, ettei hän koskaan voi tottua siihen tietoon, eikä koskaan enää entisellä tavalla liikkua kotonansa. — Rovastille hän tosin oli voinut antaa mielessään anteeksi. Rovasti oli hänelle vieras. Antaessaan anteeksi rovastille hän oli vaan leikkinyt hurskasta, — että hän muka voi kaikille antaa anteeksi. Hän ei edes ollut tarkennuin ajatellut mitä syntiä se rovasti oikeastaan oli tehnytään. Mutta kun hän vaan ajatteli, että *isä* — —! Sydän kouristui ja koko maailma tuntui tyhjältä, ja koko elämä tarpeettomalta elää. Jos vaan ei äidin tähden, niin hän menisi mieluummin suoraan metsään ja eksyttäisi itsensä ja mätänisi sinne.

Äiti huomasi Helenan kulkevan tuskailien yksinäisyydessä, mutta antoi hänen olla niin, kunnes hänen tunteensa ehtivät tyyntyä ja ajatuksensa asettua.

Illalla vasta, kun Helena tuli makuuhuoneeseen, tapasivat he toisensa. Kohta ovesa äiti, vaikka he tavallisuudessa eivät koskaan tunteitansa ulkonaisesti ilmaisseet, sulki hänet syliinsä ja Helena purskahti kauan pidätettyyn itkuun, joka kohta sulatti ja taivutti hänen mielensä.

Kun hän tyyntyi itkustansa ja luuli jo voivansa puhua, sanoi hän keskustelun aluksi:

— Enpä olisi aavistanut jotakin sellaista mahdolliseksi.

He istuivat kukin tavallisille tuolillensa. Äiti ei vastannut hänelle mitään.

— Siksiköhän Souvari-Heikki ei saanut yhtäikaa ripillekään tulla!

Äiti ei vastannut nytkään, ja Helena näki mielessään uudestaan koko tuon rivin talonpoikaisia rippilapsia ja heidän vanhempiaan heidän takanansa ja koko muun mustan kirkkoväen. Heidän käyttöksensä ja katseensa olivat nyt selvänä hänelle. Hän oli yksin koko kirkossa ollut tietämätön siitä valheesta, jonka kaikki tunsivat — rovasti, — talonpojat, rippilapset —! Ja häntä iletti äärettömästi että hän oli kilttinä lapsena ollut polvillaan alttarin edessä.

— Jos se Souvari-Heikki on minun veljeni, niin miksi häntä ajetaan ulos ja minä asun täällä!

— Lelle. Lelle, — sanoi äiti hätäntyneen tuskaisesti, — sinä tuomitset isää!

— Minä en tahdo elää, minusta on kaikki yhdentekevää! — sanoi Helena ja painoi vapisemaan rupeavan leukansa nyrkkiä vasten.

Äiti istui hänen viereensä ja sovitellen muutamia hänen irtaantuneita tukan suortuviaan korvan

taakse, sanoi hiljaa:

— Mitä sinä eilen kerroitkaan. Sinä sanoit, että sinussa on kaikki unohtava, kaikki tallaava voima, josta et sinä voi päästä. Jospa *hänessäkin* on silloin ollut sama voima —?

Helena kuuli mitä äiti sanoi. Yksi hetki meni siihen, että hän irroitti itsestään tuon tunnon ja sovitti sen isään. Toisena hetkenä hänessä jo kaikki lämpeni, ja mikä oli tuntunut mahdottomalta, anteeksi antaminen, se tuli mahdolliseksi. Sääli astui sijaan ja taas alkoi sydän sykkiä hellästi.

— Ah mamma, minä tiedän sen. Jolla *se* on, hän ei voi mitään, ei mitään. Ainakaan ei voi kukaan toinen häneltä mitään vaatia. Ja minä voisin kaikki ymmärtää, mutta en ymmärrä vaan sitä miksi hän ei *sinun* kanssasi tahtonut lapsia.

— Voi Lelle, Lelle, en olisi aavistanut, että minä koskaan tulen sinulle sitä kertomaan. Mutta minä luulen, että autan sinua olemaan tuomitsematta, jos sen nyt teen. — Sinä olit silloin pieni tyttö, kun isäsi läksi ulkomaille. Hän viipyi siellä pitkiä aikoja, monia vuosikausia. Ja kun hän sieltä palasi, oli hänessä suuri muutos tapahtunut. Voi kuinka minä vihaan noita ranskalaisia, heidän kevytmielisiä, pintapuolisia käsityksiänsä. Heillä ei ole enää mitään sielua, ainoastaan vaan korulauseita. — Mutta pappa — hänelle olivat ranskalaiset ylimpänä kaikkea. Ei hän mitään asettanut niin korkealle kuin tuon inhoittavan Pariisinsa. En tahdo tuomita häntä, jokaisella on oma uskonsa. Mutta meidän onnettomuutemme se oli, se on varma.

— Sekö että sinä et kärsi ja pappa rakastaa ranskalaisia?

— Ei, ei. Kunhan lupaat olla tuomitsematta häntä, Lelle. Hän on vaan niin tunteikas ja samalla ihan liian itsepäinen päätöksissään, ja ehkä myöskin liian ylpeä. Mutta kuka meistä on virheetön! — On olemassa eräs testamentti, jonka mukaan tämä kartano ja kaikki kuuluu hänen lapsilleen ensimmäisestä naimisesta. Sen sain tietää silloin kun hän palasi ulkomailta. Hän sanoi minulle, että meidän täytyy ruveta elämään niin, ettei lapsia enää synny, ja sanoi että Pariisissa olivat jo aikaa sitten keinot siihen keksityt. Ensin en minä edes ymmärtänyt mitä hän tarkoitti, mutta kun ymmärsin, niin en voinut suostua, ei Lelle, en mitenkään voinut pakoittaa itseäni suostumaan. Parempi sitten ero tai kuolema.

— Pappa ei voinut ymmärtää minun liikutustani. Hän rupesi selittämään niinkuin lapselle: "Minä olen täällä ainoastaan lasteni holhoja," — sanoi hän. — "me emme omista mitään, emme saa hankkia perillisiä, jotka eivät mitään peri; me kaksi voimme kyllä elää mukavasti ja ilosesti, vähentämättä nykyisiä menojamme." — Minä ymmärsin kyllä, mutta suostua en voinut. Minä sanoin, että jollei tahdo lapsia, niin täytyy lakata elämästä niinkuin mies ja vaimo; muuhun keinoon en minä suostu. Tämä kävi hänen ylpeydellensä. Ei hän tosin sanonut mitään muuta kuin "hyvä!" mutta niin päättäväisesti, niin tylästi, että minä kohta tunsin, että kaikki meidän välillämme oli rikki. Sinun isäsi ominaisuuksia on, että hän tahtoo pysyä sanassansa. Minun mielestäni juuri siinä on jotain niin kylmää ja kolkkoa.

— Mutta ethän sinä, mamma, olisi kuitenkin suostunut.

— En, mutta jospa hän olisi kerrankin ollut vähemmin luja! Ah, Lelle, en tiedä ymmärrätkö sinä tätä. Niinkuin kylmä jää olisi asettunut meidän välillemme. Me koetimme kyllä olla kohteliaat toisillemme, mutta meiltä loppui kaikki puheen aine. Me olimme niinkuin umpivieraat toisillemme. Olisi ollut yhtä hyvä erota kokonaan, mutta hän ei sitä tahtonut ihmisten tähden. Ja niin me vuosien kuluessa totuimme erilläoloon, ettei se häirinyt meidän kummankaan yksityistä elämää kunkin puolellansa. Meillä oli kummallakin omat muistot ja omat maailmat, mitään yhteistä maailmaa ei meillä ole koskaan sen jälkeen ollut.

Helena oli hyvän aikaa vaiti. Sitten sanoi: — Kuinka kovasti pappa uskoo rikkauteen! Ei hän mihinkään niin usko.

* * * * *

Omituista oli, että tuo tapaus jätti Helenaan kukistumattoman tunnon siitä, että *jotakin* hänen pitää tehdä sen johdosta. Vaikka hän antoikin sydämessään täydellisesti anteeksi papalle, vaikka saattoi entisellä tavalla olla luonnollinen hänelle, katsoa häntä silmiin, ei hän kuitenkaan tuntenut voivansa olla niinkuin ei mitään olisi tapahtunut. Jos hän hetkeksikin oli sitä ajattelematta, herätti hänet pistävä tunne, joka hänelle teki selväksi, että toimettomuuteen jääminen olisi ollut hänelle alentavaa. Eikä häntä enää edes haluttanutkaan elää entistä elämätä. Se näytti niinkuin olisi ollut pelkkää leikkimistä.

Sillä huolimatta siitä että hän oli antanut anteeksi, niin hänen itsensä huomaamatta muuttui tämän tapauksen kautta kaikki hänen käsityksensä elämästä. Hän alkoi nähdä kaikki uudelta kannalta, verrata siihen kaikki havaintonsa, kaikki mitä ihmisiltä kuuli, mitä kirjoista luki. Ensi alussa se tapaus oli koskenut yksin häneen itseensä, niin että hän ikäänkuin kadotti kaiken asemansa ja oikeuden olla sinä, minä hän itseänsä oli pitänyt, ja tunsu olevansa ikäänkuin tyhjän päällä. Mutta kun sitten kaikki pysyi

entisellään, kun piit ja kuskit häntä niinkuin ennenkin palvelivat, kun väki maantiellä yhä tervehti lakkia nostamalla ja kumartamalla, vaikka olivat asioista tienneet paljon ennen kuin Helena, niin tottui hänen huomionsa enemmän arvostelemaan maailmaa semmoisenansa, joka noin tyhmästi jakeli kunniaa ihan arvottomille ja palveli ilmassa liehuvaa tyhjyyttä. Pappa komentaa rovasti. Yhdessä ne valvovat kansan käytöstä ja vaativat käymään ripillä syntejä tunnustamassa. Pappa sortaa talonpoikia. Pappa ei tahdo lapsia mamman kanssa, mutta laittaa niitä köyhille pyykinpesijöille, ja ajaa sitten ulos omat lapsensa, kun nämä tulevat apua pyytämään. Helenalla on siis veli talonpoikien mustassa joukossa. Jokin kumma yhdysside on tullut sen kanssa, mitä Helena on ennen pitänyt erillään olevana mustana alakertana. Mutta Helena ei uskalla papan ja maailman vuoksi kysellä hänen kohtaloansa eikä ajatella hänen hakemistansa. Helena vaan ajelee edelleen sirovaunuissa ja ottaa vastaan niiden tervehdykset, jotka hyvin tuntevat koko valheen. Rovasti pyyhkäsee kaikki pois ja sanoo, että toiset ovat luodut kauniimmiksi ja toiset rumemmiksi kukiksi!

Ja niin Helenasta näytti kaikki olevan tässä maailmassa ylösalasin. Vääryyteen oli kaikki tyyni perustettu, petosta oli joka askeleella. Ja jos hän vaan ei olisi tuntenut olevansa yksin, — jos hän vaan olisi yhdenkin ihmisen löytänyt, joka olisi hänen kanssaan ollut yhtä mieltä, niin hän olisi arvelematta ollut valmis ryhtymään rohkeimpiin tekoihin tätä vääryyttä vastaan. Mutta vaikka hän täällä kotona kehenkä katsoi, uskoivat kaikki siihen, mikä oli, eivätkä edes ajatelleet olojen mullistamista. Itse talonpojatkaan, joiden kanssa hän tutustui, eivät ajatelleet mitään mullistuksia, vaan olisivat tyytyneet ainoastaan tilapäisiin kieltoihin, ettei vaan vesisulkua saa nostaa niin ja niin monta syltä, kyynärää ja tuumaa korkeammalle.

Ja kun maailmaa hän ei miltään puolelta voinut toisenlaiseksi saada, mutta *jotakin* oli ihan välttämätöntä saada aikaan, pani hän kaiken voimansa totuuden toteuttamiseksi omissa persoonallisissa asioissaan.

Tällöin tuli hänen suhteensa Georgiin etualalle. Ja niin hänessä kypsyi ajatus panna Georg koetukselle. Hän tahtoi panna hänelle ehtoja. Ensimmäinen ehto olisi, että asia jää ratkaisemattomaksi — eli toisin sanoen, että he eivät ole kihloissa, ovat molemmat vapaat siksi kunnes Georg katsoo voivansa mennä naimisiin.

Helena ajatteli niin, että jos Georg todella rakastaa häntä, niin ei näiden ehtojen täyttäminen ole hänelle mahdotonta. Mutta ellei hän niihin suostu, niin olkoon kaikki purettu, se osottaa silloin, että Georg voi tulla toimeen ilman Helenaa. Ja jos hän sitä voi, niin se on varmaan hänelle onneksi.

Toinen ehto oli, ettei hän missään tapauksessa sano suostuvansa kirkollisiin vihkiäisiin.

Oli tosin hetkiä, jolloin Helenasta itsestään näytti ikäänkuin järjettömältä tuo keksintö mennä naimisiin ilman vihkiäisiä, — sama ajatus, joka taas toisina hetkinä — niinkuin silloin alttarin edessä — tuntui täysin järjelliseltä ja oikeutetulta. Mutta näin toisen ehdon yhteydessä ja niinkauan kuin koko avioliitto ei ollut päätetty asia, ei hän suinkaan pitänyt sitä turhanpäiväisenä. Päinvastoin siinä puhui hänen sisäisin itsensä. Niin että hän päätti senkin ottaa ehtojen joukkoon.

Mutta jo ennen kuin Helena ehti näitä ehtojansa Georgille esittää, rupesi heidän välillensä ilmaantumaan kaikellaisia eripuraisuuden aiheita. Helenan hyvistä yrityksistä hakea puheenainetta ei ollut mitään hyviä seurauksia. Ilmaantui, ettei heillä *missään asiassa* ollut samaa mieltä. Ja niin tapahtui, että sen sijaan kuin heillä ennen ei ollut mitään puhumista keskenään, milloin heillä suutelemiselta olisi siihen tilaisuutta ollut, niin nyt he vielä päälliseksi olivat ottaneet tavakseen semmoisissa tapauksissa riidellä keskenänsä. Mistä ikinä he alkoivat puhua, heti ilmaantui jyrkkä erimielisyys. Ja se tapahtui aina, kun he vaan hetkeksikin olivat toistensa kanssa niinkuin ihmiset eikä niinkuin rakastuneet.

Kun nyt Helena kaiken päälle otti sillä kertaa Georgin vastaan päätöksellä supistaa nuo suutelemiset mahdollisimman vähään ja asettaa muutamia ehtoja, niin leimahti riidan henki kohta alussa täyteen liekkiinsä, ennenkuin Helena oli vaatimustansa vielä esittänytään, ainoastaan vasta lähenteli sitä ja tahtoi valmistaa Georgia siihen iskuun.

Itse isku tapahtui näin:

He olivat ankarasti riidelleet, ja vihdoin Georg kysyi:

— Olemmeko me siis kihloissa vai emme?

Tämä oli sanottu kärsimättömästi. Georg oli nähtävästi kadottanut tasapainonsa.

— "Kihloissa?" Mitä se merkitsee? Tahtoisinpa todella tietää mitä se merkitsee: "kihloissa!" — sanoi Helena.

— Kylläpä olet naiivi, — pani Georg ja käänsi ylenkatseellisesti pois päänsä.

Helena ei ensin tiennyt mitä vastata, mutta keksi sitten:

— Se taitaa merkitä, että koko asia riippuu vihkiäisistä ja papista. Mutta sen minä sanon sinulle, Georg, etten koskaan tule suostumaan papillisiin vihkiäisiin. Kun en usko, niin en usko, — tee mitä tahdot!

— Sinä löydät yhä enemmän esteitä meidän yhtymisellemme.

— Tietysti tämä on sinusta ihan vähäpätöinen asia, vihkiikö pappi vai ei, mutta tiedä, että minulle se ei ole mikään vähäpätöinen asia, vaan ihan ratkaiseva.

Lyöden oikean kätensä voimakkaasti alas, sanoi Georg;

— Mutta etkö siis ymmärrä, Helena! Sehän on aivan mahdotonta!
Sotilaspukuni — —

— Ahaa, sotilaspukusi! Sen juuri arvasinkin. Sotilaspuku on tietysti sinusta paljon tärkeämpi — niinkö?

Georgilta tuli vaan ylimielinen olkainkohautus, jonka jälkeen hänen kanssaan tavallisesti ei maksanut enää vaivaa keskustella, sillä hän vaikenä sen jälkeen itsepäisesti.

Helena päätti käyttää tätä vaitiota hyväkseen ja lausua ehtonsa lopullisessa muodossa. Verrattain tyyneesti hän sanoi:

— Onko se sinusta vähäpätöistä tai ei, sitä en tiedä. Minulle se ainakin on hyvin tärkeätä. Ja sentähden sanon sinulle nyt, että se on ehto, jota paitsi en suostu naimisiin. Voihan sitä mennä naimisiin ilmankin vihkimistä, — eikös ole jotain siviiliavioliittoa, vai miksi sitä sanotaan —. Niin että nyt sen tiedät.

— Siinä tapauksessa se on todella voittamaton este, sillä ymmärräthän, että minun on upseerina mahdollon suostua mihinkään — mihinkään narrimaisuuksiin.

Georg nousi kalpeana. Näytti niinkuin hän olisi yhtäkkiä tehnyt ratkaisevan päätöksen.

— Näen että sinä haet esteitä. Se on turhaa vaivaa, — sanoi hän. —
Siitä päästään paljon helpommalla.

Ja hän rupesi muka menemään. Mutta kun tuli todella kysymys meneekö hän ovelle asti ja siitä ulos, kääntyikin hän vielä ikkunalle päin ja jäi siihen katsomaan pihalle selin Helenaan.

— Voimmehan kaikessa sovussa erota, — sanoi hän ikkunalta.

— Ja sen sinä sanot noin rauhallisesti ja tyyneesti! — sanoi Helena vapisevin äänin. Hän oli myöskin ehtinyt nousta ylös, oikeastaan estääkseen Georgia lähtemästä. Tämän liikkeen huomasi Georg ja päätti sentähden hyödylliseksi jatkaa vielä samaan vaikuttavaan suuntaan.

— Ehkä todella on parempi, että me riitelemättä eroamme kuin riidellen yhdessä elämme. Päätä sinä, Helena.

Helena, joka puolestaan oli pannut merkille Georgin horjumisen ja poikkeamisen ikkunalle, päätti myöskin mahdolliseksi vielä jatkaa yleistä aseman selvitystä.

— Erota ja erota! Minä sanon vaan, etten ymmärrä mitä merkitsee olla kihloissa. Jos sinä tahdot naida minut sitten kuin pääset "kapteeniksi", niin tule silloin ja sano että nyt mennään naimisiin. Mutta sitä ennen minä tahdon olla vapaa, enkä kärsi olla kihloissa.

— Mutta sehän juuri merkitseekin "erota". Sinä olet vapaa ja minä olen vapaa!

— Ja se onkin tuhat kertaa parempi, ettei mikään ole vielä päätetty, niinkuin silloin kun emme vielä olleet kihloissa.

— Se tahtoo sanoa, meidän täytyy siis lopettaa nykyiset suhteemme, niinkö?

Georg oli taas kiivastunut.

— Jaa-a, — sanoi Helena, — ehdollisesti.

— Onko se viimeinen sanasi? Sinä siis tarkoitat, ettei saa olla päätetty kenen kanssa sinä tai minä

tulemme menemään naimisiin?

Helena punastui. Tämä oli ihan uusi näkökanta eikä hän sitä ollut tarkoittanut. Hän tahtoi jotakin vastata, mutta sen sijaan pikastui ja rupesi itkemään.

— Ymmärrä tai ole ymmärtämättä, se on minulle yhdentekevä, — sanoi hän.

— Helena rakas, — sanoi Georg tullen hänen luoksensa ja otti toisella kädellään hellästi vyötäisistä.

Kun Helena kuuli hänen äänensä, kun tunsi jälleen hänen kosketuksensa ja katsahti hänen silmiinsä, näki hän niissä loukatun Georg raukan, ja tuli niin sääli Georgia, kun oli hänen mieltänsä pahoittanut.

— Anna minulle anteeksi, Georg, — kuiskasi hän.

Ja kun Georg puristi hänet syliinsä, muuttui katumus rajattomaksi onneksi, että taas oli entisessä suhteessa Georgiin. Eivätkä he enää puhuneet toistensa kanssa, vaan ainoastaan hyväilivät ja hellittelivät.

Mutta kun Georg taas oli poissa, ymmärsi Helena selvästi, ettei hän ollut askeltakaan edistynyt entisestä sekasotkusta. Mitä oli koko tuo pitkä lainehtiva tunteiden vaihto Georgin kanssa ollut nytkään muuta kuin heidän tavallista riitelemistänsä ja sitten suuteluihin sulautumista!

Georg piti häntä tietysti ainoastaan oikullisena luonteena, mutta jalomielisesti kuitenkin tyytyi häneen, — ehkä sen onnen tähden, jota he tunsivat suudellessaan. Kauheata!

Loppu siitä piti tulla. Joko niin että he heti menisivät naimisiin, tai niin, että he purkaisivat kihlauksensa, tai vielä niin, että Helena menee metsään ja hukuttaa itsensä.

Viimeinen ei ole hyvä siksi, että se tuottaisi kaikille surua, erittäin mamma raukalle. Ensimmäinen, eli se että he heti menisivät naimisiin, on myös mahdotonta, koska Georgin täytyy ensin tulla kapteeniksi. Ainoa mahdollinen on siis kihlauksen purkaminen.

Ja koska Helena oli moneen kertaan saanut kokea, ettei hän sitä voi tehdä Georgin ollessa heillä, niin hänessä nyt heräsi ajatus tehdä se kirjeessä.

Sillä oli vielä se etu, että kirjeessä saattoi selittää asiat perin pohjin, kiivastumatta tai muuten joutumatta tunteiden valtaan, saattoipa päälliseksi esittää asiat hellästi ja niin lievästi, ettei ne loukkaa ja että he kuitenkin jäävät ystäviksi toisilleen.

Helena koetti kirjoittaa. Mutta kuu hän kirjoittaessaan kuvaili mieleensä Georgin hämmästyneet kasvot ja loukkaantuneen ilmeen hänen silmissänsä, ja kun hän sen johdosta koetti kirjoittaa yhä hellemmin ja hellemmin, rakastui hän taas kirjeen lopussa niin Georgin kuvaan, ettei voinutkaan tahtoansa toteuttaa.

Se oli niinkuin mikäkin rakkauskirje. Ja niin hän sen poltti.

Hän ajatteli kirjoittaa toista kirjettä, siitä hän aikoi sulkea pois kaikki tunteet. Se tulisi olemaan ainoastaan lyhyt kirje: — ei ainoatakaan turhaa sanaa!

Mutta kun hän todella rupesi pyyhkimään pois jokaisen turhan sanan, niin lopuksi ei olisi jäänyt muuta kuin: Georg, minä puran kihlauksemme. Hyvästi. Helena.

Niin ettei tämä asia ollut kirjoittamisellakaan suinkaan helposti suoritettu.

"Uusi aika."

Jokseenkin vuoden kuluttua tämän tapauksen jälkeen, kevätpuolella, tapahtui hovijunkkarin kartanolla ja tehtaissa rettelöitä ja levottomuuksia, jotka suuressa määrin tärisyttivät hänen mielenrauhaansa ja terveyttäänkin.

Juttu alkoi sillä, että rovasti, jonka tulot olivat vähänlaiset verraten siihen laajaan seuraelämään, jota pappilassa vietettiin, päätti saada voimaan vastamäärätyn uuden papinpalkkaus-järjestelmän seurakuntaansa. Hän oli laskenut, että lukuisten tehdastyömiesten vuoksi, jotka uudessa järjestelmässä tulivat tulojensa mukaan verotetuiksi, hänen palkkansa melkoisesti nousee. Uuden järjestelmän noudatettavaksi ottaminen riippui kuitenkin seurakunnan vapaasta tahdosta, sillä vasta papinmuutossa sen oli määrä muuttua pakolliseksi. Täytyi siis taivuttaa seurakunta hyvällä. Rovasti kuuluutti kirkonkokouksen, johon tavallisuuden mukaan saapui muutamia kunnan asioita hallitsevia

tilanomistajia ynnä muut suurimmat veronmaksajat. Tehdastyömiehiä ei tullut ainoatakaan.

Kokouksessa, joka osanottajien vähälukuisuuden vuoksi pidettiin kodikkaasti pienessä sakastissa, vastusti rovestin hanketta muiden tehtaanomistajain muassa myöskin hovijunkkari, sillä hänenkin maksettavansa olisivat jossakin määrin nousseet uuden palkkauksen mukaan. Rovasti teki kuitenkin erikoismyönnytyksiä heidän maksueriensä suhteen, sillä ei hän niiden vuoksi uutta järjestelmää ollut halunnutkaan. Ja niin päätettiin kokouksessa muutamien sovittelujen jälkeen ottaa uusi palkkausperuste noudatettavaksi. Seuraavassa kokouksessa, joka oli yhtä vähälukuinen, tarkastettiin pöytäkirjat ja päätös voitti lainvoiman.

Tehtaiden työväki, joka ei ollut tottunut missään kunnan tai kirkon kokouksissa käymään, ei aavistanut mitään tehdyistä päätöksistä eli yhtä vähän kuin valvovien asioita aavistaa se, joka nukkuu.

Mutta paikkakunnalla sattui samaan aikaan matkustamaan eräs herrasmies kaupittelemassa joitakin sanomalehden osakkeita. Asiansa vuoksi piti hän pieniä kokouksia, joissa selitteli aatteitansa. Kauppa ei oikein sujunut. Ei häntä ymmärretty. Sanat tuntuivat kauniilta, mutta olivat perin outoja ja mullistavia yhtäkkiä kuulla. Sano unen popperässä olevalle, että hän saa huomenna miljoonan, kyllä hän sittenkin ensin silmänsä hieroo ja haukotuksensa haukottaa. Mutta tässä ei ollut edes miljoonasta kysymys, vaan ainoastaan jonkinlaisesta "järjestymisestä", yksimielisyydestä, liittymisestä yhdistyksiin, sanomalehden tilaamisesta ja eräästä uudesta sanasta, joka päälliseksi vaivoin pysyi mielessä, *socialismista*.

Ja niin sattui, että juuri niinä päivinä oli taas pidettävä kirkkokokous. Siinä oli vaan enää tarkastettava uuden taksoituksen mukaan merkityt verolistat, ja nyt vasta saivat tehtaan työmiehet vihiä siitä, että heidän maksumääränsä uusissa papereissa oli entisestään kaksin- ja kolminkertainen. Mahdotonta olisi ollut enää pelastaa asiata, sillä se tuli tietyksi niin myöhään, ettei kokoukseen olisi parhaalla puuhallakaan saatu koko työväestöä äänestämään.

Mutta juuri silloin astui näyttämölle uusi tulokas.

Kun hänelle kerrottiin tämä tapaus, istui hän paraikaa harvojen kuulijain ympäröimänä pienenlaisessa työväen keittiössä ja piti esitelmää "Kristinuskosta ja socialismista", koettaen tälle takapajulla olevalle väestölle uskonnon kannalta osottaa, että hänen socialisminsa siltäkin kannalta on paikkansa pitävä.

Yksi työmiehistä, joka vihdoin ymmärsi muun muassa mitä yleisellä äänioikeudella tarkoitetaan, rupesi sen johdosta nyt kesken esitelmää päivittelemään heitä uhkaavaa maksujen ylennystä.

Herrasmies pörhisti korvansa, ja esitelmä jäi kuin jäikin kesken.

— Vai niin, kuulkaapas, miten ne niin ovat ylentyneet. Tänne on siis uusi pappi äsken tullut?

— Ei ole tullut mitään uutta pappia.

Ja hänelle osasi joku toinen työmiehistä jotakuinkin selittää asian.

— Vai niin, — sanoi hän siihen päätänsä merkitsevästi nyökkäytellen, — vai semmoisia täällä hommataan! Jaha, jaha!

Hänen silmänsä loistivat ja hän hieroi tarmokkaasti kämmeniänsä vastakkain, huulet yhteenpuristettuina. Tapahtunut oli nähtävästi juuri se, minkä oli tapahtuminenkin.

Nyt alkoikin hän pitää puhetta vähän muista asioista. Hän tuli yhtäkkiä mahtavaksi ja ankaraksi ja äänensä lujeni. Hän alkoi selitellä, kuinka haitallista on, että työväki nukkuu ja antaa asioittensa mennä menojaan. Hän selitti sulaksi vääryudeksi, että työmiehiä kuulematta heidän veronsa olivat ylennetyt. Ja hän esitti vihdoin suuren kokouksen pitämistä, johon kaikkien tehtaiden työmiehet kutsuttaisiin ja päätettäisiin ryhtyä vastarintaan tätä verotusta vastaan.

Niinkuin jotakin ennen kuulumatonta ukonjyryä, niinkuin outoa, nostattavaa taikalaulua soi tämä puhe läsnäolijoiden korviin.

Jo se ehdotus, että eri tehtaiden työmiehet tulisivat sadottain yhteen sovussa juttelemaan keskenänsä, oli jotakin perin hämmästyttävää ja uutta. Sillä tähän asti ei oltu tietty muusta kuin tappeluista ja puukotuksista eri tehtaiden miesten välillä. Mutta ajatus, että *yhteisesti* vastustettaisiin pitäjän mahtimiehiä, se oli niin uskallettua, ettei kukaan saattanut sitä ensi kuulemalta omistaa. Ja kuitenkin se kohta sytytti. Niinkuin kellastuneeseen ruuhon työnnetty tuli oli sanoma siitä kohta kaikkialle leimahtanut.

Tehtaan haltijat eivät aavistaneet ensi hetkessä mitään; antoivatpa vielä kokoontua suureen kokoushuoneeseenkin.

Väkeä tuli pakaten täyteen. Niinkuin tuhat riitakumppania olisi yhtäkkiä tullut ystäviksi.

Vieras herra piti täällä ensin lyhyen ja pontevan puheen, jossa hän kehotti yksimielisyyteen ja lujuteen kohta alkavassa taistelussa, ja tarjoutui sitten työmiesten valtuuttamana ajamaan heidän asiaansa tulevassa kirkkokokouksessa. Tämä tarjous otettiin vastaan kuuluvalla riemulla. Valtakirja kirjoitettiin työväestön puolesta, suostuttiin miehissä saapua kirkkokokoukseen, ja lukuisa väki hajaantui tästä kokouksesta joka suunnalle niinkuin laineet äkkiä kuohutetun veden ympäriltä, vieden hiljaa kuohutuksen viestiä yhä laajemmalle ja pitemmälle ja saaden vihdoinkin lainehtimaan koko lahden ja joka matalikon.

Kirkkokokouksen päivänä oli hovijunkkari Helenan kanssa ajelemassa ensi kerran talven jälkeen keveissä nelipyöräisissä. Maantie oli vasta kovettunut. Koivut olivat hiirenkorvalla ja valkoset, irtonaiset hattarat lensivät nopeasti sinisellä taivaalla.

Kun he tulivat yleiselle maantielle ja ajoivat kirkon ohi, herätti väenpaljous hovijunkkarin huomion.

— Mitäs tämä tahtoo sanoa, — sanoi hän Helenalle, ja napauttaen keppinsä päällä kuskia selkään käski pysähtyä. — Odotappas, minä käyn vähän sisällä.

Pappa viipyi kauan sisällä. Helena sillaikaa istui yksin vaunuissa, kuskin tuontuostakin uhitellessa ja hillitessä piiskallaan hevosiä. Hänen ohitsensa kulki laumottain tehtaalaisia kirkkoon, pakkautuneina joukkoihin ja jokainen niiden keskukseen pyrkien, ikäänkuin ei kukaan heistä olisi erillään uskaltanut kulkea. Useilla nuorukaisilla oli suurilieriset vilttihatut, hyvin takaraivolla, tukka otsalla, kirjava vyöliina kaulan ympärillä ja vaaleat, tehtaalaiset kasvot naurussa, kun laumassa ollen muka rohkenivat olla tahallaan tervehtimättä hovijunkkarin tytärtä, Toiset katsoivat uteliaasti kaunista Helenaa, mutta käänsivät päänsä pois, kun hän heihin katsoi.

Ja Helenasta rupesi taas näyttämään, että ilmassa on jotakin kamalaa, noille tunnettua, mutta hänelle tuntematonta.

Pappa viipyi niin kauan, että kaikki väki ehti mennä kirkkoon ja kirkon edusta tyhjäksi Helenan ympärillä. Vihdoinkin pappa näyttäytyi sakastin ovelta, silmät rypyssä, viittasi Helenan luoksensa ja poistui taas sisälle. Helena hyppäsi vaunuista, juoksi portaille ja siitä sakastin ovelle. Hän aikoi mennä suoraan sisälle, mutta piti pysähtyä kynnykselle, kun oli huone täynnänsä väkeä, jotka parhailaan kulkivat pienestä sakastin ovesta suureen kirkkoon. Pappa oli samassa mennä hänen ohitsensa.

— Lelle ajaa kotiin ja lähettää hevosen hakemaan minua, — sanoi hän pysähtyen hetkeksi ja nyykäyttäen ohimennen päätänsä.

Kun enää suntio oli sakastissa ja sekin jo menossa ovelle, kysyi Helena häneltä, miksi täällä on niin paljon väkeä.

Ja suntio kertoi, että työväen oli aikomus tehdä pysty. Kertoi myöskin vieraasta tulokkaasta, jonka toimesta tehtaalaiset olivat näin yhtenä miehenä liikkeelle lähteneet, ettei enää sakastissa voitu kokousta pitää, vaan piti avata suuri kirkko.

Helena tuli uteliaaksi eikä ajanutkaan kotiin, vaan kaikkien mentyä raotti kirkkoon vievää sakastin ovea, ja jäi siihen katselemaan.

Kirkko oli täynnänsä mustaa väkeä. Eikä siinä ollut ainoastaan tehtaalaisia, vaan runsas toinen puoli oli yläveden talonpoikia. Sillä nämä olivat, saatuaan hekin tietää tehtaalaisten hankkeesta, yhtyneet samaan joukkoon, toivossa että yleisessä vastustuksessa vähitellen myöskin heidän niitty-asiansa tulevat esille otettaviksi.

Rovasti oli apulaisineen, kappalaisineen, suntioineen asettunut istumaan pöydän ääreen, alttarin edustalle. Pöydällä oli papereita ja kirjoitusvehkeitä. Heidän ympärillensä istui ainoastaan muutamia tuttuja pitäjän herroja ja tehtaiden isännistöistä ei ollut saapuvilla muita kuin hovijunkkari yksin. Kaikki he olivat vilkkaassa supatuksessa keskenänsä. Rovasti käänteli ruumistansa tuolillaan milloin toiselle milloin toiselle puolelle, sillä hänellä oli kauhean paljon selittämistä, neuvomista ja järjestämistä.

Kokous alkoi muutamilla vähäpätöisemmillä asioilla, joiden aikana miehet vaan katselivat toisiansa ja levottomina mittailivat lukuisuuttansa.

Mutta heti kun ääniluettelo otettiin esille, pyysi se vieras tulokas puheenvuoroa, ja kaikki päät kurkistuivat häneen päin.

Kun hän väen keskeltä tunkeutui esille sanoakseen sanottavansa, vaikenivat myöskin alttariylennyksen luona olevat herrat ja nyykäyttäen toisilleen päätä rupesivat kaikki häntä katsomaan.

Helenan ensimmäinen asia oli ratkaista oliko tuo ihminen herra vai ei.

Hänen puhettavassansa tuntui käsityöläinen. Ääni oli tavattoman paksu ja pyöreä, mutta sanat tulivat suusta semmoisella nopeudella, varmuudella ja tarmolla, että senpuolesta olisi ehdottomasti pitänyt häntä taatussa asemassa olevana herrana.

Hän oli kookas, vaaleaverinen, kellertävä suora tukka sivujakauksessa. Suora nenä oli verraten muihin kasvoihin pieni, ehkä hiukan vinossa, samoin kuin suu, joka oli teräväreunainen, melkein ilman mitään huulia, eikä puhuessa aivan paljon liikkunut.

Vaatteet hänellä olivat herrasmaiset. Kohtalaisesti näkyvä rintapaidan kolmio, lyhyenlainen, liepeistä pyöristetty harmaa takki ja kapeat mansetit; mutta pieni rusetti oli tulipunainen, mikä seikka johti Helenan arvelut taaskin pois päin herrasta.

Helena ei ensin ottanut juuri selkoa mistä puhuttiin. Vasta sitten kuin hän huomasi, että rovastin puheessa oli ulkonaisen rauhallisuuden alla selvää kiihoittumista ja vieraan tulokkaan vastauksessa kovaäänistä, rohkeata ja terävää uhkaa, alkoi hän kuunnella tarkemmin mistä oli kysymys.

Tuli ilmi, että tulokas syyttää paikkakunnan papistoa vilpillisestä menettelystä työväestöä kohtaan. Tahallisesti oli salattu työväeltä se kokous, jossa uusi palkkausjärjestys päätettiin, ja päättämässä sitä olivat olleet ainoastaan ne, joiden maksuerät pikemmin pienuivat kuin suurenvivat tämän toimenpiteen kautta.

Helena näki kuinka pappa kiivaasti löi kätensä pöytään ja kuuluvasti kiljasi, että se oli valhe!

Ja Helenan sydän alkoi pelokkaasti sykkiä.

Rovasti, joka oli kalvennut mielenkuohusta, otti nyt esille muutaman paperikäärön ja alkoi muka rauhallisella äänellä lukea todistuksia siihen, että puheenaoleva kokous oli ollut laillisessa järjestyksessä kuulutettu, sekä luki lisäksi kokouksessa pidetyn pöytäkirjan.

Vaikka väki rupesi tämän johdosta levottomasti liikkumaan ja yleinen epäily asian menestykseen levisi kaikkialle, ei tulokas vähimmässäkään määrässä hämmentynyt. Yhteenpuristetuin huulin hän kuunteli tyyneesti loppuun saakka rovastin lausunnon, ja alkoi sitten entistä vielä paljon kovemmalla ja varmemmalla äänellä käydä päälle.

— Ja vaikka te tuhat kertaa olisitte kuuluttaneet kirkoissanne, niin niinpian kuin ette nimenomaan, erityisellä kutsumuksella ole huomauttaneet kokouksesta sille tietämättömälle väestölle, jonka veroja tahdotte ylentää kolmin- ja nelinkertaisiksi, olette te toimineet tahallisessa salaisuudessa ja pimeydessä — se on: vilpillisesti!

Hovijunkkari nousi ylös aivan kalpeana.

— Mikä mies sinä olet, joka täällä soitat suutasi? — kysyi hän yli koko kirkon kuuluvalla äänellä.

— Nimeni on Reinhold Korpimaa, — vastasi toinen rauhallisesti.

— Tarkoitus on kysyä, kenen puolesta te täällä puhutte, — sanoi rovasti sävyisällä hitaudella.

Nyt tuli herra pöydän ääreen ja veti esiin valtakirjansa.

— Hyvä ystävä, — sanoi rovasti silmäillen paperia, — mitäs tämä tällainen lappu tarkoittaa? Valtakirja *työväestöltä*, — ei me täällä mitään sellaista ääntövaltaista tunneta. — Mitä se on — työväestö?! Eihän tässä ole mitään nimeä?

Herrasmies, joka huomasi mihin päin asia ajetaan johtaa, jännittyi nyt vielä kiivaampaan rynnistykseen.

— Mitäkö työväestö on! — huusi hän. — Siinäpä se on, että te ette täällä vielä näy tietävän mitä työväestö on. Tietäkää siis, että työväestö — se on maailman mahti, se on voima, joka tähän saakka on nukkunut, mutta joka tässä hetkessä tekee heräystänsä, se on voima, jonka vallassa olisi musertaa teidät poroksi, mutta joka onneksenne ei sitä tee, se on voima, jota teidän on ennen tai myöhemmin palveleminen, niinkuin nyt palvelette kuninkaitanne; se on voima, jota te olette vuosisatojen aikana polkeneet ja häväisseet, mutta joka nyt nousee teiltä tiliä vaatimaan; se on voima, joka — —

— Pidä suusi kiinni! — huusi hovijunkkari. Hän oli ainoa, jota tulokkaan kovalla äänellä huudetut sanat eivät olleet sanattomaksi äimistyneet.

Helenan sydän tyrmistyi kokoon papan tähden, sillä hän tiesi, että pappa kun suuttuu ei voi hillitä itseänsä.

Mutta tulokas ei ollut kuulevinaan semmoisia uhkauksia.

— Työväestön nimessä, tänne kokoontuneen työväestön nimessä vaadin minä pöytäkirjan otetta edellisistä kirkkokokouksista valituksen tekemistä varten kuvernöörinvirastoon!

— Suus kiinni, sanon minä! — huusi taas hovijunkkari. Ja voimatta enää hallita itseänsä lähestyi puhujata keppi ojennettuna.

Helena oli juosta sisälle estämään, mutta pysähtyi, kun näki, että rovasti oli jo ehtinyt asettua papan tielle ja rauhoittavasti hilliten laskea kätensä hänen käsivarrelleen.

— Puheenjohtajana kiellän minä tältä tuntemattomalta mieheltä kaiken puhevallan tässä kokouksessa ja pyydän astumaan ulos! — sanoi rovasti. Kaikki se hymy, joka ei koskaan ollut jättänyt hänen kasvojansa, oli nyt niistä poissa, ne olivat pidentyneet ja kalpea vihan-ilme vavahteli niiden lihaksissa.

— Me tapaamme toisemme vielä! — sanoi tulokas ylpeästi ja lyhyesti nyökkäyttäen päätänsä ylöspäin.

Ja hän läksi ulos.

Silloin rupesivat muutamat työmiehet huutamaan: tulkaa pois, tulkaa pois! Ja kaikki väki alkoi liikkua kirkon oville päin. Ja kun ei kukaan tahtonut jäädä viimeiseksi, että rovasti ja muut herrat olisivat panneet hänet merkille, tyhjjeni kirkko hyvin pian kokonaan, niin että kokouksen jatkamisesta ei tullut mitään.

Helena ei uskaltanut tällä hetkellä näyttäytyä papalle ja antaa ilmi, ettei ollut totellut hänen käskyänsä ja ajanut kotiin. Hän meni jalkasin, vältellen työmiesparvia ja niin nopeasti kuin suinkin taisi.

Koko maailma tuntui hänestä ylösalasin käännettyltä. Jotakin tavatonta oli tulossa. Ja nuo vieraan herran sanat maailman mahdista kaikuiivat lakkaamatta hänen korvissansa. Ihan varmaan olivatkin asiat niin kuin se oli sanonut. Ja kuinka toisin saattoi ollakaan! Määräämättömät väkilaumat, joista jokainen on yhtä oikeutettu ihminen kenen muun rinnalla tahansa, heräävät vaatimaan tasa-arvon tunnustamista. Mitä merkitsevät rovastin puheet kukista silloin! Jumalahan itse on selvästi heidän puolellansa, koska kaikki ovat Jumalan edessä tasa-arvoiset. —

Ja vaikka Helena minne katsoi, näreikköön, jonka oksia hän oikopolulla nopeassa kulussa työnsi tieltään, tai ojaan, joka kierteli polun tasalla, jokapaikassa hän vaan näki nuo vieraan kasvot, jotka ensin olivat hänestä tuntuneet muodottomilta, mutta sitten sen puhussa muuttuneet yhä kauniimmiksi. Vaikka vieras oli niin suututtanut pappaa, ei Helena kuitenkaan voinut olla ihailematta sen käytöstä, sitä asiaa, että se seisoj yksin koko kirkossa, seisoj niiden puolesta, jotka eivät ymmärtäneet puhua eikä kannattaa häntä, ja seisoj niitä vastaan, joilla on kaikki valta ja mahti. Ei hän ketään kepillä uhannut, eikä kellekään kiljunut, vaan hän seisoj kaikkien keskellä niinkuin horjumaton tammi, joka on myrskyjä varten oksansa kasvattanut.

Kotona sai Helena seuraavana päivänä kuulla, että pappa oli ajattanut sosialistin tämän kortteerista ja kieltänyt kenenkään työmiehistä majoittamasta häntä luoksensa. Pappa oli pannut vielä yövahdin suuren ketjukoiran kanssa maantien risteykseen ja käskenyt palauttaa se herra pois tehtaan maalta, jos vaan näyttäytyi.

Mutta pieni, vaivainen yövahti rähjyskin oli tulokkaan puolella. Kysymykseen oliko asianomaista näkynyt, vastasi hän kyllä nähneensä. Palautitko? — En palauttanut. Mikset? — Kun se ei astunut ruukin maalle, vaan kulki keskellä maantietä.

Äijä sai eron tämän vastauksen johdosta.

Samoin sai eropassit se työmies, joka kielloista huolimatta oli päästänyt kulkijamen huoneeseensa yöksi.

Hovijunkkari toimitti palvelukseensa kaikki järjestysmiehet ja asetti eri paikkoihin pitkin kylää. Mutta kaikista näistä toimenpiteistä huolimatta pysyi punarusettinen kiihoittaja seutuvilla. Milloin oli hän nähty missäkin nurkassa, milloin ajaa huristi keskellä maantietä polkupyörällä, selkä kumarassa ilmaa lävistäen.

Kaikesta päättäen pappaa odotti vielä paljon suuremmat kiusat ja koettelemukset tämän punarusettisen herran vuoksi.

Sisäpiialta saikin Helena kuulla, että sosialisti valmisti suurenmoista kokousta nimien keräämistä varten valituspaperin alle. He olivat koettaneet saada kokoushuonetta, mutta isännistöt olivat jokapaikassa kieltäneet antamasta huonetta mitään kokouksia varten. Ja nyt uskoi sisäpiika Helenalle

suurena salaisuutena, että kokous tulee pidettäväksi metsässä Koivikkomäen rinteellä. Hän kertoi, että sinne tulee kaikki työmiehet jokaisesta työpaikasta heti työajan loputtua lauantai-iltana.

Helena sanoi kohta tahtovansa hänkin tulla sinne katsomaan ja he tekivät keskenään sellaisen liiton, että huomion välttämiseksi Helena panee palvelustytön liinan päähänsä.

Niin tapahtuikin.

Lauantaipäivän illalla oli väkeä Koivikkomäellä vielä enemmän kuin kirkkokokouksessa oli ollut.

Kun Helena, arasti syrjästä hiipien, oli toverinsa kanssa tullut perille ja he kiipesivät kivelle nähdäksensä väen keskukseen, oli valituskirjoitus jo nähtävästi luettu, sillä oltiin täydessä toimessa allekirjoittamassa paperia. Kahden kannon varaan oli asetettu leveä lauta, jonka päällä oli papereita ja kyniä. Sosialisti istui muutamien luottamusmiestensä kanssa läheisellä kivellä. Hän oli nähtävästi kiihoittuneessa innostuksen tilassa. Hänen poskensa paloivat ja malttamattomasti hän pureskeli jotain kortta, puoli naurussa kuunnellen viereisten puhetta. Olkilakki oli kuuman vuoksi niskaan sysätty, pari rutistuneen rintapaidan napeista oli auennut ja otsaansa hän tuontuostakin nenäliinallaan kuivasi. Hän oli nähtävästi paljon liikkunut ja touhunnut tänäpäivänä. Mutta ei näyttänyt suinkaan siltä kuin olisi vielä aikonut lopettaa tämän päivän vaivoja. Päinvastoin oli koko hänen olemisensä vaan kärsimätöntä odottamista, milloin tuo allekirjoittelu loppuu. Miehet tulivat tungeskellen vuoronperään esille ja piirtelivät nimiänsä. Yksi istui kirjuriina niiden puolesta, jotka eivät voineet panna kuin puumerkkinsä.

Taas se vieras tulokas ei näyttänyt Helenasta ollenkaan kauniilta. Hän oli siinä työmiesten keskellä ihan heidän tapaisensa, yhtä välinpitämätön kaikesta ulkonaisesta käytöstavasta, yhtä huolimaton liikkeissänsä. Ja kauhulla Helena odotti, milloin se niistä käsin nenänsä, sekä iloitsi hänen puolestaan, kun huomasi, että hänellä todella oli nenäliina.

Vihdoin järjestettiin asia niin, että omakätisten allekirjoitusten sijaan jokainen huusi vuorotellen nimensä ja kirjuri kirjoitti nimet paperiin. Täten päästiin kokousta jatkamaan, kun enimmäkseen olivat nimensä huutaneet ja pienempi osa jäi hiljaisella äänellä syrjämpänä nimien kirjoitusta lopettamaan.

Heti kun käytännölliset asiat olivat näin järjestetyt, ponnahti hän pystyyn kuin vieterillä viskattuna.

— Miehet! Veljet! — huusi hän ojentuen kätensä ikäänkuin olisi pyytännyt syliinsä koko tuon monisataisen joukon, suu rohkean ilosessa hymyssä:

— Enhän takaa minä, että me voitamme tämän jutun. Kierot ovat oikeuslaitoksemme ja tuomareillamme ovat samat herrat, joita vastaan oikeutta käymme. Mutta olkoonpa, että kadotammekin, olkoonpa että veromme nousevat kaksin- jopa kolminkertaisiksi. Emmekö muka asiata voi sitten enää auttaa. Voimme. Jos he nostavat meidän maksettaviamme, niin nostakaamme mekin heidän maksettaviansa. Niin, te katsotte kummastuneina minuun, ettekä tiedä mitä minä tarkoitan. Minä tarkoitan, että jos he sanovat meidän maksavan heille huonosti palkkoja, niin maksavatko he meille hyvästi *meidän* palkkojamme! Jos he vaativat, että me maksamme heille enemmän, niin emmekö me voi vaatia, että *he* maksavat meille enemmän? Voimme! Mutta mitä he tekevät? Eikö se samainen herra hovijunkkari, joka kirkossa keppeä heristi, — eikö hän, sanon minä, juuri äskettäin ole teidän palkkojanne alentanut? Ja vertaillakaa itseänne heihin. Heillä on hovit, heillä on pappilat, heillä on suuret, lämpimät, valoisat huoneet, heillä on ajohevoset, vaunut, heillä on herkut pöydillänsä, heillä on viinit kellareissansa. Perustuslait kieltävät heidän tulojansa alentamasta, valtiot elättävät heitä, kun he tulevat vanhoiksi, ja maksavat eläkettä vielä heidän leskillensä ja tyttärillensäkin, kun he itse kuolevat. Mutta mitä meillä on? Matala ja hatara ja kylmä ja pimeä on meidän huoneemme, yksi koko perheelle. Piimä, silakka ja peruna on meidän ruokamme. Ja kieltääkö lait meidän palkkojamme alentamasta? Ei totisesti. Ja maksetaanko eläkettä meidän vanhuksillemme, tai meidän leskillemme tai tyttärillemme? Ei totisesti. Milloin hyvänsä ja kuka hyvänsä saa tehdä meidät palkattomiksi, saattaa meidät maantielle laumoittain työtä ja ruokaa kerjäämään.

— Iankaikkisen oikeuden nimessä minä kysyn: emmekö me ole ihmisiä, yhdenvertaisiksi luotuja! Minä kysyn teiltä, rosottavat pilvet! Minä kysyn sinulta, laskeva aurinko! Minä kysyn koko keväiseltä luonnolta! Ja minä kysyn teiltä itseltänne, jotka tänne päin katsotte. Ja yhdessä luojan luonnon kanssa kohoo sadoista rinnoistanne vastaus: niin me olemme ihmisiä, kaikki yhdenvertaisia!

— Luojako olisi meidät alentanut? "Ei oikeutta maassa saa ken itse sit' ei hanki". Kaikki on maailmassa jätetty taistelun varaan. Rikkaat hyvineläjät, jotka meille nöyryyttä saarnaavat, ovat itse väkevemmän oikeudella asemansa anastaneet. Hyvä on! Jos väkevemmän on oikeus, niin kumpi meistä onkaan väkevempi? Kumpi, kysyn minä, on meistä väkevempi. Hahhaa! Hekö, kourallinen pohatoita, vai mekö tuhatlukuiset, miljoonaiset työmiesjoukot? He ovat puhaltaneet meihin nöyryyden uskon. Ja se on vaan tämä meidän lampaan-uskomme, joka on heidät väkevämmäksi tehnyt. Minä olen tullut auki päästämään heidän puhaltamansa rakot ja minä olen tullut teitä lampaan-uskosta vapauttamaan.

Maailman tantereet vapiskaa, jos mekin kerran otamme väkevemmän oikeuden. Ja totisesti se on meidän! Ja me sen otamme!

— Luuletteko te ehkä, että jos maailman työväki nousee tähän kamppailuun, niin te olette ensimmäiset, jotka nousette. Ei, älkää luulko niin. Katsokaa ympärillenne. Jo ovat järjestyneet köyhälistön rivit kaikkialla, jo käy sotahumu, jo vapisevat varustukset. Te — te tulette miltei viimeisinä. Ja kun tekin nyt yhteen yhdytte muiden kanssa, niin te yhdytte maailman mahtiin.

— Viime lauantaina te vielä viinapäissänne keskenänne tappelitte. Nyt te seisotte käsi kädessä, yhdessä kaikki kuin kallio. Ja minä saatan teidät vielä suurempaan yhteyteen. Yhdistän teidät yhdeksi koko maan, koko maailman työväestön kanssa!

— Ja nyt ensiksikin annan minä teille lipun. Sillä jokaisella sotajoukolla on oleva lippunsa. Kas tämmöinen on oleva teidän lippunne!

Hän veti povestaan työväen lehden, levitti sen ja heilutteli ilmassa.

— Se on vaan lippu paperista, mutta se on oikea ja voimakas sotalippu. Se kokoo ympärillensä ja järjestää hajanaiset laumat, se virittää oikealla hetkellä sotalaulun ja sytyttää yhtäikaa mielet rynnäkköön. Mitä olisi meidän sotajoukkomme ilman tätä yhdyssidettä. Se olisi voimastaan tietämätön lauma. Sillä meidän voimamme on siinä, että me olemme yhtä ja tiedämme kaikki toisistamme, niin että voimme yhtäikaa käydä rynnäkköön. Katsokaa ja tutkikaa tätä lippuanne ja kun olette sen tehneet, sanokaa, kelpaako se teille.

Näin sanoen hän heitteli väkijoukkoon suuren määrän lehteänsä, jota miehet innolla tavoittelivat kilvan käsiinsä.

— Ja sitten annan minä teille vielä teidän aseenne, — huusi hän, kun väki oli taas hiljennyt, — Niin, miehet ja veljet! Minä annan teille teidän sota-aseenne. Ei se ole raudasta eikä teräksestä. Se on vaan eräs ajatus, sana, sitova ja voimakas. Se on *yksimielisyys!*

— Katsokaas nyt, me olemme tässä muutamat päättäneet — hän näytti lähempänä seisoviin — me olemme päättäneet, että meidän työpalkkamme on korotettava. Ei tosin kaksin- tai kolminkertaiseksi vielä, vaan aluksi ainoastaan 10 prosentilla. Onko se hyvä asia, vai mitä? On, sanotte te kaikki yhteen ääneen, mutta epäillen pudistatte te kuitenkin päätänne. Sillä te tiedätte varmaan, ettei se hovijunkkari siihen suostu. Hyvä on! Silloinpa me otamme esille tuon uuden aseemme, joka on yksimielisyys. Ettekö tekin kaikki tahdo, että teidän palkkanne koroitetaan? Vai onko ne ehkä liian suuret?

Näitä sanoja seurasi väkijoukon puolelta nauruhohotusten ja hyväksyvien huutojen sekainen volina. Muutamit kohottivat nyrkkiänsä ja kiroilivat hovijunkkaria.

— Hyvä, hyvä, vai on teilläkin samat nälkäpalkat?

— Siis aseihin miehet! Ei ole meidän aseemme rautaa eikä terästä, joka lihaa syö. Se on vaan suuri, yhdistävä sana. Se on yksimielisyys.

— Katso kuinka te yhtäkkiä vaikenitte, niin että jo kuulen hytтын laulun korvassani. Ja taas te katsotte epävarmoina tänne. Mitä on muka se yksimielisyys?

— Yhtykää meihin, veljet, ja te opitte sen aseenne. Vaatikaa meidän kanssamme samaa palkankorotusta, ja jollei sitä anneta, jättäkää meidän kanssamme kesken työnne, seisahtukoon höyrykone, pyörät pysähtykööt ja ulos tehtaasta joka mies! Joka kynsi, sanon minä!

— Tiedättekö mitä se maksaa tehtaalle kun kaikki äkkiarvaamatta kesken pysähtyy? Tuhansia ja kymmentuhansia se maksaa joka päivä. Mutta meistä voi jokainen elää viikon tai pari työttömänä, ei se meille paljon maksa. Ja te saatte nähdä, että ylpeä hovijunkkari notkistaa selkensä teidän edessänne ennenkuin syöksyy häviöön. Totisesti notkistaakin.

— Ymmärrättekö nyt, mitä yksimielisyys on? Se on, että meillä kaikilla on yksi mieli, että me kaikki samaa tahdomme, ettei yksikään meistä rupea petturiksi, vaan on yhtä kaikkien kanssa niinkuin kallio on yksi.

— Yhdymmekö, veljet, vai hajaannummeko entisellemme tältä paikalta?

Vielä äänekkäämpi hyväksyvien huutojen hyöky purkautui nyt ilmoille. Eikä se enää voinut hiljentyä. Puhuja koetti heitellä vielä muutamia mahtilauseita väkijoukkoon, mutta ne hukkuivat kuulumattomiin. Vihdoin hän hyökkäsi pöydällensä ja paisuttaen ääntänsä, lakitta päin, rusetti syrjään sysäytyneenä ja rintapaidan rako auki pullistuneena huusi väkijoukkoon, että puheenalainen sotalippu, hänen sanomalehtensä, — on tilattavissa tässä paikassa hänen kauttansa merkitsemällä nimi tilauslistaan, ja

että tässä on vielä toinen lista, johon saa merkitä itsensä kuka tahtoo myöskin lehden osakkaaksi, ja vielä että uusi kokous pidetään työlakon lähempää valmistamista varten silloin kuin siitä tieto levitetään.

Nämät sanottuaan ja väkijoukon meluten puhellessa ja hälisten ja riemuiten pyrkiessä hänen pöytänsä ääreen hän itse astui alas, otti liivintaskustaan kotelon, veti siitä pienoisen kamman ja harjan, jonka selässä oli peilinen, sekä kumartaen päälakensa eteenpäin ja tähdäten sen alta silmänsä peiliin, jota piteli edessään, alkoi kammata ja tehdä jakausta märkään tukkaansa. Hän oli kuin jonkun tärkeän, totutun toimituksen suorittanut, ja suu mehellä hän kammatessaan kuunteli lähimmän ympäristönsä ihmettelyn huudahduksia, pisteli sitten peilit takasin, suoristi vähitellen rusettinsa, kohautteli olkapäillään rintapaidat, liivit ja takit entisille paikoilleen, ryki selväksi käheyden äänestänsä ja laitteli olkihatun tarkasti jälleen päähänsä.

Helena oli sydän kurkussa kuunnellut sosialistin puhetta. Hän oli ensin kiivennyt kivelle seisomaan nähdäksensä paremmin, mutta pian oli sydän niin kouristunut, ettei hän voinutkaan siellä pysyä, vaan tuli taas ja nojautui toverinsa varaan.

— Herranen aika mitä se puhuu, — päivitteli tämä, kun sosialisti otti puheessaan hovijunkkarin kouriinsa.

— Ole vait! vastasi Helena väräjävin äänin. — Se on kaikki totta!

Ja toveri oli ranteessansa tuntenut kuinka Helenan käsi koko ajan vapisee.

Jokainen sana, jonka sosialisti lausui, oli Helenalle ikäänkuin hänen ylitsensä laskeutunut tuomio, jonka lähestymisestä hän oli jo lapsuudestaan saakka tiennyt ja oikeastaan joka päivä tuntenutkin. Hän oli vaan aina tahallaan nukuttanut itseänsä pois siitä ja lykännyt sen pelkoa tuonemmaksi. Mutta noin se nyt tulee, noin se parhaallansa nousee ja nousee heidän ylitsensä, nyt — nyt se on tuossa se suuri maailman mullistus, ihan tuossa hänen silmiensä edessä.

Ja yhtäkkiä hänet valloittaa ajatus, joka muuttaa tuomion vapaudeksi:

"Sehän on kaikki oikein, mitä tuo mies puhuu. Sehän on juuri sitä, mitä minäkin pidän oikeana! Mikä siis minua estää? Kuinka papan käy, kuinka käy tehtaiden, kuinka kotikartanon, sitä en tiedä, mutta oikein hän puhuu ja minä tahdon tunnustaa sen, avonaisesti, rehellisesti, — tahdon heittää valheen päältäni, ja minäkin yhtyä yhdeksi niiden kanssa."

Kun sosialistin puhe oli loppunut ja väki alkoi liikkua, sysäytyi Helena ensin kauaksi meluavan ja liikkuvan väkijoukon taakse.

Hänen toverinsa ehdotti, että he juoksisivat pois, sillä yleisessä pyörteessä he olivat saaneet monta sysäystä ja kolausta. Mutta neiti ei tahtonut lähteä, vaan veti syrjään odottamaan väen tyyntymistä.

Pitkän ajan kuluttua väkijoukko alkoikin hajaantua. Ainoastaan pöydän luona oli tungos vielä suuri, mutta mäki harveni harvenemistaan. Joka suunnalle levisivät ihmiset, laumoissa ja yksitellen, ja metsät täyttyivät heidän äänistänsä.

Kun pöydänkin luona väljeni, alkoi Helena, pidellen yhä toverinsa käden ranteesta, lähestyä vavisten sitä paikkaa, missä puhuja vielä seiso i muiden seurassa lautapöydän ääressä.

Heidän päästyä lähelle, vilkasi sosialisti heihin ja kooten paperejansa käärröön, sanoi:

— Vai ovat työtökin osanneet tänne? No missäs harakat, ellei sian tappajaisissa!

Näin sanoessaan hän piti nuoran toista päätä hampaittensa välissä, sitoen käärröä. Mutta joku vieressä olija tuns i Helenan, lykkäsi häntä kyynärpäällään kylkeen ja kuiskasi, että se on hovijunkkarin tytär.

Silloin hän vilkasi toisen kerran heihin ja pian arvasi kumpi oli hovijunkkarin tytär.

Hän laski hämmästyneenä käärrön alas eikä huolinut että se aukeni jälleen laudalle. Samassa hän kuitenkin kokosi ajatuksensa. Taitavan pyöreällä ja laajalla liikkeellä hän kohautti lakkiansa koko käden pituudelle syrjään, kumarsi hiukan päätänsä ja katsoi hymyillen ja selitystä etsien Helenan kauniisiin silmiin. Ja lähestyi pari askelta Helenaan päin.

— Nimeni on Reinhold Korpimaa — sanoi hän yhä samaten kysyvästi hymyillen.

Helena esitteli itsensä ja ojentaen kätensä sosialistille rupesi arasti änkyttämään.

— Te olette oikeassa, niin se on. Minäkin tahdon yhtyä teihin, — olen päättänyt, Minä olen valmis

vaikka mihin. Sanokaa mitä minun pitää tehdä. Kyllä minä voin, minä tunnen että voin!

Sosialisti nyykäytti hyväksyvästi päätänsä.

— Minä puhun kohta neidin kanssa, — sanoi hän. — Neiti on niin hyvä ja odottaa hiukan.

Näin sanoen hän poistui hetkeksi muiden joukkoon.

Helena jäi yksin seisomaan syrjemmäs. Toverinsa hän antoi mennä pois.

Hänen mielensä kuohui kuin keväinen koski. Äsken se vielä oli sulkujen takana, levoton ja tietämätön; nyt, kun hän oli sanonut nuo sanat, se valtoinansa lainehti ja oli valmis seuraavalla hetkellä ja yhdellä puuskahduksella murtamaan itsellensä uuden elämän suunnan.

"Sanokoon hän mitä hyvänsä, minä olen valmis kaikkeen, jätän vaikka kotini ja vanhempani, ja tulen semmoiseksi kuin hekin. Vaikka hän mitä sanoisi, en minä siitä peräydy. En. en!"

Kun sosialisti oli jonkun aikaa puhellut toveriensa kanssa, hajaantuivat nämäkin. Käteltyään viimeistä ja sovittuaan jostakin tämän kanssa, palasi sosialisti Helenan luo, ja ottaen paperikäärön kainaloonsa sanoi:

— Ehkä neiti suvaitsee, niin kävelemme alas — sopiihan sitten puhella.

Ja he rupesivat menemään koivikkomäkeä alas.

Oli jo tullut hämärä. Keväinen kuu hienosti leikki päivän valon mukana koivujen täpläisillä vartaloilla, ja vesi lirisi jossain viime kesäisten maatuneiden lehtien alla.

— Vai niin, vai niin, — alotteli sosialisti. — Se tahtoo sanoa, neidin on tarkoitus myöskin kannattaa meidän lehteämme?

— Tietysti. Mutta minä myöskin tahtoisin tietää, mitä minun itseni pitää tekemän, sillä minä näen selvästi että minun elämäni on väärä, — aivan väärä!

Sosialisti kulki silitellen leukaansa peukalon ja etusormen välillä ja mielti. Mutta Helena pelkäsi, ettei hän ollut oikein ajatustansa lausunut ja rupesi yhä levottomammin selittämään:

— Ajattelen, että minun täytyy tehdä kaikki silloin kuin näen mitä on tehtävä, — tai ainakin niin paljon kuin voin, — ja nyt tällä hetkellä, teidän puheenne jälkeen, minä tunnen että voisin niin — niin paljon! — Minä olen valmis kaikkeen — tai tietysti minä liiottelen: en ihan kaikkeen, mutta paljon kaikissa tapauksissa, Jos te vaan tahtoisitte johtaa ja neuvoa minulle ensi askeleet.

Sosialisti kulki vielä vähän aikaa äänetönnä.

— Tehkää hyvin neiti, emmekö istu tähän jonnekin, — sanoi hän sitten pysähtyen ja osottaen tarkoitukseen sopivia kiviä.

— Niin mielelläni, — sanoi Helena.

Kun he olivat istuneet, Helena matalammalle ja sosialisti korkeammalle kivelle, rupesi hän valiten sanoja, jotka mahdollisimman selvästi ilmaisivat hänen ajatuksensa, hitaasti ja kiirehtimättä puhumaan.

— En tiedä mitä muutoksia neiti tarkoittaa ja totta kyllä on, että sosialismi myöskin yksityiseltä ihmiseltä vaatii vissiä niin sanoakseni "parannusta", — mutta — sosialismi *liikkeenä* ei varsinaisesti, oleellisesti, ole tekemisissä sisällisten — kuinka sanoisin —

— Ei suinkaan, enhän minä semmoista tarkoittanutkaan —

— tekemisissä niin sanoakseni "katumuksen ja parannuksen kanssa".

— ei, ei, tietysti ei ole tekemisissä —

— "katumuksen ja parannuksen" kanssa, kuten papit sanovat. Ei se ole sen kanssa tekemisissä.

— Niin, niin, minä juuri itse en voi kärsiä mitään uskontoja, minä —

— No-no, no-no, kyllä sosialismi antaa tunnustuksen sentään uskonnollekin. Kristinusko esimerkiksi ei ole mitään muuta kuin sosialismia ja sosialismi ei ole mitään muuta kuin käytännöllisesti sovellettu kristinuskoa, kuten olen täälläkin pitänyt esitelmää. Ei neiti ole kuullut? — Jos minä ehkä saan luvan neidillekin antaa yhden näistä vihkosista —

Hän kaivoi esille punakantisen kirjasen ja luki sen kansilehden:

— "Lachmann, Kristinusko ja sosialismi, esitelmä pidetty Malmön työväenyhdistyksessä —". Varsin valaiseva kirjanen. On minulla tässä muitakin, mutta saammehan niistä sittemmin —

Ja Helenan selaillessa tätä kirjasta, jatkoi sosialisti:

— Sosialismin tarkoitusperät tähtäävät kauas ja korkealle. — Onko neiti lukenut Bellamyn kirjan tulevaisuuden yhteiskunnasta? Se on ihan välttämättä luettava. — Siinä on täydellisen tasa-arvoisuuden, korkeimman yhteiskuntamuodon elävä kuva edessämme. Ja jokseenkin niin voi sanoa jokaisen sosialistin ajattelevan sitä ihannevaltiota, johon ihmiskunta on saatettava.

— Ensi tilassa luen sen kirjan. Sehän juuri on minulta puuttunut, etten ole mitään sentapaista lukenut. Enhän minä ole oikeastaan — —

— Sosialismin ensimmäinen vaatimus on, että yhteiskunnan on perinpohjin muuttuminen.

— Niin, — sanoi Helena haltioissaan, — kaiken on perinpohjin muuttuminen. Juuri niin. *Kaiken, kaiken!*

— *Yhteiskunnassa, yhteiskunnassa*, huomatkaa. Siinä kohden olemme aivan samaa mieltä neidin kanssa. Ja jos nyt neiti tahtoo tietää, mitä sosialismi on, niin minä sanon: sosialismi on oppi siitä, *kuinka* kaikki on yhteiskunnassa saatava muuttumaan.

— Sittenhän se on juuri sitä mitä minä haen, — sanoi Helena innoissaan.

— Sosialismi on *yhteiskunnallisen* uudistuksen oppi. Ei mitään muutosta saa aikaan ilman taistelua. Työväki, tuo suuri, nukkuva voima on herätettävä oman voimansa ja mahtinsa tietoisuuteen. Työväki on saatava järjestyseen kunnalliseksi ja valtiolliseksi puolueiksi. Ja kun se kerran saadaan aikaan, silloin on sosialismin aamutuulahdus virtaava kaikkialle ja perinpohjin uudistava yhteiskunnan, uudestaanluova sen. Kaikki silloin muuttuu. Ei mitään luokkaerotusta ole enää oleva. Ainoastaan työ määrää ihmisen arvon. Ei ole oleva ylempiä eikä alempia, ei isäntiä ja heidän orjiansa. Kaikki ovat tekevät työtä yhteisen työnantajan, sosialistisen valtion turvissa. Kaikki saavat vapaasti kehittää omia taipumuksiansa, eikä ainoastaan kansan kermakerros, kuten nyt, kourallinen etuoikeutettuja kapitalisteja, sillaikaa kuin miljoonat hukkuvat.

Helena muisti veljensä, Souvari-Heikin.

— Todellakin, — sanoi hän. — Mistä syystä me aina kuvailemme, että *meissä* on suurimmat taipumukset. Ehkä on paljon suurempia taipumuksia niissä, jotka eivät ole sivistystä saaneet. Se on hirveätä ajatella.

Ja arvelematta mitään Helena lisäsi: Tiedättekö, minulla on veli työmiesten joukossa; minä olen näin kasvatettu, mutta hän — hän joutui äskettäin kiinni tappelusta ja ties missä nyt lieneekin. Ja tässä minä olen, enkä voi mitään. Se tahtoo sanoa, kohtalo itse on tuonut minut tähän asemaan, ensiksikin että *te* tulitte tänne ja avasitte minun silmäni, ja toiseksi, että minulla on veli "siellä", sillä sen kautta on ikäänkuin jokin musta portti auennut minulle, olen päivä päivältä yhä selvemmin tuntenut, kuinka väärä on asemani. Kaikki riippuu vaan kasvatuksesta ja ulkonaisista seikoista, joita en ole itse hallinnut. No niin. Tässä minä olen, enkä voi mitään. Sanokaa minulle, neuvokaa mitä minun pitää tehdä!

— Siinä asiassa, mistä puhutte, ei yhtään mitään. Veljenne ei ole pahempi eikä parempi kuin tavallinen tehtaan työmies. Hän on asemaansa ja oloonsa tottunut, niinkuin jokainen työmies. Älkää kuluttako aikaanne ja voimianne kenenkään *yksityisen* pelastamiseen, kuten muutamat pelastajalahkokunnat, vaan tehkää työtä sille aatteelle, joka kerran on koko maailman tasoittava ja pelastava. Ei meillä ole aikaa tuhlattavana, sillä paljon käytännöllisiä esteitä on poistettava, paljon edelläkäyviä muutoksia aikaansaatava, ennenkuin sosialistinen ihannevaltio voidaan ajatella toteutuvaksi: yleinen äänestys-oikeus on pantava toimeen, ääniasteikko on poistettava, työaika on supistettava, luokkaedut hävitettävät ja paljon, paljon muuta. Nämät ehkä ovat neidille vielä epäselviä kysymyksiä. Mutta kyllä ne kerran selviävät. Meillä on kaikille työtä, väkeville ja heikoille, kaikkien kannatusta tarvitaan. Terve tuloa siis joukkoomme, uusi sisko veljien ja siskojen joukkoon! Voi hyvä neiti, ei riitä minulla sanoja kuvatakseni teille sosialistista ihannevaltiota kaikessa loistossansa. Mutta jolla sen kuva on mielessä, hän on väsymättä tekevä työtä sen toteuttamiseksi, hän on elämänsä ja henkensäkin uhraava sen alttarille. Sillä mitä taipumuksia, mitä kykyjä, mitä elämäniloa, mitä uutuutta, mitä voimaa kätkeekään itsessään tämä pohjaton, vielä nukkuva ihmiseri, kun se kerran alkaa liikehtiä ja elää! Maailman uudistus, vapahdus huokuu sen nukkuvassa povessa.

Helenan silmät loistivat niinkuin sen, jonka eteen uusi maailma avataan. Sosialisti kasvoi hänen silmissänsä kasvamistaan, jokainen sen sanoista oli hänelle kuin avain siihen uuteen, suureen elämään.

Näin he puhuivat kauan keskenänsä. Päivän valo oli jo kokonaan heikennyt kuun valon rinnalla, kun he käveltyään koivumäeltä alas tulivat metsän läpi maantielle, missä heidän oli erooninen. Nopeasti lensivät kevyet pilvet kuun editse ja metsä tuoksui tuoreelta ja taivaan ilmat olivat kuin maahan laskeutuneet.

Sosialisti lupasi johdattaa Helenan heidän seuroihinsa ja puuhiinsa, kun Helena vaan tulee Helsinkiin, ja hän käski Helenan välttämättä tulla mukaan siihen kokoukseen, josta hän oli työväelle luvannut ilmoittaa. Helenalle hän uskoi salaisuuden ja ilmaisi sekä ajan että paikan.

— Minun täytyy pyytää pitämään asiata salaisuutena erittäinkin — arvoisaan isäanne nähden —, sanoi hän merkittävästi ja puolipiloilla.

Helena ojensi hänelle kätensä hyvästiksi ja naurahti siihen, mitä hän oli sanonut. Sitten jälleen käänsi asian totiseksi, ja katsoen ylöspäin, kädet rinnalla, sanoi:

— Niin, nyt tunnen, etten mitään pelkää, ja jos asia vaatii, kukistukoon vaan vaikka kaikki, kaikki!

— Näkemiin! — sanoi sosialisti, hattu ilmassa. Helena nyökkäytti taas hänelle päätä ja erosi hämärään, tuuheaan puistoon kartanon puolelle.

"Bellamy".

— Lelle, kuinka monasti olen sanonut sinulle: sinä pilaat kokonaan silmäsi, kun luet noin hämärässä, — puhui äiti eräänä iltana Helenalle omasta nojatuolistansa, missä hän, itsekin näköönsä pinnistäen, koetti erottaa käsikuteen silmukoita.

Helena ei ottanut korviinsa tätä puhetta, vaan jatkoi ikkunan luona yhä lukuaan.

— Ja mikä sinuun on tullut, ettet enää nosta nenääsi kirjoista? Se englantilainen guvernantti olisi todella ollut onnellinen, jos tuo olisi tapahtunut hänen ajoillaan. — Hankkisit lasit nenällesi. — Ja kuinka ikävääkin se voi toiselle olla!

Tämäkin puhe meni kokonaan Helenan ohitse.

Äiti nousi ja poistui hetkeksi huoneesta hakeakseen tulitikkuja. Mutta kun hän palasi, oli Helena polvillaan tuolilla, kasvot ja kirja kiinni ikkunassa, mistä hän lukeakseen imi viimeisenkin ulkoa tulevan valon.

— Lelle! Lopeta paikalla! — sanoi äiti kynnykseltä.

— Mainiota, mainiota! — puhui Helena kirjastansa, jättäen vihdoin lukemisen. — Se on kerrassaan mainiota!

— Mikä se siellä nyt on niin mainiota? — kysyi äiti ja rupesi hakemaan korista lankoja.

— Voi mamma, mamma, — huokasi Helena, istuutuen äidin syvään nojatuoliin. — Mitä kaikkea elämässä onkaan, josta emme ole tienneet!

— Ilmoita siis minullekin.

— Kaikki, kaikki on muuttuva, — puhui Helena innoissaan. — Meidän täytyy elää sitä varten, että kaikki muuttuisi. Sillä ei mikään muutu yhteiskunnassa, elleimme me itse sitä muuta.

— No. ei siis muuta kuin otetaan ja muutetaan, — pilaili mamma.

— Ei, mamma, sinun pitäisi lukea tämä kirja ihan välttämättä. Mutta koska tiedän, ettet kuitenkaan lue, niin kerron sinulle kaikki mitä siinä seisoo, — kerron joka ilta vähäsen, ja niin alusta loppuun.

— Kuuntelen.

Helena istuutui ihan äidin eteen ja alkoi:

— Ajattele nyt, mamma, itsellesi ensin suuri, suuri omnibus, semmoinen vanhanaikainen, kuin näimme ulkomailla, — jota hevoset vetävät ja jossa on kattosijoja. Ajattele että *ihmiset* ovat valjastetut semmoisen omnibuksen eteen ja se on vietävä ylämäkeen pahaa tietä myöten. Nämä ihmiset kituvat ja raastavat ponnistaen viimeisiä voimiansa. Toiset ihmiset suvaitsevat istua matkustajina viileillä kattopaikoillaan, katselevat näköaloja ja antavat tyytyväisinä vetää itseänsä! — Ja parasta kaikkesta:

sekä istujat että vetäjät kuvailevat, että kaikki on niinkuin olla pitää. He kuvailevat, ettei maailma voi pysyä pystyssä, jollei toiset vedä vaunuja ja toiset istu niissä mitään tekemättä. Kaikki katollaolijat kuvailevat olevansa jotain jalompaa ihmisrotua, jolla on muka oikeus näin istua ja vedättää itseänsä. Kun jonkun vetäjän joskus onnistuu päästä ylös omnibukseen, rupee hän heti samalla tavalla kuvailemaan olevansa jalompaa rotua. Eikö se ole hassua! — Mutta joskus tapahtuu, — sanoi Helena totisena, — että ihminen, joka on esi-isiltään perinyt kattopaikan, tipahtaa sieltä alas. Ja silloin ei hänen auta muu kuin tarttua köysiin ja niiden nälkäisten ja likaisten kanssa kiskoa vaunuja eteenpäin. — Mamma, tämän kirjan ja Reinhold Korpimaan puheiden kautta olen minä ihan kuin herännyt pahasta unesta.

— Mitä tarkoitat?

— Sitä vaan, että lapsuudesta asti on minulla ollut jossain tässä semmoinen tunto, että kerran kaikki romahtaa alas, — että siihen täytyy valmistua eikä saa elää noin vaan —.

— Tietysti. Täytyy aina laajentaa rakastamisen kykyä, — sanoi äiti.

— Ja kuinka minä olen voinut jättää Maijan ja ne kaikki! — puhui Helena ajatuksissaan.

Äiti sanoi vähän ajan perästä:

— Kuitenkin luulen, että se sinun Reinholdisi on sinua liiaksi säikäyttänyt.

— Ei, ei, mamma, ei minua ole kukaan säikäyttänyt. Mutta tämä kirja — katso tämä kirja! Se on suuremmoista! Siinä on suuri, ihana tulevaisuuden kuva. Siinä kaikki on toisella lailla. Siinä ovat kaikki tasa-arvoiset. Kaikilla on yltäkyllin, kaikki saavat kasvatuksen, kaikki ovat sivistyneet, kaikilla on työtä ja sitä tehdään yhteiseksi hyväksi. Ajattele kuinka iloista ja onnellista silloin olisi!

— Olisimmekohan vaan siksi eläneet näin pahasti, ettemme ennen ole keksineet tuommoista tulevaisuutta? Minusta vaikeus ei ole keksimisessä, vaan enemmän toteuttamisessa.

— Ei. — *sinä* ymmärrät sen kaiken, mutta pappa ei ymmärrä, eikä rovasti ymmärrä, eikä kukaan. He luulevat kaikki, että maailma on *luotu* tämmöiseksi, — että pitää olla rikkaita ja köyhiä. Rovasti sanoi, että ihmiset ovat luotu niinkuin kukkaset: toiset uhkeiksi ja monivärisiksi ja toiset yksinkertaisiksi, — niin hän sanoi.

— Sitä voisi ehkä uskoa, jos se olisi myöskin yksinkertaisten mielipide, — sanoi äiti.

— Ja minä olen huomannut, että nekin uskovat samalla tavalla. Sekä ne, jotka istuvat katolla, että ne, jotka vetävät, luulevat että niin pitää aina olla. Mutta se on valhetta kaikki, se on unta. Kuka on sanonut, että juuri *me*, jotka sattumalta olemme saaneet kattosijoja, — että juuri me vaan olemme lahjakkaita ja kelvollisia. Kun se kaikki riippuu rahoista. Entä jos köyhien joukossa on paljon lahjakkaampia, vaikka ne nyt eivät pääse kehittymään! — Sehän on hirveätä ajatella.

— Minä olen aina sanonut että se on hirveätä.

— Mutta köyhälistö on herätettävä. Ja kun se kerran ymmärtää asemansa, ei se enää salli, että sitä poljetaan jalkojen alle.

— Sinä kuvaillet siis, että — otetaan esimerkiksi pappa — voisi suostua omaisuudenjakoon silloin kun häntä alettaisiin siihen pakottaa?

— En tietysti kuvaile. Mutta yhtäaika on tehtävä työtä sivistyneen säädyn keskellä. Ja siinäpä juuri on tehtävää *minulle*. Minä en voi vaikuttaa kansassa, eivät he minun puhettani ymmärrä. Mutta minun asiani on vaikuttaa *meidän* säädysämme. — Ah, kuinka minä olen kasvanut siitä saakka kuin sain selväksi tämän oman tehtäväni. Ihan kuin tahtoisin lähteä lentoon, — tahtoisin suureen maailmaan vaikuttamaan ihmisten joukossa.

Äiti oli alkanut piirrellä sormellaan pöytään. Ja se oli aina merkki, että hänen mielensä oli jostakin paha, tai että ainakin jokin uusi syrjäajatus oli tullut kumoamaan kaikki mitä oli puhuttu.

— Jokaisen ihmisen ympärillä ovat aina ne, joihin hän on paraiten tilaisuudessa vaikuttamaan, — sanoi hän.

Ja Helena arvasi hyvin, ettei hän tällä tarkoittanut ketään muuta kuin Georgia, luullen, että Helena kenties sen nyt hylkää Bellamyn vaikutuksesta.

Helena ei ollut huomaavinaan tätä äidin epäluuloa.

Hän meni ikkunan luo ja työnsi auki sen molemmat puoliskot. Kuu piirteli kirkkaaksi kaikki terassit ja hopeana värisi puissa. Hän hengitti taas raikasta kevätilmaa, ja taas tunsu kaikessa saman äärettömän avaruuden, saman loppumattomuuden, mikä oli hänelle äsken auennut.

Kun hän taas kääntyi sisäänpäin ja näki vajenneen mamman, rupesi häntä oikein naurattamaan. Kuinka äärettömän vähäpätöiseltä tuntui nyt kaikki nuo suhteet Georgiin ja pikku riidat hänen kanssansa, vähäpätöiseltä itse Georg upseeriaikeinensa!

— Ei, mamma, — minä en tahdo ajatellakaan, että menisin naimisiin.
Vapaa minä tahdon olla! — sanoi Helena.

— Ja mitä aijot tehdä Georgin kanssa.

— Minä kirjoitan hänelle kaikki niinkuin tunnen ja ajattelen, ja selitän miksi en voi ajatella naimista. Hän kyllä ymmärtää.

— Se tuntuu sinusta tällä hetkellä hyvin helpolta. Mutta tulee toisia aikoja, ja kuka tietää kestätkö sinä yksinäisyyttä.

— Oh, mamma.

Äiti sanoi:

— Minä en ole mitään, en mitään elämässäni niin kaivannut kuin johtoa.
Ja luulen, että jokaisen naisen on äärettömän vaikea elää ilman sitä.

Siihen päättyi heidän keskustelunsa sillä kertaa. Sen jälkeen tuli mammaan omituinen vaino Bellamyä ja Reinholdia vastaan, niin että hän rupesi heti sormellaan pöytään piirtelemään, kun vaan puhe sinnepäin kallistui.

Tietysti oli Helenan vaikeampi toteuttaa päätöksensä Georgin suhteen kuin minkä oli äidille osottanut. Ennen kirjoittamista hän jo kerran itkikin, kun hän tarkoitusta varten vapautti hetkeksi itsensä Bellamyn ilmanalasta ja läksi puiston yksinäisyyteen kirjoittamaan konseptia Georgin kirjeeseen. Häneen tuli semmoinen kuva, että Georg, joka oli matkustanut pataljoonansa kanssa leiriin, tulee siellä päivän marsseista väsyneenä teltaan ja mitään aavistamatta rupeaa aukasemaan kirjettä. Ihan omissa korvissaan hän taisi kuulla Georgin huokauksen ja selvään nähdä hänen suureneet silmänsä.

Sitä ajatellessa Helena itki.

Mutta tämäpä kuva olikin ainoa, mikä teki estettä. Ja se kuului vaan tunteihin. Selvenemistään selvenneet olivat sitävastoin ne syyt, jotka tekivät välttämättömäksi lopettaa heidän erikoiset suhteensa. Erityisesti selvään alkoi Helena nähdä, että asia oli välttämätön juuri Georgin itsensä tähden. Sen päivän jälkeen kuin he olivat menneet kihloihin, ei Georg enää koskaan ollut entinen mahdollinen Georg, joka kaikki ymmärsi, vaan eli kokonaan siinä valheellisessa, aikaihmissä matkivassa upseeri-ylemmydessä, jota vastaan kaikki vapaat ajatukset ja tunteet kilpistyivät ja ponnahtivat pois kuin kovasta seinästä. Ja tätä kuorta Georgissa ei Helena enää voinut rikkoa. Ei ainakaan jos he edelleen olivat näissä suhteissa. Hän ei usko Helenaan eikä tule koskaan uskomaan. Sentähden täytyy tehdä jotakin, joka pelastaa Georgin kuorettumasta samallaisiksi kuin kaikki muut, s.o. täytyy antaa hänelle rukkaset, seurasipa siitä mitä tahansa.

Se, mitä mamma oli sanonut, — että Helena nyt tähän aikaan piti eroa helppona, — se oli kyllä totta. Bellamy ja uudet aatteet olivat omituisella tavalla vapauttanut hänet siitä tunnepiiristä, joka oli kahlinnut häntä Georgin henkilöön. Ollessa Bellamyn mielentilassa tuo kaikki näytti joltakin alempana olevalta. Mutta olkoon että siitä vapautuminen tuntui hänestä nyt helpolta, kuten mamma sanoi. Miksi hän ei käyttäisi sitä asiaa hyväkseen, koska ero oli juuri Georgin itsensä vuoksi tarpeellinen?

Nyt oli tuo askel hänelle mahdollinen ja nyt hän sen tahtoi ottaa.

Tosin ei Helena tälläkään kerralla saanut kirjettä kokoon, mutta tämä näkökohta oli hänelle ainakin niin selvinnyt, että hän jo tiesi miten hän kirjoittaa.

Helenan kirje Georgille.

Eräänä päivänä Helena, keskeyttäen äkkiä lukunsa, nousi, meni pöydän ääreen, veti esiin postipaperit ja kirjoitti Georgille rukkaset-kirjeen, niinkuin oli mammalle sanonut.

Kaikki oli selvänä, mutta ennenkuin hän alkoi kirjeensä, mietti hän kauan aikaa pannako "Hyvä Georg" vai "Rakas Georg". Kun hän päästäkseen selville tunteeeko hän Georgia rakkaaksi vai vaan hyväksi, rupesi kuvailemaan häntä mielessään, niin esiintyi Georg hänelle sillä kertaa tietämättömänä ja taitamattomana ja vähän kömpelönä lapsena, ja hänen tuli sitä sääli, niin että hän sentään kirjoitti "Rakas Georg". Tämä seikka osaltaan vaikutti, että kirje tuli vähän toisenlaiseksi kuin hän ensin oli aikonut, Nyt hän kirjoitti näin:

Rakas Georg.

Se mitä aijon kirjoittaa sinulle, ei suinkaan ollut minulle niin helppoa, kuin ensin luulin. Mutta minun täytyy. Sinä olet varmaan huomannut ja kärsinyt siitä, että minä olen ollut niin kummallinen — eli sinun mielestäsi varmaankin oikullinen. En nytkään voi täydellisesti selittää itseäni, mutta minun täytyy sanoa, että siihen on pääsyy se, että minä tunnen että me emme sovi yhteen. Sinä et ymmärrä minun syitäni. Minä en voi olla kihloissa eli tietää että niin ja niin pitkän ajan perästä me menemme naimisiin. Oletko sinä ajatellut sitä asiaa, — mitä minä sillä aikaa teen kuin sinä valmistut kapteeniksi? Ja toiseksi en minä kuitenkaan voi ajatella vihkiäisiä, josta sinä näet, ettei *yhtymisestämme voi koskaan mitään tulla.*

Syy miksi käännyn sinun puoleesi kirjeellisesti, Georg, on se, että jos olisin odottanut sinun tuloasi puhuakseni suullisesti, niin tiedän että taas olisin tullut pois tolalta. Miksi en kirjoittaisi sinulle suoraan kaikki niinkuin ajattelen. Sinun läsnäollessasi vetää minua jokin muu asia, vaan ei rehellisyys ja totuus. Monta kertaa olin päättänyt puhua jostakin totisesti, mutta siitä tuli riita, tai jos ei tullut riita, niin päinvastoin hellyin ja silloin luovuin totuudesta. Mahdollista, hyvin mahdollista myöskin on, että jos olisin ruvennut sanomaan sitä, mistä nyt kirjoitan, niin ei olisi tullut mitään, vaan minä olisin taas samalla tavalla hetyntynyt. Nyt olen siinä uskossa, että se hetyminen ja suuteleminen on kaiken rehellisyyden loppu meidän välillämme.

Ilman teeskentelyä ja ilman mitään sivuajatuksia sanon kuitenkin sinulle, että olisin hyvin onnellinen, jos *tuon* suhteen loppuminen ikipäiviksi ei erottaisi meitä, vaan elämä lähestyttäisi meitä *tovereina ja ystävinä.* Älä luule että minä koskaan menen naimisiin. Mutta jos sinä menet, niin ei se tule vaikuttamaan minun ystävyteeni sinua kohtaan. Usko rakas Georg, että minä ajattelen niinkuin olen kirjoittanut.

Päätökseni on horjumaton. Minä puran kaikki sitoumukset meidän välillämme.

Helena.

Tähän kirjeeseen ei tullut Georgilta mitään vastausta.

Ensin Helena kyllä vähän odotti vastausta. Mutta mitä kauemmin se viipyi, sitä selvemmin hän luuli ymmärtävänsä, ettei Georg tietysti voinutkaan muulla kuin vaikenemisella vastata hänen ehdottomaan kirjeeseensä.

Ehkä Helena joskus muulloin olisikin ruvennut punnitsemaan ja mietiskelemään Georgin mahdollisia vaikenemisen syitä, mutta nyt oli hänen huomionsa kaikinensa kääntynyt siihen, mitä täällä kotona tapahtui.

Ja Georgiin nähden hänellä oli vaan se tunne, että kaikki oli siis heidän välillensä loppunut.

Kukistuminen.

Ei aivan kauan sen jälkeen kuin Helena oli Georgille kirjoittanut, tapahtuivat ensimmäiset suuret lakot hovijunkkarin tehtaissa.

Ne tulivat hänelle kokonaan odottamatta. Hän oli juuri toipunut siitä sairastumisesta, minkä hänelle, kuten aina ennen, oli tuottanut tuo tällä kertaa kirkkokokouksessa tapahtunut ylenmääräinen kiivastuminen. Hän oli ensimmäisen kerran sen jälkeen tehnyt kierroksensa paperitehtaassa, mitään aavistamatta toruskellut huolimattomuuksista, haukkunut siitä, että sekotustangot aina jätetään velliin, ja palannut konttoriin kirjeitä allekirjoittamaan. Silloin tuli valttari hänelle sanomaan, että muutamat työmiehet, koneenkäyttäjän johdolla, tahtovat häntä puhutella.

— Mitä asiaa niillä on? — kysyi hovijunkkari silmälasiansa päältä katsoen valttariin.

Valttari, tietäen että hovijunkkari ei saa suuttua, koetti välttää selitystä. Mutta hovijunkkari sen huomasi, ja nyykäytti päätä, että ei se muka mitään tee. Silloin valttari kertoi mitä tiesi, — kertoi metsäkokouksesta ja lakkopäätöksestä.

— Jaha, jaha, — pani hovijunkkari, — antaahan niiden tulla sisälle.

Mutta valttari jo huomasi, että hän hermostuneesti pureksii viiksiänsä ja syleksii niitä suustansa, mikä tavallisesti tapahtui raivostumisen edellä. Kun ei valttari uskaltanut kuitenkaan muuta ehdottaa, meni hän ja aukasi tyyneesti oven työmiehille.

Nämät alkoivat ensin tulla rohkeasti sisälle, nauroivat keskenään ovesta ja puhuivat ääneen. Mutta nähtyään hovijunkkarin liikkumattomana kyyristyksissä pöydän takaa tarkkaavan heitä, he nopeasti järjestyivät pitkin ovenpuoleista seinää ja vaikenivat, naamat pitkinä, silmät pelokkaassa odotuksessa.

Itsepäisesti vaikeni hovijunkkari ja siirteli vaan silmiänsä yhdestä toiseen. Kului minuutti, toinen, kolme minuuttia. Hän vaan vaikeni.

Miehet, luvultaan kymmenkunta, alkoivat jo levottomina liikkua jalalta toiselle, katsella kattoon, ympärillensä, jalkoihinsa, jokainen odottaen hovijunkkarin kysyvän mitä on asiaa, että he saisivat vastata.

Mutta hovijunkkari ei kysynyt mitään.

Silloin yksi miehistä nopeasti pujahti ulos, ja vähän ajan perästä alkoi eteisestä kuulua rähisevää melua ja paljon askeleita. Ovi avaantui, ja sisälle tulvi kymmenkunta uutta miestä, joiden joukossa yksi, lyhytkasvuinen, punakiharainen, pystynokka, joka oli nähtävästi tarkoitusta varten ottanut tuntuvia rohkeudenryppyjä. Juopuneella ja kovalla äänellä se heti sanoi:

— En minä sillä palkalla rupee työtä tekemään.

Kun hovijunkkari ei mitään vastannut, jatkoi humalainen:

— Jaa, jaa, palkat täytyy korottaa, kaikki vaan 10 prosenttia, ei yhtään vähempää, ja ellet hyvällä rupee niin mennään kaikki pois. Enkö minä oikeen puhu, pojat, mitä?

Valttari, väkevä mies, otti humalaista niskasta ja työntäen ovesta ulos, sanoi:

— Vai niinkö sinä hovijunkkaria puhuttelet!

Kuului vaan vähän aikaa tappelevaa melua eteisestä, sitten se hiljeni ja valttari tuli taas sisälle, kaulustansa suoritellen.

— Kuka on teidät tänne lähettänyt? — kysyi nyt hovijunkkari terävästi katsoen koneenkäyttäjään.

— Ei ole kukaan lähet — —

— Kuka on teidät tänne lähettänyt, kysyn minä! Vastatkaa! Sekö maankuleksija, rakkari, sekö on lähettänyt? Menkää kotia nyt kaikki, ja olkoon tällä kertaa anteeksi annettuna, mutta jos minä vielä saan kuulla, että te ilman lupaa kokoonnutte ja kuuntelette sitä rakkaria, niin — (tässä hovijunkkarin taas jätti maltti) — niin — totisesti — (hän huiskutti, paksua viivotinta ilmassa ja paiskasi sitten koko voimalla sen pöytää vasten) — totisesti minä pieksätän teistä jokaisen — ja nyljetän sen rakkarin — ulos — ulos kaikki! Paikalla ulos! — —

Näin lyhyesti loppui ensimmäinen kohta tässä alkavassa murhenäytelmässä.

Seuraavan viikon alusta paperitehdas seisahtui täydellisen työlakon vuoksi.

Työväki odotteli laumoissa konttorin edustalla, mutta hovijunkkari ei ottanut mitään lähetystä puheillensa.

Iltapäivällä kutsuttiin Helena papan luokse.

Kun hän tuli sisälle, istui pappa köyristyneenä tyynyjen välissä nojatuolissansa. Näin hänen aina täytyi olla köyristyneenä sairaana ollessaan.

Mamma, joka oli tulossa pois papan luota, tuli Helenaa vastaan ovesta ja kohautti huomaamattomasti olkapäitään merkiksi Helenalle, ettei hän ollut voinut mitään vaikuttaa pappaan.

Helena asettui seisomaan kirjoituspöydän kulman kohdalle ja odotti mitä papalla on sanottavaa.

— Tietooni on tullut, — alkoi pappa, — tietooni on tullut ja mamma sen vahvistaa, että sinä tyttäreni olet ollut läsnä tuon — tuon maankuleksijan ko-kouksessa minun parkkini takana. Missä tarkoituksessa se on tapahtunut? — Tiedätkö sinä, että työlakko on pantu toimeen hänen yllytyksestään? — Ja sinä kuitenkin olet sen rakkarin kanssa seurustellut ja kävellyt minun parkissani? Sano, lapsi, että se ei ole

totta, sano!

— Sanon vaan, että mikään rakkari hän ei ole, vaan on jalo ja voimakas ihminen, jota kaikkien pitäisi kuunnella.

Ja Helena koetti papalle selittää samoja asioita tulevaisuuden ihannevaltiosta, joista Reinhold oli puhunut. Parhaan muistinsa mukaan hän käytti vielä samoja sanojakin kuin Reinhold, selittäen että yleinen työlakko on hyvä ja tärkeä asia, jota ei saa vastustaa, — että yhdenvertaisuuden aate ennen tai myöhemmin täytyy tulla tunnustetuksi, — että parempi oli, jos sen vapaaehtoisesti ja *eläessään* tunnusti kuin tuli siihen pakotetuksi, ellei ennen niin *kuoleman* jälkeen.

Hovijunkkari antoi keskeyttämättä hänen puhua, pureskeli vaan viiksiänsä. Kun Helena oli lopettanut, ei hän sanonut muuta kuin:

— Onko siinä kaikki? Hyvä. Ja tiedätkö sinä, että sama herra on ottanut ajaakseen myöskin talonpoikien asian? Se tahtoo sanoa, jos vesisulku lasketaan, niin koko paperitehdas on mahdoton. Tiesitkö sinä senkin?

Oli kerran ollut aika, jolloin Helena, peläten isän suuttumista, luopui aikeistaan, juoksi hänen luokseen, pani kätensä hänen kaulaansa ja rakkaudellaan sulatti punaset täplät hänen poskiltansa. Mutta nyt ei hän sitä saanut tehdä, sillä hänellä oli vieras asia, suuri asia, jonka rinnalla ei mikään, ei edes isän sairastuminen voinut mitään painaa. Helena vastasi:

— Tiesin. Hän sanoi sen minulle. Hän tahtoi tietää mitä minä ajattelen siitä, että asiasta syntyy käräjäjuttu.

— Oo, katsoppas!

— Minä sanoin, että tulkoon vaan, — että jos talonpojilla on oikeus puolellaan, niin täytyy olla niinkuin he tahtovat.

— Vai niin, vai niin sinä sanoit. Jaha. No nyt menemme toiseen asiaan. Kuulin äidiltäsi, että sinä olet antanut rukkaset Georgille. Onko se niin?

— On, — sanoi Helena.

— Sinulle näyttää olevan kovin helppo vastustaa minua. Ehkä minun siis täytyy selvittää sinulle hiukan tämän pesän tilaa. Tiedä, että jos tämä sama paperitehdas jonkun aikaa vielä seisoo käymättä, niin täytyy minun turvautua varoihin, jotka olen sinun ja mamman hyväksi saanut siitä kootuksi. Mutta jos se kokonaan pysähtyy, — se on: jos talonpojat voittavat, niin minun kuoltuani teillä kahdella ei ole mitään; ymmärrätkö, *ei mitään!* Sinun omaa tulevaisuuttasi silmällä pitäen minä olen toimittanut sinulle Georgin. Se asia oli järjestetty jo aikaa sitten. Georg perii vanhemmiltaan hyvän maatilaa, jonka tuloilla te voitte elää huolettomasti missä ikänä haluatte, hän on sivistynyt, kaunis, hyvinkasvatettu —. Mutta meidän neidille ei hän vaan kelpaa. Ymmärrätkö sinä? — huusi hän, — mulle ei jää muuta kuin nuo enoltasi perityt 10 tuhatta!

— Minä en tarvitse muuta, minä elätän itseäni työllä.

— Hyvä, hyvä, — sanoi hovijunkkari ja hänen huulensa rupesivat vapisemaan. — Ja mitä varten olen *minä* elänyt? — huusi hän. — Mitä varten olen minä repinyt itseäni rikki ja surrut sinun ja mamman kohtaloa? Mitä varten, hä? Ettäkö sinä sitten elättäisit itseäsi työllä?

— Sinä olet aina uskonut rikkauteen, mutta se ei ole mitään.

— Minä olen uskonut siihen etten saa jättää lapsiani maantielle.

Helena katsahti pappaan ja aikoi vastata, mutta se mitä hän aikoi sanoa oli semmoista, ettei pappaa olisi sitä kestänyt. Se oli Souvari-Heikistä, joka oli pahemmassa kuin maantiellä. Sentähden Helena vaan oli vaiti.

— On asioita, joihin uskon yhtä paljon, — jatkoi pappaa yhä enemmän kiihoittuen, — se on, etten anna kenenkään hypätä nokalleni. Menköön omaisuuteni ja jääkää maantielle, mutta tehtaat saavat seistä siksi kunnes ne rakkarit tulevat armoa pyytämään. Ilmoita se sille jalolle maankuleksijalle. Se on minun viimeinen sanani. Ei koskaan! Ei koskaan, sanon minä!

Helena tunsu, että helpompi hänen on kallion läpi tunkeutua kuin tällä hetkellä särkeä nämä papan vakaumukset. "Kun kaikki muuttuu yhteiskunnassa, niin pappakin heltyy ja muuttuu toiseksi", — ajatteli hän. Ja tämän ajatuksensa hän sanoi papalle näin:

— Tulee toinen aika, jolloin ei ole rikkaita eikä köyhiä, vaan kaikilla on yhtä paljon ja sama sivistys ja

kaikilla on helppo, ja ilonen olla jokaiselle.

Pappa sanoi:

— Ainoastaan sinun lapsellisuutesi voi antaa sinulle tuommoiset puheet anteeksi.

Helena sanoi:

— Minä en osaakaan puhua. Minä olen nuorempi sinua, mutta olen kuitenkin kuullut enemmän. Ei rovastilta enkä opettajilta enkä keltään ihmiseltä maailmassa ole minä kuullut sitä, mitä kuulin häneltä, jota sinä sanot maankuleksijaksi. Ja minun on surku sinua ja muita, jotka eivät saa sitä kuulla. — Me olemme eksyksissä, pappa. Vaikka me olemme opetetut ja luemme kirjoja ja sanomalehtiä, olemme kuitenkin niinkuin pimeydessä ja koko meidän elämämme on raakuutta ja barbarisuutta täynnä.

Pappa ei sanonut mitään, eikä näyttänyt vihaseita. Helena jatkoi:

— Ei ole ketään, joka meitä opettaa. Mutta *hänen* puheessansa on uutta valoa meille. Hän ehkä itsekin luulee puhuvansa meitä vastaan, mutta oikeastaan hänen puheensa on ihankuin meidän pelastuksemme. Se johtaa meitä pois niinkuin pimeästä vankeudesta —

Pappa oli Helenan kummastukseksi aivan tyyntynyt.

— Lapsi, — sanoi hän, — jos sinä vastasit hänelle että menköön vaan omaisuutesi ja kotisi, on sinun täytynyt tulla siihen suurien asiain kautta. — Minä luulenkin, että sinä näytät laihtuneelta, vaikka silmäsi ovat niin virkeät. Kuinka sinun on, lapsi?

Mutta kuulematta Helenan vastausta hän vaipui ajatuksiinsa. Jonkun ajan hän itsekseen hymyilytyään sanoi:

— Olisipa silloin helppo elää, jos ei tarvitsisi mistään tulevaisuudesta murehtia!

— Me olemme luotu sellaista elämää varten ja siihen me tulemme, — sanoi Helena,

Mutta ei pappa sitäkään kuunnellut. Hän istui yhä nojatuolissaan ja mietteihin vaipuneena epämääräisesti ja väsyneesti katsoi liikahtamatta eteensä. Sitten sanoi ajatuksissaan hiljaa, ajattelematta mitä sanoi:

— Olisipa hauska kuulla mitä se puhuu.

Ja vähän ajan perästä lisäsi, heräten ajatuksistaan, haukotellen:

— Lapsi, jätä minut nyt, minä tahdon vähän nukahtaa.

Jonka jälkeen Helena suuteli häntä ja meni hiljaa pois, aavistamatta puhuneensa viimeisen kerran papan kanssa.

* * * * *

Murhenäytelmän loppukohtausta oli se, että hovijunkkari löydettiin hengetönnä oman huoneensa lattialta.

Se oli viidentenä lakkopäivänä.

Kun ruvettiin kyselemään kuka oli missäkin tekemisissä ollut vainajan kanssa sinä päivänä, tuli selville, että viimeiksi oli häntä nähnyt sosialisti.

Sosialisti itse kertoi asiasta niin, että noin 12 aikaan päivällä, jolloin hovijunkkarin tiettiin juovan teetä yläkerrassaan, hän oli mennyt hovijunkkarin luo lakkoasiassa, saadakseen aikaan sovittelua. Hän oli koputtanut ovelle ja kuullut vastauksen: "sisälle!" Mutta tuskin oli hän avannut oven, niin hovijunkkari, huomattuaan kuka tulija oli, alkoi huoneen perältä molemmin käsin viittoja häntä pois, saamatta sanaakaan suustansa. Suu oli hovijunkkarilla ollut auki, koko pää hytkyi ja vapisi, ääntä ei mitään kuulunut. Tätä näkyä oli sosialisti väistynyt, eikä siis ollut hänkään ollut missään tekemisissä hovijunkkarin kanssa sinä päivänä.

Tämä oli nähtävästi juuri silloin saanut sydänhalvauksen.

* * * * *

Seuraavana päivänä ryhtyi hämmästynyt työväki töihinsä entisistä palkoista. Valttari oli luvannut esittää heidän vaatimuksensa perillisille jahka nämä saapuvat kaupungista.

Mamma ja Helena rupesivat kohta tekemään lähtöä kotikartanosta. He aikoivat muuttaa kaupunkiin. Mamman ja Helenan saatavat kuolinpesästä supistuivat vähiin. He eivät tehneet mitään vaatimuksia pesän järjestelyssä.

— Taitaisihan lain mukaan jotain meillekin jäädä, mutta me annamme olla. Eikö niin, Lelle? — sanoi mamma. Hänelle erotettiin ainoastaan hänen veljiltä perimänsä omaisuus, samoin Helenalle, yhteensä 80 tuhatta.

Omasta osastansa Helena kohta lohkasi pois 8 tuhatta, joiden kohtalo näkyy seuraavasta:

Viimeisenä iltana ennen mamman ja Helenan muuttoa kaupunkiin he olivat päättäneet kävellä puistossa jättääksensä hyvästi kaikille tutuille paikoille erikseen. Mamma oli väsymätön: "siellä ja siellä pitää vielä käydä!" — "rantapenkin unohdimme", — "entäs raukka itäinen lehtimaja!" — Ja joka eri paikassa hän suurella hellyydellä puheli, että nyt tässäkin ollaan viimeinen kerta, saattoi silitellä penkeiltä havuneulaset ja laasta vähän käytävää ympäriltä. Rastaat lentelivät naksutellen suurien, pimentävien koivujen sisällä, ja orava kahisi kuivissa maalehdissä, tarvitsematta sanoa hyvästi. Mutta ihmiset tarvitsivat.

— Merkillinen olet sinä, Helena, — sanoi mamma, saavuttaen Helenan, joka malttamatta odottaa joutui aina edelle, — et sinä yhtään huomaakaan, että tämä on viimeinen kerta. Sinä ajattelet ihan toisia, tunnusta.

— Johan on kaikki paikat katsottu. Istutaan, mamma. Tiedätkö, juuri tässä kävellessämme on minulle tullut ajatus, jonka ihan varmaan toteutan. Minä olen onnellinen, että tulin sitä ajatelleeksi.

— No, istutaan, kerro.

— Näetkös nyt, — eilen tapasin Reinholdin. Hän on jo lähtenyt täältä. Ja hän rupesi puhumaan siitä, kuinka tarpeellista hänen olisi päästä ulkomaille tutustumaan sosialistiseen liikkeeseen siellä. Mutta hänellä ei ole mitään mahdollisuutta siihen. Hänellä ei ole rahaa. Ja ajattele, jos hän saisi 3 tuhatta markkaa, niin hän voisi käydä Saksassa, Ranskassa ja Italiassa. Hän itse sanoi. Silloin en tullut yhtään ajatelleeksi, mutta nyt vasta huomaan, että *minähän* voin antaa hänelle!

— Hm, — pani mamma, — Tuskinpa se ottaa vastaan sinulta.

— Miksei?

— Muuten vaan, sinun kertomuksistasi päättäen. Nehän ovat kaikissa tapauksissa kapitalistien rahoja.

— Ei, ei mamma, kyllä hän ottaa vastaan *minulta*. Minä sanon hänelle, etteivät ne ole papalta perityt.

— Olet tainnut itsekin vähän epäillä.

— Kyllä hän ottaa. Kunhan vaan pääsen kaupunkiin ja tapaan hänet, ihan varmaan hän ottaa.

* * * * *

Heidän tullessa puistosta ja kulkiessa pihalle seisojien siinä vielä oven edessä viimeinen kuorma, jonka oli määrä asemalle. Miehet paraillaan viskasivat köyttä sen ylitse, sitoakseen sitä. Kaksi pienempää kuormaa oli jo ennen mennyt. Tässä näkyi mammalle ja Helenalle kuuluvia tavaroita — kaikki tuttuja vuosikymmenien takaa. Ja ilman niitä tuntui viimeisen yön viettäminen kotikartanossa vieraalta, niinkuin olisi keskieveariin pitänyt mennä huonetta hakemaan.

Mamma seisojien Helenan käsivarresta pidellen pihaylänteellä. Hän katseli milloin kuormantekoa milloin Helenaan.

— Lapsi, mistä sinä otat tuon voiman? — puhkesi hän sanomaan. — Tätä tapausta, tätä kukistumista olen juuri sinun tähtesi semmoisella kammolla aina odottanut. Ja nyt minä itken, mutta sinä seisot rauhallisena ja tyyneenä onnettomuuden keskellä!

— Siksi että minä uskon, mamma.

— Mihin sinä uskot?

— Uskon että maailmassa kohta tapahtuu suuria, suuria asioita, joiden rinnalla tämä kaikki ja koko meidän kohtalomme ei merkitse mitään.

— "Kaikki tulee muuttumaan?" — hymyili mamma, toistaen Helenan vanhoja sanoja,

TOINEN OSA

Luutnantit.

Sen pataljoonan upseeriklubissa, missä Georg palveli luutnanttina, sytytettiin parillaan valot.

Paha on esitellä johonkin upseeristoon kuuluvia henkilöitä semmoisina kuin nämä ovat suljetussa klubissansa. Klubissaan he tietävät olevansa näkymättömiä ulkomaailmalle. Kun kaikki päivän toimet ovat ohitse, kun tiedetään, missä asianomaisella taholla ollaan, saattavat he klubissaan häiritsemättä valvoa yön kahvin ja liköörien ääressä. He saattavat avata tiiviin takkinsa napit tai hetken tultua yhteisestä päätöksestä heittää se kokonaan yltään. Tämä tämmöinen ei lainkaan kuulu heidän ulkonaiseen upseerimalliinsa, ja siitä puhua jossakin ulkoseurassa olisi yhtä tahditonta kuin esimerkiksi kertoa ihmisen riisuutumuksesta makuulle. Ne on kaikki puhtaita persoonallisuuksia.

Ennenkuin tämmöiseen erotettuun maailmaan kukaan syrjäinen astuu, täytyy siis olla täydet takeet siihen, että hän "ymmärtää" s.o. että hän tietää erottaa klubin ja ulkopuolella esiintymisen toisistaan.

Sentähden olkoon tässä ennen tähänkin klubielämään katsahtamista sanottu, että puheenalaisen pataljoonan upseeristo oli kaikin puolin mallikelpoista. Se oli kaupungin ylpeys. Ei myös upseeristo puolestaan ollut suinkaan maineestansa tiedoton. He olivat ylemmän seuraelämän tunnustetut johtajat. Ei koskaan tapahtunut mitään kömpelöä tai tahditonta heidän puoleltaan. He olivat käytöksessään täsmälliset, tanssivat erinomaisesti, arvokkuus ja hienous yhtyi heillä iloseen keveyteen. Puvut olivat aina virheettömät, uuden uutukaiset, kampaus tarkka. Useilla ylettyi jakaus niskaan asti. Viiksiä oli muoti pitää reippaasti ylös hieraistuna.

Ulkomuodosta ei tässä ole suinkaan senvuoksi ensiksi puhuttu, että se olisi ainoa mitä upseerilta voi odottaa. Tietysti "mielipiteet" eivät kyllä ole tavallisesti upseeriston vahva puoli, mutta siinäkin kohden on hienon hieno seikka, joka ehdottomasti kuuluu todellisen upseerin vaatimuspiiriin. Hänen täytyy aina ymmärtää mistä sopii ja mistä ei sovi seurassa puhua. Ja tämä ei ole suinkaan mikään helppo erottaa. Ei siellä sovi ruveta väittelemään kaikista asioista, niinkuin jossakin ylioppilasyhteydessä, jossa vedetään esiin yhteiskunnat ja uskonnot. Täytyy olla hieman taipuisa; täytyy ainoastaan kuunnella ja jos hiukan kajookin jotain sellaista, niin ainoastaan siten, että heti osaa palata keveämpään äänilajiin takasin. Herkkä on malliuden puntari upseeriin nähden tässä asiassa.

On kuitenkin yksi mielipiteiden ala, jossa upseerien mielipiteelle annetaan mitä suurinta arvoa. Se on rakkauskysymys.

Saattaa olla sangen tärkeitä, että jossakin baalissa on asetettu korttipöytiä, joiden ympärillä pataljoonanpäällikkö, översti, kapteenit, kauppaneuvokset ja muut merkitsevät henkilöt istuvat ja pelaavat. Mutta pääasia ei liiku sillä kertaa näiden merkillisyyksien puolella. Se jätti heidät korttinensa ja leijaili tällä kertaa heistä pois, sinne missä luutnantin kannukset kilisevät ja missä nuoret neidit naureskelevat hänen ympärillään puhuen enemmän äänen helähtämisen tarkoituksessa kuin asian sanomiseksi. Asia on yksi vaan, eikä siitä voi kukaan puhua. Sillä juuri sen kiertelemisestä syntyy kaikki puhe ja nauru ja baalin hurmaava humu. Se on rakkaus. Eikä mikään ole niin tärkeätä kuin saada tietää, mitä joku luutnantti siinä asiassa ajattelee ja aikoo.

Tuossa tulee komea luutnantti Deger. Hän ei ole tietävinään todellisesta pääasiasta. Erinomaisella kohteliaisuudella hän muka kumartelea ja kättelee vaan vanhoja rouvia, ja puhuu kauan ja nauraa heidän kanssansa, aivan kuin ei hän muuta aikoisikaan. Mutta sillä välin virtailee pääasia hänen ympärillensä, hän tietää sen joka jänteessään ja kaikki tietävät sen. Hän tietää sen jokaisessa kumarruksessa, jokaisessa avuliaassa liikkeessään, jonka hän tekee rouvia palvellakseen. Hän tuntee sen solakoissa vyötäryksissään ja jokaisessa keikahduksessaan. Sillä hienointa parfyymiä hienompina leijaillee hänen ympärillään pääkysymys: kenen kanssa hän on menevä kihloihin? Vai pitääkö hän

todellakin parempana jäädä vanhaksi pojaksi!

Tuossa tulee pitkäkasvuinen luutnantti Tauler. Hän on kaunis. Hänen vertaistaan ei ole hienoudessa. Hänellä hohtaa pääläella jo sievonen kalju tukan läpi. Ei voi enää kestää kauan ennenkuin hänen täytyy kosia, ellei mieli jäädä vanhaksi pojaksi. Mitä annettaisikaan siitä, että saisi tietää luutnantti Taulerin ajatukset rakkaudesta! Mutta hän ei koskaan lausu sanaakaan sinnepäin. Vuodet vierivät, hän yhä hakee ihannettansa, — sen tietävät kaikki. Ja yhä paistaa sama viehättävä samea kärsimys hänen pitkäripsisistä ruskosilmistänsä. Kaikki ovat häneen rakastuneet. Kehen hän?

Tuossa tulee luutnantti Brummer, pisin ja rotevin luutnanteista. — Mutta vaikka tässä järjestään kaikki luettelisi, ei tulisi selvää siitä mitä he rakkaudesta ajattelevat. He liikkuvat kaikki baalista baaliin yhtä moitteettomina, puhtaina. Heidän puheensa on aina yhtä hillitty, yhtä siveellinen. He ja seuraelämän kaunottaret puhelevat ja naureskelevat keskenään kuin viattomat lapset — sesongista sesonkiin.

Ihmeellinen on ihmisen luonto. Mikä suunnaton erotus on sentään hänen ja eläimen välillä. Ja suurin juuri rakkauskysymyksessä. Silloin kuin eläin on ajan ja hetken lapsi, saattaa ihminen, uhkuvimman nuoruutensa kukoistuksessa, verevimmillään, kulkea vuosikaudet läpitsensä, pieneen kaljupäisyyteen asti, viattomuuden puhtaudessa, alituisesti tukehuttaen sydämmessä kukahtelevaa lemmenkäkeä. Ja mistä jaloista syistä! Hän ei ole vielä velkojansa maksanut! Tai hän ei ole vielä tullut ylennetyksi! Tai hän ei ole ihannettaan löytänyt!

* * * * *

Kuten sanottu klubissa parhaillaan sytytettiin iltavalkeat.

Luutnantti Brummer, joka oli päivystäjänä, odotteli tovereitansa, joiden oli aina ollut tapana siinä tilaisuudessa lukuisasti kokoontua, sillä silloin hän oli parhaimmalla tuulellaan, ja usein he viettivät koko päivystästyön aamunkoittoon asti hänelle seuraa pitäen.

Mutta tällä kertaa ei tämä asia hänelle ollenkaan ruvennut onnistumaan.

Vastaanotettuansa komppanian päivystäjain raportit, käytyään päällikön luona, ja suoritettuaan muut tavalliset päivystäjätoimet hän tyytyväisenä viiksiänsä vanuttaen suuntautui klubiin vieville rappusille ja rupesi kevyesti astelemaan ylös. Hiljakseen mymisten hän avasi eteisen oven. Ja mitä hän näki! Kohta hän hämmästyi, ettei ollut ainoatakaan sinelliä naulassa.

— "Mitäs tämä nyt on?" — ajatteli hän nolona. "Malttakaahan! Te olette tahallanne piiloutuneet", — päätti hän, ja läksi samoilemaan tyhjiin saleihin. Sanomalehtihuoneessa ei ollut ketään, lehdet olivat järjestyksessä. Suuri ruokasali oli pimeänä. Biljaardihuoneeseen!

Hän oli niin vakuutettu siitä, että ne vaan petkuttavat häntä, että hän kumartui katsomaan biljaardin allekin. Ei ollut ketään. Viheliäinen tasanko levittelihe puhtaana ja autiona. Ainoatakaan palloa ei ollut pusseissa, taululle ei mitään kirjoitettuna, kepit järjestyksessä.

Luutnantti B:n korvain luona alkoivat nyt rustot liikkua, sillä hän paineli hampaitansa yhteen. Hän otti kaksi palloa, otti lempikeppinsä, asetti pallot lempiasentoonsa, ja painautui sitten jalat hajalla taidokkaasti biljaardin päälle. Sihtaukseen tarvittiin vaan tuskin tuntuvia nytkähdyksiä, mutta itse sysäys oli ylen tarmokas ja pallo lensi rämähtäen nurkkapussiin. Ja oli hiljaisuus kuin haudassa. Hän heitti lohdutettuna kepin biljaardin päälle ja läksi liitua sormistansa pyyhkien takasin sanomalehtisaliin sekä kysyi eteisessä olevalta sotamieheltä onko luutnantti R. käynyt, onko luutnantti T. käynyt, onko luutnantti S. käynyt. — Ei kukaan ollut käynyt.

Hän pisti kädet taskuunsa ja alkoi tarpeettoman kovaa ääntä pitäen selvittää kurkkuunsa. Sen tehtyään meni bufettihuoneeseen.

Täällä oli tiskin takana pikku Markus (eli biljaardipoika), kyyppari ja piika, joka kuitenkin kohta läksi. Kaikilta näiltä katosi kasvoista nauru, kun luutnantti B. astui sisälle. Mutta hän oli sen huomannut ja ymmärtänyt. Tietysti heitä nauratti se, että hän — luutnantti B. — vaeltaa yksin huoneissa ja ikävöi.

Luutnantti Brummer oli erinomaisen hyväntahtoinen. Hän kuvaili — luultavasti tavattoman kookkuutensa ja bassomaisen äänensä vuoksi — olevansa pelottava, jylhä, ankara soturi. Mutta aivan tietämättänsä hän oli mitä lempein ja hyväntahtoisin pohjaltaan. Hän olisi toverinsa puolesta vaikka viimeisen paitansa antanut. Hän oli tosin myös ankaranpuoleinen juomaan, mutta sangen useissa tapauksissa hän teki sitä ollakseen tovereilleen joksikin huviksi. Ei hän voinut nähdä, että kaksi tai kolme on yhtynyt klubiin ja niiden on ikävä. Hän pani kohta toimeen jotakin huvittavaa, — se on: teki itsensä muille niin huvittavaksi kuin mahdollista. —

Mutta ei hän ainoastaan toveriensa vuoksi näin pannut omaa olemustansa likoon. Kun hän nytkin näki huonosti valaistussa bufettihuoneessa kyypparin ja Markuksen ja piian, tuli hänen — ihan hänen tietämättänsä — heitä sääli.

Mutta hän ei ymmärtänyt, että hänen on heitä sääli. Hän ajatteli:
"Sehän on pentelettä, ettenkö minä voisi juoda yksinkin!"

Hän lähestyi tiskiä, tuli ihan ääreen ja sanoi hiljaisella, käheällä bassolla. — Konjakkia!

Kyyppari aukasi nopsasti uuden uutukaisen, korkean konjakkipullon, nouti bufetin ylähylyltä hienon suikulalasin ja taidokkaasti kaasi sen täyteen hopeatarjottimelle. — Luutnantti B. nosti lasin hitaasti huulillensa sekä keikahutti erinomaisen sukkelasti suuhunsa, ilman erikoisia nielasuja. Sen tehtyään hän sanoi samalla hiljaisella bassolla:

— Scherryä!

Kyyppari korjasi pois edellisen pullon ja hienon suikulalasin, sekä kaasi suuresta karafiinista pyydettyä viiniä viinilasiin. — Luutnantti B. kaasi sisällön avattuun suuhunsa ja pani lasin tyhjänä takasin tiskille. Sen tehtyään hän esitti:

— Konjakkia!

— Ack so, — sanoi saksalaiseen malliin kyyppari ja nouti konjakin uudestaan esille sekä tarjosi äskeisellä tavalla. Luutnantti B. joi.

— Scherryä! — sanoi luutnantti B. juotuaan konjakin.

Nyt ei kyyppari enää korjannut kumpaakaan.

— Konjakkia!

Ja taas:

— Scherryä!

Ja taas:

— Konjakkia!

Ja taas:

— Scherryä!

Pikku Markus kävi jo vinkkasemassa piiankin katsomaan, ja kaksi niitä kurkisteli oven takaa, ja niiden takaa vielä kokki. Mutta luutnantti B:n kasvoissa ei liikkunut mikään koko aikana. Samalla käheällä bassolla hän pyysi konjakkia kuin scherryä, eikä muuten mitään puhunut. Ainoastaan yhä kuuluvammin henki kulki nenässä. Ja niin hän sanomatta mitään, läksi bufettihuoneesta, tietäen että nyt he kaikki ihailen ja ihmetellen tunnustavat hänet vanhaksi häikäilemättömäksi luutnantti Brummeriksi.

Hän huusi Markuksen jälkeensä biljaardille ja käski asettamaan esiin pyramiidipallot.

Ei mikään ollut luutnantti B:lle niin vastenmielistä kuin yksinänsä oleminen. Ennen hän sitten pelasi Markuksen kanssa tai seurusteli vaikka saappaan kiillottajan kanssa. Hänen tuli nimittäin yksikseen jäätyä kohta ikävä. Hän ei lainkaan elänyt yksinänsä. Hän oli silloin yhtä kuin nolla. Hänen olonsa tuli synkäksi ja hän olisi tahtonut pistää päänsä muurahaispesään. Tässä oli syy siihen, miksi hän kammosi tällöisiä päivystyksen päiviä, jolloin kaikki muut olivat jossain muualla. Silloin hän joi.

Mutta luutnantti B. ei juonut milloinkaan niin, että horjui tai että hänen kasvojensa liikkeet pääsivät irroilleen. Hänen kuuluisa ominaisuutensa oli ehdoton horjumattomuus ja kasvojen jäykkyys. Silmät saivat olla kuinka sameat tahansa. Niiden hän ei katsonut kuuluvan malliin. Samoin oli ääni ja puhetapa toisinaan liian bassoinen ja kankea. Mutta ei nekään kuuluneet malliin. Malliin kuului: aina tasainen, aina gentlemanni, aina sotilaspuvun kunniaa kannattava, tunteiden täydellinen peittäminen ja naaman muuttumaton jäykkyys sekä kyky seistä harjoituksissa horjumatta, vaikka silmä ei ole kolmeen yöhön ummistunut.

Kellon lähestyessä kymmentä kuului eteisestäpäin vihdoin ovenpaukahdus ja askeleita. Markus raotti oven ja ilmoitti:

— Luutnantti Maksimof.

— Mutta mihin helvettiin ovat sitten kaikki kaksijalkaiset tänä iltana joutuneet? — huusi luutnantti B.

— Eikö herra luutnantti siis tiedä? Tänä iltana on kutsujaiset paroni Z:llä.

— Saatana, en minä muistanut.

Ja hän jätti biljaardin mennäkseen paremman puutteessa luutnantti M:ia härnäämään.

Luutnantti M. oli lyhyt, laiha, ja ryppyinen kasvoistaan. Mutta tästä epäedullisesta ulkomuodostaan huolimatta hän suuresti rakasti seuraelämää ja oli harjoittanut itsensä tavattoman sukkelaksi puheissansa ja kaikellaisissa tempuissa. Hän oli alituisesti rakastunut ja aina päivän sankarittariin. Kun hän oli aina avulias, ei koskaan loukkaantunut, tunsu tarkkaan naisten asioita ja makuja, valloitti hän säännöllisesti asemansa hetken primadonnien lähimmässä läheisyydessä. Säännöllisesti hän puhui heille rakkautensa, kiusasi heitä kosimisella ja rintaansa lyömisellä, mutta ei pahoin loukkaantunut rukkasista. Hän osasi tehdä itsensä niin tuiki tarpeelliseksi naisille, että nämä kesken kaikkia rukkasia ja ulos-ajoja eivät voineet luopua hänestä. Hän oli heille avain päivän juokseviin kulissin-takaisuuksiin.

Ylipäällikkö ei suosinut häntä eikä koskaan pyytänyt vistipöytään kuten muita upseereja. Mutta ei hän siitä loukkaantunut. Yhtä vähän loukkaantui hän siitäkään, ettei hän saanut luottamustoimia ja siten päässyt ansioitansa kartuttamaan ja ylenemään. Oli ihankuin edeltäpäin päätetty kaikkien kesken, ettei luutnantti M. ole lainkaan luotukaan ylenemistä varten. Hän osasi muun muassa mainiosti matkia apinoita, oli siitä tunnettu, ja seuroissa häntä usein pyydettiin näyttämään taitoansa, jolloin hän kyykistyi lattialle tai käpristyi jalkoineen päivineen sohvalle, pullisti kielellään alahuulen hurjasti eteenpäin, teki villit silmät ja tunnusteli käsillään ja tarkasteli kaikkia esineitä niinkuin apinat. Neitokset huusivat ja nauroivat ja kirkasivat peljästyksestä, kun hän joskus hyppäsi heitä kohden. Huvia tästä oli paljon, mutta hänen itsensä ymmärtämättä tuntui jokaisesta ihan luonnolliselta, että luutnantti M. pysyi ikänsä ihan samallaisena eikä siis koskaan muuttunut esimerkiksi ajutantiksi ja vielä vähemmän luutnantista kapteeniksi. — No, mitä näen minä, sinä et siis ole kutsuttu? — alotteli luutnantti B., kun luutnantti M. astui sanomalehtisaliin.

— Ei ole tarpeellista mennäkään, — vastasi hän merkitsevästi hymähtäen.

— Oo! Mutta "hän" on varmaan siellä, — kuuletko "hän"?

— "Hänen" ja minun välilläni on jo kauan sitten kaikki "klappadt och klart."

— "Vastakohtat hakevat toisiansa".

— Vastakohtat?

— "Kaunis Helena" ja meidän luutnantti M.! — klappadt ooh klart!

Ha-ha-ha —

Luutnantti B. huusi, matkien matkimistaan, klappadt och klart! Ja nauroi vatsaansa pidellen.

Sillä välin meni luutnantti M. ruokasaliin ja rupesi syömään voileipäpöydän ääressä.

Mutta luutnantti B. ei voinut enää jättää häntä rauhaan.

— Mikäs tämä kirja on? — kysyi hän ja rupesi avaamaan pakettia, jonka luutnantti M. oli pannut tuolille, lähelle pöytää. Hän avasi sen ja luki kansilehdestä Helenan niinen.

Luutnantti M. hymyi vaan tyytyväisenä ja antoi toisen vapaasti tarkastella.

— "Sosialismi, sen historia, sisältö ja nykyinen asema", — luki luutnantti B., sitten katsoi suu auki luutnantti M:iin. — Mitäs tämä on?

Luutnantti M. vaan myhäili.

— Sehän on merkillistä kuinka tieteelliseksi koko kasarmi on viime aikoina tullut! — sanoi luutnantti B. — Ja tätäkö sinä aijot ruveta lukemaan?

— Katselenmahan vähän.

— Perkele teitä ymmärtäköön! — sanoi luutnantti B. ja paiskasi kirjan vasten penkkiä.

Luutnantti M. nosti sen ylös, silitti hymyillen rutistuneet lehdet ja pani kiinni.

Kun hän oli syönyt, menivät he biljaardia pelaamaan, ja asia jäi silleen. — — —

Vasta 1/2 12 yöllä saapuivat klubiin sen muut tavalliset jäsenet, siro vänrikki Saurén, lihava, punssin turvottama luutnantti Rancken, kaunis luutnantti Tauler, ajutantti Liljendahl sekä siviilinä kapteeni

Fransson, joka oli entinen luutnantti tästä pataljoonasta. Hän oli jo tullessa niin valmis, että mikä mukava nojatuoli tai sohva tahansa olisi siinä silmänräpäyksessä saanut hänet nukkumaan. Kaikki muut tulivat reippaina ja ilosina.

Luutnantti B. ei olisi voinut parempaa toivoa päivystysvuorollensa. Hän rupesi heti toimittamaan lisää valoa, hankki kahvia ja liköörejä pöytään ja laski syvälle juurensa keskelle seura ja pulloja.

Koko seurue oli mitä loistavimmalla tuulella.

Ei muusta puhuttu kuin "hänestä", se on: Helenasta, joka oli ollut äitinsä kanssa paroni Z:n kutsujaisissa.

Tämä tähti oli jo kauan sitten taivaanrannalla eikä mikään uusi tähti ollut vielä sitä voittanut, ei loistossa, ei viehättävyydessä, ei ihailun yleisyydessä upseerien puolelta. Se teki yhä nousuansa.

Puhumattakaan luutnantti M:ista olivat kaikki tämän klubin jäsenet järjestään häneen rakastuneet. Ja sopusuhta heidän välillensä pysyi ainoastaan senvuoksi häiritsemätönnä, että oli aivan mahdoton päättää, kehen heistä kaunis Helena puolestaan oli rakastunut. Se oli tämän naisen ominaisuus, — ja niin kiihoittava ominaisuus, että se piti mielet alituisen vireillä. Se vaikutti, että hänen vähimpiäkin sanoja ja hymähdyksiä ja silmäyksiä tulkittiin kaikkialla, mutta erittäinkin tässä valitussa klubissa, joka piti jostakin käsittämättömästä syystä Helenaa omana rykmentin-tyttärensä.

Niinpä tänäkin iltana syntyi mitä vilkkain keskustelu ja kiistely siitä, kuka oli aikoinaan enin suosiosotusta asianomaiselta saanut.

Luutnantti L. väitti empimättä, että hän on suudellut Helenaa. Mutta siinä vastaväitteiden myrskyssä, minkä tämä synnytti, tuli vihdoinkin ilmi, että hän oli suudellut ainoastaan kädelle.

Luutnantti M. toi esiin kaikellaisia hämäreitä ja epäselviä kuiskauksia, joita hän valaisi merkitsevillä silmäniskuilla ja salaperäisillä kädenliikkeillä, ilman ainoatakaan selvää sanaa, niin ettei kukaan päässyt käsitykseen mitä sitten oikeastaan heidän välillään oli tapahtunut.

Luutnantti R, kertoi olleensa Helenan luona visiitillä kello 10 aikaan illalla. — äidin näyttäytymättä. Tämä olisi ollut valtti kertomusten joukossa, elleivät luutnantti T. ja apurantti L. olisi ilmaisseet olleensa mukana.

Mutta kuu kaikki olivat tuoneet esille parhaansa, oli luutnantti B:llä vielä kertomuksensa kertomatta,

— Tämä käsi — sanoi hän, osottaen vasemmalla kädellään oikeata kättä, — tämä käsi on ollut hänen vyötäisteus ympärillä ja minä olen painanut häntä rintaani vasten.

— Valhe, valhe! — rupesivat kaikki huutamaan. Ja luutnantti M. otti asian niin juhlalliselta kannalta, että nousi ylös ikäänkuin hyvitystä vaatien.

Silloin luutnantti B. kiivastui.

— Upseerikunniani kautta — huusi hän hypäten ilmaan, — upseerikunniani kautta vannon minä, että tämä käsi on puristanut häntä niinkuin kerroin!

Kaikki vaikenivat. Epäillä luutnantti B:ia tämmöisen vakuutuksen jälkeen olisi ollut sama kuin panna alkuun kaksintaistelu. He eivät edes itseksenkään epäilleet, vaan kukin ajatteli: "ehkä siinä todella minunkaan puolelta ei muu puutu kuin rohkeus, niin minäkin vielä puristan häntä rintaani vasten".

Mitä erityisesti luutnantti M:iin tulee, niin oli hänen päätöksensä tämän johdosta: tästedes ei mitään sanoja enää, vaan tointa! Mutta ääneen hän rupesi selittelemään, osaksi Helenan puolustukseksi ja osaksi omaksi yllätykseksensä, että sillä tavalla kuin luutnantti B. kertoi, voi ottaa minkä naisen tahansa, jos vaan osaa sopivaa hetkeä hyväksensä käyttä. Mutta mitäs se merkitsi! Eihän se vielä todista, että rakkaus vallitsee heidän välillensä.

Ei luutnantti M. sentään saanut kehittää ajatuksiansa loppuun asti.

Luutnantti B. oli kuunnellut hänen puheitaan suurella kärsimyksellä ja katumuksella, Nyt hän ei voinut enää hillitä itseään, vaan hyppäsi ylös ja lensi suoraan luutnantti M:n eteen.

— Minä sanon sinulle, ettei se ollut minun tarkoitukseni, ymmärrätkö sinä! Se tyttö on hienoin mikä koskaan tässä kaupungissa on ilmaa hengittänyt!

— Tuo tulee jotenkin post festum, — nauroi luutnantti M. ylenkatseellisesti.

— Vai post festum. Mutta minä sanon sinulle, että minä lävistän nyt kohta sinut tällä miekallani —! Ja

todella täytyi kaikkien rientää paikoiltaan luutnantti B:n kimppuun. Kun tämä yhteentörmäys oli asetettu ja luutnantti B. vielä enemmän särkyneenä ja häpeissään poistunut puolipimeään saliin, sanoi luutnantti M., sulkien salin ovea kiinnemmäs:

— Kunhan ei meidän B:mme vaan olisi rakastunut!

Joka herätti suuren naurun.

Luutnantti B:n ei tietty koskaan maailmassa olleen rakastunut. Lukuunottamatta pieniä kahakoita M:n kanssa rakasti hän tovereitaan siihen määrään, ettei hänellä ikäänkuin ollut sijaa rakastumiselle naisiin. Toveruus oli hänestä ylin kaikkea. Ja hyvien naistenkin seurassa hän aina ensin joutui semmoiseen ystävyysuhteeseen, että olisi hävettänyt ruveta enää viittailemaan "rakkauteen" päin. Semmoiset naiset taas, jotka olivat naimahaluisia, eivät koettaneet tarjoutua hänelle, sillä paljon juomisen tähden oli hänen maineensa saanut hienon ränсистyneen tuokсахduksen. Hänen kulussintakaisia suhteitaan toverit piloilla usein urkkivat, mutta hän silloin tavallisesti rypisti silmäkulmansa ja mymisi tyytymättömänä. Ei hän myöskään mielellään mennyt "ajelemaan". Hänelle korvasivat rehelliset, aamuun kestävät ramaviftit kaiken muun. Ei hän sen parempaa mitään tiennyt.

Mutta viime aikoina oli hänessä jokin sisäänpäin kääntynyt kysymys ruvennut kiertelemään. Sen olivat monet huomanneet, kunnes luutnantti M. nyt pamahutti kaikkien huviksi väitteen, että mies olisi rakastunut.

Hänen erottua seurasta, luulivat muut päässeensä kaikista häiritsevistä aineksista, Siviilikapteeni nukkui tavallista untansa tuolilla, pää vasten rintaa. Luutnantti R. istui sanaakaan puhumatta sohvan kulmassa pöydän edessä ja säännöllisten väliaikain kuluttua upotti itseensä määrällisen punssia. Hän oli kasarmin suuri pessimisti.

Syntyi siis rauhallinen mielipiteiden vaihto rakkauden asioista.

Kaljupäinen, kaunis, ruskosilmäinen luutnantti T. oli spesialisti rakkauden teorioissa. Hän oli ihanteellisen rakkauden innokas ja mielellään kuultu puolustaja kasarmissa. Rakkaus ei koskaan ala kosketuksesta, — sanoi hän. Rakkauden hän mieluummin vertasi vanhaan kalliiseen viiniin tai tuoksuavaan ruusuun. Se, joka heti kulautti suuren siemauksen viiniä kurkkuunsa, ei ymmärtänyt viinin arvoa eikä osannut siitä nauttia. Niinkuin viini, niin rakkauskin on nautittava hienon hienoissa siemauksissa. Rakkaus on niinkuin väkevän kukan tuoksu, jonka tuuli kuljetti ohitse. Tyhmä tahtoo kukan nenänsä alle, mutta viisas osaa nauttia sen kaukaisesta tuokсахduksesta. Luutnantti T. oli naimaton, ja avioliitosta hän sanoi, irvistäen pahasti: fää! Mutta naisystäviä ja suhteita hänellä oli kaikkialla. Niin että hän pian alituiseen joi viiniä ja haisteli kukkia.

Hänen lausumaansa mielipiteeseen yhtyi osaksi myöskin ajutantti L.

Mutta lihava luutnantti R. otti nyt odottamatta puheenvuoron ja nosti kovan rähäkän tämmöistä "runoilijain" käsitystä vastaan, kuten hän sanoi. Sellaista rakkautta hän nauroi, ja sanoi kaikkein rivoimmaksi. Se oli hänen mielestään yritys venyttää niin pitkälle kuin mahdollista hekumaa, jonka oli määrä kestää vaan lyhyt hetki. "Kosketus" se on rakkauden alku ja loppu. Ja kaikki, jotka kulkevat ja kuvittelevat muuta, ovat narreja, ja elävät tyhjyydessä, olemattomassa mielikuvituksessa. Eläimetkin ovat heitä viisaammat ja tietävämmät,

Syntyi ankara väittely.

Luutnantti R., joka oli tapansa mukaan suuresti humaltunut, rupesi pitämään esitelmää rakkaudesta, eikä valinnut sanoja vaan nimitti kaikki nimeltä.

— Siitä samasesta — sanoi hän — riippuu kaikki. Sen ympäri pyörii maailma. Sen vuoksi kaikki kiehuu ja järjestyy ja rakennetaan palatsia ja ajetaan ekipaasheilla ja liikutellaan rahoja ja — ja käydään sotia ja ammutaan kuula otsaan ja ryömitään maassa ja hyöritään ja pyöritään —

Luutnantti T. rypisti silmäkulmansa ja kohautti olkapäitensä merkiksi ettei hän voi kuunnella noin rivoja puheita. Samoin rupesi luutnantti M. tekemään muka kärsimättömyyden merkkejä ja asia loppui siihen, että luutnantti R. jätettiin seurasta erilleen, jonka jälkeen hän kompuroi klubista kortteeriinsa.

Muilla ei ollut vähintäkään aikomusta vielä lähteä. Päinvastoin he tilasivat uudet kahvit ja liköörit ja nyt vasta ottivat tämän naimisasian oikeen puheenalaiseksi. He vajosivat nyt esteettä surunvoittoiseen tulevaisuuden haaveiluun. Kaikilla muilla, paitsi luutnantti Taulerilla, häämöitti tulevaisuudessa avioliitto jonkinlaisena autuuden kosteikkona. Mutta — siinä oli paha "mutta". Ajutantti L:n raha-asiat olivat sellaiset, että ainoastaan joku perin rikas tyttö olisi saattanut tehdä hänelle avioliiton mahdolliseksi. Kaikki tunsivat tämän seikan. Ja sentähden ajutantti L:n ja muiden tyttöjen väli ei mennyt koskaan pintapuolista keikailua pitemmälle. Ei niin, että ainoastaan tytöt eivät välittäneet

todellisesti rakastuttaa häntä itsiinsä, vaan hän itsekkin tiesi tämän mahdollisuuden eikä hänen juolahtanut mieleenkään köyhiin tyttöihin rakastua. Oli hänellä tosin kerran ollut suhde varattomaan tyttöön, joka seuroissa veti reippautensa, sukkeluutensa ja järkevyytensä puolesta mitä suurinta huomiota puoleensa. Siihen aikaan oli ajutantti L:lla toivo päästä rikkaan enonsa perijäksi. He olivat salakihloissa, joka oli heidän kesken suutelulla vahvistettu. Mutta eno kuoli ja oli testamentannut kaiken omaisuutensa vaimolleen. Silloin he kohta purkivat kihlauksensa — aivan yhteisessä ymmärryksessä. Rakkaus oli heidän välillään tullut mahdollisuudeksi, ja se katosi molemmin puolin itsestään heti kun testamentti avattiin. Kun hän taas rikkaita tyttöjä rupesi lähestymään, pilasi kaikki asiat se epäluulo, että hän muka vaan rahojen tähden —. Mutta ei se ollut niinkään rahojen tähden. Hän tahtoi *naimisiin*, eikä rahoja, sillä hän ajatteli avioliittoa elämän ainoaksi sulostajaksi.

Mutta kun nyt uusi tähti, Helena, ilmaantui taivaan rannalle, mielistyi ajutantti L. häneen, huolimatta siitä ettei Helena ollut varakas. Hän päätti kosia tuota kaunista tyttöä, ja rupesi puuhaamaan raha-asioittensa selvittämistä, teki velkojainsa kanssa hiljaisen akordin sitoutuen maksamaan heille puolet palkastaan ja oli laskenut niin, että tämmöistä äärimmäistä säästäväisyyttä noudattaen hän viiden vuoden kuluttua on jotenkin selvä.

Muuten oli tässä klubissa Georg ainoa, joka tunsi Helenaa nuoruudesta asti. Mutta tästä tuntemisesta ei ollut muilla paljon tietoa, sillä juuri tämä Georg ei koskaan ottanut osaa Helenaa koskeviin puheisiin, ja vähin olisi kukaan epäillyt, että tuo hiljainen luutnantti oli joskus ollut rakkaudensuhteissa siihen Helenaan, jota nyt niin monet turhaan tavoittelivat.

Ainoa taas, joka ei heistä ollut vapaa kosimaan Helenaa, oli siro vänrikki Saurén. Ja syy oli se, että hän itse jo oli kihloissa. Hän oli sangen sievä nuorimies, jotenkin Georgin kokoinen ja näköinen, jonka kanssa he olivatkin ystävykset ja usein vaihtoivat surunsa ja ilonsa. Hän oli ollut kihloissa jo kaksi vuotta erään rikkaan neiti Schlyterin kanssa. Aina ja joka tilaisuudessa he olivat yhdessä ja suutelivat toisiansa, ja kaikki olivat sitä mieltä, että heidän olisi ollut paras mennä naimisiin, sillä ei sitä lopulta enää viitsinyt katsoa. Mutta heidän häänsä olivat lykättyt ainakin kaksi vuotta vielä tuonnetmas, sillä sitä ennen ei voinut olla puhettakaan välttämättömästä ylennyksestä, jota sekä suku että etiketti vaati.

Luutnantti S. oli nuori ja intohimoinen. Ei hän juuri sentään juomista rakasta. Vähän levottomana ja hajamielisenä hän istuu toveriensa joukossa. Hän kuuntelee heitä vaan puoleksi ja ottaa osaa heidän puheisinsa vaan puoleksi. Hän on jotenkin kalpea ja pureskelee hermokkaasti viiksiänsä, aivan kuin odottaen jotain. Ei hän myöskään tahdo erota seurasta. Se mitä hän odottaa, on, milloin he ovat kyllikseen juoneet ja ehdottaako joku, että mennään ajelemaan. Hän silloin on erkanevinaan seurasta, sillä hän on kihloissa, Mutta kun toiset tietysti vaativat mukaan, ei hän tahdo jäädä seuran pettäjäksi.

Ja jo ovatkin klubin enimmät valot sammutetut. Kynttilät, jotka olivat tuotu pullojen ja kuppien keskelle, ovat lyhentyneet ja toinen sytyttää kohta jo paperinsa tai halkasee lasinsa.

Silloin vihdoin seura rupeaa tekemään lähtöä ja S:n odotus päättyy.

* * * * *

Niin että näin ajattelivat nuo verevät, elämänsä kukoistuksessa olevat luutnantit rakkaudesta, sillaikaa kuin heidän siveät, puhtaat baalineitonsa odottelivat heidän ylennyksiään.

Helenan odotus.

Helena oli tullut Helsinkiin täynnä innostusta.

Hän oli kohta hakenut lähimmät kaupunkilaiset tuttunsa purkaakseen näille sydämiensä uudet aarteet.

Mutta hämmästykseseen hän kohta huomasi, että kaikki hänen toverinsa jo tiesivät siitä, mikä hänelle oli ollut niin uutta ja mullistavaa. Ja vielä enemmän hän kummastui sitä, että he pitivät koko asiata kovin vähäpätöisenä.

— Ah, siitkö sosialismista sinä puhut? Kyllä minä olen siitä sanomalehdissä lukenut. Sehän on selvää hullutusta. Jos tänään kaikki jaetaan tasan, niin jo huomenna on säästäväisillä enemmän kuin tuhlareilla!

— Miksi laiskan ja tyhmän pitäisi saada yhtä paljon kuin ahkeran ja viisaan!

Kahdelle tai kolmelle ystävättärelleen hän sai luetetuksi Bellamyn. Mutta kun nämä keskustelivat isiensä ja veljiensä kanssa, muuttivat he mielipiteensä ja jättivät kesken koko lukemisen.

Helena teki naistuttujensa suhteen kohta sen havainnon, ettei siellä kannattanut puuhata. Ja se onkin ymmärrettävää, sillä eivät he tunteneet yhtään mitään elämän varjopuolia, ei heillä ollut mitään yhdyssiteitä mustan lauman kanssa, eivätkä he mitään semmoista pimeätä olleet saaneet maailmasta kuulla ja tietää kuin Helena. Olisi siis pitänyt ensin avata heidän silmänsä rumuutta näkemään. Mutta se tuntui tarpeettomalta. Ja he sitäpaitsi *tahtoivat* ajatella että maailma on ruusutarha.

Ei. Täytyy semmoisiin ihmisiin vaikuttaa, jotka jo jotakin tuntevat yhteiskunnasta ja elämästä.

Eikä kestänytkään kauan ennenkuin Helena sai paljon ja hartaita osanottajia sosialismiinsa.

Se tapahtui niistä ajoista alkaen kuin hän astui pääkaupungin varsinaiseen seuraelämään.

Täällä herätti Helenan miellyttävä ulkomuoto ja vapaa käytös suurta huomiota. Ja se seikka, että hän oli sosialisti, lisäsi vaan hänen mainettansa merkillisenä, uutena ilmiönä.

Suurissa seuroissakin, missä kaartin upseerit pitivät johtoa, kiintyi kaikkien huomio yksinkertaisessa puvussa esiintyvään Helenaan. Kaikille oli suurena arvoituksena että niin kaunis tyttö kuin Helena esiintyy noin koruttomissa vaatteissa. Ja uteliaisuutta herätti jokaisessa kysymys: kuinka kauan se tulee kestävänsä? Luutnanteista se oli "pikanttia" ja he olivat järjestään hurmaantuneet Helenaan. Sentähden kaikki seurojen sankarit olivat myöskin yhtäkkiä huvitetut sosialismista.

— Ah, — sanoi eräskin innoissansa, — minä olen sydämmessäni sosialisti, täydellinen sosialisti.

Ja toinen saattoi liiketuksen hellyydellä hartaasti kuunnella Helenan esityksiä tulevaisuuden tasa-arvoisesta valtiosta.

Tietysti Helena piankin huomasi, että huomio hänen persoonaansa oli myötä vaikuttamassa. Mutta sen sijaan ne ihmiset, joiden lähelle hän tästä syystä pääsi, olivat kyllä kaikki semmoisia, jotka tunsivat maailman varjopuolek yhtä hyvin kuin hänkin. Kaikki tuo ulkonainen koruisuus heidän paraadeissaan ja heidän istuvissa puvuissaan ja heidän kohteliaisuudessaan, ei tehnyt mitään vaikutusta Helenaan. Täysikäiseksi tultuaan ei hän koskaan enää uskonut ihmisistä, että ne todella ovat sitä miltä näyttävät. Vaan kohta, kun hänelle joku esitettiin, oli hänelle tärkeintä päästä perille sen ihmisen näkymättömistä asiain langoista, sen todellisesta elämästä, ja olipa napit kuinka kiiltävät ja harppaukset kuinka moitteettomat tahansa, se kaikki karisi kuin kellastuneet lehdet sisällisen kuvan rinnalla.

Hän oppi hyvin pian näkemään kuka oli mahdollinen ja kuka mahdoton omistamaan hänen maailmanmuuttumis-aatettaan.

Niinpä luutnantti M. alkoi kohta lukea kirjoja voidakseen hämmästyttää Helena tiedoillansa.

Ei kestänytkään kauan ennenkuin hän oli tehnyt ensimmäisen yrityksen. Ja silloin oli Helena todellakin hämmästynyt. Sillä luutnantti M. oli ruvennut puhumaan hänelle maakoron suhteesta pääomaan ja työpalkkaan. Kun Helena ei juuri itsekään osannut ottaa semmoisiin puheisiin osaa, keskeytti hän luutnantti M:in, ja kysyi suoraan:

— Uskotteko siis siihen, että koko maailma on suuri valhe ja että kaiken pitää siinä muuttuman?

— Vähitellen, tietysti!

Mutta tuon sanan "vähitellen" tähden Helena hänet kokonaan hylkäsi. Ja vaikka luutnantti sitten kuinka luki kirjoja, ei Helena enää puhunut hänen kanssaan sosialismista.

Mutta huolimatta siitä, että moni heistä koetti saavuttaa Helenan ystävyyttä ja suosiota antautumalla hänen kanssaan pitkiin keskusteluihin sosialismista, ei hän innokkailla selityksillään ja todistuksillaan tahtonut saada juuri ketään niin vakuutetuksi, että olisi voinut sanoa: tuo nyt todellakin uskoo. Jokaisen puheesta hän tunsikin hienon peräytymisen, — että se vaan muuten myöntelee, uskomatta sydämmessään. Ja niin hän rupesi huomaamaan, että häneltä puuttuu juuri pääasia: Reinholdin voimakkaat sanat, jotka olivat sytyttäneet hänet itsensä.

Kunhan *yksikin* edes olisi ymmärtänyt ja omistanut, — että Helena olisi saanut tuntea olevansa todella välittäjänä tämän suuren asian tehdessä tuloansa maailmaan. Se yksi, ollen taitavampi ja viisaampi kuin Helena, kyllä sitten tietäisi huutaa muille. Mutta tätä yhtäkään ei löytynyt mistään. Helenasta rupesi päinvastoin näyttämään, että hän usein paremmin hyödyttäisi asiata kun ei mainitse sosialismin nimeäkään. Hän oli siitä niin paljon puhunut — ja tietysti niin osaamattomasti, — että jo sitä sanaa lausuessaan tunsikin kuinka kuulija sisässään sanoo: no kas niin, siinäkö sitä taas ollaan!

Olisiko siis todella niin, ettei hän voinut sivistyneeseenkään säätyyn vaikuttaa? Sitä ei hän tahtonut

myöntää. Ainoa eroavaisuus hänen ja Reinhold Korpimaan ajatuksissa oli siinä, että Reinhold kokonaan tuomitsi sivistyneen säädyn ja puhui siitä hyvin halveksivasti. Mutta jos Helena olisi niin ajatellut, niin hänellä todellakaan ei olisi ollut tekemistä, sillä vielä vähemmin hän niiden toisten joukossa saattoi vaikuttaa. Reinhold sitäpaitsi ei osannut sivistyneessä ihmisessä erottaa toisistaan hänen mahti-asemaansa ja hänen sydäntään, sillä Reinhold oli aina vaan edellisen kanssa saanut olla vastakkain eikä sisäpuolisesti tuntenut ainoatakaan ihmistä Helenan piiristä.

Sitä paitsi ei Reinhold lainkaan osannut tehdä erotusta semmoisten sivistyneiden välillä, jotka olivat ikäänkuin perineet asemansa, ja semmoisten, jotka olivat alemmasta säädyistä itse nousseet korkeampaan. Nämä jälkimäiset olivat todellakin useimmiten mahdottomia. Sitävastoin edelliset olivat mahdollisia samoin kuin Helena itse tiesi olleensa mahdollinen. Ja kaikki riippui siis vaan siitä, osasiko näille selittää asiata yhtä voimakkaasti ja vaikuttavasti kuin Helenalle oli tehty.

Vähitellen Helena rupesi myöskin ymmärtämään syyn miksi sosialismilla juuri hänen piirissään oli niin vähän menestystä. Upseerin oli nimittäin aivan ulkonaisistakin syistä mahdoton tulla sosialistiksi muuten kuin korkeintaan sanoissa. Sitä ei Helena ollut ensin tullut ajatelleeksikaan.

Sentähden ei heihin nähden aluksi ollutkaan pääasia, että he muka suosiolla puhuivat sosialismista. Pääasia oli, että he sisässään myönsivät oman asemansa hataruuden.

Vihdoin kävi niin, että Helena todella näki paraaksi lakata puhumasta koko sosialismista, koska se hänen taitamattoman esityksensä vuoksi antoi heille vaan aiheita muka perusteellisiin vastaväitteihin ja käänsi huomion pois pääkysymyksestä. Hän rupesi siis välttämään sosialismin nimeä. Hän oli tullut siihen päätökseen, että ennenkuin sosialismista puhuu, täytyy ensin valmistaa sille alaa. Täytyy saada horjahtamaan heidän käsityksensä elämästä ja erittäinkin siis sotia tuota upseeriuden suurta ihailua vastaan.

Niinkuin Helena kohta alusta antautui luonnolliselle ja toverilliselle kannalle heidän kanssaan, niin hän yhä jatkoikin. Muulla tavalla ei hän olisi osannutkaan heidän huomiotansa kiinnittää. Hän oli hyvin vapaa eikä noudattanut mitään säädettyjä seuratapoja. Saattoi, kun päähän pisti, ajaa issikassa kahden kesken jonkun upseerin kanssa, jopa tulla heidän luoksensa, kun oli jotain toimitettavaa. Ja tämä seikka Helenan tietämättä levitti hänen mainettaan.

Helenan "rakastumattomuus" muuttui aikaa myöten yhä suuremmaksi ja kiihoittavammaksi arvoitukseksi ei ainoastaan luutnanteille, vaan yhä laajemmille piireille. Mahdotonta oli sulattaa, että tuo kaunis nainen, joka tekee niin arveluttavia poikkeuksia nuoren neitosen siveellisyyttä takaavista säännöistä, olisi todellakin jokin valloittamaton linna. Jokainen vastaesitetty ajatteli: kunhan *minä* vaan pääsen häneen käsiksi, niin varmaan valloitan. Kaikki puhuivat hänestä niinkuin hyvästä tutusta ja kehuen toivat esiin seikkoja, jotka tuttavuuden läheisyyttä muka osottivat. Tästä syystä tuli Helena nuorten miesten kesken usein valheidenkin alaiseksi.

Kokonaan ymmällä oli maailma siitä, miksi ei Helena huolinut semmoisesta kosijasta kuin luutnantti T. oli, joka oli kaunis, mainiosti kasvatettu, yleisesti tunnettu viisaudestaan ja kirjallisesta sivistyksestään, — ja päälliseksi ensikertaa näytti todellista aikomusta rakastua ja kihlautua sekä rakentaa avioliitto, jota hänen aina ennen tiettiin halveksineen.

Ei Helena myöskään mitään välittänyt komeasta luutnantti Degeristä, vaikka kaikki pitivät, että he olivat kuin luodut toisilleen.

Enin kaikista hänen ympärillään pyörivistä luutnanteista hän piti luutnantti R:stä ja luutnantti B:stä, jotka ihmisten mielestä olisivat viimeisinä voineet kysymykseen tulla. Eivät he tosin sosialismista mitään tienneet, mutta tietämättänsä olivat he hänen mielestään enin mahdolliset siihen.

Erityisesti oli näistä kahdesta luutnantti Brummer Helenan suosiossa.

Heidän lähempi tuttavuutensa oli tosin alkanut vähän omituisesti. Rekiretkellä. Oli semmoinen rekiretki, että naisten piti valita herransa. Helena valitsi silloin Brummerin, jota seikkaa kaikki pitivät uskallettuna, sillä luutnantti B. oli kaikin puolin hyvin häikäilemätön mies. Kohta alussa, vaikka he eivät paljon vielä toisiansa tunteneet, tuli heillä puhe avioliitosta. Helena oli ihmettelevinään, että luutnantti Liljendahl, vaikka oli arviolta vähintään 35 vuotias, oli saattanut pysyä avioliiton pauloihin joutumatta. Luutnantti B. otti asian jostakin syystä hyvin kuumasti, piti sitä ikäänkuin loukkauksena itseänsä vastaan ja rupesi puolustamaan Liljendahlia.

— Tahtoisinpa nähdä sen naisen, joka huolii velkaisesta vänrikistä! — sanoi hän kiivaasti.

— Enhän minä mitään sano, — vastasi Helena.

— Minä vaan ihmettelen kuinka vänrikki voi kapteeniin asti pysyä niin ihanteellisena.

Luutnantti B. mymisi jotain viiksiinsä, ellei hienostaan kiroillutkin, — joka suuresti huvitti Helenea,

Määräpaikassa kaupungin ulkopuolella koko seura pysähtyi valaistun ravintolan eteen. Ja täällä pantiin toimeen tanssi. Luutnantti B., jossa Helenan lause yhä oli kytenyt, otti asian uudestaan puheeksi, heti kun oli päästy sisälle.

— Johtopäätös neidin teorioista olisi siis mikä? — alotti hän asettuen vastausta vaatien Helenan eteen.

— Herranen aika, enhän minä sano muuta kuin että ihailen teidän siveellistä voimaanne! — vastasi Helena taas eikä nytkään ollut ymmärtävinään luutnantti B:n kysymystä.

— Mutta jos nyt olisi niin ja näin tuon siveellisen voiman kanssa? — sanoi luutnantti B. kärsimättömästi.

— Mitä tarkoittatte? — kysyi Helena muka pitkään.

Luutnantti B. oli kahden vaiheilla. Hän näki selvästi että Helena teeskentelee ja ymmärtää kaikki. Helenea pyydettiin samassa tanssiin.

Myöhemmin, kun luutnantti B. oli jo päässyt parhaimmalle tuulelleen, hän taas haki Helenan esille.

— Johtopäätös olisi, sanon minä, että meikäläisten ja teikäläisten suhteet pitäisivät olla — kuinka sanoisin: — vapaammat? Eikö niin?

— Jaha, te käsittite, — sanoi Helena, — Tietysti vapaammat. Ei mitään kihlauksia!

— Mainiota, mainiota! — sanoi luutnantti B. — Se tahtoo sanoa: ei mitään lykkäyksiä tuonnemmas, ei mitään aikamäärää rakastuneille?

— Ah luutnantti Brummer, te käsittitte minua todellakin mainiosti. Ei mitään muuta aikamäärää, kuin minkä herrat luutnantit jaksavat pysyä valkosina enkeleinä, Eikö niin?

Näin sanoen Helena taas katosi tanssiin.

Luutnantti B. jäi katsomaan hänen jälkeensä, Kerta kerralta hän oli tullut yhä enemmän kiihoittuneeksi. Oliko tuo pilkkaa hänestä ja kaikista hänen tovereistaan? Hän rupesi suuresti pullistelemaan mahtavaa sotilasrintaansa. "Se hurmaava veitikka nähtävästi ei vielä tiedä mikä minä olen. Minä en ole mikään siviili narri. Minä olen luutnantti Brummer, minä".

Ja niin hän kaupunkiin takasin ajettaissa, sanaakaan sanomatta yhtäkkiä kaappasee Helenea vyötäisistä ja puristaa rintaansa vasten.

Vaikka Helena tuli näin jotenkin lähelle luutnantti Brummeria, saattoi hän kuitenkin pyörittää sormellaan tämän nenän edessä ja sanoi ystävällisesti niinkuin lapselle:

— Fyi, fyi, fyi! Niinkö te minua käsittittekini!

Heidän katseensa tällöin kohtasivat toisensa, ja samassa luutnantti B. päästi Helenan irti sekä meni kokonaan suunniltaan. Sen jälkeen ei hän enää koskaan voinut Helenan edessä esiintyä häikäilemättömänä luutnantti B:na, niinkuin hän rakasti esiintyä muualla, vaan oli niinkuin ei hänellä uniformua olisi ollutkaan. Myöskin hänen ainainen tavaton kovaäänisyytensä aleni Helenan seurassa tavalliseksi hiljaiseksi puhetavaksi. Hän oli silloin hyväntahtoinen, luonnollinen, lapsellinen, ja antautui ilman mitään ehtoja Helenan kasvatuksen alaiseksi.

Toinen Helenan suosikeista oli luutnantti Rancken, se suuri pessimisti. Ystävyys häneen johtui siitä, ettei hän pessimistinä "uskonut mihinkään", ei tosin siis sosialismiinkaan, mutta eipä myöskään upseeriuteen; siihen hän kaikkein vähin uskoi.

Näitä kahta ominaisuutta, Brummerin luonnollista lapsekkuutta ja Ranckenin täydellistä uskomattomuutta, ei Helena löytänyt kessään muussa kuin näissä kahdessa juopossa. Mutta ne olivat juuri niitä ominaisuuksia, jotka tekivät Helenan mielestä ihmiset "mahdollisiksi".

*****

Eikö Helena olisi voinut muualta löytää mitä hän täältä turhaan haki?
Eikö hän olisi voinut muuttaa seurapiiriä?

Ei. Kun hän kerta oli kotiperheensä tuttavuuksien kautta tänne joutunut ja kotiutunut, niin ei hän mitään sopivampaa osannut itselleen ajatella. Päinvastoin, jos missä niin juuri täällä oli sosialismin

hänen mielestään saaminen jalansijaa. Hän juuri oli sosialismin vastustuksen pääkortteerissa. Kävipä siis asia kuinka hitaasti tahansa, ei sosialismin toteutuminen ollut lainkaan mahdollinen, ellei sitä ensin täällä tunnustettu. Sillä ajatellaanpa että sosialistit rakentaisivat ihannevaltionsa. Hyvä. Mutta sotilaat tulevat ja ampuvat sen pirstaleiksi. Siinä se sitten on. Kaikkihan riippuu siis juuri näistä sotilaista, ja kun ymmärtäväiset heistä ensin saadaan mukaan, niin tulevat tyhmät nousukkaat kyllä jäljessä.

Mahdollista tosin on, että vielä joku toinenkin syy kiinnitti häntä juuri tähän seurapiiriin. Hän aina huokasi, kun ajatukset kääntyivät sinnepäin — ja kun hänen täytyi itseänsä epäillä.

Jos hän pani oikein tilille itsensä, niin täytyi hänen selvästi nähdä, kuinka paljon asiat olivat muuttuneet hänen ensimmäisestä Helsinkiin tulostaan asti, vaikka siitä ei ollut kuin kaksi vuotta vasta kulunut. Kun hän vertasi toisiinsa ensi aikaa kotoalähdön jälkeen ja nyt tätä aikaa kahden vuoden kuluttua, niin oli niissä olemassa suuri, kammottava erotus. Hän itsekin huomasi sen vasta viime aikoina ja jotenkin odottamatta. Hän huomasi, että ennen hän oli elänyt, tuntenut, ajatellut, — nyt sitävastoin hän ainoastaan *muisti* eläneensä, tunteneensa ja ajatelleensa. Ennen häntä oli johtanut hänen oma elävä ajatuksensa, nyt, jos hän johtoa haki, piti hänen muistella miten hän *silloin* olisi ajatellut.

Kaipauksella muisteli hän sitäkin, kuinka hän oli alussa esiintynyt ihan yksinkertaisessa, sileässä puvussa. Tätä tapaa hän oli koko maailman kummastukseksi uskaltanut noudattaa huolimatta siitä mihin kutsujaisiin meni. Mutta sitten hän oli vähitellen ruvennut luopumaan siitä. Ja nyt se oli jo aikaa sitten kokonaan jäänyt pois. Alkusyy oli se, että esiintyminen ilman pukuun pantua huolta välistä oli näyttänyt puuttuvalta kunnioitukselta isäntäväkeä kohtaan. Sitten taas oli välistä tuntunut ikävältäkin aina olla erilainen kuin muut. Mutta oli kolmas syy. Ja se oli, että hän tunsu niin monessa muussa sisällisessä asiassa luopuneensa alkuperäisistä vaatimuksistaan itseänsä kohtaan, että yksinkertaisuuden noudattaminen vaan *vaatteissa* olisi tuntunut teeskentelyltä.

Tämä muutos oli tapahtunut vähitellen, melkein hänen huomaamattaan.

Se seikka että hän ei puhunut sosialismista ja vältti sitä nimeäkin, oli ensin vaikuttanut, että useain kanssa hän ei siten lainkaan tullut puhuneeksi totisista asioista. Mutta jotakinhan aina täytyy olla ihmisten välillä, jotka kerran ovat tuttuja ja seurustelevat keskenään. Helena oli siten ikäänkuin kahtia jakautunut: toinen "hän" oli yhä kasvanut maineessa ja kukoistuksessa, toinen "hän" taas oli käynyt ihmisille ikäväksi, ja vaikka Helena tunnusti vaan tätä jälkimäistä oikeaksi itsekseen, niin ei hän voinut olla huomaamatta, että edellinen yhä enemmän kasvoi sen ylitse ja tukehutti sitä. Toisin ja suoriin sanoin: ympäristön löyhät puheet ja harrastukset olivat kuin olivatkin häneen tarttuneet.

Romaaninlukeminen esimerkiksi! Kuinka hän oli ensin halveksinut romaaneja! Hän oli kerran huomannut, että rakkausromaanit herättivät hänessä eloon sen vanhan suutelemistunteen Georgia kohtaan. Hän viskasi kohta pois kirjat. Mutta täällä kaupungissa ihmisillä kulki muotiromaanit kädestä käteen. Niistä aina puhuttiin ja niin hänkin rupesi jälleen lukemaan niitä. Ja nyt oli käynyt niin, että hän romaanin sankareina aina kuvaili Georgia! Eikä ollut enää tarmoa viskata kirjaa pois. *Silloin* hän oli jaksanut hylätä Georgin, *nyt* hän ei jaksanut aina edes mielikuvituksesta vapautua. Puuttuiko siis vaan, että hän olisi mennyt ja sanonut Georgille: Georg, suudelkaamme toinen toisiamme ja ollaan niinkuin ennen!

Voi, kuinka tämä ajatus häntä kauheasti vaivasi ja kuinka väkevänä virtana hänessä silloin oli halu tempautua irti kaikesta. Hän tiesi että hänen täytyy ja että hän on palaava takasin siihen entiseen korkeaan mielentilaansa, vaikka sen muistuminen olikin harvenemistaan harvennut.

Olihan hänellä vähän puolustustakin. Hän oli niin yksin. Mitä hän taisi taitamattomuudellensa, sille, ettei hänellä ollut Reinholdin voimakkaita sanoja. Oman luonteensa mukaan hän oli vajonnut siihen, josta Reinhold oli niin varottanut: oli ruvennut *yksityisten* kääntämistä ajattelemaan, silloin kuin olisi pitänyt vaan aatetta ajaa ja siinä elää.

Tämmöisinä hetkinä hän aina maltittomasti odotti Reinhold Korpimaan palaamista ulkomailta. Sillä ellei Reinhold pian palaa, niin kaikki vähitellen sammuu ja jääpi pois.

Kotonaan, omalla pöydällään hänellä oli kehyksessä Reinholdin valokuva. Sitä hän yhä ja yhä katseli, toistaen kiitollisena hänen parhaita sanojansa, ja yhä kasvavalla ikävällä odotti häntä. Odotti niinkuin pelastajaansa, joka voimakkailla sanoilla vie hänet jälleen entisiin korkeihin ilmakerroksiin ja tempaa hänet irti koko tästä hänen nykyisestä olostaan, josta hän ei itse jaksanut eikä osannut erota.

Hän palaa.

Suurena peilinä leikkui tyyni, määrätön meri sinä päivänä, jona Helena nousi Tähtitornin vuorelle odottaakseen laivaa, millä Reinhold oli palaava. Suuri oli meri, pilvet korkealla, paloteltuina, untuvaisissa reunoissansa punakeltaisen ruskon lävistäminä. Ja punakeltaisena tyynenä leikkui syvyyksien pinta.

Kohta kun hän tuli ylös ja hänen katseensa oli lentänyt kaiken meren yli, huomasi hän mustan savuviivan taivaanrannassa.

Voi kuinka hänen sydämensä silloin sykähti! Oliko hän valmis nyt? Voiko hän näiden vuosien perästä sanoa niinkuin silloin: minä olen valmis mihin hyvänsä!

Oli, oli! Hän oli taas valmis. Voi, kuinka pieneltä ja alhaiselta ja pikkumaiselta tuntui äsken eletty aika tuon aavaan meren edessä! Kaikkia ihmisiä hän rakasti ja niiden yhtyyttä halusi niinkuin taivas ja meri olivat nyt yhdessä, ja hän ei enää epäile mitään tehdä, mikä on tätä yhteyttä edistävä.

Ja Helena sanoi itseksensä puoliääneen sanomattomalla ylenkatseella:

— Luutnantit! —

Se musta savuviiva liikkui ja läheni ja sen kanssa oli ikäänkuin merentakaiset maat ja kansat olisivat tulleet lähemmäs ja yhtyneet samaan elävään yhteyteen, niinkuin tämä sama meri huuhteli niiden rantoja ja sama taivas niitä peitti.

Kun Helena palasi kaupunkiin ja tuli satamaan, oli laiturilla jo paljon laivan odottajia ja enimmäkseen kaikki Reinholdin sosialistitovereita. Kaikki he odottelivat huomattavalla jännityksellä, vilkkaasti ja ilosesti puhellen keskenänsä; toiset seisoivat joukoissa, toiset taas naistuttujensa kanssa kävelivät edestakasin pitkällä laiturilla. Useat eivät vielä hallinneet täydellisesti herrastapoja, vaan osottivat hiukan kömpelyyttä. Muutamia tosin oli, joita ei olisi voinut herrasta erottaa. Muutamat olivat hiljaisia ja taempana pysyviä, yksi erittäinkin, hyvin miellyttävän ja ajattelevaisen näköinen. Häntä Helena ei voinut olla katselematta ja olisi niin äärettömän mielellään mennyt puhuttelemaan, jos olisi kehdannut. Se oli yksi niistä, joita Reinhold oli ulkomaille lähtiessään asemasillalla hänelle esittänyt. Helena ei voinut koskaan unohtaa, kuinka tyhmän tukalaan asemaan hän oli silloin tullut. Kun juna oli lähtenyt jäi hän kuuden vastaesitetyn Reinholdin toverin seuraan sillalle. Molemmiin puolin ei tietty mistä ruveta puhumaan ja tuskastuttavassa äänettömyydessä he kulkivat läpi kaikkien asemahuoneiden rautatietorille, jossa ilman muuta kateltiin ja sanottiin hyvästi. Helenalla oli ollut melkein itku kurkussa tämän molemminpuolisen kylmyyden vuoksi, ja hänen olisi sanomattomasti tehnyt mieli tutustua heidän kanssansa. Mutta hän ei voinut heidän kasvojensa ilmeestä nähdä samaa halua, päinvastoin he ikäänkuin kiirehtivät vaan päästä erille tästä tukalasta tilasta. Ja sentähden hän ujosteli heitä yhtä paljon. Mutta peittämään ujouttansa totuttuun konvenanssi-hymyilyyn hän tuntemalla tunsu, kuinka he käsittävät häntä ylpeäksi. Eikä hän enää ollut, voinut muuttaa itseänsä, vaan läksi, muka ystävällisellä ylemmyydellä nyökäyttäen heille päätänsä.

Juuri samaa voittamatonta ujoutta hän nytkin tunsu tämän suuren, vieraan joukon keskellä. Hän istui arkana ja huomiota paeten syrjäisimmällä penkillä, — sama Helena, joka esiintyi vapaana ja varmana missä muualla tahansa. — Ja niinkuin silloin niin nytkin hän peitti mielentilansa teeskentelyyn: katseli muka mahtavasti jonnekin heidän ohitsensa tai tutki muka kärsimättömästi ajankulkua kellostansa. Kun he kulkivat hänen ohitsensa huomasi hän selvästi, että he osottelivat toisilleen häntä, ja tietysti he kaikki ajattelivat: tuossa se ylpeä Helena nyt istuu. Sillä kuinka he olisivat voineet ymmärtää, että hän ainoastaan sentähden oli noin tylästi katselevinaan heidän ylitsensä, että hän äärimmäisyyteen asti ujosteli heitä, ja ajatuksessansa kunnioitti ja rakasti heitä!

* * * * *

Laiva saapui ulapalta ja käänsi kaarissa saaren takaa korkean kokkansa satamaa kohden.

Se lähestyi hiljennetyin vauhdin, heikosti savua tupruttaen ja kaikkineen kuvastui veteen, paksu valkea piippu, punaset torvet komentosillalla, mastot ja valkea kokka suurine ankkurisieramineen. Mutta sen lähetessä vilkkaan sataman lainehtiva vesi palotteli mastojen päät ja piiput ja hämmensi vihdoin koko kuvauksen läikkynänsä. Jo erotti laivan nimen, erotti kapteenin, vihellystorven kiiltävät vaskikulmaukset, valkoset ämpärit, pelastusrenkaat. Ja jo kääntyy laiva poikittain ja matkustajain musta rivi tulee näkyviin peräkannella huiskuvine nenäliinoineen.

Helenan huomio kiintyy ensin perimpänä seisovaan miellyttäväryhtiseen herrasmieheen. Sillä on harmaa päällystakki ja päässä harmaa korkea lierilakki ympäröitynä leveällä valkosella nauhalla. Kun laiva tulee lähemmäs, huomaa Helena, että se juuri onkin Reinhold Korpimaa.

Hänen toverinsa alkoivat, hänet tunnettuaan, huiskuttaa lakkejansa, riemuiten ja toinen toiselleen häntä osottaen. Ja osa heistä rupesi järjestymään neliääniseksi laulukunnaksi pienen ja lihavan johtajan

ympäri, joka sointurautaansa kuunnellen alkoi antaa ääniä maltittomasti esiinkuorottautuville ja kiirehtiville laulajille.

Yhtäkkiä remahtaa ilmoille porilaisten marssi, laulettuna uusilla, tuntemattomilla sanoilla.

Ja sen jälkeen kajahtaa voimakas hurraa!

Reinhold nostelee taidokkaasti hattuaan, silloin tällöin pyöräyttäen sitä ilmassa.

Reinhold ei ole huomannut vieläkään Helenaa. Laiva on jo rannassa ja irtosillat nostetut paikoilleen. Käsiänsä ojentaen peräkannta kohden toverit jo huutelevat sanoja Reinholdille ja hän heille vastailee. Sitten hän muiden matkustajien mukana laskeutuu yläkannelta alakannelle ja hetkeksi katoa näkyvistä.

Tuossa hän on taas! Hän on nousemassa irtosillalle, keltainen uusi kapsäkki käsissä. Kuinka voi ihmisen ulkomuoto niin muuttua! Hän on täynnä miehekästä eleganssia. Hän nousee ja katsoo nopeasti koko väkijoukon yli kahteen kertaan. Sitten vielä tarkemmin kolmannen kerran.

— Helena! — huudahtaa hän, kun vihdoinkin huomaa Helenan kaikkien muiden takana. Ja Helena näkee, kuinka Reinholdin kasvoja samassa kirkastaa hyvän vaikutuksen tyytyväisyys, ja kuinka hän rupeaa nopeasti tulemaan alas.

Itsestään aukeaa tie Helenalle, kun kaikki ovat katsahaneet taaksensa ja huomanneet ketä Reinhold tahtoo ensimmäiseksi tavata.

He tapaavat toisensa keskellä väkijoukkoa, joka antaa heille tilaa ja muodostaa piirin heidän ympärillensä. Reinhold puhuu hänen kanssaan eikä päästä hänen kättään omastansa.

He ovat siinä kuin sulhanen ja morsian. Ja se tuntuu jokaisesta semmoiselta. Kaikki ihmettelevät, ettei ennen oltu tultu ajatelleeksi sitä, mikä nyt yhtäkkiä tuntuu ihan luonnolliselta jokaisen silmissä. Olihan puhe käynyt miehestä mieheen, että hän oli tuon neidin avulla ulkomailla matkustanut. Yleisen hämmästyksen ja ihastuksen hyminä käy väkijoukossa.

Helena on ainoa, jolle ei hetkeksikään mitään sellaista mieleen juolahda. Harvoina hetkinä elämässään hän on ollut niin onnellinen kuin nyt. Hänen sydämensä on paisuvaa riemua täynnä. Mutta se seikka, että heidän ympärilleen on muodostunut piiri, että Reinhold pitelee hänen kättänsä, ujustuttaa häntä, Hän punastuu hirveästi ja niin paljon kuin hänellä olikin muka ollut sanottavaa tänä ensi hetkenä, ei hän saa mitään sanotuksi. Ainoastaan vaan hiljaa kuiskaavasti:

— Tervetuloa!

Reinholdin aikeet.

Ulkomailta palattuansa ei Reinhold ollut muuttunut ainoastaan ulkonaisesti, niin että hänellä nyt oli täydellinen kuosi vaatteissa ja hienostunut ryhti käytöksessä; vaan hän oli toisenlainen siinä kohden, että ei entisellä tavalla huutanut hillitsemättä julki aatteitansa kaikissa tilaisuuksissa. Ei hän yleensäkään julkisesti puhunut. Tämä ominaisuus pisti kohta kaikkien silmiin. Hyvin niukasti hän kertoi ulkomaan matkaltansakin, suun ympärillä oli koko ajan merkitsevä, salaperäinen hymy. Jokainen näki, että hänellä kyllä on aikeita, vaikka hän ei vaan katso tarpeelliseksi niistä puhua.

Mitä sosialismiin tuli, niin pääpainon hän sanoi olevan varsinaisen valtiollisen puolueen muodostumisessa. Ja valituille uskoituille hän kuului kyllä antaneen neuvojakin, miten oli työskenteleminen tämän tarkoituksensa saavuttamiseksi. Päävaikutus oli se, että Reinholdilla tietystikin oli suuria mielessä, ja valitutkin uskoivat varmasti, että nyt täytyi vaan olla liikoja kyselemättä.

Mutta vaikka Reinhold oli tullut suljetuksi, näytti hän olevan sitä utterammassa toimesta. Jotakin hän aina puuhasi, ja semmoisella kiihkeydellä, että ei häneltä lukemattomille pysäyttävälle ja uteliaille tahtonut ehtiä sanaakaan vastaukseksi. Tiesivät kertoa, että hän luki tavattoman paljon. Hän olikin ruvennut käyttämään silmälasia ja hänen silmäteränsä olivat rasituksesta käyneet luonnottoman suuriksi.

Joka paikkaan sosialistien joukossa levisi semmoinen muotilause, että "työtä sitä pitää tehdä eikä huutaa!"

Pääkirjoitukset työväen lehdissä saivat hiljaisemman, oppineemman ja vaikeatajuisemman sisällyksen. Vaatimukset kasvoivat, pienet puhujat hiljenivät, ja kaikkialla oli ilmassa sana: odottakaa! odottakaa! Reinholdin tuttavapiiri oli myöskin suuressa määrin laajentunut. Ei hän enää seurustellut

ainoastaan entisten sosialistituttujen kanssa, vaan nähtiin usein yliopistonpiireissä, merkitsevämpien sanomalehden toimittajain ja muiden semmoisten mahtimiesten seuroissa. Hänen maineensa ikäänkuin jakaantui kahtia. Sosialisteille hän oli heidän vanha Reinholdinsa, jossa lepäsi koko heidän asiansa ja koko tulevaisuuden toivo. Mutta suurelle maailmallekin hän jo oli jotain, — ja näytti olevan yhä enemmän. Niin vaativat hänen salaperäiset aikeensa, — sanottiin. Hän ikäänkuin irtausi sosialistien käsistä, ja tekemistä hänellä näytti olevan yhä ylempänä ja ylempänä.

Ei aivan kauan ulkomailta palauksen jälkeen hän kummastutti maailmaa suorittamalla muutamia valmistavia yliopistollisia tutkintoja. Eikä siinä kyllä. Sanottiin hänen lukevan lakitiedettä. Mihin tämä kaikki tähtäsi, ei tiennyt, kuten sanottu, muut kuin uskotut.

* * * * *

Mitä Helenaan tulee, niin ei hänkään saanut Reinholdia sosialismikysymyksessä paljo avomielisemmäksi. Helena ensin luuli, että Reinholdin uusi tapa johtui tuosta Helenalle perin tutusta halusta välttää turhaan lausumasta pyhimmän aatteensa nimeä. Sehän oli juuri sama kokemus, minkä Helenakin oli tehnyt. Mutta ajan pitkään rupesi tuntumaan kummalliselta, ettei hän sentään Helenankaan kanssa ottanut entisiä asioita puheeksi. Ja kuitenkin hän Helenan seuraa ihan nähtävästi haki. Hän puheli aina jotenkin vähäpätöisistä asioista, niin että, kului kaksi kuukautta Helenan kertaakaan onnistumatta kytkeä häntä hänen kiireiltänsä rauhalliseen ja perinpohjaiseen keskusteluun. — Ei hän tietysti aavistanut kuinka paljon Helenan sydämmelle oli kerääntynyt kysymyksiä, neuvon ja ohjauksen pyyntöjä.

Vihdoin näytti tarjoutuvan odotettu tilaisuus.

Reinhold itse pyysi Helenan eräänä pyhäpäivänä kävelyretkelle Kaivopuistoon. Hän oli määrännyt aamuhetken ja Helena arvasi, että nyt hän on kerrankin ottanut myöskin aikaa mukaansa. Helena päätti siis ehdoinkin täydellä todella ottaa puheeksi kaikki ne asiat.

Mutta siitä kävelyretkestä tulikin ihan, ihan toista.

He olivat lähteneet astumaan suurta puistokatua. Reinhold oli ehdottanut, että he menisivät ravintolan parvekkeelle, mutta Helena oli suostuttanut hänet sen sijaan nousemaan valleille, joilta meri näkyi. Siellä he olivat hetken aikaa äännettöminä istuneet kumpikin mahtavasti aikoen ruveta jostakin tärkeästä puhumaan ja kumpikin odottaen, että toinen ensin jotakin sanoo. Helena näki ilokseen, että Reinhold siis vihdoinkin aikoo ottaa esille tuon kaikkein tärkeimmän seikan mikä oli koko heidän suhteensa alku ja perus. Ja mitä kauemmin he olivat vaiti, sitä varmempi Helena oli siitä, että nyt Reinhold ei enää voi ruveta muusta puhumaan, vaikka olisi ensin aikunutkin. Kun hän oli yhä vaiti ja nähtävästi haki sanoja, tahtoi Helena auttaa häntä alkuun.

— Teistä on varmaan ihmeellistä, että minä —

— *Teistä?* — sanoi Reinhold.

— Ah, Reinhold, minä unohdan aina. Sinusta on varmaan ihmeellistä, että me muut kaikki emme voi mihinkään mennä ilman sinun johtoasi. —

Reinhold ei tarttunut puheeseen, vaikka Helena vaikenä.

— Sinä olet niin itsenäinen, etkä voi ymmärtää semmoisia, jotka riippuvat toisista, — jatkoi Helena. — Mutta minä olen ainakin semmoinen, etten voi yksin mitään. Tosin vaikka sinä et puhuisikaan mitään minun kanssani, niin jo se tieto, että on ystävä, elättää minua, — se on niin kummallista.

Nyt sanoi Reinhold:

— Helena, minun tuntee sinua kohtaan ovat jo enemmän kuin ystävän.

Helena kääntyi ja rupesi katsomaan hänen silmiinsä niinkuin olisi kysynyt mitä hän tarkoittaa.

Reinhold ensin katsoi vastaan, mutta samassa kadottivat hänen silmät ryhtinsä. Räpyttäen luomiansa hän milloin katsoi maahan milloin koetti vilkaista ylös, ja huulet noloina nauroivat, turhaan hakien Helenan ymmärrystä.

Yhtäkkiä Helena kouristi aavistus siitä, mitä Reinhold tarkoitti, ja hänen kasvonsa kalpenivat.

— Mennään täältä, — sanoi hän ja nousi.

Reinhold voitti takasin entisen malttinsa.

— Mikä sinun on Helena? — kysyi hän. — Istuhan vielä tähän vähäsen.

Helena sanoi:

— En minä tiedä kuinka te oikeen tarkotitte.

Nyt nousi Reinholdkin.

— Pyydän sinun kättäsi, Helena, — sanoi hän. Ja sitten lisäsi: — No mennään, mennään. — Saammehan puhua.

He rupesivat menemään alas valleilta.

Ensin he kulkivat äänettöminä kaikki jyrkimmät paikat. Mutta sileälle käytävälle tultua Reinhold sanoi:

— Ehkä tämä todella tuli odottamatta. Mutta minä katsoin uskaltavani sen tehdä, koska jo tiedän seisovani varmallalla pohjalla. Minun tulevaisuuteni on taattu, Helena. Se tahtoo sanoa, viimeistään vuoden perästä voin perustaa kodin, jonka saatan tarjota kelle hyvänsä.

— Minä en voi vastata, Reinhold, — sanoi Helena nopeasti ja kiihkeästi. — Älä suutu minuun — minä en tiedä mitään, en ymmärrä mitään.

— No, no, — sanoi Reinhold, — enhän minä voi vaatia, että sinä heti olet valmis vastaamaan. Mieti sitä asiata. Minä puolestani olen jo miettinyt ja teen sinulle tarjoomukseni.

— Niin, niin, — voi minua! — Reinhold älä suutu minuun, — nyt minä menen — toisen kerran!

Näin sanoen Helena rupesi nopeasti menemään edelle ja poikkesi toiselle käytävälle, joka myöskin vei kaupunkiin.

Reinhold seisoi hyvän aikaa katsoen hänen jälkeensä ja punniten sisässään, oliko nämä nyt rukkaset eli täytyikö ajatella, että Helena todellakin ottaa asiata miettiäksensä.

Hän meni kortteeriinsa. Ja niin mietteissään kuin hän olikin koko matkan, kohta kun hän näki työpöytänsä avattuine kirjoineen, paperinsa ja käsikirjoituksensa, keventyi hänen mielensä, ja huokaisten pois painon sydämmeltänsä hän istui pöydän ääreen ja rupesi selailemaan kirjoja, katselemaan toisesta toiseen, ja silloin tällöin kirjoittaa rapisteli muistiinpanojansa paperille.

Tämä oli toinen puoli hänen arkeistansa, tämä oli hänen suunniteltu tulevaisuutensa, ja uppoutuneena tähän työhönsä hän suuresti nautti jokaisesta selviävästä asiasta ja jokaisesta lauseesta, minkä paperille kirjoitti. Sillä se kaikki varmistti häntä ja lupasi suurista mietteistä kerran tehdä yhtä suuren todellisuuden. Sillä selväähän oli, että koko sosialismi riippui siitä, että hän saa merkitsevän yhteiskunnallisen aseman, vallan käsiinsä.

* * * * *

Kauan ei Reinhold tarvinnut odottaa sanaa Helenalta.

"Tahtoisin tavata sinua nyt heti", — seisoi siinä paperilapussa, jonka Reinhold, samaten istuessaan uppoutuneena työhönsä, sai saman päivän illalla Helenalta.

Ja kun Reinhold, pantuaan kirjansa kiinni ja otettuaan päällystakkinsa, tuli ulos, oli Helena siinä.

Helena näytti lyhdynvalossa Reinholdista ensin vähän kalpealta ja rasittuneelta, mutta kun rupesi puhumaan, niin hän hymyili ja oli kylläkin ilonen.

— Reinhold, — sanoi hän kohta, — älä nyt vaan luule, että minä en ole vielä päättänyt miellytätkö sinä minua vai et. — Mutta eikö se toinen asia voisi jäädä ratkaisematta?

Reinhold rypisti vähän silmäkulmiansa.

— Ratkaisematta? Miten tarkoitat?

— Niin vaan, että niinkuin emme olisi koskaan siitä puhuneet —

— Toisin sanoen: sinä annat rukkaset?

— Ei, ei, ainoastaan että se jäisi ratkaisematta.

— Etkö ole siis vielä miettinyt? Minä tahdon tietää jaa eli ei!

Nyt otti kärsivä ilme väkisinkin vallan Helenan kasvoissa.

— Pitäkö minun siis välttämättä antaa rukkaset, että se asia saisi olla ratkaisematta? — sanoi hän voimatta hillitä tuskastumisen itkua.

— Tietysti sanot: ei, jos et huoli minusta! — sanoi Reinhold hermostuneesti.

Ja niin loppui tämäkin lyhyt keskustelu siihen, että Helena läksi kesken pois.

Taas katseli Reinhold hänen jälkeensä pimeään ja ajatteli tällä kertaa:

"Se on jotenkin kummallinen tyttö. Eiköhän liene suuressa määrin oikullinen?"

Ja Reinhold rupesi jo luulemaan, että taitaa olla lopussa koko asia.

* * * * *

Kun Helena tuli kotiin, istui vanha äiti vielä omalla puolellaan odottamassa häntä, ja oli sytyttänyt pienen spriikeittiönsä teen lämmittämistä varten.

Äiti oli viime vuosina kovin vanhentunut, oli aivan harmaantunut, ja häntä usein rupesi nukuttamaan keskellä päivää, jopa torkahti hän toisinaan kesken ihmisten puheluakin.

Myöskin rupesi hän olemaan semmoinen, ettei hänen mielensä oikein enää sulattanut uusia asioita, ja ainoastaan vanhat tapahtumat hän elävästi muisti ja niissä riippui.

Sen vuoksi Helenakin oli yhä vähemmän puhellut hänen kanssaan nykyisyyden asioista, ja näistä viimeisistä monimutkaisista omista asioistaan ei ollenkaan.

Tällä kertaa hänessä kuitenkin oli niin vastustamaton halu kysyä ja saada neuvoa, että hän päätti liikahuttaa mamman nukkuvaa kokemusten aarteistoa.

Helona rupesi aluksi pitkältä puhumaan suhteestaan Reinholdiin, johdattaakseen mamman vähitellen viimeiseen suureen tapaukseen heidän välillensä.

Mutta ennenkuin Helena oli kertomuksessaan selvinnyt edes alkuperusteistakaan, oli mamma jo pari kertaa ummistanut silmänsä. Ja kun Helena vihdoin lopetti ensimmäisen jakson kysymyksellä: no mitä sinä siihen sanot? heräsi hän torkahduksesta ja sanoi:

— Ottaisit vaan sen Georg raukan!

— Voi mamma, mamma, eihän nyt ollut siitä puhe!

Helena saattoi tuskin hillitä itkuun purskahtamista ja painoi molemmat käsivartensa silmilleen.

Silloin äiti heräsi uneliaisuudestaan ja koko hänen sielunsa oli kohta Helenan asiassa.

— Mitä siis on tapahtunut, lapsi?

— Reinhold on kosinut minua.

— Sinä et rakasta häntä, Helena, — sanoi äiti levottomasti.

— Kohta kun hän kosi minua ja sanoi, että hänen tulevaisuutensa on taattu, olin minä näkevinäni, ettei hän enää usko omaan aatteeseensa. Mutta niin se ei ole. Hän uskoo. Ja mitä merkitsee silloin rakastanko minä vai en, — hänen asiansa rinnalla!

— Se on kummallista, — sanoi äiti, — sinä olet perin unohtanut mitä ennen sanoit Georgin suhteen. Sinä sanoit: niinkauan kuin *voi* olla menemättä naimisiin, niinkauan *pitää* olla menemättä. Niin nuori kuin olitkin, täytyi minun sinulle lopuksi myöntää, että olit oikeassa. Enkä vielä kukaan kiellä sitä. Sinun sanoissasi oli omituinen, uusi avain tähän vanhaan kysymykseen. — Oletko sinä sen jättänyt? Vai oletko ehkä todella niin rakastunut, ettet muuta voi?

— Ei, mamma, nyt on niin, että *minun* asiani ei merkitse mitään, kaikki on hänessä. Sanotaanhan, että täytyy uhrata elämänsä suuren asian edestä. Ja kun niin on, niin mitä merkitsee silloin "voin" tai "en voi"! Ja kuka sen tietää, ehkä minä — miksi minä en voisi olla vaimo niinkuin monet muut? — mitä minä olen? en mitään! — Ja mitä rakkaus sitten oikeastaan on, miksi välttämättä "semmoinen" rakkaus!

— Puhu nyt vaan loppuun asti, niin sekaannut vieläkin enemmän, — sanoi äiti. Sitten otti kutimen ja pudottaen lasit alemmas nenälle alkoi kutoa ja huokasi:

— Ei, sen minä sanon: ota sinä vaan se Georg.

— Mutta mamma, mitä sinä sanot! Emmekö juuri Georg ja minä ole jo kyllin selvästi todistanut, että *voimme* olla ilman toisiamme! — sanoi Helena.

— Ei! — sanoi nyt äiti päättäväisesti, ja nousi mennäkseen kirjoituskaapilleen. — Nyt en enää voi pidättää, minun täytyy lukea sinulle —

Aukasi kaapin, nouti laatikosta kirjepakan, erotti keskeltä yhden kirjeen,

— Tämä on Georgilta minulle, — sanoi hän istuutuen entiselle paikalle. — Sen sain kohta sinun rukkaskirjeesi jälkeen, vaikken ole sinulle siitä mitään puhunut.

— Olkoon vaan siinä mitä hyvänsä, — mutta jos hän nyt jaksaa hyvin, niin se osottaa että hän voi myöskin hyvin tulla toimeen ilman minua, — sanoi Helena levottomasti ja nousi kävelemään.

— "Rakas täti" alkoi äiti siitä huolimatta lukea. — "En minä kirjoita siksi, että Te Helenalle jotakin sanoisitte minulta. Päinvastoin, rukoilen teitä, ettette missään tapauksessa kertoisi hänelle tästä kirjeestä. Te tiedätte, mitä hän on minulle kirjoittanut. Meidän välillämme on tapahtunut totinen, ainainen, peruuttamaton ero. Niin se on. Voi, rakas täti, jo ensi hetkestä kun hänet omistin piili sydämmeni riemun takana jokin aavistus, etten saa häntä pitää. Liian suuri oli onneni, että se todellakin olisi voinut täytyä, liian" — —

— Ei, ei, ei, — huusi Helena, — älä lue, minä tulen hulluksi, jos tuo nyt jälleen revitään auki. Älä lue nyt, ei koskaan, ei koskaan —!

Ja silmät suurina, säihkyvinä, hän alkoi haltioissaan puhua:

— Ei mamma! Minä rakastan Reinholdia. Minä rakastan häntä enemmän kuin mitään maailmassa! Meillä kahdella on yksi sydän. Ja kun nyt on tullut kysymys voinko myös *minä* jotain uhrata, silloin minä peräytyisin. Ei, mamma, se ei tule tapahtumaan! Se ei tule tapahtumaan!

* * * * *

Seuraavana päivänä sai Reinhold Helenalta kirjeen, jossa Helena pyytää anteeksi eilistä keskustelua, ja ilmoittaa myöntävän vastauksensa.

Luettuaan tämän kirjeen Reinhold ensin vähän mietti, pidellen kirjettä sormiensa välissä.

"Olkoon siis niin!" — sanoi hän sitten itsekseen ja tyytyväisyyden ja tehdyn päätöksen hymy levisi hänen kasvoihinsa.

Hän rupesi kohta pukeutumaan, mennäksensä Helenaa tapaamaan. Sillä hänessä oli herännyt ajatus, että he Helenan kanssa menevät yhdessä ajottuihin sanomalehtimiesten tanssiaisiin, joissa he sitten varsinaisesti kihlautuvat, vaikkakin toistaiseksi salaisesti. Ja hän tahtoi kohta kuulla mitä Helena siitä tuumasta ajattelee.

Iltamassa.

Nämät tanssi-iltamat olivat kuin Reinholdia varten toimeenpantu. Ei niin, että kukaan olisi jotakin sellaista ajatellut, vaan niin, että Reinholdille itselle siksi päiväksi sattui monet asiat yhteen. Ensiksikin oli hän kansallistaloudellisessa yhdistyksessä vihdoinkin pitänyt suuren esitelmänsä työväestön asuntokysymyksessä, saanut osaksensa huomiota ja oli esitelty seuran vaikuttavimmille henkilöille, jotka olivat lausuneet toivottavaksi, että tämä ansiokas esitelmä seuran toimesta julaistaan. Toiseksi oli hän äskettäin suorittanut yliopistollisen tutkinnon kansantaloudessa. Ja kolmanneksi hän oli mennyt kihloihin.

Hän tuli Helenaa kotoa hakemaan täydessä frakkiasussa, miltei vyötäisille ylettyvä rintapaita kiiltävänä, valkoinen rusetti pystykaulusessa, silinteri ja hansikkaat kädessä.

— Mutta sinähän et ole vielä pukeutunutkaan, — sanoi hän Helenan nähtyänsä.

Helena oli puettu jotenkin niinkuin sinä alkuaikana, jolloin hän oli muuttanut kaupunkiin eikä hävennyt yksinkertaisuutta missään seurassa.

— Suo anteeksi, mutta minä ajoin tulla näin, — vastasi hän, — vaan jos sinä tahdot, niin pianhan minä — —

— Ei, ei, anna olla. Tietysti voit tulla noinkin. Emmehän me vielä julkaise kihlaustamme, vai mitä?

— Ei, Reinhold. — sanoi Helena pyytäen. — Ja tunnustaakseni ei minulla ole erityistä halua ollenkaan mennä sinne, niin että jos vaan sinä —

— No kas niin, Helena! Älä nyt vaan rupea pahalle tuulelle, tänä iltana aijomme hauskutella.

— Enhän minä vähimmässä määrässäkään —. Mistä sinä sen sait? — sanoi Helena noutaessaan päällysvaatteitaan naulasta ja siten peittäen kasvojansa näkymästä.

Ja niin he ajoivat iltamaan.

* * * * *

Seuroissa, suurissakin ja kirjavissa, on aina jokin henkilö, joka yleisintä huomiota herättää ja josta ensin sillä hetkellä puhutaan.

Eikä paljon puuttunut, ettei Reinhold näissä tanssiaisissa ollut tämmöisenä sankarina. Ainakin hyvä toinen puoli yleisöstä tunsi hänet ja rupesi kohta puhumaan hänestä, kun hän miehekkäällä ryhdillä, jäykän niskan nytkähdellessä seurasi yhtä tunnettua Helenaa juhlasalin läpi ja he istuutuivat lavan viereisille tuoleille alkanutta juhlapuhetta kuuntelemaan.

Vielä enemmän häntä huomattiin, kun hän sitten tanssin aikana pyysi Helenaa valssiin ja pyöri hänen kanssaan salin ympäri.

Mutta Helenalle oli tämä valssi hänen elämänsä vaikeimpia hetkiä. Ei hän itse ymmärtänyt miksi se niin oli. Hän luuli syyksi sen, että ihmiset katsovat kuinka hän pyörii yksinkertaisessa puvussa ja huomaavat että hän on korkeissa kengissä.

Hän ei uskaltanut Reinholdin tähden kieltäytyä tästä ensimmäisestä tanssista. Mutta kun kierros oli tehty ja Reinhold oli saattanut hänet sivuhuoneeseen, ei hän sanonut enää tahtovansa tanssia.

Reinhold sen sijaan katosi tanssin pyörteeseen. Varmaan hän olisi välillä tehnyt matkaa Helenankin puheille, mutta ihmiset hänet valloittivat ja sekoittivat joukkoonsa.

Pari kertaa Helena vaan näki häntä koko ensimmäisen tanssiosaston aikana.

Ensi kerralla hän tuli erään naisen seurassa bufettisaliin ja tarjottuaan tälle virvokejuomaa itse ilosesti joi kaksi lasia punssia. He puhuivat teatterista.

Toisella kerralla pysäytti Reinholdin, niinkään tässä bufettisalissa, pienenlainen, kalpea ja hiljainen herra, nähtävästi sivistyneestä säädystä. Ensin he sanoivat toisilleen jotain vähäpätöistä ja aikoivat erota, mutta sitten sanoi se herra vielä jotain, johon Reinhold nauraen vastasi. Ja nyt he tulivat ihan lähelle toisiansa ja alkoivat vilkkaammin puhella, kunnes puhe vähitellen muuttui innokkaaksi väittelyksi, niin että molempain kätetkin alkoivat kiivaasti liikkua. Pieni hermostunut herra ei saanut Reinholdilta tarpeeksi puhevuoroa, ja puristeli, hänen puhuessa, huulensa vaan itsepäiseksi hymyileväksi viivaksi, mutta iski heti pienenkin loman syntyessä terävän sanansa väliin.

Helena koetti kuunnella ja lähestyä heitä niin paljon kuin mahdollista oli, etteivät he häntä huomanneet. Mutta ei parhaallakaan kuuntelemisella erottanut tuosta vilkkaasta sanavaihdosta muuta kuin yhtämittaa sanan: sosialismi, sosialismi ja sosialismi.

Merkillistä se oli Helenasta. Nyt olivat asiat jo niin pitkällä että hän ja Reinhold olivat kihloissa, mutta pääasiasta ei heidän välillään vieläkään ole ollut mitään todellista keskustelua.

Kun he vihdoin erosivat ja Reinhold oli juuri lähdössä tanssialiin, asettui Helena hänen tiellensä ja kysyi:

— Mitä te puhuitte tuon herran kanssa?

— Mitä lie ollut joutavia.

— Mutta kerro sentään, Reinhold.

— Sosialismistahan me puhuimme. Mutta hän ei sosialistin nimeä edes ansaitse. (Reinhold kuiskasi:) Hän on täydellinen anarkisti. Hän ei tunnusta mitään ihannevaltiota, ei saa olla mitään hallitusta, olevat olot ovat juuria myöten hävitettävät.

— Vai niin, — sanoi Helena uteliaana. — Ja mitä sinä sanoit hänelle?

— No niistä se vastus on! Kaikki tosi toimi ja edistys kuoleutuu niiden kanssa. Jollei ne saa dynamiittia käyttä, niin ei sitten muka mitään. Sosialismi on liian miettoa mukamas! — Kas niin, nyt jo

soitettiin toiseen franseesiin. Etkö sinä todellakaan tule?

— En. Mutta yksi pyyntö minulla olisi sinulle.

— Se on?

— Esitä minut tuolle samalle herralle.

Reinhold rupesi nauramaan ja katsellen ympärilleen missä hän sen vielä näkisi, sanoi:

— Hänkin tahtoi tulla sinun kanssasi tutuksi, vaikka se sitten jäi.

Reinhold löysi pian sen herran, saattoi Helenan luo ja esitteli heidät toisilleen. Samassa veti Reinholdia joku hihasta toiselta puolen, ja ennättämättä jäädä heidän seuraansa hän anteeksipyyntöä sopertaan katosi tanssisaliin.

— Tuttavuus teidän kanssanne, arvoisa neiti, on todellinen valopilkku tämmöisessä idiootti-iltamassa. Olen kuullut että te, neiti, suositte sosialismia. Ja se on liian ihmeellistä, että olisin voinut olla omin silmin kuulematta — —

— Te *ette* suosi sosialismia?

— En. Mutta se että *te* suositte, antaa — suokaa anteeksi — mitä suurimpia toiveita teistä.

Tämän sanottuaan puristi anarkisti huulensa yhteen pitkäksi viivaksi ja hymyili merkitsevästi.

— Te kuitenkin tahtoisitte niinkuin sosialistitkin että kaikki muuttuisi maailmassa? — kysyi Helena.

— Perin pohjin muuttuisi, perin pohjin.

— Niin, kaikki, *kaikki* —

— Kaikki tyyni perin pohjin ja *heti paikalla*, kas se on lähtökohta.

— Mutta sittenhän tahdotte juuri mitä mekin.

Anarkisti taas hymyili eikä vastannut. Sitten hän ikäänkuin aikoen vetää Helenaa syrjemmäs hiljensi äänensä ja pannen painoa joka sanalle lausui:

— Luuletteko te, neiti, todellakin että nuo tuolla (hän näytti sinne päin mihin Reinhold oli hävinnyt) jotakin tulevat maailmassa muuttamaan?

— En ainoastaan luule, vaan olen ihan varma siitä.

Sama hymy ja sama suun viivaisuus.

— Te olette huono psykologi, neiti. Ettekö näe että meitä vedetään nenästä. Meidän pitää muka odottaa, että herra Korpimaa ensin pääsee eduskuntaan. Sitten pitää hänen päästä siellä enemmistöön. Ja jos hän ja hänen uskottunsa, sitten kun ovat ensin antaneet perään melkein kaikissa kohdin, — jos he sitten valloittavatkin koko eduskunnan, luuletteko todellakin, että he ovat nyt valmiit panemaan toimeen ihannevaltiotaan? Ei suinkaan. Ei eduskunnassa saa niin lapsekas olla. Heidän korkein päämääränsä on tietysti kerran päästä hallitukseen, joka vaatii heiltä vielä selvempää luopumista "haaveista", ja taistella siis kaikin voimin toista puoluetta vastaan, joka on heitä jyrkempi ja joka nyt vuorostaan pitää pahaa elämää ja pyrkii eduskuntaan. Perpetuum mobile, eikö totta? Ja me muut istumme kiltisti penkillä odotellen milloin kaiken maailman uudet nousukkaat saavat yhteiskunnallista ja valtiollista merkitystä!

— Kylläpä te näette kaikki pimeänä, — sanoi Helena.

— Mutta myöntäkäähän, että se on koomillista: me muut sillä aikaa vaan "liitymme yhdistyksiin" ja kuljemme vappuna liehuvin lipuin pitkin katuja, niinkuin lapsukaiset!

Helena ei voinut olla nauruun purskahtamatta.

— Mutta mitä keinoja te *itse* siis aijotte käyttää maailman muuttamiseksi? — sanoi Helena, kun osasi naurultaan jälleen puhua totisesti.

Silloin anarkistikin tuli totiseksi, ja intohimoisella kiihkeydellä sanoi:

— Jos teille todellakin on tärkeätä että ihmiskunnan kurjuus saa loppunsa, — jos se ei ole teille leikkiä, vaan yhtä sydänverenne kanssa, — silloin sanon teille mitkä minun keinoni ovat. En minä anna

teille mitään leikki-lippuja. Minä vaadin *urotyötä!* Kerran vaan elämme; emmekö sinä aikana tekisi jotain tuntuvampaa, suurempaa!

Hänen kiihkeät sanansa tempasivat väkisinkin Helenan mukaansa.

— Siinä ajattelen ihan niinkuin tekin. Juuri sitä olen aina kaivannut, että mitä minun *personallisesti* pitää tekemän?

— Kuten sanoin, panin teihin eräitä toiveita.

— Jos te voitte sanoa minulle, en pyydä mitään, en mitään parempaa.

— Te ymmärrätte selvästi, ettei *nuo* keinot auta ja että yksi ainoa keino on loogillisesti mahdollinen.

— Ette suinkaan tarkoita —?

— Juuri sitä tarkoitan.

Helenan meni silmät auki.

— Herra Korpimaa sanoi teidän niin ajattelevan, mutta minä en voinut uskoa.

— Neiti?

— Ajatelkaa itse, "niillähän" se dynamiitti ja ruuti kaikki on. Ja juuri dynamiitiin ja ruutiin perustumista vastaanhan me tahdommekin taistella. Niin minä ainakin olen ymmärtänyt.

Vihasen suvaitsemattomuuden ilme värähtyi anarkistin kasvoja.

— Neiti, — sanoi hän kylmästi, — minä olen puhunut ainoastaan tähän asti ja tähän panen nyt pisteen. Ellen ole kelvannut, vetäydyn syrjään niinkuin olin tullutkin.

— Jaa, minä en voi ainakaan muuten ymmärtää, — sanoi Helena.

Anarkisti kumarsi kohteliaasti.

— Nöyrin palvelijanne! — sanoi hän, ja puhuttuaan jotain joutavia kääntyi ja meni.

Helena tuskaili hyvän aikaa hänen menoansa, vaikkei voinut sanojansa ottaa takasin. Yksi sana veti häntä vastustamatta anarkistin puoleen: *urotyötä* minä vaadin! Siinä täytyy, täytyy olla jokin suuri totuus.

Anarkisti oli niin tärisyttänyt ja rohkaissut Helenan mielen, että kun Reinhold jälleen näyttäytyi, ei Helena ollenkaan epäillyt ruveta hänen kanssaan puheisin siitä kaikkein tärkeimmästä asiasta, josta he Reinholdin kanssa oikeastaan eivät vielä olleet sanaakaan puhuneet.

— Sano Reinhold, mitä sinä ajattelet sosialismista sen jälkeen kuin ulkomailta tulit?

— Mitäkö minä — — Reinhold katsahti kelloonsa ja aikoi ensin kääntää leikiksi, mutta samassa, kun hän kohtasi Helenan katseen, ymmärsi hän että häntä nyt todenteolla vaaditaan tilille.

— No niin, miksi en sitä saattaisi lyhyesti ilmaista.

Hän teki totisen ilmeen kasvoihinsa.

— Sosialismin päävika meillä on ollut se, ettei se ole ollut asetettu käytännölliselle pohjalle. Liian paljon ovat saaneet sijaa kaikellaiset haaveet ja ilmalinnat. On tahdottu — aivan kuin tuo anarkisti, — repiä kaikki tyyni alas vaan sillä perustuksella, että mikä muka on "olevia oloja" se on kaikki vääriä. Meiltä puuttuu käytännöllistä silmää. — Odotahan hieman, — sanoi hän ja nosti hymyillen lasinsa muutamalle rouvalle, joka kauempaa tervehti häntä liikkuvien ihmisten välitse, hän nyykäytti sille vielä päätänsä ikäänkuin sanoen: kohta, kohta! Sitten hän kääntyi taas Helenaan ja hymy katosi jälleen hänen kasvoistaan, kun hän rupesi, vähän kiirehtien, jatkamaan esitystensä:

— Niin, kuten sanottu, meiltä puuttuu käytännöllistä silmää —

— Reinhold, emmekö istu tuonne, — sanoi Helena osottaen sohvaa.

Reinhold siirtyi hänen kanssansa sinne.

— Ajatelkaamme, — jatkoi hän, — semmoista koneistoa, jonka voimasta esimerkiksi velallinen, pakenipa hän minne tahansa, aina voidaan saada kiinni ja pakottaa velkansa maksamaan.

Ajatelkaamme sitä merkillistä mekanismia, joka saattaa yli koko maanpiirin koota veromaksua miljoonista vähäpätöisistä, kaikkialle levinneistä ylellisyysesineistä. Ajatelkaamme, että sellainen koneisto pitäisi keksiä ja panna käymään. Kuka sitä saisi aikaan? Mutta nyt semmoinen koneisto on jo olemassa. On olemassa oikeuslaitos, on olemassa toimeenpaneva valta, on olemassa veronnosto-virkamiehet — —.

— Aivan paikalla! — sanoi hän taas hymyillen ja kurottaen kaulaansa jollekin herralle, joka koetti viittailla häntä tulemaan.

— Niin, nämä kaikki ovat olemassa. Ja olisi järjetöntä hävittää semmoista, mikä olisi sitten uudestaan pystyyn pantava. Koneisto itsessään on hyvä. Ainoastaan sen *käyttäjät* ovat huonoja. Emme siis koneistoa itseä saa hävittää, vaan kukistaminen on ainoastaan sen nykyiset käyttäjät.

— Tulen, tulen, — sanoi hän kutsujalle. — Suo anteeksi, eihän ne anna minulle rauhaa.

Hän nousi ylös ja jo puoli menossa lopetti lyhyesti ajatuksensa:

— Tarkoitin että "meidän" on vaan päästävä "heidän" sijallensa, ja sitten vasta *sieltäpäin* — ymmärräthän —

Hän meni ihmisjoukkoon, joka hänet samassa ahnaasti nieli ja vei pois näkyvistä.

Helena jäi vielä kauaksi aikaa paikoilleen mietteihinsä. Ihmiset kulkivat hänen editsensä, hänen sivuittensa, hyytelöineen, hedelmineen, tarjottimineen, frakkineen, laahustimineen, kukkineen, nauruineen, loistavine silmineen, — hän ei mitään huomannut. Ei huomannut kuinka taas kajahti soitto uuteen franseesiin, kuinka kaikki taas alkoivat hakea parejansa ja vilkkaassa naurun ja puhelun humussa siirtyä suureen saliin. Ei huomannut, että hän vihdoin jäi yksin tarjoiluhuoneeseen jätteitä korjailevien ja pyyhinliinoja huiskuttavien kyypparien seuraan.

Hän vaan sitä asiata mietti, että miksi Reinholdin sanojen jälkeen hänestä tuntui niin ikävältä ja alastomalta kaikki.

Helena nousi ja meni toiseen huoneeseen, hakien paikkaa, missä olisi vähimmin ihmisiä. Mutta täällä istui muutamia naisia pöydän ympärillä. Hän tahtoi istua ikkunalle, missä oli pimeämpi, ja koetteli sormellaan oliko siinä pölyä. Kaikki oli paksussa tomussa, myöskin valkoset pitsikartiinit, ja vieressä olevan rintakuvan päällimmäiset paikat olivat samasta syystä harmaina. Kaksinkertaisten epäselvien ikkunain läpi näkyi kuutamossa kattoja ja talojen seiniä. Ja vaikka tanssin humu oli hänen takanaan, hiljenee kaikki hänen korvissaan.

Kaikki siellä ulkona on hiljaisena, vihertävässä värityksessä, puhtaan yksinkertaisessa, kaihoisassa äänettömyydessä. Se on juuri niinkuin Muona-Maijan vihertävään ikkunain läpi —. Voi, mistä lehahtaa lapsuuden muisto: Maijan tuvassa on vastaleivotun ruisleivän lämmin tuoksu ja Ekholm nikkaroi ja keittää liimaa. Ja he ovat yksinkertaiset ja hyvät ja lempeät ja Helena tahtoisu muuttua heiksi, mutta ei voi hovin tähden ja saattaa vaan aina lapsellisesti rakastaa heitä. Kotikartano on hänen edessään. Pappa raukkakin kun kuoli siksi että kaiken piti muuttuman! Silloin se asia oli Helenalle elämän ja kuoleman arvoinen. Hän olisi voinut suudella pois täplät papan poskilta, mutta hän ei tehnyt sitä. Ja kuitenkin olisi pappa *voinut* muuttaa mielensä, jos vaan olisi joku oikein selittänyt.

Ei! ajatteli Helena. Ellei sitä että saada ymmärtämään ja kääntymään niitä ihmisiä, jotka eivät ymmärrä mutta *voivat* ymmärtää, niin sitten ei ole mitään muutakaan! Ei yhtään mitään!

Tuntien ja tietäen, ettei hän enää voi näyttäytyä ilosena, ja tahtomatta Reinholdille pilata iltaa, hän huomaamattomasti poistui tanssiaisista sanomatta kellekään hyvästi.

Ratkaisu.

Seuraavana päivänä toi kaupunginlähetti Reinholdilta kirjeen, jossa tämä pahoittelee, ettei ollut voinut pitää Helenalle paremmin seuraa ja pyytää seuraavan päivän aamuksi kanssansa ajelemaan erääseen ulkoravintolaan.

Helena ymmärsi kohta että nyt tulee jotakin ratkaisevaa.

Hän kokosi kaikki parhaat tunteensa siksi aamuksi, kokosi kaiken entisen luottamuksensa Reinholdiin, ja iloitsi suuresti, että viileä ja raitis aamu oli keventänyt ja rohkaissut hänen mielensä, niin että edelliset pimeät epäilykset tuntuivat nyt liiotelluilta.

Kun Reinhold tuli häntä hakemaan, oli hän todella mitä loistavimmalla tuulella, ja koko kysymys oli hänellä kohdistunut vaan tuon tuulen keskeyttömään ylläpitämiseen.

Tietäen että heidän kihlauksensa jälkeen häneltä oli taaskin kaikki luonnollinen kevyempi puheaine loppunut, varusti hän itselleen jo edeltäpäin paljon kaikellaista jokapäiväistä sanottavaa. Hän itseksensä kuvaili ne ilokset äänenpainotkin, joilla hän oli kunkin asian kertova.

Mutta kun he istuivat hevoseen, sattui niin onnellisesti että heitä vastaan tuli hautajaissaatto, joka antoi Reinholdille aiheen ruveta kertomaan siitä suurenmoisesta saatosta, johon hän oli ulkomailta ottanut osaa erään kuuluisan sosialistijohtajan hautajaisissa. Osottaakseen sosialismin yhä kasvavaa merkitystä kertoi Reinhold suurella innolla miten paljon vaunuja saatossa oli ollut ja miten hienoa yleisöä niissä nähtiin.

Reinholdin lopetettua kuvauksensa, kysyi Helena, karkoittaen pois kaikki myrkylliset ajatukset, rohkeasti ja ilosesti:

— Uskothan sinä sosialismiin aivan samalla tavalla kuin ennenkin, Reinhold?

— Josko minä uskon? Mutta mitä teen minä sitten? Yöt ja päivät — voi melkein sanoa — minä työskentelen sosialismin eteen. Sinä et ole ollut minun työhuoneessani, muuten tietäisit kuinka täynnä pöytäni on kirjoja ja lentokirjasia. Mitä olisin minä ilman sosialismia? Kuka minua kannattaisi? Sosialismi on niin sanoakseni koko minun olemiseni ja tulevaisuuteni ehto.

Ja sitten, ikäänkuin vähän oikaistakseen, sanoi:

— Se tahtoo sanoa: tietysti olen monistakin entisistä haaveista luopunut.

— Mutta kuitenkin tahdot niinkuin ennenkin, että kaikki perin pohjin muuttuisi maailmassa?

— Että kaikki perin pohjin muuttuisi? Se tahtoo sanoa ... kuinka sen ottaakin. — Tietysti.

Ja vähän mietittyään lisäsi vielä:

— Epäilemättä.

Helenan tempasi yhtäkkiä entisen tapainen riemun sykähdys. Mitäpä jos tämä epäily todella olisikin ollut vaan hänen omaa oikullisuuttansa! Jos niin oli, niin ei häntä enää mikään vaivaa. Olkoon "sekin" asia sitten päätetty ja olkoon hän vaan vaikka kihloissakin. Sillä mitä todella merkitsi hänen oma personansa, joka oli niinkuin hukkuva hitunen kaikkisuudessa, sen rinnalla, että Reinhold uskoo niinkuin ennenkin!

Ilosessa mielialassa, vähäpätösisistä asioista puhuen jatkui loppumatka ulkoravintolaan asti.

Siellä, rappusia ylös noustessa, Helena vielä nimenomaan päätti itseksensä, että nyt hän ei päästä pahaa tuulta voitolle vaikka mikä olisi.

Ainoa mikä järkytti tämän hänen päätöksensä voimaa oli että Reinhold, silmäillessään silmät rypyssä ruokalistaa, teki teeskennellyn bassoisella äänellä tilauksensa.

"Tuommainen kelvoton minä olen, että noin vähäpätösestä!" — ajatteli Helena itseksensä. Hän tukehutti pahan tuulen jo alkuunsa ja saattoi melkein entisellä vauhdilla koko ajan puhua joutavistakin asioista, heidän syödessänsä kahden kesken yksityisessä huoneessa. Kerran vaan tuli äänettömyys, jota hän kaikista ponnistuksista huolimatta ei osannut katkaista. Silloinkin kuitenkin onneksi sattui putoamaan pieni posliini lautanen, josta tuli kylläkin puheen ainetta. Kunnes Reinhold taputti häntä kädelle ja sanoi ikäänkuin hänen mielensä rohkaisemiseksi:

— Pian saamme ajatella jo vihkisormuksien hankkimista, sillä saatpa nähdä niin me vihitään ennen vuoden loppua.

— *Vihitään!* — naurahti silloin Helena koettaen peittää punastumistaan.

— Niin: vihitään.

— Muistatko, kuinka sinä ennen muinoin aina puhuit semmoisista asioista?

— Mimmoisista asioista?

— Sinä sanoit kaiken sortovallan riippuvan siitä, että papit pitävät kansaa taikauskossa. Lampaan uskossa, sanoit sinä.

— Kyllä, kyllä, mutta en ymmärrä mitä se tähän kuuluu?

— Ja puhuit vielä että niinkauan kuin ihmiset eivät voi elää ilman kastamista, ruumiinsiunausta ja vihkiäisiä, niin kauan pysyy pappein valta kansan yli.

Reinhold purskahti leveään nauruun.

— Ha-ha-ha — nyt ymmärrän. Kas se on juuri tuota tuommoista, jota sanon vanhoiksi haaveikseni. Ei, Helena. Ohjelmassamme on määräys, että uskonnon tulee olla kunkin yksityisasiä. Sosialismi ei olekaan oikeastaan missään tekemisessä uskonnon kanssa. Se tahtoo sanoa: meidän puolueeseemme voi kuulua minkä uskonnon tunnustajia tahansa. — A propos — sinä itse muistutit minulle: — juuri ikään olen saanut kuulla, että se koskensuskujuttu — muistathan — on nyt senatissa päättynyt, ja talonpojat ovat kuin ovatkin voittaneet.

— Todellakin! — sanoi Helena, vaikka tuskin osasi irtaantua edellisestä, mikä oli suuresti järkyttänyt häntä.

— Harvaa asiaa olen niin katunut kuin tätä, — sanoi Reinhold. —

Nyt vasta oli Helenan huomio herännyt tähän uuteen asiaan.

— Mitä sinä tarkoitat, Reinhold? — kysyi hän.

— Noh, seuraus on että tehtaot seisahtuvat. Ja mihin joutuu tehtaot työväestö, kysytään.

— Mutta talonpojillahan oli oikeus, — sanoi Helena.

— Oikeus! Sepä oli myöskin noita "haaveitani". Umpimähkään vaan muka oikeuden puolesta, mitään seurauksia ajattelematta. Minä olisin monta kertaa ottanut heiltä pois ne aseet, jotka heille annoin, mutta eipäs! En saanut käsiini enää omia papereitani, jotka heille kirjoitin. Minähän hankin heille virallisen insinööritarkastuksenkin. Syy on kokonaan minun. Iloitsisin sentähden suuresti, jos asia menisi edes jotakuinkin huomaamatta puolueeltani.

— Reinhold, sinä et tiedä, mutta siellä meilläpäin olivat maat todella niin, että jos sulkua nostettiin, niin kaikki tuli veden alle. Talot hävisivät ja ihmiset joutuivat kerjäläisiksi, sillä ei tehtäihin voitu heitä kaikkia ottaa.

— Talonpojatko häviöön! "set'apsyrt", sanoo ranskalainen. Kyllä talonpoika aina leipänsä löytää. Ja sitäpaitsi talonpoika on sosialismin luonnollinen vihollinen. Ei hän tahdo tietää muusta kuin maastansa. Ei hän huoli meidän aatteistamme. Ja useimmissa tapauksissa hän on suoraan vastuksenakin meille. Kun järjestynyt kaupunkilainen työväestö saa lakkojen avulla palkat ylenemään, kuka silloin kaikista mahdollisista reijistä työntäytyy kaupunkiin työnansiolle ja taas alentaa palkat, ellei juuri talonpoika!

Helena olisi ollut tähänkin vastaväite, mutta hänen mielensä oli tällä hetkellä jähmettynyt kaikelle ulkopuoliselle. Reinholdin äskeiset sanat olivat repineet auki kipeimmän kohdan hänen sielussansa: Papan oli tappanut juuri tuo sulkuaasia; nyt sanoi Reinhold että koko juttu oli ollut turha. Oliko se siis turha vai ei? Helena ei löytänyt mitään vastausta. Mutta kysymys oli hänelle niin tärkeä, että se siinä silmänräpäyksessä uhkasi sekottaa kaikki hänen aivonsa.

Kun Helena ei mitään puhunut, katsoi Reinhold keskustelun päättyneeksi, ja rupesi maksamaan. Helena oli noussut ja seisoi ikkunan luona, koneellisesti ja tylsin katsein tarkastellen Reinholdia.

Tämä oli sangen hyvällä tuulella, sytytti mainion sikarin ja kun kyyppari tuli sisälle, venytti jalkansa tahallaan rentonansa ulospäin, nouti taskustaan kukkaronsa ja laskuun vilkasematta heitti rahat ison herran tavalla pöydälle, huolimatta takasinmaksusta.

Rahojen kilinä herätti Helenan, hän näki Reinholdin asennon ja hänen silmänsä aukenivat.

Kyypparin lähdettyä Reinhold nousi, lähestyi Helenata ja huomaamatta, että tämä oli jäykistynyt, aikoi suudella häntä.

— Ei, ei, — sanoi Helena käyden hänen käsivarteensa ja pyrkien pois, — älä viitsi, Reinhold!

— No mikäs nyt, pikku kulta? Jos me olemme kerran kihloissa, niin semmoinen pieni hellyys kuuluu asiaan, vai kuinka?

— Ei, Reinhold, ei nyt tällä hetkellä.

— Sinä unohdat, pikku kulta, että se on tavallaan jo minun laillinen oikeuteni. — Kas niin, älä nyt ole itsepäinen. Se on ainoastaan pienoinen operatsiooni.

Näin leikkiä laskien Reinhold pani kätensä hänen vyötäisillensä ja aikoi taas häntä suudella.

Helena riuhtasi itsensä irti.

— Ei koskaan, Reinhold, — huusi hän, ja hengästyneenä ja vapisten seisahtui ikkunan ja nurkan väliin.

Reinhold ensin ällistyi, sitten veti silmäkulmat yhteen ja nosti päänsä.

— Helena, minun täytyy sanoa sinulle, että sinä olet aikalailla oikullinen olento! Minä en pidä siitä.

Helena pani molemmat kätensä suulleen, peittääkseen sen vapisemista ja kyyneleiden täyttäessä silmät sai sanotuksi:

— Niin minä olen. En mitään sille voi. Reinhold, meidän yhtymisestämme ei voi koskaan mitään tulla, ei koskaan.

Reinhold ensin vaan kohautti olkapäitensä. Mutta sitten sanoi vähän vihasesti:

— Oikeastaan olenkin tätä jo kauan sitten odottanut. Noh, se on ainakin selvää puhetta.

Ja rupesi kävelemään edestakasin.

— Anna minulle anteeksi, — sanoi Helena.

Reinhold pysähtyi:

— En todellakaan tiedä, mistä minun pitäisi antaa anteeksi.

Helena sanoi:

— Niin, minä menen sitten.

Kääntyi ovelle päin ja meni nopeasti ulos.

Reinhold kohautti taas olkapäitensä katsoessaan hänen jälkeensä. Sitten hän painoi sähkönappulaa ovensuussa, ja tulevalle ravintolapojalle sanoi, että tämä osottaisi hänen issikkansa sille neidille, joka täältä äsken läksi.

Poika juoksi alas, mutta tuli jonkun ajan kuluttua pyyhinliinaansa heiluttaen jälleen sisälle. — Se neiti oli jo ehtinyt mennä, sanoi hän hengästyneenä.

Reinhold naurahti hämärästi kulmiensa alta, ettei poika vaan kuvailisi tässä mitään skandaalia tapahtuneen, ja rupesi sitten, muka haukotellen, hänkin lähtöä tekemään.

Onneton klubi-ilta.

Eräänä sateisena ja tuulisena syysiltana, jolloin taas oli luutnantti Brummerin päivystysvuoro, olivat hänen läheisimmät toverinsa samalla tavalla koolla klubissa.

Kaikki muut paitsi se siro luutnantti Saurén.

Tämä oli viime aikoina ruvennut pysyttelemään poissa toveriensa seurasta. Ja he nauroivat, että hän nyt muka vihdoin valmistuu häitä viettämään. Totta olikin, että määräaika oli loppuun kulunut ja kaikki esteet voitettu tämän asian tieltä. Hän oli tullut ylennetyksikin niinkuin oli edeltäpäin laskettu. Morsiamen suku oli siis alkanut suuremmoisista häävarustuksista. Häät piti oleman niinkuin viikon perästä. — Se hänestä.

Myöskään ei luutnantti Maksimof ollut vielä saapunut, mutta häntä odotettiin varmuudella.

Luutnantti Brummer, samoin kuin aina ennen, keskitti ajatuksensa oman iltansa onnistumiseen. Levottomana hän harhaili huoneesta huoneeseen, tilailien tarpeellisia aineita ja hoidellen toverejaan illallisilla, kahvilla ja likööreillä.

Mutta hän ei tahtonut saada oikein vauhtia tällä kertaa. Ne ikäänkuin unohtivat, että oli hänen iltansa, eivätkä välittäneet juuri maistella. Luutnantti R:kin oli tyyni selvä.

Kerrottu oli nimittäin niin merkillinen ja hämmästyttävä uutinen, että siitä puhellessa kaikki muu tahtoi jäädä mielestä. Eräs pappi, arvoltaan rovasti, oli vangittu — nimen väärennyksestä! Juttu oli

muuten itsessään verrattain viatonta laatua, Ollen pahassa taloudellisessa ahdingossa oli hän omin päin kirjoittanut kunnan valtuutuksen erääseen rahannostoon. Asia tuli sattumalta ilmi. Pankinvirkkamies oli kuitenkin rovastin ystävä, ja kaikki olisi voitu järjestää hiljaisuudessa ja painaa umpeen. Mutta seudun talonpoikien joukossa oli jo kauan sitten kierrellyt huhuja pappinsa yleisestä siveellisestä rappeutumisesta. Heillä oli tiedossa, että hän olisi koettanut vietellä erästä rippilapsistaan. Saatuaan nyt vihiä tuosta rahannosto-yrityksestä ja arvaamatta panna syytteeseen vaikeasti todistettavaa siveellisyysrikosta, olivat he päättäneet käyttää tilaisuutta hyväkseen ja vastoin rovastin ystäväin tahtoa antoivat hänet ilmi väärennyksestä.

Koko kaupunkia oli tämä vangitseminen tärisyttänyt.

Mutta luutnantit — mitä jonkun maaseudun papin väärennykset heihin kuuluu! Hetken keskusteltuaan asian lainopillisesta puolesta ja väiteltyään vähän siitä voiko olla paikallaan joskus toveruuden nimessä noin "painaa umpeen", he siirtyivät käsittelemään asiaa rakkauskyseksen kannalta. Nousi kiihkeä väittely siitä onko se jotakin satunnaista vai miehen luontoon kuuluvaa, että hän noin vielä vanhoina päivinäänkin on intohimojen alainen. Luutnantti T. sanoi tuntevensa paljon vanhoja ukkoja ja panneensa merkille, että useat heistä ovat kiihkeämmät kuin nuoret, ja ilmaisi vielä senkin huomionsa, että naineet ukot olivat usein pahemmat kuin naimattomat. Viimemainittu seikka näytti luutnanteista erittäinkin vahvistavan sitä ajatusta, että vanhuuden intohimoisuus kuuluu ihmisen erikoiseen luontoon, koska ei avioliittokaan sitä siis voinut sammuttaa. Pappi erosi muista vaan siinä tavattomassa rohkeudessa, jolla oli asemastaan huolimatta intohimonsa toteuttanut, silloin kun muut ukot luutnanttien huomion mukaan tavallisesti tyytyivät vaan pikku kosketuksiin tai pysyttelevät ekivookkien puheiden ja sukkeluuskien rajoissa. Tämän keskustelun aikana painui kapteeni Franssonin pää vähitellen rintaa vasten ja hän nukkui istuvilleen, — josta kaikki muutkin huomasivat, ettei tuo pitkä keskustelu ollut mitään huvittavaa, sekä rupesivat vaihteen vuoksi arvioittelemaan, miksei luutnantti M. vieläkään ollut saapunut, vaikka hän tavallisesti oli ensimmäinen. Kukin rupesi keksimään otaksuttavinta ja naurettavinta syytä hänen poissaoloonsa. Silloin ovi avautui ja luutnantti M. omassa personassaan kiertäytyi sisälle.

— Oo-o! — huusivat kaikki yhteen suuhun.

No mitä uutisia hänellä nyt taas on kerrottavana?

Luutnantti M. tahtoi jännittää uteliaisuutta ylimmilleen. Hitaasti hän selvitti miekan päältänsä ja pani sen nurkkaan, ja sanoi vasta sitten:

— Näin tänään "rykmentin tyttären".

— Älä helvetissä.

Lähes vuoteen ei ollut juuri kukaan heistä Helenaa nähnyt. Hänen äitinsä oli nimittäin kuollut ja senjälkeen hän oli kokonaan vetäytynyt pois luutnanttien seurasta.

— Tiedätkö mitä? — jatkoi luutnantti M.

— No?

— Anna tulla vaan!

— Kieltäsi kuitenkin kutkuttaa! Luutnantti M. sanoi surullisesti:

— Hän on tullut uskovaiseksi.

— Älä valehtele.

— On puettu mustiin ja käypi saarnailemassa —

Kaikki olivat hämmästyksen lyöminä.

— Fiyy! — vihelsi luutnantti T.

— Näin hänet tänään kaupungilla ja kiersin toista tietä, etten tapaisi, — sanoi luutnantti M.

— Vai meni sekin sinne! — sanoi mietteissään luutnantti L.

Luutnantti B. oli ainoa, joka ei mitään sanonut, ja tämä ilta oli myöskin ainoa hänen elämässsä, jolloin hän oli hajamielinen, puhui kummallisen hiljaisella ja nöyrällä äänellä.

— Olisi kuitenkin saattanut arvata, että jotakin semmoista siitä lopuksi tulee, — sanoi luutnantti T., — sillä minä olen kuullut, että hän on kihloissa erään sosialisti Korpimaan kanssa.

— Ikivale! — sanoi luutnantti R. lyhyeen.

— Surkea häpeä sentään koko pataljoonalle, ettemme me osanneet häntä ottaa, — puhkesi vihdoon päivystäjäkin sanomaan.

— Niin, veli B., kuinka se oikein oli sen kädenkiertämisen kanssa?

— Kuinkako oli? Tehän itse melusitte silloin niin, etten voinut kertomustani lopettaa!

Kaikki rupesivat nauramaan.

— Puhukaa mitä hyvänsä, — sanoi luutnantti T., — mutta Helena on kihloissa sosialistin kanssa.

— Ikivale! Tuo on jo viime vuoden lumia — toisti luutnantti R.

Mutta kaikki uskoivat, että niin oli.

— Itse olette syyppäät, — sanoi luutnantti M. — Olisitte jonkun yhden antaneet rauhallisesti yritellä, mutta eikös mitä! Kun minä olin saamaisillani jaa'n, silloin aina oli muita ympärillä kuin mehiläisiä. Ja nauretaan ja pilkataan minua! Kaikki konstit silloin kelpasivat! No? Onkos nyt sosialisti parempi?

Luutnantti B. sanoi:

— Olisi edes sota syttynyt, niin olisi hän valinnut urhoollisimman meistä. Mutta mitä hän näissä rauhan tuherruksissa upseerin sielusta tietää!

— Ikävä vaan, ettei nykyisissä sodissa enää voi olla urhoollinen, niinkuin entisissä miekan mittelöissä, — sanoi ajutantti L. puoli piloilla.

— Ei voi, — valitti luutnantti B:kin. — Senpätähden olen aina sanonut, että pitäisi olla sen sijaan jotakin muuta samallaista. Enemmän vaarallisia ratsastuksia! Enemmän hengenuhkaa!

— Palatkaamme sanalla sanoen kaikin puolin keskiaikaan, — ivaili luutnantti T., — ruvetaan Ivanhoeksi, Richard Leijonamieleksi — —

— Parempi sekin olisi, — arveli luutnantti B. — Nyt voi joku luutnantti vaan hyvin kumarrella ja hyvin tanssia. Mutta mitä se merkitsee? Ne ovat kaikki apinain konsteja. Pääasia on mitä on *tässä* (hän jyskytti nyrkillään rintaansa)! Ja kas se juuri onkin poissa meistä, ja sosialistit vievät meidän Helenojamme.

— Johan olen teille sanonut, että koko juttu on valetta, — sanoi luutnantti R., jota ei tavallisesti kukaan kuunnellut hänen selvänä ollessa. Luutnantti B. jatkoi:

— Jaa, jaa, katsokaas se voi olla tuommoinen sosialisti vaan. Sekin pitää sentään puoliaan ja sotii vimmatusti ja on urhoollinen. Mutta mitä *me*? Yks, kaks, yks, kaks, — seis! Ja sitten vähän toppausta polettien alle, vähän pumadaa päähän, jakaus niskaan. Siinä kaikki. Muille maille on urhoollisuus siirtynyt, sosialistit ja anarkistit voivat olla urhoolliset, mutta ei luutnantit.

Luutnantti R. löi nyt yhtäkkiä nyrkkinsä pöytään niin että lasit kilisivät ja kaikki hyppäsivät paikoiltaan.

— Sehän on merkillistä, ettei kukaan kuule mitä minä sanon! Koko jutussa ei ole vähintäkään perää. Mitä mustiin vaatteihin tulee, niin ne ovat vaan tavalliset suruvaatteet. Ja jos vaikka hän saarnaileekin, niin saarnailkoon, eihän se merkitse että hän on sosialistin kanssa kihloissa. Sen minä sanon, että jos hän jonkun valitsee, niin ei se sosialistia ota. *Tänne* se kuuluu.

— Tänne se kuuluu! — päättivät kaikki yhteen ääneen.

— Kysytään Georgilta, — ehdotti luutnantti L. — Se armas poika kuuluu ruvenneen ottamaan ranskan tunteja meidän Helenamme edessä.

— Tuokaa tänne se insinööri! — huusi luutnantti B. innoissaan.

(Syy miksi Georgia oli pataljoonassa ruvettu sanomaan "insinööriksi" oli se, että hänen tiedettiin harjoittelevan insinööritieteitä. Toverit saivat hänen pöydällään aina nähdä kirjoja ja julkaisuja tältä alalta. Jotkut rupesivat tämän johdosta epäilemään hänen aikovan sota-akatemiaan. Mutta Georg vakuutti, että hän vaan huvin vuoksi.)

— Tuokaa tänne se insinööri, hän sen tietää.

— Tyttö on pelastettava! — huusi luutnantti M. haltioissaan.

Nyt puuttui pessimisti taas puheeseen.

— Pelastettava?! — sanoi hän ivallisesti. — Kauniit pelastajat me olemme hänelle! Hän on puhdas kuin enkeli ja meidän likaisuuttamme hän on paennut. Ja me muka häntä pelastamaan! Surra täytyy, että hän jätti meidät eikä ole enää täällä joukossamme *meitä* pelastamassa. Niin se on, pojat!

Tätä puhetta seurasi äänettömyys.

Tapahtui niin harvoin, että luutnantti R. selväpäisenä jotakin todella väitti, että kaikki nyt kuuntelivat korvat pystyssä hänen sanojansa. Ja kun hän oli sanonut, vaipui jokainen mietteihinsä, ja koko keskustelu vähitellen sammui hiljaiseen alakuloisuuteen.

Mutta luulla että se olikin tämän onnettoman klubi-illan päätös, on suuri erehdys. Kun kerran jokin rupee epäonnistumaan, niin pitää sillä tavallisesti olla kruunattu päänsäkin. Sillä kun oikein hullusti alkaa käydä, niin kokoontuu kaikki pahat yhteen, niinkuin vaahto läikkyvässä ristiaallokossa. Ja niinpä ei tuo juttu, että luutnantti Saurén muka häitänsä valmistaa, ollutkaan mikään naurun asia. Ei, kaukana siitä. Voi surkeutta!

Juuri kun luutnantit hiljenivät ja vaipuivat kukin mietteihinsä, kuului äkkiä oven rämäys, sitten toisen sisemmän oven, sitten rupesi kuulumaan nopeita, puolijuoksevia askeleita pimeän salin yli sitä huonetta kohden missä he istuivat.

Kaikki kavahtivat horroksista.

Ja kynnyksellä näyttäytyi Georg, heidän vielä hakemattansakin.

Mutta mikä Georg se oli! Kasvot olivat hänellä kalpeat kuin lakana.

Ei hän sanonut mikä oli tapahtunut. Hän vaan sanoi, miehekkäästi hilliten ääntänsä ja päällensä viitaten:

— Brummer!

Brummer nousi kohta, ja he menivät nopeasti pois.

Luutnantti M. pujahti myös heidän jälkeensä. Hän tahtoi olla se, joka tuopi toveruksille sanoman tapahtumasta.

Jonkun ajan kuluttua hän tulikin ja rupesi sanomaan jotakin, mutta purskahti niin hervottomaan itkuun että sortui maahan, eikä hänen suustaan voitu mitään tietoja saada.

Vihdoin saapui Brummerin lähettämä aliupseeri.

Luutnantti Saurén oli ampunut itsensä.

Ampunut rikki nuoren elämänsä, ampunut halki kaikki suunnitelmansa, pannut poikki kaikki häävarustukset, suvun toiveet särkenyt, morsiamen murtanut.

Miksi! Miksi! Miksi!

Toverukset saivat sen tietää pataljoonan lääkäriltä. Heidän mielensä masentui vielä enemmän, vaikka he kaikki päättivät, ettei hän muuten olisi voinut menetelläkään.

Täynnä vaaroja on luutnantin elämä, olipa sota eli rauha.

Yksin.

Klubiin saapuneista Helenaa koskevista tiedoista oli oikein kerrottu ainoastaan se kaikille tunnettu asia, että hänen äitinsä oli kuollut. Se olikin lähimpänä syynä hänen haluttomuuteensa esiintyä vaaleissa puvuissa.

Kertomus taas hänen kihlauksestansa sosialistin kanssa oli siinä kohden perätön, että olihan tuo kihlaus päinvastoin purkautunut. Ja vaikka hän kyllä oli tämänkin asian ottanut kovin sydämmelleen, että olisi melkein senkin vuoksi mustissa käynyt, niin pelastukseksi ja suureksi lohdutukseksi hän pian sen jälkeen luki lehdistä uutisen, että Reinhold Korpimaa oli mennyt kihloihin erään varakkaan liikemiehen tyttären kanssa.

Luutnantti M:n tuoma huhu, että Helena olisi tullut jumaliseksi ja ruvennut saarnailemaan, oli taas

syntynyt väärinkäsityksestä.

Oli kyllä totta, että hän nyt äitinsä kuoltua, kun ei hänellä enää ollut ihmisten joukossa kehen turvautua, oli yhä useammin tullut siihen ajatukseen, että tuo "Se", joka yksin enää lakkaamatta vaati kaiken muuttumista maailmassa, ei ollut mitään muuta kuin se Kaikkivaltias, joka puhui samaa jokaisen ihmisen sydämessä. Ja silloin hän tiesi varmaan, että elämä on iankaikkinen, ja iloitsi siitä. Hän oli ruvennut yksinäisyydessään ajatuksissa ikäänkuin keskustelemaan sen kanssa ja sanomaan sille *sinä*. Mutta ei hän suinkaan, nyt yhtävähän kuin ennenkään, ollut omistanut mitään erikoista uskontunnustusta, eikä myöskään millään erikoisella tavalla, ei silmäin nostamisella, ei kasvojensa peittämällä, ei käsien ristiinpanemisella, ei polvien notkistamisella eikä kirkonkäynnillä "palvellut Jumalaa".

Saarnailemisen huhu perustui seuraavaan: Surtuaan äitiänsä ja itkettyään itsensä melkein piloille, oli Helenalle istuessa eräänä hämärän hetkenä omassa huoneessansa, tullut semmoinen lohduttava ajatus, että oikeastaan tuo sureminen oli mamman tahtoa vastaan, sillä mamma oli nyt "siinä", yhtä "sen" kanssa, ja siis paljon elävämpi kuin Helena itse elävimmillään ollessaan.

Nämät ilmestykset antoivat hänelle sanomatonta elämän tarmoa.

"Minä olen todellakin täydellinen nolla", — päätti hän. — "Tässä minä istun, ja mitä minä olen saanut aikaan, en mitään! Keltä minun tarvitsee kysyä mitä minun on tekeminen, ei keltään! Ja nyt minä otan ja menen vankilaan ja haen sieltä sen Souvari-Heikin, sillä hän on jälleen siellä. Niin minä teen."

Hän iloitsi koko sydämmestään tämän päätöksen tehtyä. Eikä mitkään vaikeudet häntä pelottaneet.

Entisten tuttujensa joukossa oli hänellä myöskin muutamia "uskovaisia", jotka kävivät vankiloissa hyväatekevissä tarkoituksissa. Ja näiden kautta Helena rupesi toimittamaan, että hänkin saisi käydä siellä. Sillä pappa-vainajan vuoksi hän ei tahtonut tutuilleen levittää tietoa oikeasta suhteestaan tuohon mieheen, vaan aikoi esiintyä muka yleisesti vaan hyväatekevissä tarkoituksissa liikkuvana, samoin kuin muut.

Näin syntyivät huhut saarnailemisesta.

Mitä vihdoin ranskan tunteihin tulee, niin oli totta että Helena antoi paljon tunteja ihmisille eri kielissä, myöskin ranskassa. Erityisesti Georgiin nähden olivat asiat taas tällaiset:

Kerran oli Helena, juuri vankilasta tullessaan, kulkenut erään kadun ylitse, ja vilkaistuaan pitkin tätä poikkikatua hän näki Georgin tulevan kasarmista päin.

Arvellen Georgin nähneen, että Helena oli hänet huomannut, ei hän tahtonut mennä ohitse, vaan pysähtyi ja käytti tilaisuutta katsellakseen mimmainen Georg nyt oli ajutantiksi tultuaan. Helena katseli eikä voinut ratkaista oliko Georg luonnostaan niin soma, vai oliko se itsetietoisesti tehtyä. Paljon oli kyllä ulkonaistakin. Tummanviheriät housut sievosesti kapenivat jalkaterään päin. Ajutanttikannukset kilahtelivat kantapäissä; harmaa palttoo istui niinkuin valettu hänen solakalla vartalollansa ja korkea kaulus piteli hänen päätänsä omituisen hauskesti kangistuneena. Tämä kaikki tosin saattoi olla uniformun syy. Niinkuin aina ennenkin, rakasti hänen musta, tavattoman tiheä tukkansa ohimon seutuja ja korvan edustaa. Ehkä hän myöskin harjalla vähän auttoi sitä etupuolelle. Ja lyhyeksikin leikattuna se siinä vielä löysi kihartumisen tilaisuutta. Upseerilakki oli hänellä hiukan silmillä, niinkuin luutnanteilla yleensä. Niska taas muodosti jäykän ja suoran linjan selän kanssa. Oliko se nyt kaikki uniformusta, vai tahallaan?

"Kyllä se yhä vaan on täydellinen upseeri", — päätti Helena.

Georg ei ollut huomannut Helenaa, sillä heti huomattuaan hän alkoi ketterästi jouduttaa sotilaallisia askeleitansa. Pää nykäytti kohta tervehdystä ja käsi teki liikkeen, joka käski odottamaan, ilmaisten, että oli jotain asiata.

He olivat koko tänä aikana sangen vähän tavanneet toisiansa. Georg oli selvästi tahallaan välttänyt Helenaa.

Viimeiksi he olivat tavanneet toisensa mamman hautajaisissa. Olivat seisoneet haudalla ja itkien puhuneet hänestä.

Mutta siitä oli jo neljä kuukautta. Sitä uteliaampi oli Helena saamaan tietää, mitä kumman asiata Georgilla saattoi olla.

Asia oli nyt semmoinen, että Georg pyysi Helenaa antamaan hänelle ranskan tuntia.

Helena rupesi nauramaan ja kysyi mitä ihmettä hän ranskan kielellä aikoi.

Georg vähän punastui, mutta rupesi kohta totisesti selittämään mistä syystä ranskan oppiminen oli hänelle välttämätön. Insinööritieteet olivat paraiten esitetyt ranskan kielellä.

— Tule vaan! — sanoi Helena siihen. Ja niin he päättivät tunteista. Keskiviikkona ja lauantaina iltapuolella.

Kun Helena tuli kotiin tämän kohtauksen jälkeen, tunsi hän kohta olevansa levoton.

"Tulee toinen aika" — oli mamma kerran sanonut: — "ja saa nähdä kestätkö sinä yksinäisyyttä." Nämät sanat muistuvat hänelle nyt niin-niin elävästi.

Ja jos se todella olisi tapahtunut muulloin, ei hän mitään olisi pelännyt, mutta juuri tähän aikaan! Georg oli ainoa elävä ihminen, joka muistutti hänelle vanhaa kotia ja menneisyyttä, ja joka vielä päälliseksi suri sitä mitä hänkin suri. Ei myös kukaan häntä itseään tuntenut niinkuin Georg. Niin että silloin kuin Georg ehdotti ranskan lukemista, oli Helenaan valahtanut omituinen epäillyttävä ilon ja autuuden tunne; ei hän voinut sitä itseltänsä kieltää.

Kunpa nyt siis vaan osaisi erottaa toisistaan nuo kaksi: luonnollisen, luvallisen kiintymyksen siihen henkilöön, jota mamma oli rakastanut, ja sitten tuon toisen luvattoman, joka yhä näytti pienimmästäkin aiheesta olevan valmis liekkiin lehahtamaan.

Varmemmaksi vakuudeksi hän meni kaapille, jossa säilyivät mamman jättämät pienet tavarat ja otti eräästä laatikosta kirjepakan. Siinä kirjepakassa oli mamman Georgilta saamien ja Helenan omien kirjeiden joukossa myöskin se kirje Georgilta, jota mamma oli kerran aikonut hänelle lukea, mutta Helena oli silloin keskeyttänyt. Monta kertaa oli hän mamman kuoleman jälkeen sitten taistellut uteliaisuuttansa vastaan haluten sittenkin lukea mitä siinä kirjeessä seiso. Mutta hänellä oli selvä aavistus, että jos siinä on jotakin tunteellista ja hän tässä yksinäisyyden mielentilassa sen lukee, niin pääsee kaikki irralleen eikä hän sitä liekkiä enää tukehutakaan. Monasti hän oli ottanut pakan käteensä, mutta aina sentään lopuksi vienyt takasin. Kerran hän nukkui koko yön kirjepakka tyynyn alla, ja vasta aamulla oli häveten vienyt takasin laatikkoon. Sen jälkeen se olikin pysynyt koskematta.

Mutta nyt hän sen otti esille toisessa tarkoituksessa.

Pitkän aikaa hän tosin nytkin istui kirjepakka kädessä. Ei olisi tarvinnut muutakuin katsahtaa jotenkin keskelle ja kolmen neljän joukosta löytää se oikea. Mutta hän ei antanut pakan hajota kahtia. Hiljaa hän nousi, rupesi hangolla sekottamaan uunია ja samalla viskasi koko pakan hiilien sekaan, joista kohta pohautti savuiset liekit uunin täydeltä.

Helena avasi ikkunan ja istui katsomaan ulos, pää käsiensä varassa.

"Siellä te käytte sotia ja valloitate maailmoita ja olette Napoleoneja. Mutta ihan yhtä suuri työ oli minulle polttaa tuo kirje," — ajatteli hän.

Vähän ajan perästä hänen rupesi tulemaan ikäänkuin ikävä eikä tuntunut kylläksi halua tavallisiin töihinsä.

Hän pelästyi. Nousi ylös nopeasti, sulki ikkunan ja sytytti lampun.

Ja pitkälle yöhön hän istui kirjoituspöytänsä ääressä, vihkoja korjaten, ja rupesi sen tehtyään vielä muistiinpanojansa kirjoittamaan.

Kun heidän uudistettu tuttavuutensa Georgin kanssa näin oli jonkun aikaa kestänyt, teki Helena sen varman havainnon, ettei Georg koskaan sanallakaan kajonnut heidän väleihinsä tai yleensä entisyyteen. Hän oli nähtävästi kaikki unohtanut, eikä Helenan läsnäolo tuntunut herättävän hänessä mitään muistoja tai tunteita.

Hän tuli aina ilosena, pani miekkansa nurkkaan oven suuhun, kertoi vapaasti ja huolettomasti jotain upseeriklubin tapahtumia, ja ainoastaan yhden ainoan kerran hän ranskalaisessa puheluharjoituksessa sattumalta satutti vahingossa *sitä*.

Heillä nimittäin syntyi tällainen harjoituskeskustelu. Helena kysyi kirjan mukaan:

— Dites moi, cher ami, avez vous aimé quelque fois?

Georg vastasi:

— J'ai aimé plusieurs fois. — Ja naurahti siihen.

Jonka jälkeen Helena myöskin naurahti ja sanoi nyt omin päin, ilman kirjaa:

— Tres joli. Maintenant, racontez quelque chose de votre second amour.

— Pourquoi pas du premier?

[Suomeksi: Sanokaa, ystäväni, oletteko koskaan ollut rakastunut? — Olen useammankin kerran. — Hyvä; kertokaa siis jotain toisesta rakkaudestanne. — Miksei ensimmäisestä?]

Helena punastui, mutta Georg rupesi nauramaan ihan luonnollisella äänellä.

Tämä kaikki osotti, että hän on kokonaan vapaa entisestä.

Ja kun niin oli, niin oli Helenan verrattain helppo pysyä päätöksessään ja rajoittaa kiintymyksensä Georgiin ainoastaan niinkuin henkilöön, jota mamma oli rakastanut.

Vankilassa.

Ei Helenan pääsy vankilaan ollut lainkaan niin vaikea kuin hänelle oli ensin kuvailtu. Mutta siihen helppouteen oli erikoinen syy. Hän teki nimittäin kohta ensi näkemältä sangen miellyttävän vaikutuksen tirehtöriin.

Tirehtöriin huomiolla ja avuliaisuudella ei ollut mitään rajoja. Hän keskusteli kohta vankilan pastorin kanssa ja toimitti Helenalle vapaan pääsyn kaikkialle. Vartijoille annettiin käsky avata hänelle jokainen koppi minkä hän vaan osotti. Ja ainoa heidän toivomuksensa oli, että Helena ei kuitenkaan vaikuttaisi miesosastolla, koska — sanoivat he molemmat nauraen — Helenan ulkomuoto ja olento — —. He eivät katsoneet tarpeelliseksi lopettaa lausettansa sen paremmin.

Tämä ehto oli tosin pettymys Helenalle Souvari-Heikin tapaamiseen nähden. Mutta nyt aluksi hän oli siihen tietysti suostuvinaan.

Ei kulunut kuin joku viikko, niin he olivat tirehtöriin kanssa jo parhaat ystävät.

Se seikka, että ihmiset hänen ulkomuotoonsa niin kiintyivät, auttoi häntä täällä vankilassakin pääsemään pian heidän läheiseen tuttavuuteensa, sillä kaiken ulkonaisen lähentelemisen Helena aina osasi kääntää vaan välittömään tuttavuuteen pyrkimiseksi, ja vapaudellaan ja avomielisyydellään sai heidät vaarattomiksi ystävikseen. Niinpä itse tirehtörikin, vaikka oli pinttynyt virkamies, esiintyi ennen pitkää Helenan edessä peittelemättä semmoisena kuin oli, puhui joskus suorastaan poikamaisuuksia, ja lausui avonaisesti semmoisia mielipiteitä, joita ei olisi kuuna kullankaan valkeana kellekään muulle ilmaissut, ne kun olisivat ehdottomasti heikontaneet hänen virka-arvoansa.

Helena sai hänet kahdenkeskisessä keskustelussa myöntämään ihan kaikki aatteensa tosiksi. Kaikki oli tässä maailmassa nurinkurista. Kaikki olisi pitänyt muuttaa, ja elää ihan toisella tavalla. Myöskin vankilaa koskevissa asioissa hän antoi myöten. Kerran, kun he jäivät iltasella kansliahuoneeseen keskustelemaan, rupesi tirehtöri itse valittelemaan, että tämä vankila tekee ihmiset pahemmiksi kuin ne olivatkaan, sillä sen sijaan että pahat pitäisi saada erilleen toisistaan, niin ne täällä päinvastoin koottiin kaikista maanääristä yhteen toisiansa saastuttamaan ja turmelemaan.

— Mutta jos vankila ei paranna vaan turmelee, niin miksi ollenkaan on vankila? — sanoi Helena.

— Tjah, — pani tirehtöri, — vankila on historiallinen tosiasia: on aina niin ollut, siksi nytkin niin on.

— Mutta miksi *te* palvelette täällä?

— Ha-ha, minulla on perhe ja lapset. Perhe ja lapset! sehän se on kaiken kierouden alku ja perustus. Jos suoraan puhutaan, — ah, kuinka tämä kaikki minua hermostuttaa. Minä en voi nähdä eteeni, minua rasittaa kaikki, minä tunnen selvästi, että kadotan liian aikasin elämäni, kadotan kaikki mahdollisuudet todelliseen kehitykseen. — Olisihan minustakin voinut tulla "elävä ihminen", niinkuin te sanotte, — mutta päivä päivältä se on yhä varmemmin myöhäistä. — Minä kadotan yhden sielunkyvyn toisensa jälkeen, en osaa enää keskittää mihinkään ajatuksiani, muistinikin jo heikkonee, minua ei huvita mikään mikä tavallisia ihmisiä huvittaa. Ja kuitenkin olen vasta 40 vuotias, — parhaassa miehuuden iässä. — "Rakastaa lähimmäistä", te sanotte; suokaa anteeksi, se on nyt toki vähin huvittavaa, ja sitäpaitsi — uh! — täälläkö vankilassa! ketä täällä rakastaisi? Myöntäkää itse: — tämä on paikka missä kasvaa inho ihmisiin. Sitäpaitsi, siinä merkityksessä kuin te tarkoitate ei voi koskaan rakastaa ihmisiä, jotka ovat minun vallassani, komennukseni alaisia. Heidän suhteensa minä on voi koskaan olla muuta kuin virkamies.

Helena kuunteli juhlallisella hartaudella hänen puhettansa, eikä uskaltanut enää mitään lisätä tai

edes myönnellä, peläten että tirehtööri saa halun väittää häntä vastaan ja niin tulee pois tästä harvinaisesta, hienosta ajatussuunnastansa. Kaikki tirehtöriin lauseet olivat juuri sitä mitä Helena oli juuri hänelle hokenut, mutta hän ei sitä nyt huomannut ja puhui omina ajatuksinaan.

— Mutta nythän on jo aivan pimeä, — sanoi Helena hiljaa, koettaen lähteä huomaamatta ja häiritsemättä, että tirehtööri jäisi edelleenkin samoihin mietteihinsä.

— Niin se on, niin se on, — huokasi tämä vielä: — kenties te, joka olette tullut tänne vankeja lohduttamaan, kerran tulette siihen havaintoon, että tämän vankilan tirehtööri itse enin kaipaa teidän lohdutustanne, — ja on pahin kaikista.

He erosivat ystävinä, molemmissa sama nöyrytymys, jonka läpi ei tuntunut mitään virallista, vieraisuutta, ja heidän henkensä oli yksi ja vapaa.

Kulkiessa vankilasta Helenan sielu riemuitsi.

"Onnistunko minä; onnistunko saada edes yhdenkin ihmisen ajattelemaan ja tuntemaan *sillä* tavalla?"

Ja hän huomasi innoissaan kulkevasa tarpeettoman pian, ja hiljensi äkkiä ja huokasi naurahtaen rinnan täydeltä, nauttien lempeästä tuulesta ja kuusta, joka nopeasti riensi pilvien lomitse.

* * * * *

Ensimmäinen vanki, jonka yhteyteen Helena tuli, ei siis ollut Souvari-Heikki. Hänen tapaamista Helena lykkäsi yhä tuonnetmas ja tuonnetmas, myöskin siitä syystä, että se oli hänelle vähin helppoa ja vähin mieltäkiinnittävää.

Ensimmäinen vanki, jonka kanssa hän tuli tositekemisiin, oli myös hänen kotiseudultaan oleva Sofia Huotari, joka tirehtöriin kirjojen mukaan oli vankeudessa syytettynä lapsenmurhasta. Ei Helena tosin ensin lainkaan voinut muistaa sellaista ihmistä kotiseudultaan. Mutta heti tultuaan koppiin, hän tunsi Sofian. Sillä se olikin yksi hänen rippitovereistaan, se, joka oli kirkossa istunut melkein hänen vieressään, toisella puolella Maria.

Sofia Huotari oli silloin kaunis, mutta nyt oli häntä kamala katsoa harmaassa vankipuvussa, tyhjässä, koleassa kopissa, johon valo tuli korkealta katon ja seinän rajalta, ristikkoluukusta.

Varmaan hänkin tunsi Helenan, koska niin hämmästyti. Kauan hän katseli ujosti kulmiensa alta ja muodosti nähtävästi itselleen kohta semmoisen ajatuksen, että Helena oli täällä puhuakseen hänelle sielun pelastuksesta.

Helena oli kyllä monasti miettinyt, mitä hän vangille sanoisi ja kuinka hän koko sydämestään tunnustaisi itsensä yhdenvertaiseksi sen kanssa, mutta nyt kun oli todellisuudessa hänen edessään koppiin suljettu ihminen — juuri tuo erikoinen ihminen, jonka kärsivissä, sinisuonisissa ohimoissa kokonainen elämä oli eletty, syineen, vastasyineen niiden äärettömässä monivaiheisuudessa — mittaamattomassa niinkuin avaruuksien tähdet tai aavikon santajyväset, — nyt hänestä ei mikään ennen mietitystä sopinut sanottavaksi. Hän ikäänkuin häpesi eikä tiennyt millä puolustaa ilmestymistään tänne. Mitä ikänä hän ajatteli sanoa, se kaikki tuntui röyhkeältä ja loukkaavalta, ja ikäänkuin edellyttävän, että hän asettui yläpuolelle, toisen opettajaksi, semmoiseksi, jota toisen oli kuuleminen, koska sen ei ollut oikeus mihinkään mennä neljän seinän sisältä.

Ja niin hän istui vangin edessä, yhä enemmän ymmällä äänettömyyden tähden, mutta yhä varmemmin myös hyläten kaikki mitä tuli mieleen sanoa. Hänestä tuntui, että hänen tulonsa tänne saattoi olla puolustettavissa ainoastaan silloin, jos hän olisi voinut sanoa: olen tullut auttamaan sinua karkuun täältä. Mutta kun sekään ei olisi ollut totta, ei hän mitään niin halunnut kuin juosta kohta pois kopista mitään sanomatta.

—. Olen tullut tänne — jos voisin lyhentää Sofian yksinäisyyttä, — sammalteli vihdoin Helena häpeissään katsoen milloin toiselle milloin toiselle puolelle omaa tuoliensa.

Sofia laittoi hurskaan ilmeen kasvoihinsa ja rupesi jonkinlaisella tottumuksella latelemaan lauseita lunastushistoriasta.

— Ei, ei, — sanoi Helena nyt. — en minä usko mihinkään sellaiseen — en minä sitä varten ole tullut.

Sofia katsoi ällistellen eikä ymmärtänyt. Kaikki luonnollisuus oli hänestä poissa ja teeskentely oli paneutunut paksuna kerroksena hänen äskeisten hienojen sururyppyjensä ja kärsivän otsansa päälle.

Hän vaan taas rupesi todistelemaan taitoaan lunastushistoriassa, ladellen sen nyt alusta loppuun.

Sillaikaa Helena istui ja mietti millä hän saisi tuon valhekuoren puhkaistuksi. Ainoa keino tietysti oli: saada toinen uskomaan, ettei hänen edessään ole mikään jumalinen ihminen. Mutta sepä juuri näytti mahdottomalta, sillä jo oleminen täällä vankilassa todisti häntä vastaan.

— Minä en usko mihinkään sellaiseen — toisti Helena: — ne ehkä luulevat, että minä uskon, siksi laskivat minut tänne; mutta minä en usko, ja tahtoisinkin päästää sinut vapaaksi täältä, jos vaan voisin ja jos se ei olisi petosta tirehtöriä vastaan. — Niin se on. — Sitten Helena sanoi:

— Ei, Sofia. Sano minulle, miksi sinä — katsos ei minulla olisi oikeastaan oikeutta mitään sinulta kysyä — mutta tahtoisin tietää — sano *miksi* sinä tapoit sen?

— Minä olen vaivainen syntinen, mutta Jeesuksen Kristuksen armosta — —

— Kuule, Sofia, — keskeytti Helena hänet, — minä sanon sinulle, etten yhtään aijo ruveta sinua parantamaan; en minä ole sinua parempi. Mutta tahtoisin tietää, koska en ymmärrä, — jos sinä olisit niin hyvä ja sanoisit minulle, miksi sinä sen teit?

Sofia katsoi Helenaan pitkään, niinkuin ihmetellen ettei tämä semmoista ymmärrä.

— Eihän se ollut oikea lapsi, — sanoi hän, selitykseksi sysäisten Helenea kädellään.

— Ei ollut *oikea*? Mikäs se on *oikea* lapsi?

Vielä enemmän ihmetteli Sofia.

— Minähän en ole *vihitty*, — kuiskasi hän niinkuin viattomalle nuorukaiselle, joka ei tiedä mistään asioista.

— Nyt en ymmärrä ollenkaan, — sanoi Helena. — Ei suinkaan lapsi synny erilaiseksi, jos ei ole vihitty?

— Mutta se syntyy synnissä ja häpeässä. Häpeä se on hänelle ja minulle ja koko maailma osottaa sormellaan.

— Olisitko siis voinut olla yhtymättä sen miehen kanssa, vaikka rakastit häntä?

— Voi, voi, mitä se fröökkinä kysyy! Se oli semmoinen kulkijan. Kyllähän sen tietää; kun molemmat tykkää toisistaan, ihminen on niinkuin muu luontokappale —! Mutta minun olisi pitänyt vaatia häntä ensin vihille, sanoi pastori. Ja Jumala rankaisi minua, kun en sitä tehnyt.

— Se ei ole totta. Jumala ei rangaissut sinua, vaan antoi anteeksi ja siunasi sinua, kun synnytit lapsen. Kaikki oli ilman vihkimistäkin Jumalan edessä hyvä, kun *se* kerran oli tapahtunut.

— Mitä vastasyntynyt tietää, jos se tapetaankin, — sanoi Sofia nyt yhtäkkiä, ja jotain levotonta värähti hänen kasvoissaan.

— Ei tosin tiedä, sanoi Helena. — mutta kadotithan lapsen, joka kuitenkin oli kaikki sovittanut. Ei, Sofia, sinä sanoit äsken, että olet saanut syntisi anteeksi, mutta et sinä niin tunne.

Nyt vasta Sofia ojentautui, ja entisen nöyrän katseen sijaan nosti päänsä vihasen uhkamielisesti. Kovalla äänellä hän huusi:

— Pastori itse on ollut täällä ja minä olen syntini tunnustanut ja katunut ja olen jo ehtoollisellekin päästetty. Mutta mikä sinä oikein oletkaan uskolainen?

— Sanon vaan, että vaikka olisit tuhat kertaa ehtoollisella käynyt, ei se mitään tähän asiaan kuulu.

— Hyi olkoon, kun tekee itsensä pastoriakin viisaammaksi. Mutta minä kysyn tirehtöriältä, kuka täällä oikein synnit anteeksi antaa, — huusi hän, säihkyvänä vihasta.

Helena tuli Sofian luota ja oli jotenkin tyytyväinen itseensä, sillä hän luuli liikuttaneensa tuota kovettunutta sydäntä. Mutta ei mennyt monta päivää, ennenkuin hän huomasi, että pastori todella tervehti häntä jäykästi, ja siitä saakka ruvettiinkin hänen askeleitaan pitämään vankilassa silmällä.

* * * * *

Kuukauden ajan kävi Helena joka päivä eri vankien luona naisosastolla, ja sillä ajalla hän vaan yhä enemmän joutui vastakkain pastorin kanssa. He tosin eivät tavanneet toisiansa, mutta vankien sydämissä ja käsityksissä sai Helena alituisen otella pastorin istutuksia vastaan, erittäin tuota kummallista oppia vastaan synnin sovitukselta. Myöskin oli Helenan pakostakin ottaminen selkoa raamatusta ja muusta semmoisesta, johon täällä kaikki perustivat nuo käsityksensä. Mutta kun hän

tutki evankelioita, rupesi hän kaikkien ihmeiden ja kummallisten historiain takaa yhä selvemmin näkemään, että siellä oli puhe juuri semmoisesta henkilöstä, joka ei ollut uskonut mihinkään muuhun kuin Helenan "siihen" ihmissydämissä. Hän oli ikäänkuin pelastanut itselleen tämän henkilön suuren romukerroksen alta ja iloitsi ja riemuitsi sielussaan siitä syvästä hengenheimolaisuudesta. Ei hän kuitenkaan voinut koskaan mainita hänen nimeään, sillä silloin saivat vangit heti väärän käsityksen hänen tarkoituksestaan eikä sitä heidän käsitystään enää voinut millään järkähyttää. Hänen piti vaan aina sanoa, ettei hän usko mihinkään.

Kerran hän taas keskusteli kuten tavallista tirehtörin kansliahuoneessa. Hän oli tunnustaakseen jo hienoon kyllästymiseen asti saanut kuulla tirehtörin valituksia perheellisyyden ikeestä muka semmoiseen mieheen nähden, joka haluaa suurempia elämäntehtäviä. Jos luutnantit vastaisen avioliittonsa vuoksi eivät voineet jättää sotapalvelusta, niin saattoi se olla ymmärrettävää; mutta että vanha mies, joka selvästi käsitti asioita, yhä ruikutti perhettänsä vastaan eikä sittenkään tehnyt mitään ratkaisevaa, se oli Helenasta sentään liikaa.

— Mitäs tuolla pihalla tapahtuu? — kysyi Helena ikkunan luota, kääntääkseen mieluummin koko keskustelun toisaanne.

Siellä näkyi harmaapukuinen miesjoukko, vanhoja partasuita ja nuoria, yksi toisensa jäljessä kulkevan suuressa piirissä pitkin muurien ympäröimää pihaa, niinkuin joskus koululapsia kävelytetään väliajalla.

— Ne on yläkerran vangit, — sanoi tirehtöri haluttomasti. — Joka päivä puoli tuntia.

Ja yhtäkkiä Helena näkee kuin näkeekin Souvari-Heikin heidän joukossaan.

Latuskainen pyöreä lakki on hänenkin päässään, ja juovikkaat, harmaat vangin vaatteet, niinkuin kaikilla muilla.

Se näyttää nauravan ja salaa vartijalta jotakin kujeilevan. Ja kun se piirin kohta, jossa hän kulkee, lähestyy ikkunata, saattaa Helena jotenkin läheltä nähdä hänen kasvoihinsa. Hänellä on toisessa silmässä valkoinen kaihi. Sen se on arvattavasti saanut viimeisessä tappelussa, jonka vuoksi oli taas tänne joutunut. Muuten hän oli samannäkönen kuin ennenkin, papan silmäin muoto ihan elävänä ja tuo omaiseksi tekevä leuan pyöristys.

Merkillistä! Souvari-Heikin tähden oli Helena tänne tullut, koko tuo tunto yhdenvertaisuudesta kaikkiin ihmisiin oli syntynyt alkujaan siitä, että hänellä oli *veli* niiden joukossa, ja se tunto olikin päivä päivältä kasvanut ja varmistunut, niin ettei hän enää muuten voinut elämää ajatellakaan. Mutta nyt olikin hänellä erityisesti tuohon veljeen juuri vähin rakkautta. Mikä ihme siinä piti oleman niin vastenmielistä. Kaikista hänen liikkeistään ja tavoistaan paistoi jokin omituinen löyhys, asiain ottaminen mitä keveimmältä kannalta, ja vielä jonkinlainen tyhmä kukkomaisuus. Helena päätti nyt kerrankin tehdä tehtävänsä. Ja kun vangit samassa rupesivat kulkemaan pihalta takasin rakennukseen, keksi hän sanoa tirehtörille haluavansa mieluummin puhutella niitä vankeja, jotka olivat hänen kotiseudultansa ja myöskin siis miesvankeja. Joka aiheutti tirehtörin hakemaan kirjoistansa olisiko ehkä miesosastolla ketään sieltäpäin tuotua.

Jonkun aikaa haettuaan, sanoi tirehtöri:

— Täällä on eräs Henrik Lehtonen, — tappelusta — toiskertainen, — yläkerrassa n:o 32. Jos tahdotte, käsketään alas.

— Ei, mieluummin menisin hänen koppiinsa, — sanoi Helena. — Ja jos saan, niin nyt heti.

— Miksei, miksei, — sanoi tirehtöri. — Minä itse saatan neidin sinne.

Hän soitti sähkönappulaa, ja heidän mennessänsä kansliasta paiskautuivat ovet kuin itsestään auki, vartijain tehdessä kunniaa niiden pielissä ja avaimia rämistellen juoksennellessä jo avatuilta ovilta vielä suljetuille.

Molempia kopperivejä erottavassa käytävässä tirkisteli ensimmäisessä kerroksessa suuren rautakalterin takaa joukko harmaita vankeja, joita tirehtöri sanoi Rakkolaisiksi. Mutta ei Helena tahtonut pysähtyä nyt mitään muuta katsomaan. Peittäääkseen levottomuuttaan ja mielenliikutustaan hän teeskenteli iloista, kysyi tirehtöriltä minne mennä ja tipsutti sitten, kevyesti juosten, ylös rappusia keskikerroksen käytävään ja vasta siellä odotti häntä.

Tirehtöri saapui hänen jäljessään hengästyneenä. — Minua vaivaa omituinen pyöritystauti täällä vankilassa, minä luulen, ettei tämä seinistä lähtevä kalkinhaju — tunnetteko? — ettei se ole minun terveydelleni edullinen, — sanoi hän sivumennen. Mutta juuri ennenkuin he rupesivat menemään ylös kolmanteen kerrokseen, pysähtyi hän erään suljetun kopinoven eteen ja viitaten päällään sinnepäin,

sanoi hiljaa:

— A propos, tässähan on meillä se kuuluisa rovasti. Ellen erehdy, eikös hänkin ole juuri neidin kotiseudulta?

— On, kyllä hän on, — sanoi Helena. Mutta sydämessään hänellä kaikki pysähtyi. "Tuossako se mies siis istuu vangittuna, muutama askel minusta, kauheata, kauheata!" — ajatteli Helena.

— Hän on jo puoli vuotta meillä ollut, — sanoi tirehtöri. — En todella ymmärrä kuinka tuo juttu on niin pitkälle venynyt. Tietysti hän tulee Kakolaan. Mutta muuten, onpa se todella hyvin merkillinen mies. Ajatelkaa mitä se on valinnut toimekseen täällä! Hän kirjoittaa muka jonkinlaista uutta postillaa. Kaiken sen perästä mikä on ollut, — vielä postillaa kirjoittamaan! Onpa se jotenkin paksua, ei voi muuta sanoa.

— En minä tuota oikein myönnä, — sanoi Helena. — Jos on kerran sellainen usko syntien anteeksiantamisesta, niin tietysti paras pappi on se, joka on enin syntiä tehnyt ja anteeksi-antamista syvimmin kokenut? Ehkä se juuri siitä kokemuksesta kirjoittaakin postillaa.

Näin sanoen Helena aikoi mennä taas edellä ylös. Mutta tirehtöri kutsui hänet kädenviittauksella luokseen.

— Katsahtakaahan nyt edes tuosta reijästä, — sanoi hän ja työnsi syrjään kannen pienoisen lasireijän edestä.

— En ikipäivinä, — sanoi Helena, — minähän olen tuttu sen kanssa; mitä te ajattelette!

— Entä sitten? Me menemme sisälle hänen koppiinsa.

— Ei, ei, ei, — sanoi Helena kauhistuneena ja vetäytyi pois. Hän meni kauas käytävän toiseen päähän.

Vartija olikin tirehtörin viittauksesta jo avannut oven, ja tirehtöri näkyi astuvan jäykkänä ja arvokkaana rovastin koppiin.

"Tästä nyt näen" — ajatteli Helena, — "että vankien luo tunkeutuminen on todellakin jotain epähienoa ja minä olen syystä sitä hävennyt. Enpäs mennyt, kun oli tuttava!"

Mutta tirehtöri tuli jälleen ulos kopista, lähestyi Helenea ja ilmoitti, että rovasti itse halusi häntä puhutella.

Ja vähän ajan kuluttua seisoj Helena tuon vanhan miehen edessä, joka hänen tullessaan nousi pienen pöytänsä äärestä. Tirehtöri rupesi tekemään jonkinlaista esitystä. Se pöytä oli todella täynnä kirjoituspaperia ja nopeinkin katsahdus niihin todisti, että rovasti todellakin kirjoitti postillaa. "Jeesuksen Kristuksen armosta ja hänen verensä kautta" — ehti Helena lukea, kun hänen silmänsä vilaukselta käväsi papereissa.

Sitten poistui tirehtöri ja jätti heidät kahdenkesken.

Rovasti.

Hän oli tullut papilliselle uralle voimakkaan henkisen herätyksen kautta. Oltuaan nuorena ylioppilaana intohimoinen, rohkea ja hurjasteleva nuorukainen hän oli joutunut lestadiolaisen uskonlahkon vaikutuksen alaiseksi ja erään saarnaajan sanoista päätti katkaista kaikki entiset suhteensa maailmaan. Ensi innossa hän aikoi kokonaan luopua omaisistansa, jättää "peltonsa ja tavaransa" ja ajattelemta huomispäivän leipämurheita lähteä maailmalle saarnamiehenä. Tämä ajatus viehätti ja veti häntä. Hän tunsu olevansa valmis mihin kärsimyksiin hyvänsä, kunhan sai olla Herransa välittömänä opetuslapsena, jolle oli valta annettu tallata käärmeitä ja skorpioneja ja kaikkea vihollisen voimaa. Kokoneemmat uskonveljet sanoivat: aseta mielesi, ole hiljaa, niin Herra on puhuva sinun sydämeesi ja tahtonsa ilmaiseva. Ja nuoruutensa koko hehkuvalta mielen loimulla hän nyt vaan maltittomasti odotti mitä Herra oli hänelle käskävä.

Mutta ennen tätä käskyä, eräänä kuultavana kevätiltana, niihin aikoihin, jolloin lehmät oli ensi kertaa laitumelle päästetty, hän kuuli metsästä omituisen helakan ihmisäänen kajahtelevan, joka karjaa kokoon huuteli. Yhtäkkiä hänet tempaa entinen villi intohimo ja hän tahtoo hinnalla millä hyvänsä nähdä sen naisen, jonka ääni oli juuri tuollainen. Muistamatta hetkeksikään uutta sielullista tilaansa hän riuhtasee pyssyn seinältä ja juoksee metsään. Eikä kauan kestänytään ennenkuin hän huuteluja kuulostellen pääsi huutajan itsensä perille, tapasi sen aidan takaa kosteassa ja tiheässä koivikossa,

vihreäin lehväin alta, valkosten runkojen keskeltä. Se oli suurikasvuinen, kalpeaihoinen nainen. Paksu letti jatkui vyötäisille huivin alta.

Hän hyppäsi aidan yli, tuli naisen luo ja sanoi: — Koko päivän olen turhaan riistaa hakenut, löysinpä vihdoin!

Ja rohkea kun oli, kiersi kohta kätensä sen kaulan ympäri toiselle olalle. Kuitenkin vapisi hänen äänensä, kuu hän taas sanoi:

— Tulethan minun riistakseni!

Ja sydän paisui.

Nainen ei vetäytynyt pois, vaan paljasti naurahtaen valkoset hampaansa. Sitten pani vasemman kätensä päällimäiselle aidakselle, niin että näkyi nimettömän kaksi kultaista sormusta.

— Vai niin, — sanoi toinen nähtyään sormukset ja laski kätensä naisen olalta, mutta vaikka hän tahtoi ottaa askeleen kauemmas tuli hän likemmäksi ja pystymättä mielensä kuohulta mitään sanomaan, koski taas häneen. Silloin nainen käänsi päänsä hänestä pois ja varoin rupesi irtautumaan hänen käsistään ja kun ei onnistunut, sanoi nopeasti:

— Veli Jeesuksessa Kristuksessa, etkö tunne minua?

Silloin hän muisti nähneensä tuon ihmisen autuaitten kokouksessa, ja tyrmistyi. Kauhuissaan hän kävi molemmin käsin päähänsä. Mutta toinen sanoi vielä:

— Minäkin ja minun mieheni tulemme lauantaina kokoukseen.

Ja näin sanottuaan kääntyi taas rauhoittuneena häneen päin ja jäi häntä uteliaasti katsomaan, kun hän, kuivia koivunoksia tieltänsä työntäen läksi kiireesti pois metsästä.

Hän ei tahtonut eikä voinut ajatella tätä tapausta sen enempää. Hän selitti sen niin, että kaikki oli tapahtunut kokonaan ulkopuolella häntä itseänsä, eikä se sentähden lannistanut hänen mieltänsä. Eihän hän myöskään ollut tiennyt, että se nainen oli naitu vaimo. Ja niin hän toistaiseksi luulotteli, että kaikki on hyvä, kun hän asian avonaisesti uskonveljille tunnustaa, itsensä edessä ei hän pitänyt itseään rikollisena, kun ei lukenut koko tapausta ikäänkuin omaan elämäänsä kuuluvana.

Tuli sitten lauantai-ilta, se ilta, jona autuaat kokoontuivat autuudestansa ilakoimaan, niinkuin hihhulilaisten tapa siellä päin on.

Hän oli jo unohtanut tapauksen, ja saarnan jälkeen raivokkaassa autuuden hekumassa hyppeli muiden mukana. Vilaukselta hän silloin näki joukossa paksun keltaisen letin, muisti silmänräpäyksessä kaikki, ja hurjistui vielä suurempaan iloon. Koko seurakunnan tempasi tavatoin mielen kuohu. Tuikkivat talikynttilät sammuiivat ilman pyörteeseen, toiset hihkuivat ja hyppelivät, toiset syleilivät toisiansa. Ja niin sitten sattui hänen eteensä se nuori vaimo, joka myöskin oli hypyissä sylinsä avannut. Ja kun he katsahivat toisiinsa, juoksivatkin he toistensa syliin, eikä mikään mahti olisi enää heidän lankeemistaan estää voinut.

Nyt hän ei enää voinut olla sisässänsä näkemättä olevansa heikko raukka, jonka vaan täytyy kaikessa hiljaisuudessa jatkaa taisteluaan vanhoja intohimoja vastaan. Tämä tapaus oli hänelle selvä vastaus: sinä hait suurta tehtävää, siinä se on: voita intohimosi!

Mutta tämä tehtävä näytti hänestä värittömältä eikä herättänyt hänessä mitään halua. Siinä tuntui niinkuin pettymystä sille, joka oli kuvaillut voiton sankarina kerran kulkevansa halki maailman Mestarin ennustusta toteuttaen.

Hän kätki tämän epäilyksen sydämmehensä, niin kauas, ettei itsekään tiennyt kätkeneensä. Ja pian näkivät ihmiset, että hänen aikeensa eivät olleet kutistuneet, vaan että hän päinvastoin oli ikäänkuin entistäkin enemmän tarmoa itseensä kerännyt.

Sillä olihan olemassa toinenkin tie.

Hän jätti hihhulilaisuuden, rupesi lukemaan Luteruksen kirjoituksia ja otti itsellensä vaimon. Pian hän myöskin suoritti yliopistossa tarvittavat jumaluusopin tutkinnot ja muutti sitten pois toisiin seutuihin. Hän pääsi ensin kappalaiseksi etelä-Suomeen.

Luterus vakuutti voimakkaasti ja pontevasti, että taistelemisen intohimoja vastaan on turhaa oman ansion tavoittelemista ja että pappina kyllä voi olla nainutkin mies.

Luteruksen näitä vakuuttaessa tuntui asia hänestä niin selvältä, ettei hän voinut ymmärtää miksi hän

ollenkaan niin tarkkaan tutki Luteruksen kirjoituksia. Ja kuitenkin piti hänen niitä aina tutkia pysyäkseen siinä vakaumuksessa.

Niin hänestä tuli ankara luterilainen, toimelias ja kuuluisa valtiokirkon pappi. Niinkuin suuri hyötyisiä tammi hän nopeasti ja syvältä levitteli maallisen mahtinsa juuria. Seurakunta valitsi hänet kirkkoherraksensa. Niin pääsi tämä haarainen juuri pappilasta kiertämään koko kunnan. Ja kunnasta se kiertäysi pian valtiolliseenkin elämään, sillä aikaisin hän jo valittiin valtiollisen eduskunnan jäseneksi.

Mitä vanhaan intohimoon tulee, ei olisi paremmin luullut voivan käydä. Sielu näytti saaneen täyden rauhan. Ensi lemмен huumaus nuoreen vaimoon oli pian vaihtunut hiljaiseen säännöllisyyteen ja näytti tyydytettynä herpoutuneen suloiseen, onnelliseen perherauhaan, jättäen nyt täyden vapauden aatteelliselle ja henkiselle kasvulle. Itseänsä aukeni hänelle uusi onni, pappilan laaja talous kävi loistavasti käytännöllisen ja vielä jotenkin ilosen vaimon käsissä.

Muistot nuoruuden voimakkaista aatteista olivat loppumattomana lähteenä saarnoille, niin ettei hän itse eikä kukaan muu olisi voinut epäillä, ettei häntä elähyttänyt veres uskontuli; kirkko oli aina täynnänsä sekä oman pitäjän väkeä että vieraidenkin seurakuntien kaukaa tulleita kuulijoita.

Niin hän eli ja vanheni pappilassansa. Mutta syvimmissä sydämmen sopukassa, siinä syvyydessä, jossa ei ajatella sanoin ja jota hän ei tosin mitenkään lukenut omaan kirkkoherrakuvaansa kuuluvaksi, alkoi aikaa myöten liikehtiä omituisia ilmiöitä.

Kun hän saarnaa miettiesssä katseli ikkunasta tyynen jokilahden yli, mihin metsät kuvastuivat, niin teologiset ajatukset ja muistot yhä useammin nukahtivat kylläntyneinä kahilikkoon ja sen sijaan kasvamistaan kasvoi kumma kaiho johonkin salaperäiseen, vieraaseen naiseen, joka hämöitti ajatuksissa ja hengitti irstautta viattomaan luontoon. Se oli alussa epämääräinen, se oli milloin jossain joen kalvolla, milloin väikkyi alastonna samettisen männikön varjossa, milloin muuten värisi autereisessa ilmassa — ja maanitellen kutsui, ilman selvyyttä repi sydäntä.

Tämä herätti hämäreitä muistoja. Kirkkoherra kokosi järkiajatuksensa ja ponnisti yhteen kaikki voimansa.

— Saatana! — huudahti hän ja hyökkäsi istuviltaan. Hän hengitti syvään ja riemuitsi voitostansa. Silmänräpäyksessä olikin lahti ja auer ja samettinen männikkö taas hyvän palveluksessa, ainoastaan Luojan luonnon puhdasta kauneutta. Ja todella oli niin, ettei se utuinen nainen enää ilmestynytäkään kahilikkoon, ei metsän laitaan eikä joen kalvolle. Sillä ei tarvinnut kuin muistaa tätä voittoa, niin se jo pakeni.

Mutta eikö se missään enää ilmestynyt? Eihän se tarvinnut kahilikkoa eikä väräjävää auerta ilmestyäkseen. Jos pani silmät umpeen, niin se tuli kaarrellen pimeydestä, istui eteen, rupesi leikittelemään eikä kieltänyt mitään. Taikka tapahtui, että kirkkoherra näki kaukaa tieltä ihmisen ja näki hameen hulmuavan askelia myöten, niin se jo oli hän. Ja tieltä se siirtyi ajatuksiin ja siellä se jo tuns valtansa.

Kirkkoherra meni vihdoin pääkaupungin parhaan lääkärin puheille.

Hän teeskenteli olevansa papillisilla asioilla ja sanoi lääkärille: — Tulimpa neuvoa kysymään. Minullakin on näette hoidettavia niinkuin teillä. Ja miksei maallinen lääkäri ja hengellinen lääkäri toisinaan keskenänsä neuvottelisi.

— Ei mikään voi olla sen suotavampaa — vastasi siihen maallinen lääkäri.

— No niin, otaksukaamme, että eräs onneton on joutunut aistillisuuden pauloihin, — ei tavallisessa merkityksessä, vaan niin, että mielikuvitus ei jätä häntä hetkeksikään rauhaan — että...

— Kyllä ymmärrän, kyllä ymmärrän.

— Hän näkee selvästi, että tuo on saava surkean lopun, — mutta ei kuitenkaan mitään voi —

— Niin, niin, tapaus ei ole mikään harvinainen.

— Tiedättekö siis jotain lääkityskeinoa sitä vastaan?

— Onko asianomainen naimisissa? — kysyi lääkäri vastauksen asemasta.

— On, — vastasi kirkkoherra.

— Hm, — pani lääkäri, ja näytti niinkuin nyt vasta kysymys olisi saanut hänen mielestensä vaikean muodon, sillä hän oli valmistunut sanomaan: menköön naimisiin!

Nyt hän neuvoi kylpyjä ja kehoitti mitä tarkimpaan säännöllisyyteen avioelämässä —.

Uutta oli tässä neuvossa kirkkoherralle kylvyt, mutta mitä jälkimäiseen neuvon tulee eli säännöllisyyteen, niin sen hän jo ennenkin oli tiennyt. Hän oli aina ollut säännöllinen aviomies.

Mutta ei kylvyistä ollut apua eikä myöskään siitä erikoisesta ruokajärjestyksestä, jota sama lääkäri sittemmin neuvoi.

Ei auttanut yhä kasvava ikä, ei heikontuvat voimat eikä vanhentuva mieli.

Aina ja aina oli sama elämäniloa myrkyttävä ristiriita sydämmen syvyydessä: kyllästymys omaan vaimoon ja vieraiden naisten kuvat. Kaikki entiset ajatukset elämästä särkyivät tähän kaksinaisuuteen. Toivoton paino laskeutui kaikille näköaloille ja raukean lasiseksi meni silmäin katse.

Naishaamut eivät sittenkään jättäneet häntä. Ne eivät enää vaatineet häneltä hurjan rohkeata, suinpäin pahaan syöksymistä. Ne huvittelivat häntä hänen ajatuksissansa ja ehdottelivat hänelle salateitä.

"Täällä sinä kidut ja kuihdut", kuiskaili se utunainen kerran hänen korvaansa. — "Katso sinä jo olet kohta ukko, etkä vielä ole pidellyt minua kädestäni etkä hivellyt minun ihoani. Houkka! Sinä *tahdot* irtautua ja upota minuun, mutta sinä olet aina pelännyt 'mitä ihmiset sanovat'. Semmoisista vaikuttimista ne muutkin pikkusielut jäävät elämää vaille ja kuolevat sitä maistamatta."

Kirkkoherra tiesi hyvin, että tämä oli valhetta, kiusaajan puhetta, mutta hän kuunteli sentään kuten vanhaa tuttua nuottia.

Se jatkoi:

"Mutta vaikka niinkin on, saisit sinä vieläkin tulla minua katsomaan. Voisithan sinä pettää ihmiset ja ottaa osasi salassa heiltä, niin ettei kukaan tiedä sinun nähneen minua ja kosketelleen minua. Ihan lähellä, rajan takana, kiehuu suuri valtakunnan kaupunki, jossa sinä voit olla näkymätöin niinkuin pisara meressä, — ja niin sinä vieläkin löydät minut!"

Ei tarvinnut tämän ajatuksen kuin välähtää kirkkoherran mielessä, niin koko hänen ruumiinsa vavahti rikollisesta mutta suloisesti tainnuttavasta sykähdyksestä. Ja vaikka hänen huomaamattansa vesi pusertui silmiin, jännittyi hänen tarmonsansa kuin pilviin nousevan kotkan ja hän syvimmässään tunsikin, että asia oli siinä silmänräpäyksessä *päätetty*.

Ennen ratkaisevaa askelta hän rukoili kuin uutimen takaa, vanhasta tottumuksesta löytäen sopivia sanoja:

"Suuri, armollinen Luoja, sinä tiedät kuinka olen taistellut kiusaajaa vastaan! Tämä on yli minun voimieni! Olenko minä sairas, vai olenko minä sinun hylkäämäsi. Jos sinun poikasi on kuollut meidän synteimme edestä, niin vapahtakoon hän minutkin siitä mitä olen päättänyt tehdä. Vapahtakoon hänen verensä minut edeltäpäin siitä mitä tulee tapahtumaan, amen!"

Epätietoisena ja surullisena nousi rovasti rukouksistansa. Ei hän ollut varma siitä, oliko hän kenties sulkenut tällä rukouksella rikoksen mahdollisuuden itseltänsä ja aikoiko Jumala nyt todella tehokkaasti auttaa häntä: mutta ei hän osannut iloita, jos niin oli. Jonkun aikaa tämän jälkeen hän kulki tunteettomana, kunnes tuli lauantai, jolloin hän kirjoitti saarnaansa ja koetti kohota hengessä. Sunnuntai meni sitten tavallisissa kirkkotoimituksissa, mutta maanantaina hän, ajattelematta edeltäpäin, rupesi päivällisillä yhtäkkiä tekemään asiaa joillekin matkoille ja sitoi tahallaan itsensä äkkiarvaamatta näillä omilla puheillaan.

Itsessänsä hän siitä iloitsi, mutta samalla tulvi hänen sydämmestänsä sykähdykset kuin repivästä haavasta.

Se seikka, että hän sitten todella astui junavaunuun, tapahtui kuitenkin melkein vahingossa. Hän oli seisonut asemalla, aikeissa lähteä hevoskyydillä pitäjän toiseen päähän papillisille asioille. Mutta hevosta odottaessa kuului hyvin kaukaa junan vihellys, ja suoran linjan päästä rupesi näkymään pieni musta piste ja syrjään poikkeava savuviiva. Jokin vavahutti rovasti. Kaikki veri syöksähti sydämmeen ja jätti polvet vapisemaan. Ja sama huumaava rikollisuuden sykähdys taas tuli ja meni, tuli ja meni, tuli ja meni. Samassa kulki asemapäällikkö puutarhasta asemahuoneen ovea kohden, arvattavasti pukeutumaan virka-asuunsa. Ja mennessään hän tervehti rovasti. Silloin rovasti pysäytti hänet ja sanoi hymyillen ja muka epätietoisena:

— Omituinen sattuma! Sain juuri kirjeen, että minun pitäisi olla huomenna Pietarissa ja siinä tapauksessa minun pitäisi lähteä juuri tuolla junalla, mutta —

— Mutta? — kysyi asemapäällikkö.

— Vaimolleni en ole ehtinyt mitään ilmoittaa ja kirjeen kirjoittaminen hänelle lienee jo myöhäistä. Aijoin siis kysyä, ettekö tahtoisi olla niin ystävällinen ja suullisesti antaa hänelle —

— Mielelläni —

— ja suullisesti antaa hänelle —

— mielelläni — mielelläni —

— Kiitos, kiitos! — antaa hänelle tieto että —

— Minä voin vielä tänäpäivänä pistäytyä pappilassa —

— Jaha, jaha, — että minä en mitenkään ehtinyt — ja lähetän tuhannet terveiset —

— Mielelläni, mielelläni, kyllä minä vielä tänäpäivänä. — Mutta ilman pilettejä en sentään laske teitä, leikki asemapäällikkö ja he menivät nauraen ja yhtäkaa puhuen sisälle.

Ja juna porhalti esille ja rovasti astui vaunuun. Ja kun hän heittäytyi sohvaan ja kun maat ja metsät alkoivat vilistää ikkunan ohi, vavahutti häntä taas sama tainnuttava sykähdys ja silmät vierähtivät pyörryksiin. Mutta peläten ajatuksiinsa vaipumista hän sytytti sikarin ja antautui puheliaana ja huvittavana matkamiehenä tuttavuuksia tekemään.

Tämä oli rovastin ensimmäinen matka valtakunnan kaupunkiin.

Siitä pitäen teki rovasti joka vuosi kevätkuoleen matkustuksen Pietariin, viiptyen siellä milloin pitemmän milloin lyhemmän aikaa. Kun ihmiset häneltä tiedustelivat missä asioissa hän Pietarissa kävi, rupesi hän aina pitkällisiin ja väsyttäviin selityksiin matkansa erilaisista tarkoituksista. Muuten hän oli niinkuin ennenkin, huvittava seuramies ja alkoi pitää pappilassa entistä ylellisempää elämää alituisten vieraiden ympäröimänä. Hänen saarnansa myöskin paranivat vielä entistäkin paremmiksi. Niissä tuntui syvä, vaikuttava elämäkokemus, ja joskus ne ikäänkuin valittavan lapsen liikuttavuudella kääntyivät pelastajan puoleen armoa ja anteeksiantamusta etsien. Kyyneleet silloin vierivät hänen ja kaikkien sanankuulijain silmistä. — Paremmiin, liikuttavammin ei olisi yksikään pappi voinut sydämmen sisimpiä kieliä värähtellä.

Ja kaikki epäilyttävät huhut, jotka itsepintaisesti ja yhä kasvaen liikkuvat rovastista, työnnettiin tällöisten saarnojen jälkeen aina sittenkin taka-alalle.

Kunnes tuli tuo viimeinen tieto kunnan nimessä tehdystä rahannosto-yrityksestä. Silloin yhtäkkiä uskottiin todeksi kaikki mitä hänestä vuosikausien kuluessa oli puhuttu, ja se ei suinkaan ollut vähäistä. "Hän onkin susi lammasten vaatteissa", sanottiin. Ja siis kaikki hänen kauniit sanansa lunastuksen autuudesta olivat ihmisten mielestä pelkkää teeskentelyä. Hävetköön nyt siellä teoistansa!

* * * * *

— Lapseni, — sanoi rovasti, kerrottuaan Helenalle pääpiirteet elämästään, — minä olen täydellisesti ansainnut tämän häpeän; enkä minä *sitä* onnettomuutta sure enkä ole *sen* tähden silmiäni kuiviini itkenyt. Mutta se minua kauhistuttaa kuinka voi ihminen, joka on lunastettu, sittenkin syntiä tehdä. Ah, koko elämäni ajan on tämä kysymys repinyt minun sieluani. Onko se valhe, että minä olen lunastettu ja ettei minun syntiäni lueta minulle? Mutta mistä on tämä rauha minun sydämmessäni? Keskellä maallista häpeää, keskellä myös omaa katumuksen tuskaa riemuitsee minun sieluni niinkuin enkelien hiljainen ylistysvirsi. Katso, täällä häpeähuoneessa kirjoitan minä sen armon rajattomuudesta, jota sieluni tuntee. Täällä, missä muut kituvat, täällä minä iloitsen, enkä ole vielä missään muualla niin iloinnut. Sillä ei missään eikä koskaan ennen ole armo ja anteeksiantamus semmoisella autuudella sieluani täyttänyt.

— Voi, rakas, rakas setä, — sanoi Helena, — tuon minä voin niin-niin hyvin ymmärtää, sillä myös minä uskon, ettei mitään tuomiota ole, vaan ainoastaan rakkaus. En koskaan eläissäni ole toisin voinut ajatella. Ja jos vaan tietäisin *kuinka*, niin kaikki ovet aukasisin ja hävittäisin tämän vankilan.

Rovasti huokasi ja hänen katseensa meni hetkeksi pilveen.

— Lapseni, tuskin tahtoisinkaan täältä pois. En tiedä jaksaisinko enää tuntea, että taas rikon tätä armonliittoa. Voi minua, voi minua!

— Minä olen tavannut teidän vaimoanne, — sanoi Helena, kääntääkseen rovastin huomion muuante. — Ja hän pyysi toimittamaan teille tervehdyksensä.

Rovastin tuli kyöneleet silmiin. Mutta hänkin tahtoi, seuraten Helenan esimerkkiä, kääntää keskustelun keveämmäksi.

— Et sinä lapseni ole vielä naimisissa? — kysyi hän hellästi.

— En, sanoi Helena.

— Olet yhä kihloissa?

— En ole sitäkään, — sanoi Helena.

— Mutta, odotas, kuinka se taas olikaan — minä muistelen — —

— Minä sanon setälle ihan-ihan niinkuin se asia oli ja yhä on: minun silloinen sulhaseni —

— Kyllä, kyllä. — Georg, — kyllä minä muistan.

— Niin juuri, Georg, — niin hän tahtoi ensin tulla kapteeniksi ja muuta semmoista, mutta minä taas olin silloin ja olen nytkin itseni suhteen sitä mieltä, että niinkauan kuin *voi* olla menemättä naimisiin, niinkauan *pitää* olla. Niin että meidän ajatukset sopivat siinä asiassa yhteen, ja kaikki jätettiin sillensä.

— Vai sitä mieltä sinä olet.

— Sitä mieltä.

— Olin minäkin kerran eläissäni sitä mieltä.

— Eikö setä enää ole?

— Tiedäthän että olen naimisissa. Vai miten sinä tarkoitat?

— En minä oikeastaan *niin* tarkoittanut.

— Vaan miten?

— Niin vaan että *sittenkin, aina*, — niinkauan kuin voi, niinkauan pitää —.

— Vaikkako on oma vaimo?

Mutta Helena ei enää tullut vastanneeksi, sillä jo hyvän aikaa oli kuulunut liikettä oven takaa, ja nyt se avautui ensin raolle ja sitten puoleksi. Siellä oli vartija ja tirehtöri. Hän oli jo sillä välin ehtinyt syödä päivällisen, ja kuu sai kuulla neidin yhä vielä olevan rovastin luona, tuli hakemaan Helenaa, sillä keskustelu oli hänen mielestään kestänyt jo kyllin kauan.

Yksin jäätyään rovasti meni nurkkaan, pani kätensä ristiin ja nosti silmänsä ylös.

"Minä rukoilin Sinua epätiedossani, että ilmoittaisit minulle onko armosi kohdannut minua vai petykö minä. Ja sinä lähetit minun luokseni enkelin, joka on neuvonut ja opettanut minua, ja nyt minä en enää mitään epäile!"

Pois viralta.

Eräänä päivänä luki Helena lehdissä, että johtajan paikka toisessa, paljon suuremmassa vankilassa oli aivan odottamatta joutunut avoimeksi. Ja jonkun ajan kuluttua hän sai vielä kuulla, että juuri hänen tirehtöriänsä oli ajateltu lähimmäksi seuraajaksi.

"Nyt saamme nähdä", ajatteli Helena, "oliko hän todella tyytymätön virkaansa vai ainoastaanko palkan riittämättömyyteen." —

Eikä hän voinut kieltää tulleensa hyvin levottomaksi näiden uutisien tähden. Sillä koko hänen vankilassaolonsa riippui yksistään tirehtöriin suosiosta. Silminnähtävästi teki pastori parastaan sysätäkseen Helenan pois, ja tirehtöriellä oli jo ollut hänen tähtensä kuumia otteluja pastorin kanssa.

Helena koetti sentähden kulkea naisosastollansa entistäkin huomaamattomana. Hän tuli ja meni mieluummin niin, ettei kukaan häntä nähnyt. Ei hän ollut, kumma kyllä, enää tirehtöriäkään tavannut muuta kuin yhden ainoan kerran. Silloinkin oli jokin vankilatarkastus ja tirehtöri oli juhla-asussa ja arvokkaimmillaan. Helena päätti, että se pieni jäykkyys, joka tällöin tuntui tirehtöriin tervehdyksessä, oli ainoastaan seuraus tästä erikoisesta tilaisuudesta.

Mutta eräänä päivänä oli Helena juuri käynyt uudestaan Sofia Huotarin luona, joka oli itse antanut sanan ja tahtonut häntä puhutella; sillä Sofia oli jo kauan sitten kokonaan Helenalle antautunut. Samaan aikaan oli pastorikin kulkenut naisosastolla. Ja kun Helena oli jo tulossa pois ja kulki keskikäytävässä mennäkseen ulos, tuli pastori häntä vastaan.

— Sepä oli hyvä että tapasin neidin. Saisinko luvan pyytää hetkeksi tänne.

Hän saattoi Helenan miesosaston puolelle, käytävän keskipaikoilla olevalle ovelle, jonka aukasi avaimellansa ja pyysi astumaan sisälle.

Se oli erikoinen vastaanottohuone, jossa pastori puheli vankien kanssa sielun asioista, — pienenlainen valkoseinäinen huone, joka oli väliaidalla jaettu kahteen osaan, ovenpuoliseen ja ikkunanpuoliseen. Valo tuli ylhäältä ikkunasta niinkuin kopeissakin. Ikkunan alla oli liinaöljyllä kiilloitettu pöytä ja pari tuolia. Ikkunanpuolinen osa oli sitäpaitsi hiukan korkeammalla kuin ovenpuolinen, jossa oli vaan yksinkertainen penkki istuimena.

Kun he astuivat sisälle tähän huoneeseen, istui penkillä vanha ukko vangin vaatteissa ja heti kavahti pystyyn sekä rupesi jonkinlaista sotilaskunniaa pastorille tekemään, vaikka oli lakitta päin.

— Vai niin, sinä olet täällä, — sanoi pastori. — Meneppäs nyt, ei minulla olekaan aikaa. — Tai odotas!

Pastori kääntyi Helenan puoleen:

— Jos suvaitsette, minä ainoastaan vähän aikaa ensin puhelen tämän vangin kanssa. Olkaa niin hyvä, neiti, istukaa.

Näin sanoen pastori avasi väliaita-oven ja nousi ikkunanpuoleiseen osaan, sekä tarjosi Helenalle toisen tuolin niistä kahdesta. Itse hän istui toiselle ja rupesi kiirehtien puhumaan vangin kanssa, joka seisoi väliaidan takana matalammassa puoliskossa, ylhäältä tulevaa valoa vasten.

— Nimesi?

— —

— Rikoksesi?

— —

— Tuomiosi?

— —

— Kauanko ollut vankilassa?

— —

— Jaha, jaha. Ja nyt sinä tahdot päästä osalliseksi Herramme Jeesuksen Kristuksen ruumiista ja verestä. Jaha, jaha. — No —? Tunnetko siis tekosi *rikokseksi*?

— —

Jaha. Tekosi on rikos kahdella tapaa: se on rikos ihmisiä vastaan ja se on myöskin rikos Jumalaa vastaan. Rikos ihmisiä vastaan tulee sovitetuksi tämän rangaistuksen kautta, sittenkuin sinä olet sen loppuun kärsinyt. Mutta rikos Jumalaa vastaan? Tuleeko tekosi sovitetuksi tämän rangaistuksen kautta Jumalankin edessä?

— —

Oikein vastasit. Ei. Yksi on sovitus Jumalan edessä, yksi ainoa. Se on usko lunastukseen meidän Herramme ja Vapahtajamme ristinkuoleman kautta. Ja jos tässä uskossa käyt Herran Pyhälle Ehtoolliselle, niin sovitat rikoksesi Jumalan edessä. Tutki siis ja koettele itseäsi vielä, onko sinussa elävä usko, sillä joka kelvottomasti syö ja juo, hän syö ja juo itsellensä iankaikkisen kadotuksen. Ja kun sen olet tehnyt, niin sano sitten lauantaina vartijalle, että hän kirjoittaa sinut ehtoolliselle muiden joukkoon. Nyt saat mennä.

— —

— Jaa, niin, — sanoi pastori vangin lähdettyä Helenalle: — se on nyt vähän ikävä asia, mikä minulla on, ellei se ole väärinkäsitystä. Se tahtoo sanoa, näyttää siltä kuin me toimisimme ikäänkuin eri suuntiin, — neiti ja minä, — mikä, kuten itse ymmärrätte, ei juuri kävisi päinsä täällä vankilassa. Erittäinkin on tietooni tullut, että te olette vangeille lausunut poikkeavia mielipiteitä mitä synninpäästö-

oppiin tulee, — oppiin, joka helposti ymmärrettävistä syistä on paikassa semmoisessa kuin tämä mitä tärkein. Ollakseni kuitenkin perustumatta yksistään syrjästäpäin tulleihin puheisiin, tahtoisin nyt kysyä teiltä itseltänne, miten asianlaita oikeastaan lienee.

— Se on kaikki totta mitä on minusta puhuttu: minä en usko mihinkään sellaiseen kuin te äsken sanoitte tuolle vanhalle miehelle. Ensin tosin päätin etten puhua vangeille mitään niistä asioista, mutta kohta ensi tilaisuudessa tulin rikkoneeksi tämän päätöksen. Sillä niinkuin sanoitte on tuo kysymys rikoksen sovittamisesta kaikkein tärkein, ja ilman sitä ei täällä ole mitään puhumista.

— Mutta, arvoisa neiti, — sanoi pastori hiukan uteliaana: — jos te ette usko "mihinkään sellaiseen", niin kuinka ollenkaan voitte puhua rikoksen sovittamisesta. Hauska olisi tietää, mitä neiti ymmärtää synnin anteeksiantamisella?

— Sitä vaan, että me ihmiset annamme kaikki anteeksi emmekä pidä toisia vankeudessa.

— Suokaa anteeksi, neiti, minä tarkoitin *vangin* kannalta, — miten on selvitettävä hänen välinsä Jumalan edessä?

— Eiköhän se ole Jumalan asia, Ei tarvita mitään erikseen, ei ole mitään helvettiä eikä tuomiota.

— Vai niin. Jaha, jaha. Ja jos olisikin niinkuin neiti sanoo, niin miten kävisi ihmiskunnan, ellei vankiloita olisi!

— Tiedättekö, pastori, minä aina ennen luulin, etten usko mihinkään ja te muut uskotte. Nyt näen, että te muut ette usko mihinkään, mutta minä uskon.

Pastori katsoi kelloaan, josta Helena huomasi, ettei hän halua enää keskustella.

— Sanoin äsken väärin, — lisäsi Helena vielä, — kyllä olen tavannut yhden papin, joka uskoo että kaikki on rakkaus, ja hänen kokemuksiin pitäisi todella kaikkien saada kuulla, mutta hän on teillä täällä lukkojen takana.

— Jaa, — sanoi pastori lopullisesti keskeyttäen, — niin hauska kuin olisikin jatkaa tätä originellia keskustelua, en minä nyt jouda. Olen sanonut mitä velvollisuuteni käski. Muusta voitte puhua tirehtöriin kanssa, jolla tässä laitoksessa on ylin sananvalta.

Näin sanoen pastori jätti hyvästi, avasi oven Helenalle, sulki sen omalla avaimellaan ja läksi edellä pitkin käytävää kansliaan päin.

"Tämä merkitsi, että pian on kaikki lopussa", — ajatteli Helena jäätyään nolona yksin kulkemaan käytävään. — "Ja Sofia raukkakin!"

Ei Helena tiennyt oliko hän oikein vai väärin siinä menetellyt, kun oli näin peittelemättä pastorin kanssa puhunut. Olisi ehkä voinut olla varovampi, — olisi ehkä vankienkin kanssa pitänyt varovammin puhua —!

Ja tämä asia alkoi häntä suuresti vaivata ja sekottaa, ja vei häneltä kaiken rauhan.

Hän kulki monta päivää alituisesti ajatuksissansa ja yhä soimasi itseään, että oli pilannut ja vahingoittanut hyvän asian.

"Semmoinen minä olen, ei minulle mikään onnistu, en minä missään pysy. En minä kelpaa muutakuin ranskaa opettamaan!" — —

Hän oli todella uskollinen, tuo Georg, ainoa, joka piti Helenan työtä tarpeellisena itsellensä.

Kaikkina näinä aikoina olivatkin ranskantunnit ainoat hetket, joina Helena lepäsi vankilan raskaista vaikutuksista.

Heillä oli Georgin kanssa tosin jo alustakin pitäen ollut semmoinen suhde, että he tarkasti välttivät koskettamasta mihinkään totisiin kysymyksiin, jotka aikoinaan olivat erottaneet heidät toisistaan. Mutta näinä aikoina juuri tämä omituinen keveä suhde, jota Georg näytti ikäänkuin tahallaankin ylläpitävän, tuotti Helenalle lepoa.

Heti kuu Georg tuli, alkoi Helenalle ihan toinen elämä kuin hänen tavallisensa. Heti hän irtausi tuosta raskaasta itsensä-moittimisesta, ajatuksesta, että hän ei kelpaa mihinkään. Aurinko rupesi paistamaan, kaikki tuntui keveältä ja iloselta. Ja Helena saattoi nauraa, laskea leikkiä, puhua mitä halutti, — jota hän ei olisi ilman Georgia suinkaan tullut tehneeksi.

Sentähden, vaikka hän, ennen jo mainitusta syystä, tai tuon epäillyttävän kiintymisensä vuoksi

Georgiin, olikin yhä tuntenut, että oikeastaan olisi pitänyt keskeyttää nämä tunnit, ei hänellä tuon suloisen levon vuoksi ollut riittänyt siihen voimaa eikä tarmoa.

Mutta nyt, kun nousi kysymys, että hän kenties tulee sysätyksi pois vankilasta, näytti hänestä, että hän jääpi ainoastaan noiden tuntiensa varaan, ja se ajatus suuresti vaivasi häntä ja hän tahtoi välttämättä jättää nämä tunnit, vaikkapa vaan siksi ajaksi kuin hän sovittelulla ja tirehtöriin avulla jälleen saa asemansa vankilassa turvatuksi.

Ensin hän rupesi kirjoittamaan kirjettä Georgille, ettei hän ollenkaan enää muka ollut tilaisuudessa antamaan ranskan tunteja. Mutta perustelmat, jotka kaikki olivat keksittyjä, tuntuivat sangen vähän uskottavilta ja olisivat päinvastoin herättäneet Georgin epäluuloa. Ja niin hän kirjoitti vaan lyhyen kirjelman, että sattuneesta syystä hän ei voi kahteen viikkoon mitään tunteja antaa.

Tällä ajalla hän myöskin pysytteli poissa vankilasta siinä toivossa, että pastori siellä kenties vähän unohtaa viimeisiä selkkauksia, ja hän sitten entistä varovammin ja viisaammin rupee käyntejensä jatkamaan.

Mutta hänen hämmästyksensä oli suuri, kun hän kahden viikon kuluttua vankilaan tultuansa tapasi kansliassa tirehtöriin, johon oli kaiken ja ainoan toivonsa pannut. Tirehtöriin ensin ikäänkuin sävähti veri kasvoihin, kun Helena astui sisälle, mutta kohta hän nousi ylös ja tuli Helena vastaan rauhallisena ja omituisella tirehtörimäisellä arvokkuudella, jota oli käyttänyt ennen ainoastaan vartijoita ja vankeja puhutellessaan. Muulloin olisi Helena purskahtanut nauruun, mutta nyt hän asian vuoksi varoi sitä tekemästä. Päivän selvää oli, että tirehtöri oli siis hakenut sen suuremman vankilan johtajan paikkaa.

Tirehtöri ikäänkuin ei oikein tahtonut katsoa häntä silmiin ja senvuoksi oli pyyhkivinä jotakin roskia uuden uutukaiselta virkatakiltaan.

— Ja ketä neiti haluaisi tavata, jos saan luvan kysyä? — sanoi hän koettaen muka nähdä ensimmäisen napin seutuja ihan oman leukansa alla, ja siksi venytti huulensa kovasti eteenpäin.

— Jos muistatte, — sanoi Helena, — oli kerran kysymys eräästä Henrik Lehtosesta, joka on kotiseudultani.

— Jaha. Se käy laatuun.

Tirehtöri avasi luettelokirjansa.

— Aivan oikein. Henrik Lehtonen, — tappelusta. Kyllä minä muistan.

Hän soitti vartijaa, joka ilmestyi heti, rämisevä avainkimppu vyöllä.

— Numero 32 tänne! — komensi hän. Ja vartija meni.

Helena kauhistui itseksensä. Tirehtöri ei nähtävästi enää otaksunutkaan, että Helena entiseen tapaan kahden kesken vankeja puhuttelisi, vaan kutsutti vangin alas ja aikoi itse olla läsnä.

— Mutta — hyvä tirehtöri — rupesi Helena sanomaan.

— Miksei täällä yhtä hyvin? — sanoi tirehtöri leikkien viatonta. Mutta osasi nyt vielä vähemmin katsoa silmiin.

Kun Helena ei vastannut ja odotti vaan hänen päätöstään, rupesi tirehtöri ensin muka kohauttelemaan olkapäitensä, mutta sitten sanoi:

— Se on johtokunnan päätös.

— Hyvä, — sanoi Helena, — minä jätän teidän vankilanne; kuitenkin tämän ainoan kerran vielä pyydän saada puhutella tätä vankia ilman vartijan läsnäoloa, kahdenkesken.

— Olkaa huoletta, ainoastaan *minä* tulen olemaan läsnä, — sanoi tirehtöri.

Helena mietti vähän aikaa ja sanoi sitten pyytävästi:

— Uskokaa minua, hyvä tirehtöri, minun on erikoisesti tärkeä puhutella juuri *tätä* vankia. Tahdon nyt kertoa teille, että oikeastaan olen vaan hänen tähtensä täällä ruvennutkin käymään, vaikka olen aina lykännyt tapaamisen tuonnetmas. Ja tiedättehän itse, etten ole yhtäkään vankia täällä pahentanut. Ettekö siis suostuisi? Tämän ainoan kerran?

— Minä olen kokonaan riippuvainen johtokunnasta.

— Herra tirehtöri, — sanoi nyt Helena päättävästi, — minun täytyy siis tunnustaa teille, että tämän

vangin ja minun välilläni on olemassa läheinen, maailmalle tuntematon sukulaisuussuhde —

Mutta ei nyt enää mikään auttanut. Tirehtöri oli jo sisäisen taistelunsa taistellut.

— Oo! — pani hän arvokkaasti kummastuen, ja lisäsi vaan: — kyllä hän kohta tulee, aivan kohta.

Ja kohta sen jälkeen aukenikin ovi ja Souvari-Heikki astui sisälle vartijan seuraamana. Hän asettui epävarmana ja hätäisenä sotamies-asentoon ja vilkui tirehtöriin, odottaen pahinta.

Tirehtöri asettui samassa istumaan pöytänsä taakse, venytti jalkansa kauas pöydän alle ja nojasi selkänsä selustimeen. Hän oli voittanut lopullisesti.

— Tämä neiti tässä tahtoo puhua sinun kanssasi.

Souvari-Heikki vilkasi Helenaan, mutta ymmärtämättä mitään taas alkoi mulkoilla levotonna tirehtöriin.

Helena astui pari askelta vankia kohden.

— Minä olen patruuna-vainajan tytär, Helena —

— Jassoo — sanoi Souvari-Heikki vaan, voimatta lakata tirehtöriin vilkumasta.

— Sinä olet minun veljeni. Heikki, — sanoi Helena niin hiljaa kuin mahdollista.

Silloin Souvari-Heikki katsahtaen tirehtöriin veti ikäänkuin häpeissään suunsa nauruun ja tuli yhtäkkiä ihan totiseksi, sitten taas nauroi ja taas tuli totiseksi.

— Tahtoisit ehkä jotain työtä ajan kuluksi — ehkä tirehtöri voisi sinulle antaa —

Souvari-Heikki tuli levottomaksi.

Tirehtöri naurahti ja sekaantui nyt puheeseen:

— Sitä ei Lehtonen varmaankaan tahtois. Mutta jos panisimme sinut käytävän lakasijaksi, mitä siihen sanot?

— Saan nöyrimmästi kiittää herra tirehtöriä, — sanoi Heikki kokonaan luopuen Helenasta ja tehden syviä kiitollisuuden kumarruksia tirehtörille.

— Kun pääset täältä, kysy Annankadulta numero x. — Minä ehkä voin auttaa sinua työpaikan hakemisessa.

Mitään enempää ei Helena tirehtöriin läsnäollessa osannut hänelle sanoa. Näin nolosti päättyi hänen viimeinen keskustelunsa vankilassa, se keskustelu, joka olisi pitänyt olla ensimmäinen ja jota varten hän oli vankilaan tullutkin. — Kun Heikki oli viety takasin, pyysi Helena vaan tirehtöriltä tiedon Heikin vapaaksipääsön päivästä ja pani sen muistiin voidakseen tavata häntä silloin vankilan edustalla.

Nyt ei Helenalla ollut jäljellä muuta kuin sanoa hyvästi ja jättää ikipäiviksi tämä vankila.

Harvoin hän eläessään oli niin pahoilla mielin ollut kuin nyt, kulkiessaan tuttua tietä vankilasta kaupunkiin. Eikä se ollut yksistään Souvari-Heikin tähden, vaan yhtä paljon ja ehkä enemmänkin vielä tirehtöriin tähden. Selvä oli, että se mies oli tästä lähin paatumistaan paatuva, kun oli kerran tämän kynnyksen yli astunut.

Kaiken kiusan päälle, kun hän tuli sille kauniille paikalle, mistä koko kaupunki näkyy, huomasi hän kauppatorilla äärettömän väkijoukon ja arvasi että se oli sotaväen kevät-paraadi.

"Nuo ne vaan eivät haikaile!" ajatteli Helena harmissaan ja läksi menemään väentulvaa kohden, jonka keskeltä näkyi kaukaa sotamiesriveillä rajoitettu suuri tyhjä torineliö. Siellä rienteli joukko ratsastajia, välkkyi kirjavia uniformuja ja häikäsevinä pisteinä kiilui soittajain torvet.

Kun hän tuli perille tehtiin paraikaa jo paraadin loppua. Seurueensa edessä istui kuumentunut kenraali vaahtoisen, pyörivän hevosen selässä, ja kasvot punasina, kaulasuonet paisuksissa huusi komennushuutoja remahtelevan musiikin alkaessa soida.

Jännittyneessä mielentilassa, kaikkien kasvot torille päin, tungeskeli väkijoukko sotamiesrivien takana. Pienet katupojat pujottelivat esille. Naiset kurottautuivat hattuineensa, esplanaadin keikarit keppinensä ja sikarinensa, rantajätkät, palvelustytöt, puotilaiset rapuiltansa, silmät torrollaan kuin naulattuina torin keskukseen.

Ja mihin ikinä Helena katsoi, oli hän yksin. Ja hän epäili omaa itseänsä.

"Tuomitsenko minä maailmaa, tuomitsenko minä ihmisten iloa, heidän pukujansa ja suoria rivejänsä, tuomitsenko minä heidän iloansa tässä auringon paisteessa, koska minun on niin-niin paha olla. Varmaan minä olen väärässä, koska noilla on ilo ja minulla on synkkyys."

Ja sen sijaan kuin muiden mukana ihailla kahdessa rivissä ohitse kulkevaa kaartin komppaniaa, tuijotti Helena pitkin eturiviä, eikä voinut siitä löytää mitään innostuttavaa, — ei muuta kuin rivin samoilla väreillä puettuja miehiä, — neniä nenien vieressä yhtämittäisessä jaksossa suoraan eteenpäin suunnattuina. Vielä hän näki nousevat ja laskevat jäykistyneet jalat, jotka musiikin tahtiin yhtäaikaa kopsahtelivat maahan. Hävetti kauheasti tuo aikamiesten mieletön yhtäikaisuus astelemisessä ja heidän typerä riviksi-muuttumisensa.

Hävetti ja samalla repi sydäntä, sillä ne olivat miehiä, jotka hän tunnusti viisaammiksi ja kykenevämmiksi ja voimakkaammiksi itseään ja joiden johtoa paitsi hänen näytti olevan vaikea jopa melkein mahdotonkin elää maailmassa.

Kuu rivi tuli ihan kohdalle, oli sen päässä pienenlainen lihavahko luutnantti, joka näytti olevan erityisesti toimessaan. Hänen vasen kätensä heilui semmoisella jäykistyneellä rytmillä, ruumiinsa pysyi niin liikkumattomana, ja paljastettu miekkansa, hetken tullessa niin taidokkaasti letkahti olalta jalkoihin, että Helena yhtäkkiä purskahti nauramaan.

Peljästyen omaa nauruaan hän katsahti kohta ympärillensä, mutta ne yleisöstä, jotka olivat huomanneet hänen naurunsa, tuijottivat häneen kummastuneina, melkein niinkuin mielipuoleen, ja hän itsekin säikähti, kun ei ollut ketään muuta, joka olisi nauranut; ja tuli samassa hetkessä totiseksi.

Ihmisiä oli torilla niin paljon, että vaikka sotaväki jo oli marssinut musiikkineen pois, oli kuitenkin vaikea päästä eteenpäin. Ja Helenaa iletti tämä väkijoukko nyt niin, että hän, tahtomatta tunkeutua sen läpi, meni tyhjälle poikkikadulle odottamaan.

"Virkaheitto!" — ajatteli hän itsestäänsä, siellä yksin kävellessään. — "Ja minä kun päinvastoin luulin saavani *hänet* viralta! Ei; ei ole koko maailmassa yhtään ainoata ihmistä, jota olisin saanut ymmärtämään."

Viimeinen ranskantunti.

Kun hän sitten, väen jo hajottua, taas pääsi menemään kotiinpäin, tapasi hän kasarmin ohitse kulkiessa Georgin, paraadiuniformussa tulemassa kasarminportista.

— Meillähän on vihdoon taas tunti tänään — totta sinä muistat? — sanoi Georg tervehdykseksi ja rupesi ilosena saattamaan Helenaa ylös hänen kadulleen.

Helena muisti kyllä. Nuo kaksi väliviikkoa oli nyt kuluneet. Mutta ei hän nyt ollut yhtään sillä tuulella, vaan kulki murjottaen hänen vieressään, sanomatta mitään.

— Mistä sinä oikeastaan tulet, Helena? — kysyi Georg ja tahtoi ottaa häntä kädestä, kuten tavallisesti.

— Tulenpahan vaan, — sanoi Helena eikä antanutkaan tällä kertaa kättänsä Georgille.

Se tapahtui ensimmäistä kertaa. Sillä muuten oli heidän välillään muodostunut semmoinen tapa, että kun Georg ei tiennyt mitä Helena ajattelee, tai epäili että Helenalla on joku suru, hän otti Helenan kädestä ja rupesi silmiin katsoen utelemaan mikä hänen oli. Sattui myös yhtä usein että he tervehdittyä tai hyvästijättäisissä jäivät pitelemään toistensa kädestä, kun Georgilla oli aina niin paljon sanottavaa tavattaissa ja ennen eroomista. Mitäpä siinä oli erinomaista. Piteleväthän luutnantit keskenänsäkin joskus siten toisiaan kädestä tavatessa tai erotessa. Ja kyllä Helena hyvin ymmärsi Georgin sitä tekevän ainoastaan siinä mielessä, että he nyt olivat tulleet ystäviksi ja tovereiksi keskenään. Helena kuitenkin aina ensimmäisenä veti kätensä pois, sillä kun Georg oli jonkun aikaa pitänyt, sykähti Helenan sydän aivan kuin todella ei olisi mitään väliaikaa kulunut siitä asti kuin he Helenan kotikartanossa sulhasena ja morsiamena rakettien räiskyessä tekivät viivytellen tuloa pimeän huoneen läpi balkongille, minne heitä huudettiin.

Helena olisi myöskin sentähden mielellään tehnyt lopun koko tavasta, mutta entä jos Georgissa olisi silloin herännyt epäluuloja ja se olisi ruvennut arvaamaan, ettei Helena voinutkaan ottaa sitä *vaan* toverilliselta kannalta!

Georgilla ei tietysti ollut mitään tämän laatuista estettä, ja sentähden oli tuo toverillinen tapa hänellä

juurtumistaan juurtunut, eikä hän koskaan sitä unohtanut.

Paitsi nyt tällä kertaa, jolloin Helena ei ollenkaan antanut kättänsä hänelle, vaan kulki kadunkulmaan asti itsepäisästi valjeten.

Siinä Helena pysähtyi ja aikoi ruveta sanomaan hyvästi, mutta ei voinut enää pidättää katkeria harmin tunteitaan.

— Että sinäkin sentään kehtaat olla upseerina! — sanoi hän yhtäkkiä, hermostuneesti polkaisten jalkaa katuun, ja purskahti itkemään.

Hän huomasi kohta kuinka tyhmästi tämä oli tehty, ja harmissaan pian paineli nenäliinalla kyyneleet kuiviin.

Silloin hän näki Georgin äimistyneenä, silmät pyöreinä katsovan häneen.

Tuo Georgin kysyvä, puolipelästynyt katse oli Helenaa lapsuudesta saakka aina miellyttänyt ja naurattanut. Eikä hän olisi aavistanut, että se yhä vieläkin saattoi olla jäljellä Georgin muuten niin miehistyneessä olennossa. Yhä enemmän hän katui sanojansa. Noin hän nyt oli kadun kulmassa yhtäkkiä purkanut esille sen kysymyksen, jota he mitä tarkimmalla huolella ja arkatuntoisuudella olivat uudistuneen tuttavuutensa aikana koettaneet välttää koskettamasta!

Hän koetti sekottaa pois asiata.

— Ah, minä olen niin väsyksissä tänään. Kuules, teillähän oli komea paraadi — oikein komea!

Mutta myöskin nämä sanat rupesivat häntä harmittamaan. Hän sanoi siis vaan lyhyesti hyvästi, ja meni.

Niin väsyksissä hän oli, ettei tiennyt ruvetako ollenkaan päivällistä syömään, kun tuli kotiin. Mutta emännöitsijä — suuri unien uskoja ja selittäjä — oli täksi päiväksi valmistanut Helenalle mieliruokaa ja kertoi nähneensä viime yönä unen, josta ennusti Helenalle tapahtuvan suuren onnen — suurimman mitä tässä maailmassa ihmiselle voi tapahtua. Helena jo tiesi mitä onnea emännöitsijä pitää suurimpana. Mutta emännöitsijän mieliksi hän kuitenkin söi, ja vasta syötyään huomasi, että sekä mieliruoka että uni olivat vaan alkusoittoa aika usein uudistuvaan pyyntöön päästä ulos koko vuorokaudeksi "sukulaisten luo".

"Johan minä ajattelin!" — sanoi Helena itsekseen, puolileikillä kohtaloansa nurkuen. — "Mitäs onnea minulle voisi tapahtua, ei yhtään mitään!"

Hän antoi emännöitsijän lähteä, meni itse omaan huoneeseensa, avasi ikkunan, heittäysi sen luona olevalle leposohvalle ja nukkui kohta sikeästi siihen.

Ja nukkui hämäriin asti, melkein siihen hetkeen, jolloin Georgin oli tapana tulla.

Ulkona oli lämmin, hyvänhajuinen, täyteläs kevätilma, joka Helenan nukkuessa oli ravinnut hänet hengellensä. Läheisen bulevardin ja pihapuistikkojen vastapuhjenneista lehdistä oli väkevä tuoksu täyttänyt huoneen, tarttunut hänen vaatteihinsa ja hänen ihoonsakin imeytynyt. Lapset juoksivat kadun yli kalkattaen ja nauraen ja perässään vetäen jotain leikkikärriä. Siihen ratinaan Helena heräsi.

Hän hypähti virkeänä sohvalta, ja heti ensimmäiseksi tuli ajatelleeksi Georgia, jolle ilman mitään syytä oli päivällä ollut niin tyly.

"Mistä Georg sen tiesi, että minä sattumalta en ollut sillä tuulella! Se on oikeastaan suuri vääryys tuo 'sillä ja ei sillä tuulella'. Tavallisissa oloissa olisin — häpeä sanoa — ollut onnellinen että hän ottaa taas minua kädestä. Mutta nyt se raukka aikoi, ja jo ojensi kätensä, ja minä —"

Oli niin-niin sääli Georgia. Mutta kun Helena koetti ajatella eri tapoja millä hän sen sovittaa, meni hän mielikuvituksessaan väkisinkin kokonaan liikanaisiin ja luvattomiin hellyyksiin, ja hänen sydämensä sykki niin että kuului.

"Ei!" — ajatteli Helena, riuhtaisten itsensä irti mielikuvituksesta niinkuin tuhansia kertoja ennen. — "Tahdonko ja voinko minä siis vapautua tuosta tunteesta vai en? Siinäpä se juuri on, etten milloinkaan henno antaa itselleni selvää vastausta siihen. Minun tulee ikävä, jos sanon: tahdon ja voin. Minä *voin*, mutta tahtoisin, etten voisi. Niin se on. Ja siis minun *täytyy* luopua näistä tunteista. Minun täytyy hankkia itselleni kohta uutta työtä sen vankilan sijaan, semmoista, joka kysyy kaikki voimani ja ajatukseni. Muuten tästä todellakin tulee se, että Georg vielä huomaa —! Mutta nyt minä kerrankin päätän, että tahdon, tahdon, tahdon!" —

Samassa, kun Helena näin rupesi hokemaan "tahdon, tahdon!", koputtaa

Georg ovelle.

Georg oli ensikertaa tullut itävaltalaisessa, mustassa kotinutussa, jossa oli vähemmän sotilaallisuuden tuntomerkkejä kuin tavallisessa uniformussa. Olikohan se rakas, rakas poika tehnyt sen todella Helenan vuoksi!

Ja vaikka Helena oli juuri kaikin puolin varustautunut Georgia vastaanottamaan, niin ihan huomaamatta huumautuu hänen mielensä entisellä tavalla, ja vastoin kaikkia päätöksiään hän antaa tuonoisen tylyyden sovittamiseksi Georgille kätensä niin lämpimästi, että Georg ottaa sen vastaan molemmin käsin ja kiitollisuudesta painaa vielä ikäänkuin sydäntänsä vasten.

— Kuinka ihmeessä sinä pääsit sisälle soittamatta? — kysyy Helena kaikin tavoin koettaen vetää kättänsä Georgilta. — Ah, se on totta, — vastaa hän itse ja puhuu kuumeentapaisella kiireellä sekottaakseen pois omat tunteensa, — ovi jäi emännöitsijän jälkeen kiinni panematta. Ja arvaappas minä olen täällä nyt ihan yksin; ei ole elävää sielua koko talossa. — Mutta miksi sinä olet hengästynyt, Georg?

Georg sanoi, että hän oli hengästynyt varmaan rappusissa tullessaan, ja päästäen Helenan käden hän istuutui pöydän ääreen, missä he tavallisesti lukivat. Helena aikoi ensin istua sohvalle ja antaa Georgin istua yksin pöydän ääressä. Mutta Georg oli toisella kädellään jo ottanut tuolin seinän luota ja asettanut viereensä Helenan varalle. Helena koetteli sentähden muuten viivytellä, ja rupesi muka lamppua järjestelemään.

— Mitä sinä siellä teet? — kysyi Georg.

— Luuletko että vielä näemme ilman lamppua? — sanoi Helena. Hän ajatteli, että lampun valossa Georg ehkä huomaa levottomuuden hänen kasvoissansa.

— Näkee, näkee, tässä näkee mainiosti — vakuutti Georg.

— Ah, mitä minä olen unohtanut! — huudahti Helena. — Nythän on emännöitsijä poissa, ja kuinka minä saan sinulle teetä?

— Ei sitä ollenkaan tarvita. Tule nyt vaan tänne.

— Tietysti tarvitaan. Minä menen itse laittamaan teekyökin tulelle. Se on pian valmis.

— Jaha, sitten minä tulen auttamaan.

Ei koskaan ollut Helena vielä ollut siihen määrin tunteensa valtaamana kuin tällä kertaa. Mitä he siellä kyökissä toisilleen sanoivatkaan ja vastasivat, sitä ei hän tiennyt eikä ymmärtänyt. Kovalla äänellä ja jonkinlaisella tarpeettomalla kiireellä he vaan rupesivat siellä puhumaan hiilistä ja tulitikuista ja puuhasivat hyvän aikaa ilman mitään tuloksia. Georg sotki eikä auttanut oikeastaan mitään. Vasta kun Helena rupesi käsin ottamaan uunista hiiliä, tarttui Georg todella toimeen ja erinomaisella sukkeluudella sytytti hiilet teekyökin torveen.

— Kas, mistä sinä olet tuon konstin oppinut? — kysyi Helena.

Georg vastasi polviltaan maasta, missä sytytteli teekyökkiä, että kyllä sitä saa leirissä yhtä ja toista oppia.

Ja katsahtaen ylös Helenaan, lisäsi naurahtaen, ikäänkuin vastaukseksi siihen, mitä Helena oli hänelle päivällä sanonut:

— Josta näet, että on sillä sotilasammattillakin sentään puolensa.

Näistä sanoista oli Helena Georgille suuresti kiitollinen, sillä niinkuin taikavoiman kautta ne vapauttivat Helenan siitä tunteen lumouksesta, jossa hän koko ajan oli ollut, Georg oli äkkiarvaamatta koskettanut tuota tarkasti vältettyä kysymystä ja tuonut Helenan ajatukset selville vesille. Tarkoittiko Georg siis todella ruveta väittämään hänen kanssaan sotilasurasta? Se oli mahdotonta, Mutta *mitä* hän siis tarkoitti?

Näitä miettiessä Helena kokonaan vapautui.

— No, tule nyt, — sanoi hän Georgille, — kyllä se jo itsekseenkin rupee kiehumaan.

He menivät takasin Helenan huoneeseen ja Georg istui samalle paikalle pöydän ääreen, samalla tavalla odottaen Helenaa tuolille viereensä.

— Niinkö siis arvelet, ettei tarvita vielä lamppua? — sanoi Helena taas viivytellen.

— Ei ollenkaan mitään lampua tarvita.

Silloin Helena jätti lampun sytyttämättä ja meni istumaan hänen viereensä pöydän ääreen. Sillä heillähän oli vaan yksi kirja.

Ja tiesi kuitenkin koko ajan, ettei hänen niin olisi pitänyt tehdä. Tunti alkoi.

He lukivat Dumas'n romaania. Lukiessa ja selittäessä Georgille tuntemattomia ranskalaisia sanoja ja lausemuotoja, unohti Helena puolestaan koko levottomuutensa, erittäinkin kun Georg oli tällä kertaa niin taitamattoman hajamielinen, usein ei kuunnellut ollenkaan mitä Helena sanoi. Mikä ihme siihen on tullut, ajatteli Helena.

Helenalla oli tapana lukiessa pitää kyynäspäätä pöydällä ja heilutella lyijykynää otsaansa vasten.

Mutta kun hän nytkin näin istui ja heilutteli, silloin hän yhtäkkiä tuntee, että Georg ottaa hänen kädestänsä kiinni.

Hän katsoo kummastuen Georgiin luullen ensin, että Georg ehkä ei näe lukea hänen kätensä vuoksi.

Mutta kun hän katsoi, otti Georg toisellakin kädellä hänestä kiinni, ja silmät paloivat yhtenä loimuna.

Siinä tuokiossa Helena ymmärtää kaikki.

Hädissään hän taputtaa Georgia molemmin käsin poskille puhuen hellästi:

— Kulta rakas Georg, sinä et tiedä mitä teet! Et sinä tiedä.

Mutta ei se mitään auttanut.

Helena aukasee hänen kätensä, nousee ylös ja erottuu nopeasti hänestä. Menee sitten ikkunalle ja syrjäyttää uudinta.

— Katso, kuinka kaunis auringonlasku siellä on. Pitäisi mennä kävelemään —

Mutta hänen äänensä vapisee ja käsi vapisee, jolla hän uudinta pitelee.

Georg, joka on seisonut kääntyneenä pois, kädet kasvoilla, nostaa päänsä ja katsoen ikkunaan sanoo yhtä vapisevalla äänellä:

— Todellakin kuinka kaunis!

Ja rupeaa lähestymään katsoakseen muka ikkunasta.

Silloin Helena päästää uutimen ja suuntautuen etehiseen päin, sanoo taas:

— Pitäisi kävelemään, Georg —

Mutta Georg on hänen ohimennessään ottanut molemmin käsin hänen vartalonsa ympäri, ja suutelee Helenan ummistuneita silmäluomia, sitten suuta, joka ei enää mitään sano, vaan antautuen hymyilee.

Eikä enää mikään mahti maailmassa voinut estää sen tapahtumasta, mikä tapahtui.

* * * * *

Jonkun ajan kuluttua on samassa huoneessa hiljaisuus. Helena istuu yksin ikkunanviereisellä sohvalla. Hän ei voi ajatella mitään. Ei hän myöskään voi itkeä. Hänen korvissansa yhä kuuluu Georgin töytääminen ovelle, ja hänen askeleittensa nopea aleneminen rappusissa. Ja hänen tunnossansa jyskyttävät lakkaamatta sanat: "Se on tapahtunut, se on tapahtunut!"

Tulee yö, tulee aamu. Ei Helena ole mitään voinut ajatella, vaikka hän on koko yön valveilla loikonut selällänsä. Aina vaan samat sanat: "Se on tapahtunut!"

Tulee päivä.

Hän on puuhaavinaan jotakin, on virkeä ja eloisa, mutta omille ajatuksilleen hän on kuin kuollut. Kaikki on hänessä seisahtunut. Jokin elämän tapainen kulkee hänen ohitsensa, mutta ei hän itse sitä elä, vaikka hän koneellisesti liikkuukin. Kaikki on uutta ja ihan selvätkin asiat vaativat uudestaan selitystensä. Mitä varten ajuri ajoi pitkin katua ja nyt ei enää aja, mitä varten kello naksuttelee seinässä, mitä varten ikkunoita voi avata ja sulkea, mitä varten on emännöitsijä, mitä varten se rämysyttää teelautasia ja lusikoita toisessa huoneessa?

Kello tulee 12. Kello 12 hän tavallisesti ennen muinoin meni vankilaan Sofia Huotaria puhuttelemaan, joka on ruvennut uskomaan hänen sanojansa ja ikäänkuin jumaloimaan häntä.

Kun hän tämän muistaa, silloin hän yhtäkkiä hetkeksi herää, ja jokin tuska tyrskähtää hänen kurkkuunsa. Huulet rupeavat vapisemaan ja hän heittäytyy hillittömästi itkemään. Mutta ei hän uskalla antautua. Hän nousee nopeasti istualtaan, pyyhkii silmänsä kuiviksi, ja on niinkuin ei olisi ollenkaan itkenyt. Kulkee taas samallaisena, puuhaa koko ajan eikä uskalla pysähtyä.

Vasta kun tulee iltapäivä ja hänen huoneensa saa sen hämärän, mikä aina on siihen aikaan kuin Georgia voi ruveta odottamaan, aukenee hänen tunteittensa vyyhdet, ja hän rupeaa hiljaa itkemään. Ei tosin surunkaan itkua, mutta muuten vaan, siksi vaan että kaikki on käynyt niin peräti toisin kuin mitä hän oli luullut ja odottanut, — että hän oli viskattu aivan kuin tuntemattomille maille, missä ei ollut koskaan ennen ollut, vaikka esineet ja hän itse kyllä taisivat olla samat. Kaikki oli toisin päin. Kaikki hänen tunteensa ja ajatuksensa, joihin hän vielä äsken nojasi, ovat lakanneet olemasta käsillä, entisyykskään ei tunnu enää hänen entisyydeltänsä. Eihän hän edes tiedä onko se, mikä on tapahtunut, hyvä vai paha, sillä ei hänellä niitäkään käsitteitä ole olemassa. Kaikki on irti, auki, pohjatta, katotta, seinittä, ja ympärillä vaan tyhjää avaruutta. Tästä voi alkaa elämää vaikka mihin suuntaan. Voi alkaa, mutta voi myöskin lopettaa. Kuinka vaan tahtookin. Ei mikään sano: jää elämään! Ei mikään myös: lopeta!

Vielä eilen hän oli voinut kääntyä "Sen" puoleen, pyytänyt anteeksi ajatuksiansa, keskustellut sen kanssa, tunnustanut koko asemansa. Mutta nyt oli sekin ikäänkuin häipynyt pois. Nyt oli sen sijassa vaan Georg, Georgille vaan oli asiaa. Georgille uskottavaa, Georgilta anteeksipyytämistä, Georgilta vaan lohdutustakin saatava. —

Mutta miksi, miksi hän näin viipyy? Jo aikaa sitten hän olisi voinut tulla. Ei mitkään virkatehtävät häntä tähän aikaan enää pidätä. Ja Helena meni ikkunalle, avasi niinkuin eilenkin sen molemmat puoliskot, ja rupesi odottamaan Georgia. — "Tietysti hän kohta tulee, tietysti hän kohta tulee", — ajatteli Helena kurrottautuen ikkunasta, pyyhkien kyneleitänsä ja koettaen nähdä hämärään katua myöten. Hän kuunteli kaikkia askeleita, jotka silloin tällöin alkoivat kopsuttaa käytävällä, mutta ei ne olleet Georgin, ne tulivat ja taas menivät kuulumattomiin. Kappelista päin lehahti toisinaan korvaan musiikin ääniä, joskus taas liike ja ajo kadulla esti mitään kuulumasta. Bulevardilta levisi illan ilmaan taas nuorten lehtien kosteaa ja miellyttävää hajua. Mutta hämärä alkoi jo muuttua pimeäksi, ja yhä harvemmin kukaan kulki tai ajettiin tällä kadulla. —

Silloin Helena yhtäkkiä kavahti. Hänen korvaansa kuului kaukaa-kaukaa taas askeleet — ja nyt hän oli eroittavinaan niissä kannuksien äänen. Sydän alkoi sykkiä eikä antanut kuunnella.

"Georgin kannukset!" — päätteli Helena yhä varmempana siitä, että se on Georg. Ja ilon kyneleet vastustamattomasti tulvahtivat hänen silmiinsä. Mutta Helena pettyi. Ei ne olleetkaan Georgin kannukset. Kuitenkaan ei hän hetkeksikään toden teolla epäillyt, ettei Georg tule. Päinvastoin hän vaan mietti mitä hän sille sanoo, kun se tulee. "Rakas Georg", — sanoo hän, — "minä olen ehkä pilannut sinun elämäsi, mutta minä tahdon nyt koettaa tehdä kaikessa niinkuin *sinä* haluat ja kaikessa alistun tahtosi alle. Sinä et tarvitse enää panna mitään merkitystä minun vakaumuksiini. Suostun myöskin tulemaan sinun *vihityksi* vaimoksesi, milloin vaan tahdot, tai odottamaan milloin sinulle sopii."

Mutta jo rupesi yhä enemmän hämärtämään. Helena alkoi yhä levottomammin kuunnella jokaista ääntä kadulta. Ihmiset olivat luultavasti kaikki painuneet sinne mistä musiikki ja kaupungin humu kuului: sillä katu oli tyhjä eikä kukaan kävellyt enää käytävillä. Kuului jonkun talonmiehen sananvaihto ja naurahdus vastapäisen talonmiehen kanssa. Kuului kuinka portti sulkeutui ja askeleet kopisivat jossakin pihan puolella; sitten nekin hiljenivät.

Silloin heräsi Helenassa ensi kerran ajatus, että jospa Georg ei tulekaan! Se ajatus vihiasi niinkuin haavoittava veitsenterä.

Miksi hän oikeastaan olikaan niin varma siitä, että Georg tulee? Jos tämä kaikki oli tapahtunut Georgin vielä olematta kapteeni, niin oli se tietysti tapahtunut vastoin hänen tahtoansa, ainoastaan siksi, ettei hän sinä hetkenä voinut hallita itseänsä. Ei, ei, ei! Se on mahdotonta, ettei hän tulisi.

Ja kuitenkin, mitä enemmän Helena ajatteli ja mitä enemmän pimeni, sitä vähemmän syytä oli hänellä, miksi semmoinen oletus olisi ollut mahdoton.

"Olkoon kuinka hyvänsä", — päätti hän, — "mutta *minun* suhteeni riippuu *kaikki* siitä tuleeko Georg nyt vai ei. Jos tulee, niin taitaahan elämässä vielä olla jotain vähän asiaa ja oltavaa, — epätietoista mitä. Mutta jollei tule, niin silloin on selvä, että tämä on oleva minun loppuni."

Ja illan hämärtyessä yhä enemmän, hän unohti tyhjät kadut ja rupesi jo unohtamaan oman odotuksensakin.

Milloin kuvaili hän kulkevasa yksinäiselle laiturille ja hyppäävänsä siitä veteen, milloin asettuvansa yöllä kiskoille poikittain junan eteen ja rauhallisena katsovan kuinka kaksi tulipalloa lähestyy pimeästä hänen eteensä ja ryskyvien pyörien ruhjovan hänet allensa. Milloin taas hän kuvaili, että hän menee kauas, kauas tuntemattomaan korpeen, kiipee puuhun, sitoo nuoran oksaan ja toisen pään omaan kaulaansa ja heittäytyy alas — ... Mitä hän enää odottaakaan, selvähän on, ettei Georg tule, — ei ole ajatellutkaan tulla. Noin jo pimenee kaikki.

Jo aikoi Helena sulkea ikkunan, mutta kun se olisi ollut hänen toivonsa ja elämänsä viimeinen sammuttaminen, ei hän sitä sentään jaksanut tehdä, vaan vielä viimeisen kerran painautui ikkunalaudalle itkemään ja odottamaan.

Silloin hän taas kavahti.

Ja taas hän kuulostellen kurottautui ulos.

Taas oli askeleita. Epätoivonsa aikana hän ei ollut niitä huomannut, mutta nehän olivat jo ihan lähellä, ja selvästi kilahteli kannus.

Ne kääntyivät jo kulmasta tälle kadulle.

"Se *on* Georg!" — riemuitsi Helenan sydän.

Häntä ei näy vielä hämärän vuoksi, mutta tuossa hän jo käy alhaalla käytävällä. Tuossa jo näkyikin, tuossa, tuossa. Hän lähestyy alaovea, tuossa hän tarttuu kahvaan, aukasee, käännähtää kynnyksen sisäpuolelle. Kuuluu hänen ketterä, kilisevä nousemisensa kaikuvissa rappusissa.

Helena on pannut ikkunan kiinni.

Ja hän huokaa syvään ja sanomaton lepo laskeutuu hänen olentoonsa.

"Muuta en tarvitsekaan tietää, kuin että *Georg tuli!*"

Samassa jo ovikellokin soi.

Tulematta sisälle Georg puhuu jotakin emännöitsijälle, jättää jotain tälle, ja lähtee taas rappusia alas. Hetken kuluttua emännöitsijä tuo kirjeen Helenalle.

Ja vähän aikaa oli Helena aukasematta kirjettä, nauttien siitä tyynnyttävästä rauhasta, mikä oli häneen tullut.

Georgin kirje Helenalle.

Rakas Helena!

Minä olen käyttäytynyt sinua kohtaan niinkuin väkivallantekijä. En tiedä saanko tulla luoksesi edes anteeksi pyytämään. Minun olisi pitänyt kohta kirjoittaa, mutta olen niin huono kirjoittamaan. Olen repinyt monta kirjettä. Mutta ei se siitä parane ja nyt en enää revi tätä.

Varmaan sinä jo olet unohtanut, mutta sinä kirjoitit minulle silloin, että elämä voi ehkä joskus yhdistää meitä tovereina ja ystävinä. Kiitän sinua siitä. Ei kihlaus auttanut Saurén-raukkaa, mutta kun sinä kirjoitit minulle, niin se on auttanut minua tähän päivään asti. Mutta et usko kuinka paljon työtä minulla on ollut itseni kanssa. Sinun hyvä äiti-vainajasi kuuli minun rukoukseni ja antoi minulle usein tietoja sinusta, niin että aina tiesin mitä sinä ajattelet ja teet. Mutta sitten hän kuoli enkä minä enää sinusta saanut kuulla, ainoastaan että sinä kävit vankilassa, ja kun näin sinut kerran kadulla, vaan sinä et nähnyt, rupesi minusta näyttämään että sinä olet niin yksin ja ikävöit, ja minä silloin luulin että nyt jo voin olla sinun lähelläsi tavallisena ystäväni ja toverina, ja kun sitten tapasin sinut taas kerran kadulla keksin minä ranskan tunnit. Kuinka vieokkaasti voi ihminen pettää itseänsä! Vaikka tiedän että jo usein ennenkin olin horjahtamaisillani, ja minun olisi pitänyt lopettaa nuo tunnit, kuvittelin kuitenkin koko ajan että hallitsen itseäni. Sydäntäni repii ajatus, että olen pilannut sinulle elämäsi, sillä tiedänhän minä että tämä oli sinun tahtoasi vastaan. Mutta mitä voin minä! Vaikka en tiedä onko minulla oikeus enää lähestyä sinua edes anteeksipyynnöllä, rohkenen kuitenkin ja minun täytyy sanoa vielä enemmän. En voi enää elää, ellen saa olla eroittamattomasti sinun vieressäsi, palvella ja suojella sinua.

Vielä minä pyydän sinulta, vaikka se ehkä on sopimatontakin. Minussa on niin suuri tuska, kun en tiedä oletko sinä antanut anteeksi vai et. En minä voi tulla sinun luoksesi. Mutta jos niin on, että

sinä olet antanut anteeksi, niin tule rakas Helena ulos bulevardille, jossa sinua odotan. Rakas Helena, älä sysää minua pois!

Georg.

Helena nousi istualtaan ja rupesi kohta panemaan hattua päähänsä. Tätä tehdessään hän itki vieläkin, mutta uudesta syystä, siitä ilosta, joka tulvana tulvi hänen sydämeensä Georgin kirjeen johdosta. Kerrankin olivat nyt asiat Helenankin mielestä juuri niinkuin ne pitivät olla. Sillä jos Georg todella siis ei ollut *voinut*, niinkuin hän nyt kirjeessäänkin kirjoitti, niin tietysti ei Helenalla muuta ollut tehtävääkään kuin olla hänen vaimonsa. Niin oli Helena aina ajatellut. Ei hän mitenkään saanut kyyneliään seisahtumaan. Ennenkuin sitten ulko-ilmassa, kun hän tuli kadulle ja kasvot leppeätä yötuulta vastaan kulki bulevardille.

* * * * *

Se mitä Georg tahtoi Helenalle vielä sanoa oli samaa, mitä hän jo oli kirjeessä pyytänyt.

Kun Helena näki hänet ja seisahtui pari askeletta hänestä, kuului Georgin suusta yksinkertaiset liikituksen sanat:

— Anna anteeksi! Kaikki on minun syyni!

Silloin Helena tuli hänen luokseen ja rupesi sanomaan:

— Eihän sitä, rakas Georg, voi tietää mikä on kenenkin — —

Mutta ei voinut sanoa loppuun, vaan rupesi kesken itkemään, ja otti Georgista molemmin käsin.

Georg irrotti hellästi hänen kätensä ja piti niitä edessään, niin että Helena tuli kauemmas hänestä ja hän saattoi nähdä Helenan kasvoihin. Helena sanoi:

— Tietysti se on oleva niin kuin sinä olet ajatellut. Eikä se muuten voi ollakaan. Ja jos tahdot, niin pappikin vihkiköön —

— Ei, ei, — sanoi Georg voimatta ylenmääräisen riemastuksen vuoksi peittää puheäänensä epätasaisuutta, — en minä ole vihkimistä ajatellut, minä olen jo kauan sitten tullut ihan samaan ajatukseen kuin sinäkin siitä asiasta, ja kaikista muistakin asioista. Mutta katsos minä kun olen kerran semmoinen, en saa päähäni mitään noin — äkkiä, minä voin vaan vähitellen.

Helena sanoi siihen:

— Hyvä. Mutta käyköhän se todella päinsä, kun sinä olet upseeri?

Georg katsoi ihmeissään Helenaan.

— Etkö sinä siis todellakaan tiedä, että minä olen jättänyt erohakemukseni? Mutta mistäpä sitä tietäisitkään, kun olet niin meidän seuroistamme vetäytynyt,

— Enhän minä sitä tiennyt, — sanoi Helena ja nyt hänenkin äänensä oli salatun riemun vuoksi epätasainen.

— Ju-juu, erohakemuksenhan minä olen jättänyt. Ajoin siirtyä insinööri-alalle. Viime yönä olen kuitenkin nuo insinööri-aikeeni muuttanut. Olen miettinyt ihan toista. Mutta minä puhun sinulle siitä joskus muulloin.

Ja sitten Georg lisäsi hiljaisella, tutun lapsellisella äänellään:

— Nyt sano minulle vielä yksi asia, Helena: saako sinun mielestäsi tällaisessa tapauksessa olla onnellinen? Minä olen niin äärettömän, niin äärettömän onnellinen, Helena.

Helenan silmät loistivat suurina ja juhlallisina pimeästä.

— En tiedä. Georg, mutta olen minäkin onnellinen, — sanoi hän yhtä hiljaa.

He olivat tulleet takasin Helenan asunnolle, ja siitä he erosivat.

Ei ole mitään uutta auringon alla ja kuitenkin kaikki muuttuu.

Tämä kertomus olisi tähän jo voinut päättyäkin. Sillä mitäpä siihen enää olisi lisättävää, kun asiat *näin* olivat käyneet? Helena on ollut koko kertomuksen keskus, ja hän oli nyt nähnyt, että hänen sielunsa Se, jota ei voi sanoin nimittää, todellakin hallitsee kaikkien asiain menoa, ja on vielä päälliseksi niin äärettömän hyvä, että vaikka hän juuri oli siitä syrjäytynyt, se oli laittanut niin, että hän olikin saanut aikaan enintä mitä hän yleensä koskaan olisi voinut aikaan saada. Sillä se että Georg omin ehdoin jätti sotapalveluksen ja hylkäsi vihkimisen, oli jotakin, jota Helena ei olisi voinut uneksiakaan vaikuttavansa. Ihan hänen tietämättään oli hänen uskollisuutensa Sitä kohtaan, vaikkakin kesken katkenneena, kasvattanut maailmalle puhtaan, jalon ja rohkean Georgin. Eikä siis olisi enää mitään lisäämistä.

Mutta olkoon kuitenkin vielä mainittuna seuraava.

Georg osti Helenan kotikartanon hovijunkkari-vainajan ensimmäisiltä lapsilta. Tosin olivat kaikki tehtaat seisahtuneet. Paperitehdas oli seisautettu veden riittämättömyyden tähden; kaikki koneet olivat viety pois. Sahat taas olivat hävitetyt sen vuoksi, että metsät olivat jo kaikki loppuneet. Niin että kun Georg osti, ei siinä voinut muu kuin maanviljelys tulla kysymykseen.

Mutta eivät he Helenan kanssa muuta tahtoneetkaan, eivätkä aivan edes sitäkään.

Kohta kun Georg sai tuon suuren maatilaa haltuunsa, rupesi hän laittamaan karttaa kaikista sen maista, metsistä ja viljelyksistä, ja jakeli kartalla koko tilan semmoisiin pieniin osiin, joista lähimaille yksi perhekunta voisi kustakin toimeentulonsa saada. Sitten hän rakennutti muutamille parhaimmille palstoilleen sieviä mökkejä sekä pienet navetat ynnä muut tarpeelliset ulkokuoneet ja vuokrasi nämä palstat tavallisiksi torpiksi. Kohta ilmestyi uusia halukkaita, jotka ottivat toisille palstoille rakentaakseen samallaiset asumukset Helenan ja Georgin maun ja piirustuksen mukaan. Helena erittäinkin varoi, ettei ikkunat saaneet olla pieniä eikä niiden lasi viheliäistä. Mainioita rakennusaineita saatiin muuten entisen paperitehtaan ja sahojen rakennuksista ja tiilipiipuista. Näin oli Georgin aikomus asuttaa vähitellen koko tila, ja sen mukaan supistaa omaa taloutta. Mutta pääasia oli, että hän aikoi supistaa arentiveroa vuosi vuodelta yhä pienemmäksi, nimittäin sen mukaan kuin he Helenan kanssa koettavat ja voivat tarpeitansa vähentää ja menojaan supistaa. Koko elämä on oleva alituinen tarpeiden vähentäminen, sanoi Georg. Se oli hänen järkensä mukaan ainoa keino ihmisten asiain parantamiseen. Ja vaikka hän näin tässäkin osotti olevansa se, miksi oli itseänsä sanonutkin, että hän ainoastaan *vähitellen* osaa eteenpäin mennä, niin kyllä hän toiselta puolen näytti myöskin olevansa se, joka panee toimeen minkä on kerran päähänsä saanut. Myöskin sen vähäisen voiman, mikä koskessa vielä oli vesien alennuksen jälkeen, aikoi Georg tulevaisuudessa käyttää. Hän summitteli jonkinlaista osuus-mylyä, jossa kaikki alustalaiset ja muutkin saisivat jauhattaa ja nauttia hyväkseen voitto-osuutta. Ja ainoa mikä häntä esti heti aijettaan toteuttamasta, oli se, että hän pelkäsi antavansa insinööriin rakentamishimollensa toistaiseksi ehkä liian paljon sananvaltaa.

* * * * *

Kahdeksan vuotta edellisessä luvussa kerrottujen tapausten jälkeen, eräänä kuulakkana kesäaamuna tapaamme Georgin ja Helenan lähtemässä ajelulle hovista kaukaiseen ulkokartanoonsa.

Hevonen on kahden talven varsa, jonka Georg itse on opettanut, ja nyt se on ensi kertaa kesäajossa, valjastettuna pienten viipurilaisten kääsien eteen. Georg, pitkävartisissa saappaissa, solakkana niinkuin ennenkin, pitelee varsaa toisen miehen tai herran kanssa, joka on auttanut valjastusta. Tämä toinen mies tahi herra on ikäänkuin onnellinen että häntä tarvitaan, koettaa olla hyvin palvelevainen ja nopea liikkeissään, hääräilee melkein turhia. Kasvot ovat hänellä punaset, vähän ikäänkuin hajallaan ja ajetuksissa, niinkun kohmeloisella. Toisessa silmässä on valkoinen kaihi.

Helena ei voi päästä erille kotoa, vaikka kysymyksessä on vaan tämmöinen pieni aamu-ajelu. Hän seisoo ulko-ovessa, on kyllä lähdössä, mutta yhä ja yhä palaa takasin ja puhuu sisälle. Aina kun hän irtaantuu pari kolme askelta ovelta, näyttäytyy sieltä hänen saattajansa: naurava palvelustyttö sylilapsen kanssa, joka lapsi on Helenan nuorin. Hänellä on kolme lasta, joista vanhin, poika, on täyttänyt seitsemän vuotta. Toinen on tyttö, käy viidettä, ja kolmas, tämä sylilapsi, on poika, joka on vasta vähän toisella vuodella, kaikki nämä lapset on hoitanut pienestä alkaen sama palvelustyttö, joka nyt ilosesti ovesta nauraa yhä ja yhä palaavalle Helenalle. Helena tietää voivansa hänelle uskoa vaikka vuodeksi koko talon ja kaikki lapset ja itse matkustaa ulkomaille, sillä sen tytön ainoa vika on, että se Helenan mielestä liiaksi jumaloi häntä.

Helena oli jo menossa, mutta eikös mitä! Jo palaa sittenkin:

— Ja jos herrat sattuisivat tulemaan ennen kuin me ehdimme kotiin — —

— Tiedän, tiedän, rouva menee nyt vaan, katsokaa kun varsakin jo nousee seisomaan, — vastaa palvelustyttö, kädellään häätäen Helenaa menemään.

Helena menee. Puolimatkassa hän vähän sittenkin hytkähtää, niinkuin vieläkin muistaisi jotain sanottavaa, mutta päättää että se saa sentään jäädä, ja huutaa vaan viimeisen yleisen ohjeen:

— Sofia siis muistaa mitä sanoin lapsista?

— Kyllä, kyllä — huutaa Sofia nauraen vastaan.

Kun Helena tuli Georgin luo, sanoi tämä varsan selustinta korjatessaan ranskaksi, ettei se mies tai herra ymmärtäisi:

— Notre Henri est aujourd'hui comme la cire fondue. [Suomeksi: Henrickimme on tänään sulana kuin vaha.]

— Tietysti, niin pitkällisen kostutuksen perästä, — sanoi Helena ja pudisti vähän päätään sille miehelle tai herralle. Helena ei kuitenkaan osannut salata hienoa anteeksi antavaa myhähdystä suupielissään. Toinen keksi sen ja onnellisena siitä, rupesi ylenmääräisellä palvelemisella ja puuhalla sekottamaan viimeistekin jälkeä tuomiosta.

"Notre Henri" oli entinen Souvari-Heikki. Hänet oli Helena saanut kotiutumaan luoksensa vasta sittenkuin se oli renttuellut itsensä melkein pilalle. Ja kaikki vaikutus häneen tuntui yhäkin melkein mahdottomalta. Sillä ensi työkseen hän rupesi täällä herrastelemaan. Mitä ikinä Helena hänelle puhui, oli se hänestä ikäänkuin vähemmän tärkeätä sen asian rinnalla, että hän sai nyt lukea itseään herraksi. Kun Helena koetti selittää, että he Georgin kanssa oikeastaan pyrkisivät päinvastoin pois herruudesta, niin semmoinen puhe meni aina kokonaan hänen korviensa ohitse, niinkuin ei hän olisi voinut sitä ollenkaan vastaanottaa. Hän koetti aina pukeutua hienompiin kuin muut miehet ja olkihatullaan pitää itseänsä muita ylempänä ja muista loitompana. Eikä tiedä kuinka pitkälle Heikin kerskailuhalu olisi päässytään kehittymään, ellei hän olisi ollut paha juomari. Kaikistapa asioista voikin olla hyötyä, kuka luulisi. Mutta Heikille oli hänen juomisensa suurena siunauksena. Sillä juuri kun hän nousi ylimmillään herrastelemisessa, alkoi hän ryyppyellä, joka aina loppui täydelliseen aseman menettämiseen: vaatteet olivat ryvettyneet ja repaleina, ellei ne olleet myyty, olkihattu — hänen paras herruuden merkkinsä — oli rutistunut ja särkynyt, ja kaikki näyttäytyminen mahdoton sen yleisen hymyn vuoksi, joka lepäsi ihmisten huulilla. Mutta nämät olivat toistaiseksi ainoat hetket, joina hän oli Helenan vaikutukselle altis. Hän oli silloin peräti nöyryntynyt. Ja hänen olentonsa parhaat puolet tulivat silloin näkyviin. Niin ettei Helena aina oikein tiennyt surra hänen juopottelujansa, ja päätti tänäkin päivänä ottaa Heikin puheilleen, kohta kun he ajelultaan palaavat.

Helenan istuttua kääseihin oli Georg tuskin päässyt hyppäämään ylös niihin, kun maltittomaksi käynyt varsa täyttä laukkaa oikasi suoraa tietä, tekonurmikkojen ylitse, avatulle portille. Georg sai sen hillityksi vasta maantiellä, missä se jo suu auki ja pää kaarena ketkattaen hypähteli eteenpäin vaan mikäli sallittiin.

— Muistatko Helena, — kysyi Georg, kun varsa oli varmasti hänen vallassaan, — muistatko kuinka me ratsastimme teidän ponillanne ja kuinka minä häpäsin itseäni sinun edessäsi?

— Muistan. Mutta kyllä nyt ainakin ovat rollit vaihtuneet. Minua pelottaa hirveästi. Kuule, Georg, eikö tämä todellakin ole vaarallista?!

— Nur ruhig, — sanoi Georg. — Ja tiedätkös siitä saakka minussa on kytenyt salainen halu parantaa asioitani. Tallimies on ollut minun ihanteeni. — No, piteleppäs, nyt lähdetään taas. Hop!

— Hiljemmin, hiljemmin Georg —

— Meidän täytyy joutua, Helena.

He saapuivat ulkokartanolle tunnin ajon jälkeen aivan asumattomain, metsäisten seutujen läpi. Georg satoi varsan tolppaan siistin asunnon eteen ja he menivät pienestä veräjästä nurmikkopihalle, joka oli aidoitettu erilleen suuresta karjatarhasta. Suuren navetan ja aittarivin välitse aukenivat yhtäkkiä kuin panoraamaluukun läpi laajat niitty- ja peltoalat. Ei ollut pehtori eikä kukaan hänen väestänsä kotona. He poikkesivat edes tyhjää navettaa katsomaan.

— Näetkö mitä täällä olen antanut tehdä? — kysyi Georg.

— En minä mitään erinomaista huomaa.

— Permanto on poissa, lehmät seisovat maanpäällä, alla kulkee viemärit.

— Mutta eikö ole likaista?

— Ei vähääkään. Täältä saa suosammalta ihan vierestä. Mutta ei ole mitään vetoa, ja se on pääasia.

He läksivät jälleen ajamaan eteenpäin, sillä eipä heillä tänne vielä ollutkaan asiata, — ja käänsivät pian syrjätielle, joka kierrellen kulki sakean sekametsän läpi. Ei kestänyt kauan ennenkuin he vielä tältäkin syrjätieltä poikkesivat ahtaanlaiselle kujatielle ja saapuivat niin pienelle asunnolle, joka myös kuului ulkokartanon alaan. Nyt he olivat tulleet perille sinne, mihin olivat tarkoittaneet.

Kaunis tyyni vesistö levisi asunnon edessä, ja lahden poukama ylettyi aivan sen luo. Paljon kukkia oli istutettu tämän asunnon läheisyyteen, ja matalain ikkunain eteenkin oli laitettu lavat, joista riippui köynnöksiä. Villiviini alkoi peittää koko eteläistä seinää ja tunki jo ikkunain aloille, niin että valkoset uutimet kasvien vuoksi ainoastaan heikosti pilkistivät lasin takaa.

Mutta onni ei näyttänyt suosivan heitä. Täälläkään ei oltu kotona. Ulko-ovi oli pantu kiinni ja puupalikka pistetty säppiin. Mihin ihmeeseen ne ovat voineet mennä, arveli Helena. Ja nyt kun on vielä sunnuntai-aamu. Kirkossa ei niillä taas ollut tapa käydä. Georg katsoi kelloonsa ja se ei ollut vasta kuin puoli kahdeksan.

Silloin Helena huomasi missä ne olivat.

Vastapäisen saaren tummaa kuvastusta vasten näkyi kahilikon reunassa paikoilleen seisahtunut vene, aivot valtoinaan veteen jätettynä. Kaksi olentoa oli veneessä, yksi kummassakin päässä. Onkivatko ne siellä vai lukivat jotakin, ei voinut erottaa; mutta korkean saaren takaa kohonnut aurinko valaisi ylhäältä yhtäläillä molempain hopeanharmaata päätä.

— Ei mutta katsokaas vaan sitä pariskuntaa, — sanoi Helena.

— Haloo, haloo! — alkoi Georg ilosesti huhuilla ja ojennetuin käsin huiskutti nenäliinoja, toisella kädellä Helenan, toisella omaansa.

Nyt syntyi veneessä kiireistä liikettä. Perässä istuja alkoi huiskutella vastaan. Kokassa istuja rupesi hätäisesti laittautumaan soutuuhdolle ja pian läiskyivät hänen aironsa tyynessä vedenpinnassa joka haaralle hopeaa pirskohtaen.

Se oli entinen rovasti ja hänen vaimonsa.

* * * * *

Georg ja Helena viipyivät täälläkin ainoastaan vähän toista tuntia, ja läksivät sitten paluumatkalle.

Tämä sunnuntaipäivä oli Helenan syntymäpäivä ja he olivat päättäneet viettää sen, paitsi näin ajelulla, vielä monella muulla tavalla. Myöskin oli kolme Helenalle tuttua Georgin entistä luutnantti-toveria luvannut saapua täksi päiväksi hoviin, nimittäin Brummer, Rancken ja Maksimof. ja heidänpä tulonsa vuoksi varsa ni saikin panna parastaan.

Näistä kolmesta oli kuitenkin ainoastaan luutnantti Maksimof enää sotapalveluksessa. Hänellä oli viime vuosina ollut alituista kovaa luunsärkyä, niin että kun pataljoona oli matkustanut leiriin, hän oli jätetty kotiin kasarmin päälliköksi, — ensimmäinen luottamustoimi, mikä oli hänen osakseen koskaan tullut, josta hän tunsu suurta tyydytystä ja jonka johdosta kulki kaikkialla silmät sameina ja olkapäät koholla. Oli muuten yhä naimaton. Sitävastoin olivat sekä Rancken että — kuka olisi uskonut — Brummerkin naimisissa. He olivat molemmat jotenkin yksin aikoihin eronneet sotapalveluksesta. Molemmat olivat, kiisteltyään vuosikauden Georgin kanssa, jonka luokse he tavan takaa matkustivat, tulleet vihdoon siihen päätökseen, että parempi vähitellen kuin ei ollenkaan. Ranckenin "vähitellen" oli se, että hän, perittyään erään suuremman rautateollisuusyhtiön osakkeita, sai paikan tämän yhtiön konttorissa, jonka jälkeen hän meni naimisiin ja lakkasi kokonaan punssia juomasta. Mutta Brummerin "vähitellen" oli vielä paljoa kummallisempi. Hän meni naimisiin maailmalle kokonaan tuntemattoman olennon kanssa, ja teki sen ennenkuin mistään paikasta ja toimeentulosta oli vähintäkään tietoa. Ja kävi niin omituisesti, että hän juuri tämän naimisensa kautta joutui pienen, kaupungin syrjässä olevan, mutta sentään sangen edullisen siirtomaatavarapuodin hoitajaksi, ja sittemmin omistajaksi. Se pitkä, roteva, mahtavaviiksinen Brummer!

Näistäpä toveruksista ja heidän asioistaan puhelivat Georg ja Helena paluumatkallaan. Georg oli täynnänsä innostusta sekä Ranckenin että Brummerin suhteen, ja yhä uudelta kannalta koetti valaista sitä hänelle erityisesti niin päivän selväksi selvinnyttä asiaa, että parempi vähitellen kuin ei ollenkaan.

— Saat nähdä niin Rancken ja Brummer vielä kerran muuttavat tänne maalle ja perustavat kalkkitehtaan meidän seuduillemme. Ja jos he elävät kauan, niin he muodostavat sen tehtaan vähitellen osuustehtäksi kaikkien maanviljelijäin hyväksi.

— Hyvä olisi, — sanoi Helena. — Mutta sanoppas mikä se *meidän* "vähitellen" sitten on? Lyhyesti ja selvään.

Georg oli jonkun aikaa vaiti. Sitten kääntymättä Helenaan ja vaan pää kallella hevosen liikkeitä tarkastaen, vastasi:

— Kiivetä kaikessa hiljaisuudessa talonpoikien hartioilta alas maahan.

Helenan oli tämä vastaus niin mieleen, että hän olisi tahtonut molemmin käsin puristaa Georgin pään syliinsä. Mutta koska tuommoinen ei kuulunut heidän tapoihinsa, rupesi hän vaan muka muuten hokemaan:

— Oikein poikaseni. Ihan oikein poikaseni.

Ja sillä välin toisen huomaamatta pyyhkäsi ilon kyyneleet silmistänsä.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK HELENA: ROMAANI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the

United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of

works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-

6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.